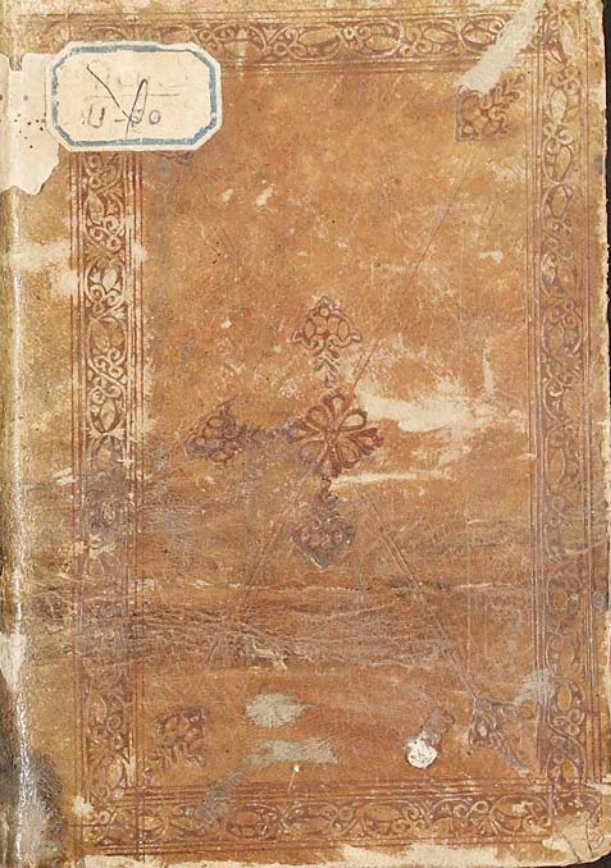

415.344

241

ԻՎԻ Երեսնամեակի առ Բարեգործ լազար՝
 Ընդոյրի Գրչոյս , որ ինչ
 Պարսալճար :

բանելի առաքելն Պողոս՝ Կա
 մելով ցուցնել իւրաքանչիւ
 րոյ պաշտօնելից և ծառայիցն այ՝
 զվարձ և ըստաօրի վս պաշտամանցն յորս
 Կարդեցեալք են , զրէ առ Կորնթացիսն
 Թէ՝ որովհետեւ քի ծառայ և աւետարա
 նիլ Կարդեցայ , վս այնորիկ եթէ աւետա
 րանեմ , ոչինչ են ինձ պարծանք . քանզի
 Հարկ ՚ի վր իմ կայ : Եւրդ՝ եթէ առնեմ
 զայն Կամաւ , վարձք են ինձ . և Թէ ահա
 մնց առնեմ , տնտեսութի յանձն է ինձ :
 Բայց վայել ինձ եթէ ոչ աւետարանեմ :
 Քանզի որովհետեւ ծառայ Կրէցաւ ,
 պարտական է Կատարելոյ զհրաման տն
 իւրոյ . առ այն ոչինչ է պարծանք նմա , զի
 ՚ինեւրոյ Հարկի է Կացուցեալ : Օայս և
 քս առ Թէ՝ մի Թէ շնորհ այսինքն՝ պար
 ծանք ինչէ ծառային , զի տրար զհրաման
 տն իւրոյ : Բայց եթէ Կամաւ և յօժա
 րութեամբ Կատարիցէ ծառայն լը հրա
 մանաց տն իւրոյ զպաշտօնն , վարձատրեա
 ցի ՚ի տէն առաւել քան զարժանն . ըստ
 այնմ Թէ՝ ՚ի վր Բազմաց Կացուցից զԷբզ
 Եւ յս է զորաս Թէ՝ եթէ Կամաւ առնեմ

զայն, վորո՞ք են ինձ : և յայլուր ասէ թէ՛
 երկուցեք կրկին պատուոյ արժանաւորն .
 որք աշխատիցին նաւ՝ բաժնւ վարդապետութեւ :
 Իսկ եթէ ախմայ առնեմ առ
 սէ, միայն տնտեսութիւն է ինձ : Իբր թէ՛
 եթէ զպաշտօնն իմ տրոնջելով՝ կամ հեղ
 զայլով և կամ թէ՛ անհաւատարմութեւ
 հարեանցի առնիցեմ, միայն զտնտեսութիւնս
 կատարեմ առանց վարձու . քանզի
 ուրախաց մեղքն ոչ համարի մեղք, նոցն
 պէս և ախմայ ստաքինութիւնն ոչ է առաքինութիւն .
 և ոչ ունի զվարձ :
Երբեթէ ախմայն ոչ ունի զվարձ, որ ուր
 և իցէ՝ զհրամանն տնիւրոց կատարէ, ապա
 այնպիսեացն զի՛նչ գոյ պատրաստել որք
 ամենեւին ոչ կատարիցեն : ահա այն է՝ զոր
 ասէ, բայց վայէ ինձ եթէ ոչ աւետարա
 նեմ : Օտոյն նշանակէ և այն՝ զոր քս աշ
 րով առախաւ ասէ, երանի՛ն ծառային տոյն
 միկ, զորոյ տոյն եկեալ գտանիցէ արարել
 լն կամաց իւրոց . զի՛ ի վերայ տմ ընչից իւ
 րոց կացուացէ զնա : Իսկ եթէ ուտիցէ և
 ըմպիցէ՝ և զհրամանաւ տն զանց առնի
 ցէ, զացցէ տոյն և կարեացէ զնա ընդ մեջ .
 և զբաժինն տոյն ընդ անհաւատա գիցէ . անդ
 և լիցի լալ և կրճտել առամանց : **Ե**ս է
 զոր ասէ, վայէ ինձ եթէ ոչ աւետարանեմ :
 Օտոյն վայ նշանակէ և այն՝ զոր առաքանքա
 լաւԹագոյց ծառայն ասէ, հանէ՛ք զդա՛ ի

խաւարն արտաքին. վսզի զպաշտօնն իւր
 ոչ կատարեաց՝ զարծաթ տն իւրոյ գաղե
 լով և ոչ շահելով։ Օտոյն վայ նշանակէ
 և այն՝ զոր եզեկին ինչ ասէ, եթէ ոչ ըզ
 գուշացուցես անօրինին՝ դառնալ ՚ի չա
 բութենէ, զարիւննր ՚ի ձեռաց քոց խնդ
 րեցից։ Իբր կամի ասել թէ՝ զքեզ ոչ մի
 այն վս քոց մեղաց պատժեցից, այլ և վս
 նոցին մեղացն ևս՝ զորա քեզ հաւատացի,
 և դու ոչ պահեցեր։ Իսբ գիրս՝ այսպիսի
 սպառնալիք շատք ՚ի վերայ հոգեւոր հո
 վուաց ժողովրդեանն այ. որք զկորստենէ
 հօտից անիդիթ արարել ոչ հոգացեն։ Վս
 այսօրիկ և սբն պօղոս ասէ թէ՝ վայ է ինձ
 եթէ ոչ աւետարանեմ։

Ի՛րդ՝ այժմ՝ որովհետեւ և մերո նաւա
 տութի կարգեցաւ ՚ի նոյնոյ քէ այ մերմէ
 հոգեւոր հովիւ և սնտեւ՝ և պաշտօնատար
 ծառայ՝ օրհնել ազգիս հայոց և լուսաւոր
 չածին զաւսիաց, նոյն հարկ և պարտակա
 նութին և լին վր կայ. զի միշտ աւետարա
 նեցից և քարոզեցից ամեռնցդ. զպատուէր
 և զկամս քի այն մերոյ, զգուշացուցանե
 լով զձեզ յօժարութեամբ յամենից փնտրակա
 րաց՝ զի վարձատրիքով ՚ի նմանէ. և մի՛ հեղ
 գութ և անհոգութեամբ անկալի ժառանգեցից՝
 լատ սբն պօղոս։

Ի՛նչոք և այս յայտնի լիկ է օրհնեալ ազգիս
 ինոյ. զի ՚ի գիրուն ածոյ չարաբեր ժամանա
 4 կիս,

Լիա, ես ինքնին ոչ կարեմ գալ և ներկայա-
 նալ առ ամեն տնոսն և անկարելի իսկէ: || Ի
 Հարկ յանձին կալոյ գրել զհոբբրիկ գր-
 քոյն զայս և առաքել առ ամենե սեանադ,
 ծանուցանելով ի սմա գլխաւ որապէս ի
 կարճոյ որ ինչ հարկն է ինձ ծանուցանելոյ,
 և ձեզ հարկն է ի լել և գիտել և մանա-
 շանդ կատարել: || Ի աղօլեմ զձեզ
 զամեն սիրովն քի, առ ի ինդուսիլ զսալո-
 ժարու թի. մատու թի ընթեռնու և
 իմանալ զմիտս գրեցելոցն, և յամի կատա-
 լող ընկի. ոսկ թի ես ինքնին եկեալ առ
 ձեզ և ներկայացեալ խօսիմ ընդ ձեզ:
 || Եպէս զի ի ձեռն փոքրիկ գրքոյս այս-
 լիկ յերկուց կողմանց պարտաւ ճար լեալ
 պարզելուն գտանիցիմք առաջի քի ւն մե-
 րոյ յաւուրն հաշուատրու թի: || Ի այսո-
 լիկ և զամուսն գրքոյս կոչեցաք Պար-
 տաւ ճար: || Եւ ամ ի յնչ լեւն և յոչ կա-
 տարելն ձեր, ահա վկայելոց են ընդ տեռ-
 լակիս նա և երկինք և երկիր. որ ես վճա-
 լելով զպարտս իմ եղէ անպարտ:

Ի շէրուք ի տր:

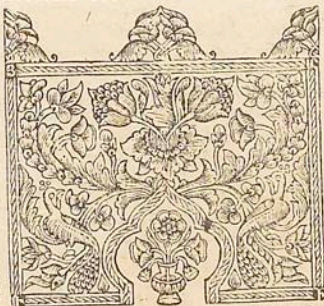
Ի Գրոյ Գրիգորի Վրդ. Սեբեդ.

Եւ տեսալ ծառոյ ՅԵՓԵ

Տէր Արմէան Կաթուղիոս ա

մենայն Հայոց. և ԵԵԵԵ Զմիտ

ծնի աւելաւու:

ԳԼԽԻ Լ:

Յորով ցուցանի Բարդ ԳԼ
 Գործն Բրոցս :

ԺԱՄԱՆԵԿԱՍ
 ՍՐԲՈՅՆՈՒՆԻՆ

ընքի որովհետև յայլ և
 յայլ աղջաց և ի զանազան կր
 թոնից դարձեալք՝ գային ի հաւատս Քրի
 մայ՝ ոչ սակաւ ինէր ինքն և տարա
 ձայն հանդիւրեալ առ հաւատս և առ կրօնս
 և յաւանդութիւն : Օ ի ոմանք սանին ,
 բռնատունէից թլկատիլ սրարտէ . և ոմանք

բացասելին : ոմանք զայս ինչ գործ՝ ասելին
 մեղք է քրիստոնէից . և ոմանք զնէրհանին :
 և ոմանք ևս ասելին թէ՛, այս ինչ ուտելի է
 քրիստոնէից . և ոմանք ոչ : ոմանք ասելին,
 ես այս ինչ առաքելոյ եմ՝ աշակերտ . և ոմանք
 ևս այլից առաքելոց : և այլ պրպիտիք
 շատք՝ որպէս՝ ի թուղթս սբօն պօղոսի և ի
 գործս առաքելոց յայտնիք են : ի լոց թմա
 առաքելաւքն զրաւն և զօգտակարն առա
 ջադրելին և կանօնէին ը ժամանակին՝ յո
 լոց վերայ լինէր վէճքն, սակայն՝ ոչ վերջա
 նային այսպիսեաց տարաձայնուէց նիւթք
 և սլառձառք : Եւ այն պօղոս գրէ առ
 հռօմայեցիսն թէ՛, ահա տամ ձեզ զգիտօրձա
 քար մի, որով բարձրիք զպղպիտա
 րակուտութիւնսդ, և հաւատեալ գի
 տա՞լիք թէ՛, որն է մեղք, խտրելի, և
 փաստակար . և որն է բարի՝ ընտրելի, և օգ
 տաբեր : Եւ յսէ, նամ որ ոչ է ի հաւա
 սոց, մեղք են : Իբր կամի ստել թէ՛ զհա
 շտան ձեր արարէք ձեզ փորձաբար և վրձ
 ռատու . զի զինչ և կամիցիք առնել և խօ
 սիլ, և կամ յորոյ վրձ տարակուսիցիք թէ՛,
 արդեօք այս ինչ խտրելի է թէ ընտրելի, ի
 հաւատս ձեր յանձնեալիք և նմա հարցնիք
 և ոմ զհաւատն ձեր վճիցէ և դատիցէ,
 այն է ճշմարիտն և հաւանելին : Եւ զի
 մարիտ վճիւ՝ ի հաւատս սբօ արտաբերել :
 Եւ լո՛ւ հասարակապէս հաւատն եր

Կու Կերպիւն իմանի : նախ բացորոշեալ և
 սք հաւատան՝ որ յամ և յամ աշխնան վերա
 բերի . որ յատկապէս ընտրելոցն յայ տրի :
 և երկրորդ՝ իմանի խղճմանքն մարդոց .
 որ իմարդ և իմարդ կայինսէ . զոր ամ
 մարդ ունի ի բնութի : Եւ վրձիւ սքն
 պողոտի գերկուս հաւատան ևս նշանակէ .
 և վս երկուցն ևս իմանի և ճշմարտի : քան
 զի եթէ ամ աշին հաւատան (զոր ճշմարտ
 քրիստոնէսցի ունին ,) և թէ խղճմանքն
 (զոր ամ մարդ ինչ ունին ,) ոչ երբէք տեսի
 տան և վճռեն ումէք՝ զչարինչ և ըզմեա
 սակար , խօսիլ և կամ գործել : Աւրեմ
 յաշխարհի , որ քան ինչ խօսիցին բանիւ ,
 և գործիցին գործով , եթէ այս երկու
 բույրք հաւատովքս են և ընտրութիւնս ,
 բարի են և ընտրելի , իսկ եթէ արտաքին
 են ի սոցանէ և ընդ գէմ սոցա , մեղք են և
 խտտելիք . որք և այլ են իսկ ի գէմ և ան
 հաճոյ՝ լը վճռոյ սքն պողոտի : ուլ և յայլ
 ուր ասէ թէ՝ առանց հաւատոյ անհնար
 է հաճոյ ընդիլ այ : Տեսցուք ուրեմ թէ
 այս երկուք հաւատքս զի ոչ , և ուրդէս
 վճռեն , որոց հետեւիլ պարտիմք : նախ
 զճշմարտ հաւատոյն տեսցուք՝ զոր ամ
 ուղղափառ քրիստոնէսցի ունին ,
 և ապա գերկրորդէն՝ զոր
 քանայն մարդ
 ունի :

Լուսին հասարակական Լուսին հասարակ :
ԳԼԻԻ Բ.

ՐԴՐԱՏԱՐԻՈՅՆԷԻ

նեց երանելէց՝ ճշմարիտ և ան-
ային բացարձէլ հաւատան
անկէ՝ զորունիւ պարտիմք
առամենասէր երրորդութիւն՝ հաւատա-
լով զհայր և զորդի և զսբ հոգին՝ երեք
անձինք և մի անձ . անժապանակ . անսկիզբն .
անհասանելի . անճառելի . ամենակարող ,
և արարիչ յոչնչէ ամարարածոց : և զե-
րիս անձինսն ՚ի միում բնութե , միով կա-
մօք , միով զօրութե , միով ի շնորհութե ,
միով արութե , միով անութե և միով երկրոր-
դաց և յերկրաւորաց : Հայր անձ , Որդին
անձ , և սբ հոգին անձ . բայց՝ ոչ երեք
անձք , այլ մի անձ :

Հայր անձին և անսկիզբն . վասն զի ոչէ
ծնեալ և սկսեալ յումէքէ : Որդին ծնեալ
ի հօրէ անմարմնաբար և անսկիզբնաբար ,
ոպ բան ՚ի մտաց : Եւ սբ հոգին բղխել
ի հօրէ անքննաբար և անապառօրէն . ան-
հաս մտաց և անճառ բանից : Եւ թէ նոյն
առի հայրն անսկիզբն և անձին , և ի նմանէ
որդին ծնեալ և սբ հոգին բղխեալ , սա-
կայն՝ որդին և հոգին ոչ ասին փոքր և յե-
տին բան զհայր , և հայրն ոչ ասի մեծ և յա-

և աջ քան զորդին և զհոգին . այլ էութիւն
 և բնութիւն համապայ և միասնական և մի
 անձ անբաժանելի : Այլ թէ պէտք անորինակ
 է և անխմանալի , սակայն վարդապետք տր
 կէրպիւն ինչ օրինակ տան առելով՝ որպէս
 մարդ՝ առանց բանի և կենդանութեան ղէ
 և ղէ լինի . կամ արեգակն առանց լուսոյ
 և ջերմութեան , նոյնպէս և հայրն անձ առանց
 որդւոյ և հոգւոյն սէյ : Վնայորին ատին
 յաւելտակից և համապայակից և միով բը
 նութիւն . միայն անձամբ և զխնօք բաժա
 նեալք : Ահա այդպէս աւսուցանէ մեզ հա
 ճատն անպիմն հաճատալ զոր երրորդ
 դութիւնն . որպէս ստացուի ի կարծոյ :
 Այդպէս և աւսուցանէ մեզ նոյն տր և
 ճմարիտ հաճատն՝ հաճատալ և խոստո
 վանիլ , զի մի անձն ի յերկից անձանց սէյ եր
 րորդութեն , այսինքն՝ որդին և բանն ան
 կամաւ և հաճութիւն հօր և հոգւոյն սէյ
 ի ժամանակի բաժնեալք հրեշտակապե
 տին զաբարկել թեալ ի յանձնին տր կորն
 մարիամ , միայնով անպակաս և անբաժան
 ի հօրե և ի հոգւոյն սէյ . բայտնդակեցաւ
 յորովայնի նորին սր անբովանդակելին է
 յամի . և ի մարութ յարեան նորին առեալ
 էաձ ինչբեամբ , և մարմնացեալ կերպա
 ցաւ մերովս կերպիւն և եղև ճշմարիտ
 մարդ ի նոյն կէտն՝ ունելով զբանական հո
 գի և զմիտ՝ միայնով և անձ :

Եւ այսպէս բանն անձ զկատարեալ բնու
 թիւնս մեր առել միաւորեաց ը իւրում
 կոտարեալ անային բնութենն անբաժա
 նօրէն և անշխոթաբար . և եղև ը նմա մի
 միով միաւորեցելով բնութիւնն զբնութի
 մարմնոյն յանմարմին անուէր բնութիւնն
 փոխարկելով , և ոչ զանմարմին բնութի
 անուէնն ի մարմին փոխելով . այլ զմեզան
 չափան , զապօ կանաչու և զմահահանաչու
 բնութիւն մեր ի յանմեղութիւն , յանապա
 կանութիւն , և յանմահութիւն փոխարկելով
 ի յինքն միաւորեաց . և ի միաւորութենն
 անշխոթ և անփոփոխ պահէց զիւրն սրբոյ
 թիւնն : և ինն ամսեաց ժամանակաւ ի հո
 գւոյն սբօյ յղացեալ ծնաւ , զկուսուի ծնո
 ղին անխախտ պահէլով : և կոչեցաւ Վա
 այսինքն օծեալ ար , որ է ան և մարդ :
 Եւ յայտնս որ ի հօրէ յառաջ բան զյաւի
 տեանս ծնեալն էր անմայր՝ անմարմնա
 բար և անաբար , նոյնն ծնաւ ի կուսէն ի
 ժամանակի անհայր՝ մարմնով և մարդկա
 բար : Եւ որ յառաջ միայն ան էր և որդի
 ար , եղև և մարդ և որդի մարդոյ : Եւ այլ
 որդին ար և այլ որդի կուսին , այլ նոյն ան
 և որդի ար , մարդ և որդի մարդոյ : Եւ
 ոչ բնակեցաւ ի մարմնի ող ի տաճարի ,
 այլ յինքն բնակաւ զթանձրութի մարմնոյն
 և ճշմարտապէս մարմնացաւ . ոչ օտար ի
 կուսէն , այլ ի նորին բնութիւն : Եւ յար

Դռնուտի կուսին յողնեցէ նոր էստեղծ զմար
 մինն և անհատացոյց յառաջ քան զառ-
 նուլն , այլ յարեմէ կուսին սուեալ էած
 Ը ինքեամբ . որով և թանձրացեալ կեր-
 պացաւ 'ի նոյն կէտն ճշմարտն ած որպէս
 զճշմարիտ մարդ . ոչ փոփոխեամբ , այլ միա-
 շարու թիւ : || Եւ յարիկ ստի նոր և սքան-
 ճեղի խառնու մի . զի ոչ այլ էղեալէ այսպիսի
 և ոչ լինելոցէ :
 || Իսկ թիւ վարդապետք կերպիւն ինչ
 միաւորուեալ և խառնման հոգւոյ և մարմ-
 նոյ մարդոյ օրինակ տան . թիւպետ ոչ է
 նման ամբիւ : քանզի ունի անմարմին հոգւոյ
 և զգալի մարմնոյ միաւորու թիւ լինի մի ան-
 հատ մարդ , միով միաւորեալ բնու թիւ .
 և ոչ ստի երկու մարդ , այլ մի . թիւպետ
 յերկուցէ բաղկացեալ . այսպէս անմար-
 մին և տառն ճշմարտն բնուի այլ բանին միա-
 շարեցաւ ընդ հողեզէն և մահկանացու
 բնու թիւ մարդոյս և եղև մի . քս . այնուհե-
 տե ոչ ստի երկու , այլ մի . թիւպետ յեր-
 կուցէ միաւորեալ : Եւ ունի մի մարդ , ու-
 նի զհոգի և զմարմին 'ի յինքն միաւորել ,
 ոչ հոգին 'ի մարմնին խառնի և շփոթի , և
 ոչ մարմինն 'ի հոգին . և ոչ պակասի և ոչ
 անցայտ լինի մին 'ի նոցանէ 'ի մարդու մի որ
 քան կենդանի է . բայց նոյնն ստի մի մարդ ,
 ունի պետրոս . և զոր ինչ գործէ նոյն պեա-
 րոսն , գործենայն' ոչ միայն հոգւոյն ստի և

ոչ միայն մարմնոյն . այլ յերկուց միաճո-
 րեալ պետրոսին : Եւ յսպէս և քաջ գորով
 յայ և ի մարդոց , ունէր զկատարել անու-
 թիւն և զկատարեալ մարդկութի ի յինքն
 միաճորեալ . ոչ անուին ի մարմինն խառ-
 նեալ և շփոթեալ . և ոչ մարդկութիւնն
 ի յանուանին . և ոչ մին ի նոյնանէ պակա-
 սեալ և անյայտեղեալ . բայց ասի մի . քա-
 ւազոր ինչ գործէր նոյն քան , թէ զանային
 հրաշմ , և թէ զմարդկային տկարութիւնն
 զորս և կաման՝ կրէր , ոչ միայն այն տալին և
 ոչ միայն մարդոց . այլ յերկուց միաճորեալ
 միոյ քսին : Օ ի մի և նոյն քան յորժամ
 կամէր , զանայինն երկեցուցանէր . ոպ-
 անաւրոյն և անհայր ծնանկին . զկուսութիւն
 մօրն անխախտ պահէն . ի վրձն ծովու գը-
 նալն : զհայն բազմացուցանէն . զմեռելի
 յարուցանէն , և զսյր . որք անէն գործք
 և ոչ մարդոց : Եւ յայսպէս և յորժամ կամէր ,
 զմարդկայինն ցուցանէր : ոպ ծնանկին .
 ստնդի լինին . թրխաւին . քաղցին , ծա-
 րան . նոջեն . խաչին և մեռանին . և այլք
 այսպիսիք . որք գործք և կիրք մարդոցեն
 և ոչ այ :

Եւ այց զայս ան գործօղ՝ և կրօղ՝ մի և
 նոյն ան բանն էր մարդասցեալ և մի . քա-
 լեալ միով բնութի միաճորեալ : Եւ ոպ
 անային և մարդկային բնութիւնն միաճորե-
 ցան և եղեն մի բնութի միոյ Եւ որէր ան-
 14 և

Լ մարդ , անպէս և անապին և մարդկային
դէմք , կամք , և ներգործութիւնք միաւ
րեցան և եղեն մի դէմ , մի կամք և մի ներ
գործութիւն :

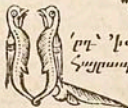
Ատի՛հաւատամք թէ՛ նախքան զյաւի
տեանս ի՛հօրէ ծնեալ բանն ան , որ էր
անմարմին , անտեսանելի , անշոշափելի և
անմահ լի անութեն , տեսաւ , ջոշափե
ցաւ , չարչարեցաւ և մեռաւ մարդկու
թեամբն ճմարտապէս : Աւ այս ոչ և թէ
այլ և այլ , ոպ թէ ոմն չարչարել և մեռել ,
և ոմն անչարչար և անմահ . այլ որ անապին
բնութիւն անչարչարելի և անմահն է , նոյն
չարչարեցաւ և մեռաւ մարդկային բնու
թեամբն : մի և նոյն . ոչ այլ և այլ . և կամ
ոմն և ոմն . վասն զի անբաժանելի և անձոս
միաւորութիւն եբարձ զթիւ և զայլայլու
թիւնն : Այսորիկ անասին , արիւն , չար
չարանք և մահ . և անասի խոցեալ և մե
ռեալ : զի թէպէտ յատուկ և առանձին
անապին բնութեն անկարելիք են այսպիսիքս ,
սակայն վս անբաժ միաւորութեն լ մարմ
նոյ՝ անասին : Վանզի որովհետեւ յատուկ
անապին բնութեն անհասրին էր չարչարիլ
և մեռանիլ , ոպ և մարդոյ յատուկ բնու
թեանն անկարելի է մահուամբ զմահ մե
ռուցանել և զկեանս տալ մահկանացուաց ,
վասն այսորիկ միաւորեցաւ անմահ բնու
թեամբն ան լ մահկանացու բնութե մար

Դ՛ոյ . զի զանհնարինն հնարաւոր, և զանկա
 րելին կարելի արատցէ . ուր զի անջարջարե
 լին և անմահն՝ չարքարեւեաւն և մահկա
 նացունւն չարքարեցի և մեռանիցի՝ և
 կենդանացոսցէ զնոյն մահկանացու բնութիւն
 Եւսով հաւատով պահպանիմք ՚ի չարա
 շուհ հերձո՞ւածողաց . և մանաւանդ՝ ՚ի
 շիւթմանէն և տիբեայ՝ և ՚ի բաժանմանէն
 նետաւորի : Եւսով և ուսուցանէ մեզ Քչմա
 րիտ և բացօրոյն հաւատն՝ խոստովանիլ
 և հաւատալ զամենամբ . Եւրոդոս Թին
 և զիւրկադարձ մարդեղութիւն բիւց մերոյ :
 Եւսով և վկայեն և ուսուցանեն թմա
 շուհ սբ գիրք : Օսոյն հաւատ ուսոյց և
 քն աշակերտաց և առաքելոցն իւրոց . և
 սբ առաքեալքն զոյն ուսուցին իւրեանց
 հետևողացն և քարոզեցին աշխարհի : Եւ
 րոց և ուսան առաջին սբ հայրապետքն և
 առաքելաշահիլ հարքն . և նորա ևս զոյն
 քարոզեցին և հաստատեալ կանոնեցին ՚ի
 Ժողովուրդս իւրեանց : Եւրոցէին և նախ
 կինքն և առաջինքն, սբն սեղէսորոս . և
 մերս սբն լուսաւորիչ . և սբ Թագաւորքն
 կոստանդիանոս, և մերս տրդատ . որք հայ
 րապետական և Թագաւորական վրձնաւ
 հաստատեցին և տիւեցին ընդ թմաշխարհ :
 Եւ զսոս հաւատ քարոզեաց և ազգիս հայ
 ոցնոյն սբն Վրիգոր լուսաւորիչն մեր . զոր
 ունիմք և պահեցաք մինչև ցայտօր անթերի
 և

և առանց այլայլութե, շնորհօքն այ և ա
ղօթիւք նոյնոյ սբյ | զաւանդին մերոյ :

ԳԼՈՒԹ Գ:

Թէ որչաճ խոշորէ եղին. և պարստոյ և
որոյսո-լին շոյին :

'ըդ' ի ժամանակս առաջնոց սբց
հայրապետացն, եթէ ոմանք գլ
տան լըդէ մայա՛ հաւա
տոյ, և արտաքոյ սր խօսե
ցան, սխալեցան և մեղաւորք գտան. վն
և ի սբց հայրապետացն նզովեալք դատա
պարտեցան : Սն պիղծն սարէլ և ժանտն
արկտ. զիպիզն սարէլ զլստիլու ի անձանոյ
սբյ երրորդունն ուրանայր՝ մի անձն ստե
լով լատ հրէից և այլազգեաց, և անիծեալն
արկտ զորդին ուրանայր՝ արարած ատելով
և օտար ի բնութե հօրնոյ : Սն պարկի և
սբ հայրապետին հրամանաւ սբց թագա
ւորացն ի տառնդ խանտի և մերոյս Տրդա
տայ՝ ի յերեք հարիւր քսան և հինգ թու
նջ փրկէին ժողովեալք ի նիկիայ, լորս եր
և մերս որանցելագործ սլն ի խառակէս՝
հրամանաւ հօրն իւրոյ սբյն Գրիգորի .
որք նզովեալ հերքեցին զպիղծան սարէլ և
զարկտ և դատապարտեցին : Եւ հաստա
տեալ ի անոնեցին և անոնեցին գրով՝ հա
ւատալ զսբ երրորդունն զհայր և զորդի
և

12
22
67196

3299

նայն

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԵՐԱՊԻՄԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԵՐԵՎԱՆ
ՍՏԵՓԱՆ ԳԵՐՈՂՅԱՆ
ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

և զոր հողին երէք անձինք ՚ի յերկա դէմս
 յատկացեալք ՚ի միում բնուէ և ՚ի միում
 անձութեան՝ անբաժանելի և համադոյ
 արուէ : Եւ զորդին զոր ուրանայր արիա ,
 դաւանեցին ՚ի բնուէ հօր , անձնարիա
 յայ համարուէ , ծնունդ և ոչ արարած : և
 նոյն որդին կաման հօր և հաճութիւն սբ
 հոգւոյն թեալ յանձնին իոյսն մարիամ ,
 յղացան յարգանախ նորա ՚ի հոգւոյն սբ :
 մարմնացան և մարդ եղև զս մերոյ փրկու
 թեան . խաչեցան , մեռան և թաղեցան .
 յարեան և համբարձան յերկինս և նշու
 րան ը աջմէ հօր նոյնով մարմնովն . որև
 դաւոցէ նովին մարմնովն և փառօք հօր ՚ի
 դատել զկենդանիս և զմեռեալս : Եւ սբն
 Վրիպոր լուսանորիցն մեր ևս ՚ի յրմիալ
 նուէն զայս դաւանութիւն ձեռամբ սբն
 Վրիստակիսի որդւոյն իւրոյ՝ կնքեաց և
 ինքն ասելով , Եւսկ մեր փառանորեացուք
 որ յառջ քան զյանձնեանս երկիր պա
 դանելով սբն երրորդուն և միոյ անունն
 հօր և որդւոյ և հոգւոյն սբ : որպէս յամ
 անուր երգեմք յեկեղեցիս մեր :
 Եւ յետոյ ՚ի ժամանակս մեծին թէոքոսի
 և մերոյս արշարայ , կրկին ընձիւղեցան ար
 մատն անթիւ ից հայհոյիցն մահեղոն . որ ընդ
 դէմայսմ հաւատոյ սկսան խօսիլ հայհոյ
 ու թիւնս առ հոգին սբ՝ օտար ասելով
 յանձն և պաշտօնատար : Եւ ի յի
 թու

Թուոյ փրկին ժողովեցան Խրայրապետ
 Իկոտտանդեուպօղի, հրամանաւ վե-
 լոյ յիշեալ թաղաւորացն. ըստ որսէր և
 մերս հայրապետ Խրայրապետ և մեծն Վերսէս, որք
 նստիւն հեղեղին զհայհոյիւն մակեդոն
 և զառաքելութիւն: Աւ ի հանդանալին նի-
 կիոյ յաւեղին և զպաթէ՝ հաւատամք զԽր-
 հայրին Խրայրապետ և ի կենդանաբարն, որ ի
 հօրէ եղանէ և ի հօր և ի որդւոյ երկրպալ
 զի և վառաւորի յամալ արքայ: Օր և
 ընկալաւ արգիւ մեր ձեռամբ նոյնոյ սրբոյն
 ներսիսի. և ունիմք անշէղ՝ շնորհօք սրբոյ
 հոգւոյն անշէղ:

Ապա և ի ժամանակս փոքուն թէ ողոր-
 երեւեցաւ անիծեալն նեոտար. որ ներսիս
 թեամբն անշէղ յառաւ ի կոտտանդեուպօղի
 պատրիարք. որ բացեալ զհօտէլ բերան
 իւր ի հայհոյութի տնօրէնութեն բի, ու-
 լանայր զմարմին առնուլ բանին անշէղ զճնա-
 րիտ մարդ լինին. և զմի քան յերկուս բա-
 ժանէր չարաչար. քի ի անձն և ի բնութի.
 մին Խրայրապետ և մին մարդ կային. իբր՝ Խր-
 յանձնաւոր մարդն բնակեալ, յորժամ
 կամէր, զիւրն ցուցանէր զօրութի ի ձեռն
 երեւել մարդոյն. և յորժամ թող տայր,
 մարդն զիւրն ցուցանէր զտկարութիւն.
 ի՞նչ և զԽրայրապետ մարդամբն առէր և ոչ
 Խրայրապետ: Այլ և Խրայրապետ կիւրեղ հայրապետ
 աղէքսանդրու, որ յայնմ ժամանակին իբր

պարխազ և վահանէր քնական հաւատոյն
 և պահապան առաջնոց սբց հարցն կանո
 նաց, աղղւարօր փորուն թէպտի և խրնդ
 րեաց ժողով առնել: Որոյ հրամանաւն ի
 չորս հարկւր երեսուն և օթն թուով քրդի
 չին ժողովեցան յեփեսոս երկու հարկւր հայ
 րապետք սբք՝ որոց գլուխնէր սբն կիւրեղ
 սրբ և դատապարտեալ նղովեցին զպիղծն
 նեաորե և հէտեօղան նորին, և ընկեցին յե
 կեղեցւոյն քի յարտաքս: Եւ ապա ոչ և թէ
 զնոր ինչ, այլ զնոյն կանոնեալն ի սբց ժո
 ղովոյն նիկիոյ լայնեցին և պարզեցին ընդ
 դէմ՝ անխճելոյն նեաորի. և դաւանեցին
 ք դէմ՝ ամբաստնողաց զքս՝ յանապոյ և
 ի մարդկայնոյ բնութեց միացեալ անբա
 ժանելի և անշիտ խառնամբ: և միաւ
 րեցեալ ի մի անձն, ի մի բնութի, ի մի դէմն,
 ի մի կամս և ի մի ներգործութի: և այսպէս
 նոյն ինքն բանն ամ ճշմարտապէս մարդա
 ցեալ և մարմնով ծնեալ ի սբ կուսէն. վոյ
 և ծնօրն սոյն ամածին և ոչ մարդածին:
 Որպէս և սբն կիւրեղ ի նոյն ժողովն վճռե
 ասելով, Եւրդ՝ խոստովանիմք զտրնմեր յս
 քս զորդին այ՝ կտաարեալ ամ և կտաա
 րեալ մարդ. զի յերկուց բնութեց և զմիա
 շարութիւն: Վոյ մի քս, մի սրբի և մի սր
 խոստովանիմք. թէպէտ և բնութեցն տար
 բերութի ոչ անդ խառնամբ, յորոց զանձա
 ւելի և զանշիտ միաւորութիւնն ստեմբ
 և

Եղեալ է և զոր կոչն՝ ան անին, վս բանին
 այ մարմնանալոյ և մարդ անալոյ իննանէ :
 Իսկ մերս Խբն սահակ պաշտեւն վս երկրիս
 խառնակութեց և վրդ-սլմանց աղղ իս մերոյ
 ոչ կարացեալ գնալ ի ժողովն, գրով հա
 մանայնեալ ընկալան զգաւ անուծ ժողո
 վոյն և աւանդեաց ազգ իս հայոց . զոր ու
 նիմք և պահէմք անդեղ շնորհօքն քի :
 Ի լրդ՝ այսերեք Խբ ժողովքս թէպէտ և
 լեք, և յայլ և յայլ ժամանակս և յայլ և
 յայլ հայրապետաց, բայց որպէս թէ ի միոյ
 յանձնէ և ի միում ժամանակի . և ոպ զմի
 սուստան երեքիդի լի թուոյ և լի խորհրդոյ
 սմեւառոյց երբորդութեն՝ ի հոգւոյն սթ
 ողորեալ և միաբանեալ, համամիտ և միա
 ձայն զմի և զնոյն հաւատաքարողեցին և միա
 բան կամոնեցին, որէ հաւատամքն՝ զոր յա
 մեւայն աւուր երգեմք յեկեղեցիս մեր :
 Ի լրք և ի նոյնոյ հոգւոյն սթ զօրացեալք և
 արխացեալք՝ իսկեցին և արմատահան արա
 լին զամ ապրակամիւս և զհերձուածօղս և
 զչար աղանդսնոցս ի յեկեղեցւոյն քի : Ի շէ
 ոպ իմաստուն հաւախար՝ հողմով հոգւոյն
 սթ զհաւն քի զեկեղեցին Խբ և զմանկունա
 նորին սմմնաս պահէլով ի ճարաշունչ հոյ
 մոց հերձուածողաց՝ ինսնահանդիսան
 ճիւղարտութե հանին : Ի շէ ոպ արթուն և
 զդատո տնտես և բարի ծառայ քի, շահել
 և աճեցուցեալ զարծամ ի նորին, ք զճմա
 րիս

րիտ հաւատ և զմարտութիւն
 ամենաւելի քարոզութիւն և մարդկեղութիւն
 քան ինչ այլ արկիւն և աւանդեցին յամագլխ
 և յեկեղեցիս հաւատացելոց :
 Եւ իւրեմն առանց ամ հախառախութիւն կա
 լէ իւրաքանչիւր զք ի բրիտանեաց կոչեցե
 լոցն մոտախոհ լինիլ յեկեղեցիս և յագլխ
 իւր և բննել իրաւամբ . զի և թէ հաւատ
 և դաւանութիւն իւր և եկեղեցեացն իւ
 րոյ՝ համաձայն և նոյն է ըստ հաւատ և
 դաւանութիւն, որ ի բն և յառաքելոցն նորին
 աւանդեցաւ . և յայտ յեկեղեցի սբ ժողովոցս
 ընկալեալ եղև և կանոնեցաւ որպէս մինչև
 ջայս վայր ասացաք , նա ճշմարիտ է և ար
 դար : իսկ և թէ ունի ինչ զանհամաձայնու
 թիւնս , և կամ յաւելեալ և կամ պակա
 սեալ , և այլալեցեալ է իմանէ , նա սխա
 լեալ է և մեղուցեալ՝ ըստ սբ յագլխի . զի
 ինչ է մնացեալ ի կանոն ճշմարիտ հաւա
 տոցն : քանզի ոպ կարդն կապէ և միաւորէ՝
 ըստ սբ յագլխալեւոց , այնպէս և անկար
 գութիւնն լուծանէ և բաժանէ : Եւ
 հաւատով իսկ է . զի ամ յեւթինք առաջնոցն
 և վերջինք նախնեացն պարտին հետեւիլ և
 համաձայնիլ . և թէ հետինս , լուծանին և
 օտարանան ի նոցանէ : Իրպէս գիրք և շարք
 որմեց և այլ շինուածոց , որքան ուղիւ
 գծիւ համաձայնին հիմանց իւրեանց , այն
 քան հաստատունք են և անխախտք . և որ

քան թիւրին և հետին ՚ի հիմանէն, այն
 քան խախտութեն և վտանգաւորք: վտան
 այսորիկ և ճարտար որմնադիրք ուղղացոյց
 առաւանձաւ անթարթ ՚ի հիւսիս հային, զի
 նմա հետեւեցուցեն զեդերնո խորք և ստե
 ղունք ծայրոց՝ ոլքան հաստատունք կօն ՚ի
 յարմատն և ՚ի բունն, այնքան դաւարք են
 և զօւարճք. և որքան ճեղքին և բանցին
 յարմատոյն, այնքան տկարահան և ցամա
 քին ՚ի զօրութե նորին: Շանապարհորդք
 որքան լաւաճնատահման և յարբունահան
 պողատոյն ընթանան, այնքան ապահովք են
 և անխտանիք. և որքան ելանեն և թիւրին
 ՚ի նմանէ, այնքան երկիւղափակք են և
 վտանկաւորք:

Եւ զքրիստոնէական ճշմարիտ հաւատոյ
 հիմն, արմատն և ուղիղ ճանապարհն, է
 ինքն քրիստոս, իւրում անսուտ բանին թէ՛
 ես եմ ճանապարհ, և ճշմարտութիւն, և որթ
 կենդանաբար: Եւ յայս հիմնա վրեղան
 ուղիղ գծիւն սր առաքեալքն, ՚ի յայս ար
 մատու հաստեցան և յայս ճանապարհս գնա
 ցին. ըստ այնմ թէ՛ թողին՝ զքրիստոս և գնացին
 զինի նորա: ուր և քրիստոս թէ՛ ես եմ որթ
 և դուք յիս հաստատեալ ուս: Եւ ՚ի վե
 ռայ սից առաքելոցն եղան և շարեցան ու
 ղիղ գծիւն՝ առաջին սր հայրապետքն երկոյ
 սից Ժողովոց, որոց շատքն ականատեսք իսկ
 էին առաքելոցն, և միջնորդութիւն հաս

տեցան 'ի ճշմարիտ որթն կենդանաբար և
 գնացին ընդ արքունական պողոտայն քի :
 վասն պատրիկ և յամ ազգաց ընդունելիք
 եղեն և տօնելիք :
 Եւ այս երանելիքս 'ի ժամանակս իւրենց՝
 զորս տեսին թիւրեալս 'ի յուղիղ գծէն, և
 խախտեալս 'ի հիմանէն, ճեղքեալս յոր
 մատոյն և ելեալս 'ի ճշմարիտ պողոտայէն,
 զայնպիսիսն հելքեալ և լուծեալ 'ի միաբա
 նու թէ և 'ի շարից իւրեանց՝ 'ի բնոյ ընկեցին
 յինքեանց և յեկեղեցւոյն քի . ուր զվերոյ
 յիշեալ հերձուածօղան : Եւ վասն սպա
 ղայիցն և սհոգ տարեալ՝ զհաւատս և զգա
 ճանուխ իւրեանց արձանացուցին գրով
 ի բրքանօն և ուղղիչ առասան՝ ցուցանօղ
 առաջնոյ հիմանն և ուղիղ ճանապարհին, և
 աւանդեցին յամ եկեղեցիս քրիստոնէից, զի
 զայնս ունէ լով ինքեանց ուղղապօղքանօն,
 այնու պահիցէն զկարգն շինուածոյ հա
 ճատոյ : Եւ ոչ եթէ ինքեանք ելին որք խօ
 սէին և կանօնէին, այլ հոգին սբ . լւքի բա
 նին թէ՛ ոչ եթէ դուք էք որք խօսիքիւ,
 այլ հոգին սբ : և լւ սբն պետրոսի թէ՛ 'ի
 հոգւոյն սբ իրեալք խօսեցան մարդիկք
 յայ : Ուր և սբն կիւրեղ 'ի գառապարտէն
 զնստոր՝ (որ լւ գէմ սբց ժողովոյն խօսէր
 զհայհոյութիւնս,) գրէ առնոյն պիղծն
 և առնորին համախոհ յահանէս անտիոքա
 ցին թէ՛ մեք հետեւիմք յամի հարցն սբց .

Եւ այլ և ոչ հրամայեմք մեզ և ոչ այլոց թշ-
 րու մք զբաւ ինչ փոխել յորոց անդէն եղին .
 (այսինքն 'ի ժողովն .) և կամ անցանել
 միտլ սիղբայիւ . յիշելով զասացեալն թէ .
 մի' փոխելը զահմանոյ յաւիտեանից զորս ե-
 ղին հարբն քո : քանզի ոչ եթէ նորա էին
 որք խօսէին, այլ հոգին ան և հօր' որ ելանէ
 'ի նմանէ և իջէ օտար յորդոց ըստ էութեանն
 թեանն ըստի :
 Ի' լա' որովհետեւ այս էրէք ո՞ր ժողովքս
 'ի հոգւոյն սոց խօսեցան' ուրեմն որ թիւ-
 ըն և ելանէ 'ի կանոնաց և 'ի շահագ սոցա ,
 մեղանցէ և դատուի' է : քանզի որ 'ի կանո-
 նէ և 'ի գծէ սոցա ելանէ և բաժանի , յա-
 ռաքելոց և 'ի բէ' իսկ ելանէ և բաժանի
 անկարծիք :
 Տեսցուք և այժմ թէ' որ ազգ և եկեղեցի
 թիւ բեցան և բաժանեցան 'ի սոցանէ :
 Օ կնի եփեսոսի սոց ժողովոյն և զկնի վախ-
 ճանման երանելւոյն կիւրղի , զաւելի նորա
 յաջորդէ մեծն գէոսիորոս , որ և սա ըստ
 կիւրղի հեղինակին իւրոց ջատագովէր
 երկց սք ժողովոյն : Եւ զկնի կործանեանն
 նե ստորի , նստի 'ի կոստանդնուպօլիս պատ-
 ըրարք մաքսիմիանոս . և զկնի նր' պրոկ-
 դոս . և զկնի նր' պիղծն վլաբիանոս : Եւ
 զկնի փոքուն թէոդօսի , թագաւորէ 'ի կոս-
 տանդնուպօլիս ամբարիշտն մարկիանոս : և
 'իսոյն միջոցս նե ստորադաւանն ըւրն և ո-
 նստի

նստի փափ 'ի հօտմ: Նա համաձայն գտան
 երեքեանքն, այսինքն՝ դեն, դուքսն և դա
 տաւորն, 'ի տապալել զհիմն եկեղեցւոյն
 քի և այլայլել զմարտը հաւատոս նր, ք
 մարկիանոս թագաւորն, լեւոն և փլաբիա
 նոս: քանզի երեքեանքն ևս նեւոտրականք
 էին և նորին հերձուածովն, որոց հեղե
 նակն էր պողոս սամսարացին:
 Եւ 'ի սլաւարիարդանալն փլաբիանոսի 'ի
 հոտոսանդնու պօլիս, սկսաւ յօրէ յօր յայտ
 բերել զհերձուածն իւր, բայց մինչ յայտ
 նապէս զերկու անձն ոչ կարէր ասել յա
 հէ հասարակին, և դեռ էր արտրեցեալ
 նեւոտր, և կենդանի էր, վնջ զերկու անձն
 դաղելով 'ի միտոս, զերկու բնութի ասէր:
 Եւ հերձուած մի ևս երեւցաւ յայնմ
 միջոցի և տիբէս թնուն վանահայր՝ որ ընդ
 գէմ փլաբիանոսի, զմի բնութի ասէր 'ի լքո,
 բայց շփոթեալ և առաջօր: Նշա փլաբիա
 նոսի պատճառ արարեալ զհերձուածն և
 տիբեայ, գրէ 'ի հօտմառ լեւոն: Եւ 'ի լեւոն
 լեւոնի, փոյթ ընդ փոյթ գրէ առ փլաբիանոս
 ժողովաւունել պատճառաւ և տիբեայ, և
 զթունալի սօմարն իւր՝ զոր 'ի վաղուց հե
 տէ շինեալ, և ժամանակի սպասէր յայտ
 բերելոյ, (որ լի է հերձուածովք և լնեւ
 տորի մոռցնէ ամիւ, միայն յայտնի բանիւ
 զերկու անձն ոչ զնէ քի:) զայն ևս առա
 քէ առ փլաբիանոս աղանդակիցն իւր, զն
 26

Ի Ժողովն յետ նգովելոյն զԼաւիքէս վն մի
 բնութիւն տաւոյն, ընդ դէմ նաին և զու
 մարն իւր հաստատեցէ, որ երկու բնու
 թիւն, երկու համբ և երկու ներգործութի
 առէ : Ապա ի չորս հարիւր վաթսու
 թուոյ փրկչին, փլաբխանոս ը գրելոյն ը
 Հոմի Ժողովաւնէ ի կոստանդնուպօլս քա
 նեօք իւրանմանօք, և զԼաւիքէս նգովել
 ընկենուն վն մի բնութի առելոյն : և զու
 մարն լեոնի ևս ի յիշումն բերեն թէպտ,
 բայց ոչ հաստատեն ի յերկիրդէ, զի փոքրն
 թէողոս գեռ կենդանիէր, և ի գէտկորդ
 տէ ևս ոչ տակաւ ունէին ցիտակածանա :
 Աւ յետ Ժողովոյս արարիկ, և Լաւիքէս գը
 նայ առ գէտկորոս և ծանուցանէ նմա զիւր
 անկմանէն, զանցից Ժողովոյն և զայն առ
 մարն լեոնի : Բայց զպիտեալ տաւն իւր
 զղջանայ, թէպտ կեղծիւք, զի յետոյ դառ
 նայ անդրէն ի փոխածն իւր և ի նոյնն մնայ :
 Իսկ իրենն գէտկորոսի զհերձուածոցն
 փլաբխանոսի և զուսմարէն լեոնի, խոյն
 անդ առնէ փոքուն թէողոսի և խնդրէ Ժո
 ղով լինիլ հրամայել : Արև Ժողովեցան յե
 փեսոս ինկն թուոյ փրկչին, իբր ԾԺ հայ
 րապետք, հրամանաւ թէողոսի, և գլուխ
 Ժողովոյնէր նոյն գէտկորոս՝ որ երեւելի էր
 ի Բաւնապիկն և Զատագով ողբափառու
 թեան ոպ ի վերդ յիշեցաք : Արբ և բննեցին
 զգործս փլաբխանոսի և Լաւիքէայ, վերջաւ

27

այէս

պէս գտին զԼուիքէս զզջնացեալ յասելոյն
 շփոթեալ՝ և ՚ի մի բնութիւն արեւն հաստա
 տուն. և զփլաբխանոս յամսորեալ ՚ի հեր-
 ձուսծս իւր ըստղանդոյն նեւստորի և ըստ
 տօմարին լեւոնի. զոր ևս ՚ի յայտբերեալ տե-
 պին ՚ի ժողովն : Այ զփլաբխանոս դատաւ
 պարտեալ ընկեցին յաթուղն և նզովեցին.
 Ընմին նզովեցին և զտօմարն լեւոնի, և զայլ
 ամբերկու ասորն և զբաժանօղն քի. և
 համաձայն արաջնոյ ժողովոյն որ առ կիւր
 զիւ, հաստատեցին տաւ ՚ի բնութիւն
 անշփոթ միաւորութեամբ :
 Այս յետ այսորիկ ընկեցեալն փլաբխանոս
 գնաց ՚ի հռօմ առ սիրելի համադաւանն
 իւր լեւոն, և պատմէ նմա զարարս դէտևի
 րոսի և զնզովեցն տօմարին, և զայլն. և ինքն
 յետ աւուրցինչ անկեալ սաստաիկի : Իսկ ՚ի
 լեւոն լեւոնի զայս ամ, մինչ յառաջմէ ևս ՚ի
 սէջն կիւրդէ ունէր զմեծ վերս վսնզովե-
 լոյն զնեատոր վարդապետն իւր. և այժմ
 ևս յաջորդն նորին դէտևիւրոս զսիրելին իւր
 զփլաբխանոս ընկեց և նզովեաց. ընմին և
 զտօմարն իւր և զինքն ևս նզովեալ խայտա
 ռաիեաց, վսյ կարեւելի խոցեալ այրիւր և
 մախայր ընդդէմ դէտևիւրոսի. և խնդրէր
 զհնար և զժամ, զի առցէ զվրէժն :
 Իրդ՝ ոսկիւս բազմիցս գրի զյաջող
 մանէ մեղաւորաց ՚իներողունն աս, ըս
 տաւ և այս լեւոնիս յաջողեցաւ, զի եղիտ

քաջաբանս ժամանակ ըստ ըրձին իւրոյ :
 քանզի յետ ինչ միջոցի, վախճանի բարե-
 պաշտն թէոգոս, և յաջորդէ զտեղին չա-
 թափառն մարկիւրնոս՝ որ ՚ի վերդ յիշեցաւ .
 որ ինքն էր արտամուլ և տղէտ և թերահա-
 շատ . և կին տղին պողքերէր իրորդն եղա-
 բէլ՝ որ ՚ի նեւտորէ էր մկրտեցեալ և նորին
 աղանդոյն . և սիրելի նմա , և լեոնի և վրա-
 բխանաի : Այս գրեաց լեոն առ սոսա
 ինդրելով մեծաւ թախանձանօք՝ զի զհրա-
 ման հանցեն ժողով լինելոյ ընդ ձեց իւրոյ :
 Իսկ մարկիւրնոս և մանաւանդ կին իւր
 սրողքեր հրաման տան : Իրև ժողովեցան
 յամ քաղաքաց ուղղափառք և չաբափառք .
 և շատրն ևս յառաջնոց սբց ժողովոցն ընկե-
 ցեալք և նզովեալք : սրբ ժողովեցան ՚ի
 քաղկեդոն, ՚ի թուոջ փրկչին Նճբ . անձինք
 ՂՃԴ : վսկ այսքան թուով , զի վս կրկնա-
 պատկուեն ՚ի վր նիկիոյ ժողովոցն , ազգու-
 լիցի քան զնա : և գրուի ժողովոցն նառան
 աթուակալք լեոնի և ոմանք նզովեցեալք
 յառաջնոց ժողովոցն : Այս ՚ի մէջ բերելն
 զտումարն լեոնի , (որոյ հաստատու թե աղա-
 դաւ էր մանաւանդ այս ժողով .) և ՚ի յրն
 թեռնու ըն զմասն ինչ , անդէն ամ դառքի
 ուղղափառաց ընդ դէոսիւրոսի միաբան ա-
 ղազակեցին թէ՛ այդ պօղոսի սամատացւոյ
 է . և ոչ նեւտոր խօսեցաւ այդ ան հայհոյու-
 թիւն : և թէ՛ ոչ գոյ իշխանութիւն ու մեք
 29

նոր հաւատո հաստատուել . զի բաւական են
 մեզ եղեալ սահմանքն հաւատոյ 'ի նիկիայ,
 'ի կոստանդնուպօլիս և յեփեսոս : և այլ այս
 օրիւք զոյցք շատք :
 Իսկ 'ի տեսանէն թագաւորին թէ՛ անհր
 նարինէ ուղղափառաց 'ի հաւանութի գալ,
 սկսաւ այնուհետեւ զլեկոնական իշխանու
 թիւնն սօժել 'ի գործ . որեւ հրամայեաց՝
 զի ովք ոչ հաւանեացի և ոչ ընկալցի զու
 մարն լեռնի, 'ի բանոյ, յաքսոր և 'ի մահմատ
 նիցի : որք և ալարին իսկ . զլեռնաբնոս և
 զայլ ամուղղափառն յաքսորոս առաքեցին՝
 ուր և կանոնեցան իսկ և զայլ զորս 'ի բանոյ
 և զորս 'ի քարջարանս և յայլ նեղութիս մա
 շեցին . որք և մարտիրոսական անուամբ
 փոխեցան 'ի կենաց : Իսկ որք ընկալան և
 հետեւեցան չար ժողովոյն, ոմանք յերկիւ
 ղէ . ոմանք 'ի կաշառաց խաբէլք . և ոմանք
 կեղծաւորեալք 'ի հաճոյանալ թագաւո
 րին և կնոջն . և ոմանք ևս 'ի հերձուածո
 ղաց և 'ի լեռնի կողմանց, իբր հարիւր ան
 ձինք հազիւ թէ գտան . որք ընկալան զու
 մարն լեռնի . և սահմանեցին անել 'ի բն' եր
 կու բնութիւնք , երկու կամք և երկու ներ
 գործութիւնք : մին ամային և մին մարդկային .
 ամայինն զհրաշն տունէր , և մարդկայինն
 զտրտմականն կրէր . ոպ 'ի տօմարն յայտնի
 ցուցանին : Եւ այց աւ յերես զնոսոր նգովե
 ցին 'ի խաբէլ զհասարակութին . ուր և
 30
 յայտ

Եւ յայտնի ասացին ուղղափառքն թէ՛ զնեւոտ
 լինն հաստատէք, զինքն լէհր նզովէք :
 Ի թաւնի զարմացման և անյա՛հ, զի այս ժո
 ղովոյս հաճանութի տունողացն շատքն գր
 տանեցան նախապէս ՚ի յառաջին ժողովն
 որ առ կիւրդիւն, ուր զքմ մի բնութի դաճա
 նեցին՝ և զերկու ասօղն նզովեցին : Եւ նոյնքն
 գտան ՚ի ժողովն փլաբխանութի, ուր երկու
 բնութի քարոզեցին լէ գէմ և տիբեայ՝ և զմի
 բնութի ասօղն նզովեցին : Նորս յետոյ ՚ի ժո
 ղովն գէ ոսկորոսի գտանեցան, և անդ ընդ
 գէմ փլաբխանութի զմի բնութի դաճանեցին :
 Եւ զերկու բնութի ասօղն նզովեցին : Եւ
 ըտրդապէս և նոյն անձինքն ՚ի յայս ժողովս
 զերկու բնութի դաճանեցին վերստին՝ և
 զմի բնութի ասօղն նզովեցին : Եւ որք չորք
 անդամ ինքեանք զինքեանս նզովեցին և
 վերջապէս մնացին ընդ անիծւաք : Իս
 տուտ ևս կարես գիտել զժողովոյս այ
 արիկ զօրութիւն, զժողովելոց հաճատն՝ և
 զեղեալ սահմանաց և կանոնաց ուղղութիւն :
 յորոց մին և երեւելին էր յօրհաղն եղմի,
 որ չորք անդամ ինքն զինքն նզովեաց :
 Ի զգ՝ մինչև յայս քաղկեդոնի ժողովս, ամ
 ազգ քրիստոնէից և ամե կեղեցիքքի, թէ
 պէտ ընդունաւ այլապէս : սակայն հաճա
 տով և դաճանութիւն էին մի և միաբան ա
 մենեւին, ու մի ազգ և մի եկեղեցի : որք ա
 մենեւեան զորինչ ընկալեալ էին ՚ի յառա

ջին յերկոց ԿՐԹՈՂՈՎՈՅՆ, զնոյն ունէին միա-
 բան և ամբն միաշաւիղ ընթանային ուղիղ
 գծիւ և ճշմարիտ ճանապարհաւ տօքս :
 և թէ յուրեք յուրեք երևէին հերձուած
 ինչ ը դէմ միաբանութե միոյ եկեղեցւոյն
 քի, ամբն ող զմի անձն և մի սիրտ միաբա-
 նեալ հալածէին զնա և անհետ առնէին :
 Իսկ այս ջարայոյլ ժողովո ամենեւին տապա-
 լեաց զխաղաղութիւն եկեղեցւոյն քի . և բա-
 ժանեալ ցրուեաց զմիաբանութիւն քրիտ-
 տոնէից . և օտարացուցել թշնամեցոյց ևս
 իրեբաց : որոյ գարշելի ծուխն ելանէ և ե-
 լանէ լոցէ ցիստարած աշխարհի : Հարկէ
 գալ գայթակղութե աշխարհի, բայց վնց այն
 միկ յոյր ձեռն գայցէ :
 Իստանօր ամբ և թէ ոչ կուրացուցանէ
 զաջ մտացն յանդհանական ակտիւք, կարէ
 իրաւունս առնել և ընտրել զճշմարիտն և
 զսուտն : Իսկինքն՝ ի շինուածս որնէ գո-
 վելի . ի հինն հաստատուն և անխախտ մնա-
 ցեալքն, թէ՛ ճեղքեալքն՝ ի հիմանէ
 խտխտեալքն և բաժանեալքն : Իսկ թէ՛
 ի յոտոս և յրատեղունս ծառոյ՝ ոյք միան-
 դալարք և կենդանիք . հաստեղքն ի բուն
 յարմարն, թէ՛ քանցելքն և բաժանելքն :
 Իսկ թէ՛ ի ճանապարհորդս, ի յուղիղ և
 յարբունական շաւիղս դնացողքն են ան-
 վտանկ և ապահովք, թէ՛ ը անկոխ և ը
 անապատ դնացողքն : Ըբան յիմար, խե-
 32 Բ Լ

Լադար և ահա իցէ, կարէ ընտրել թէ՛ սո-
 ցա ռնն է լաւ և գովե՞լ և կարէ պարծիլ.
 և ռնն ոչ: Իսկ յանդգնաբար ներհակողացն
 զոչ այլ ինչ ունիմք ասելոյ. միայն զմարդա-
 րէնն թէ՛ վայ՝ որ ասիցէ զքարին չար՝ և
 զչարն բարի. զլոյսն խաւար՝ և զխաւարն
 լոյս. և այլն: Թողցուք և զայն թէ՛ որ քակէ
 զգանկ հայրենի, հարցէ զնա օձ:
 արցանել կարես ց. քաղկեդոնիկան և
 կամ ցլթաբեբայն ՚ի մենջ հետեալ թէ՛
 իրաւունքն ռնն պահանջէ. Իստառդիանո
 սի և երկուց թէ՛ ոգտից թագաւորաց և ը-
 նոքօքեղեալ հայրապետանցն է արժան հե-
 տելի և հաւատալ, թէ՛ մարկիանոսի, լեո-
 նի և փրաբիանոսի: Իհա ևս եթէ զընդ-
 դէմն ասիցէ, ժառանգէ՛ զվայն ըւարժա-
 նւոյն իւրոյ, ասելով զլոյսն խաւար և զխա-
 ւարն լոյս: Ի՞յս իսկ է յայտնապէս մաքա-
 ռին ըդդէմ՝ ճմարտութ. որէ՛ հայհոյու-
 թիւն առ հոգին սբ. աղբիւրն ճմարտութ:
 արց ցըաժամոզան և զայս թէ՛ դերեք
 ժողովն ընդունիս, թէ՛ զքաղկեդոնի ժո-
 ղովն: Իխտեմ, զի թէ՛մա զչորեօնան ևս
 ասեցին և զըդդէմն սահմանեցին, ց ասելոյ
 եմք յետոյ. բայց բռնադատեալ ՚ի ճմար-
 տութենէ պատասխանելոց է թէ՛ զչարէսին
 ժողովն ևս ընդունիս. քանզի ոչ կարէ ու-
 բանալ բանիւ զառաջին երիս սբ. ժողովն.
 զի ՚ի Լթեբաց ևս քարկոծի, ուր մնաց ՚ի

Եւ յառաջիկայս : Եւ թէ ասիցէ, զչորե
 սիննս ևս լըռնիմ, դու ասա թէ՛ սո՛ւտ ա
 սեա : զի ոչ զմին լըռնիս բողոքովմբ : Եւ թէ
 ասիցէ, որպէս հաճաստեա . առա՛ թէ՛ ահա
 սոյսպէս հաճաստեմ, որ ոչ միայն զանազին
 երէք սբ ժողովան ստեցիք և զլըգէ՛մն սահ
 մանեցիք, ալ և զձեր սիրեք ժողովն քաղ
 կեդանի ստեցիք և զլըգէ՛մն սահմանեցիք .
 և գտայք դուք ամենեւին արտաքոյ և զ
 տար յառսջնոց կանոնացն : Եւ ըրէմն
 զի ցուցից քեզ զորպէսն : Եւ անգի՛ ի քաղ
 կեդոն՝ իսիրեք ժողովն ձեր, զնիկիս և
 զեփեսոսի ժողովան ստեցիք և զընդդէ՛մն ոյց
 սահմանեցիք՝ զմի քան յերկուս բաժանե
 լով : զի նք զմի քնքարդեցին միով անձամբ
 և միով մեաւորեալ բնութ . և նոյնն անչար
 չար և չարչարեւ . ոյնն հրաշագործ և վըշ
 տաղիր . և ոչ ուրեք յիշեցին զերկու բառդ :
 Դուք ահա ի քաղկեդոն զմի քան յերկուս
 բաժանեցիք, ասելով՝ երկու բնութ, եր
 կու կամք և երկու ներդարծութ . մին իւ
 րովն միշտ իմաստ, և միւսն իւրովն միշտ ի
 վիշտ : որ զերկու անձն ևս ունիլ պարտի
 պոպկաին . թէ նոր յայտնի բանիւ ոչ ստեք :
 Եւ զկոստանդնուպոլսոյ սբ ժողովն և
 զձեր ընտրեալ քաղկեդանի ժողովն, ի
 Քլորենցիոյ ժողովն ստեցիք և զընդդէ՛մն
 սահմանեցիք : զի ի կոստանդնուպոլսու և ի
 քաղկեդոն, զսբ հոգին միայն ի հօրէ՛ բըղ
 խեալ

Խեալ ասացին. խալ դուք ըդէմ նոցա յե
 տոյ սահմանեցիք 'ի հօրէ և յորդւոյ բըղ
 Խեալ ասել: ահա զհորեմին ժողովան ևս
 ստեցիք:

Եւ մեք զայն սուաքին երկուք ժողովան
 'ի Թելադ-բուէ հոգւոյն սէյ գիտեմք. և
 զղինն խօսեցան և սահմանեցին, 'ինոյնոյ
 սէյ հոգւոյն հաւատամք. վստայսորիկ և
 զկէտ մի 'ինոցունց ոչ կարեմք ստել. զի հո
 գին սք ոչ ստի: զի որ լսմոյ մասին ստի,
 նա ոչ է 'ի հոգւոյն սէյ: Եւ ընէմ. դուք սրբ
 զսուաքին սք. ժողովան ստեցիք, զհոգին սք
 ստեցիք. զի նչ զարմանք թէ' և զձեր ժո
 ղովն ստեցիք. և զճնարխոն մեր զոր պահէ
 ցաք և ունիմք, արհամարհեցէք: Եւ հա
 յարանապէս ցուցաւ, որ զքս երկու բնու
 թիւն ասելով՝ զնիկիոյ և զէփեսոսի ժո
 ղովն ստեցին, ուստացաք. և զհոգին սք 'ի
 հօրէ և յորդւոյ ասելով, զկոստանդնու
 պօլսոյ սք ժողովն ստեցին՝ ընմին նաև
 զիւրեանց քաղկեդոնի ժողովն. որ թէպտ
 յամի սուտ էր, սակայն լս պամ ճնարխո
 խօսեցաւ. զի զհոգին սք 'ի հօրէ միայն ա
 սոյ բղխեալ:

Խալ եթէ ասիցէ թէ՛ զնիկիոյ ժողովն ոչ
 ստեցաք. այլ ունիմք հաստատուն, ուստ և
 զհանդանակին նորին ունիմք և պահեմք.
 դու ասա թէ՛ երեք սք ժողովնն ոչ և թէ
 զայլ և այլ և կամ ընդդէմ միմեանց ինչ
 սահ

սահմանեցին և քարոզեցին, տղ'ի միոյ հոգ
 ւոյն սրբ շարժեալք՝ զմի և զնոյն սահմանե
 ցին: Օ ի եփեսոսի և կոստանդնուպօլսոյ ժո
 ղովքն՝ զնոյն նիկիոյն հաստատեցին լայնե
 լով և զգօրուք իմացեալն 'ի յայտածե լով
 բանիւ ը ժամանակին ըդէմ հերձուռ
 ժողոտցն: Վաճաղի հայհոյութի անխժեւոյն
 արիւտի այն էր, զի զմարմնացեալ բանն ան
 տրարած և օտար ասէր 'ի բնութե հօր այ
 և ոչ համագոյակից նմին: Այսպարիկ և
 սրբ հարբն որք ժողովեցան 'ինիկիսա, ընդ
 դէմ արիւտի դաւանեցին զնոյն մարմնա
 ցեալ բանն ան՝ համագոյ հօր և ծնեալ
 'ինմանէ նախքան զյաւնութեանա, և նոյն
 'ի ժամանակի մարդացեալ: Այլ և սահմա
 նեցին զհանդանակն առ լով՝ հաւատաւք
 'ի մի անձ: և այլն: և 'ի մի անձ յսքս որդին այ,
 ծնեալն յայ հօրէ՝ միածին, քր յեռէ հօր.
 անձ յայ: և այլն: և յետոյ թէ՝ նոյն որդին այ
 յաղաղս մերոյ փրկութե իջեալ յերկիր,
 մարմնացաւ: և այլն:
 Վրդ՝ որովհետեւ մինչեւ ցայն վայր ոչ ոք էր
 զմի քան և զնոյն մարմնացեալ բանն ան
 յերկուս պատառեալ և երկուս ստացեալ,
 վսպարիկ սրբ հարբն նիկիոյ (թէպէտ յե
 տոյ 'ի յաղաղութեանա 'ի բազում տեղն միշտ
 զմի և զնոյն գող ասէն և ոչ երկուս, զորս
 յետոյ տեսցուք.) 'ի ժողովն 'ի մէջ հանգա
 նակին յայտնի բանիւ ոչ եղին թէ՝ այն

մարմնացեալ բանին այ բնութին մի է :
 (ոյլ և վս հոգւոյնսբ ևս իցեղին յայտնի
 բանին թէ ՚ի հօրէ բղնի :) Սակայն մար-
 Գարեալիան հոգւով գիտելով զսուգայ
 հայհոյութին նեւտորականաց որք զմի քն
 յերկուս էին պատառելոյ , այնպս կանօ
 նեցին զայն հանգանակն՝ որ բնութ արիսա
 կանացն , նաև զնեւտորականն կարկե-
 ցուցանէ : Վրանդի ահա ՚ի մեջ հաւա-
 տալէին յայտնապէս ասեն թէ՝ բանն ան-
 և որդին հօր , որ էր համագոյնորին՝ ան-
 ճշմարիտ յայ ճշմարտէ ծնունդ , նոյնն է
 կեալ մարմնացաւ և խաչեցաւ վստն մերոյ
 փրկուէ : Վհա զնոյնն ասեն ան ճշմարիտ
 և խաչեալ . ոյլ այլ անն և միլ խաչեալն . և
 բնաւ զերկուսէն նշան ինչ ոյլ ցուցանեն :
 Վբր կաթին ասել թէ՝ բանն ան և որդին
 հօր կամէր վս մերոյ փրկութե մեռանիլ .
 բայց անուէն անհնարին տա . վս պարկի
 նոյն անն մարմնացաւ և մարմնով մեռաւ :
 Վայն անն ասեն մեռեալ թէ՛ յիտ մարմնով .
 և ոյլ եթէ լոկ մարդ մեռեալ , այլ ան մե-
 ռեալ մարմնով : Բանդի եթէ վս փրկուէ
 աշխարհիէր այն մահն , պարտէր այլ մահ
 լինիլ . զի լոկ մարդոյ մահն զփրկութի գոր-
 ծել ոյլ կարէ : Վյսէ նիկիոյ սբ Գողովոյն
 դաւանութին և սահմանեալ կանօնն՝ ոյլ

ցուցաբ :

Վհ կոստանդնուպօլսոյ սբ Ժողովն , որով
 հետև

Հետեւ վն հոգեմարտին մահեղանի եղև
 որ զհոգին սբ ստեր օտար և պաշտօնա-
 տար, վն պարտիկ և յայտ ժողովս ՚ի վերայ
 նիկիոյ ժողովոյն զկէտ մի ոչ փոխեցին և ոչ
 պակասեցուցին. այլ զնոյնն վերստին հաշ-
 տատելով, միայն յաւելին և զայս լեզմ
 պղծոյն մահեղանի թէ՛ հաւատամք և ՚ի սբ
 հոգին ՚ի արն և ՚ի կենդանարարն, որ ՚ի հօ-
 րէ ելանէ՝ և լե հօր և լե որդւոյ համապա-
 տիւ երկրպագի :

Սոյնպէս և երրորդ սբ ժողովն (որ ՚ի յեփե-
 տա եղև վն հայհոյութեն նեստորի.) ոչ
 զկէտ մի յաւել, ոչ պակասեցոյց՝ և ոչ այլայ-
 լեաց ՚ի յառաջին յերկուց սբ ժողովոց սահ-
 մանաց և կանօնացն. այլ միայն զնոցին հան-
 դանակն լայնեալ պարզեաց. և զգորութե
 մնացեալն ՚ի յայտ եբեր՝ առ ՚ի կարկեւ ըզ-
 լեզուն նեստորի ոսկ և կարկեցոյց : Վսնողի
 որովհետեւ պիղծն նեստոր զմի քան յերկուս
 բաժանէր. ք երկու անձն, երկու բնու-
 թիւն, երկու կամք և երկու ներգործու-
 թիւն. իբր թէ՛ ՚ի սբ կուսէն ծնեալն և ՚ի
 գողգոթայ խաչեալն ոչ ան, այլ լոկ մարդ-
 էր և ան ՚ի նմա բնակեալ. վն պարտիկ և
 զսբ կոյն մարդածին ստեր և ոչ անածին :
 Սատի՛ սբ ժողովն լեզմ նորին հայհոյ-
 ութեանն լայնեաց և մեկնեաց զհանգա-
 նակն նիկիոյ, ցուցանելով թէ՛ ոչ երկու,
 այլ մի : () ի նոյն ան բանէր որ ծնաւ

Ի կուսէն մարմնով՝ և ոչ ըսկ մարդ։ և այն
 մարմնացեալ անձ բանն էր՝ որ ի կուսէն ծը
 նաւ և ի գողգոթաց խաչեցաւ, և ոչ եթէ
 այլ ի կուսէն ծնեալն էր, և այլ ի գողգո
 թաց խաչեալն։ Այլ ոչ միայն Եբն կիւրեղ
 որ գլուխն էր նոյն ժողովոյն, այլ բոլորն
 դաւ գործք այնր ժողովոյն յայն միտս խօսին
 և կարկեցուցանեն զԵրանա երկու ասո
 զայն. ուր յայտնի է ընթերցողաց։
 Եւ Եբն ի կիւրեղ ի հանդիսին յետ խոսող
 մանեղն զմի և զնոյն գողն բանին ան և խա
 չեղոյն, և բառ ի պարզապէս ցուցանել թէ՛
 նոյն միաձին որդին հօր և բանն ան էր՝ որ
 վս մեք մերդեղն և խաչեցաւ և մահու
 անն զմահ կոխեց, ասաց և զժամամուտն
 միտն ին որդի և բանդ ան. զոր և բաղկե
 զանիկքն երդեն ի ժամն այստապիսիս
 յորում յայտնապէս խոստովանի զնոյն Բն
 գող մին իսկ երրորդուն, ան և համա
 գոյակից հօր և սկի հոգւոյն. և մարմնա
 յեալ ի սր կուսէն, խաչեալ և մեռեալ, և
 ոչ այլ և այլ կամ երկու։

Եւ զայս ևս առ ի հաւաստել թէ՛ ի նախ
 նեանցն ուսեալ և ընց մտացն խօսի և ոչ
 յինքնէն, ի գիրս պարապմանց յայլ և այլ
 տեղիս բազմիցս կրկնելով ասէ թէ՛ Վրդ
 խոստովանիմք յաղաղ և տնօրէնութե վրդ
 զին մերդ՝ ուր նախ բան զմեզ հարկն. բան զին
 ընթերցեալ զնոյն աւրապորութի, պատ

շաճեմք զմիտս մեր զկնի նց հետեւիլ. և ոչ
 մի ինչ յաւելուլ և կամ ՚ի ներքս մուծա-
 նել յուղիղ դաւանութիւն նց. գիտելով
 և զստացեալն թէ՛ մի՛ փոխեր զսահմանս յա-
 շխտենից զորս եղին հարբնքս. որք ոչ եթէ
 ինքեամբ, այլ հոգւանին սբմ խօսելին: Որև
 յիրաւի իսկ ասէ: քանզի այն երկց սբց Ժո
 Ղովոց հարբն, ոչ եթէ յովանց հասարակ և
 յաննշան արանց էին, և կամ ինքեանք ոմ
 և կամէին խօսելին, այլ ՚ի գլխաւորաց և
 յերեւելաց՝ ՚ի հռչակելոց և ՚ի հրաշագոր-
 ծաց, լցեալք ՚ի շնորհաց հոգւոյնս սբյ նման
 սբց առաքելոցն. որք և ասելին յամ եկեղե-
 ցիս սւղլատիաւաց: Ու ՚ի հռոմայ՝ Սեղ-
 բեստրոս, Յուլիոս, Գամառոս և իւրեղ
 տիանոս: ՚Ի յԱլքրուասղեմայ, Սակար
 և ի իւրեղ: յՂէքսանդրու, Պետրոս,
 Ղէքսանդր, Մթանաս և ի իւրեղ:
 ՚Ի լրատանդնուպօլսոյ, Սետրտիանոս,
 Ղէքսանդր, Սիկեբերանն, և Գրիգոր
 անժաբանն: յՆտիոքայ, Սեբաստ:
 ՚Ի Օմիւռնոյ, Նիկողայոս սքանչելա-
 գործն, ՚Ի Սետարիու, Ղեոնդ և Քար-
 սեղ: Գրիգոր նիւսացին: Գրիգոր սքան-
 չելագործն: Նիքիեմ և Նալիւան: Ղւ՛ն ՚ի
 հայոց, Ղուսաւորիչն մեր Գրիգոր. որդի
 նորին Ղրիստակէս. Հակոբ մրժբնայ,
 մեծն Ներսէս և մեծն Սահակ: Ղւ՛ն այլք
 բազումք մինչև ՚ի վեց հարիւր եօթնաւն
 40 սբք

սբբ և ընտիրք . սբբ 'ի հոգւոյն սբյ ժողո-
 վեալք՝ նովաւ խօսեցան և կանօնեցին . և
 նշովիւք փակեցին , զի մի՛ որ իշխեսցէ այլ
 այլել , կամ պահատեցուցանել և կամ յա-
 շեղուլ 'ի կանօն և 'ի դաւանութիւնաց երկց
 սբց ժողովոցն :

Գլուխ Գ :
 Խաչումբի սբց վարդապետաց :

Ը քանզի 'ի սբց և 'ի յուղղափառ
 վարդապետացն վկայութեց զո
 մանա առեալսն ի իւրեղ զնէ
 'ի գիրտիւր առ 'իցուցանել թէ՛ սցսէր նախ
 նեաց երանելեաց դաւանութիւն , վայ՝ մեք
 ևս առեալ զայնո՛ր զիցուք ասա՛ս 'ի վկայու-
 թիւն բանից մերոց :

Եւ սբյն Պէտրոսէ աղէքսանդրու հայրապե-
 տէ սուէլատէ : Դանն մարմինեղեալ ճշմար-
 տապէս և ձեռով դատեալ ոմ մարդ . բայց
 ոչ նուազեալ յաճութեն . այլ հարուստն
 եղև աղքատացել . և անմահն յանձն էառ
 զմահ զմեր , զի զմեզ անմահացուցէ :

Եւ յ'միկիւքայ եպիսկոպոսէն առեալ
 ստէ : Եւ զի նոյն ինքն թագաւոր է և ած-
 և ը տնօրէնութեն զմեր զմահ ճաշա-
 կեաց : քանզի եթէ նա ոչէր ծնեալ մարմ-
 նապէս , դու ոչ ծնանէիր հոգեպէս : եթէ
 նա ոչէր ընկալեալ զկերպարանա ծառայի ,
 դու զկառս որդէգրուէ ոչ շահէիր : եթէ

նա ոչ էր մահացեալ, դու ոչ անմահանայիր,
 զի նորա չարքարանքն եղև մեզ բարձրուի.
 և նորա մահն եղև մեզ մահացելոցս անմահ
 հուծի. դու գերախախտ նորա ընկր առ
 նուս ի մեքենայս հայհոյութե :
 Իսկն Վրիզորէ նիւսացւոյ առեալ առ
 սէ : Իր իկերպարանա անէր, ոչինչ յափրշ
 տակուի համարեցաւ. այլ զանձն ունայ
 նայոյց : զի՛ ոչ ունայնութի և խոնարհութի
 թագաւորին էիցս՝ քան զգալն ի միջու
 րութի ը աղքատ բնութեւս մերոյ. կամա
 շորութե զգենու գկերպարանա ծառայի,
 և ը աղքատութիւնս մեր ուղևորի մինչև ի
 մահ :

Իսկ իսկն Վթանասէ առեալ առսէ : Ի վե
 րայ մեր ամցուն փրկչինքի սցապէս դաւա
 նիմք. թէ՛ նա է որդի այ ամ ճշմարիտ, և
 ճշմարիտ որդի մարդոյ ը մարմնոյ : և թէ
 մի՛ որդի, ոչ է երկու բնութի, մին երկրպա
 գէ լի և միւսն ոչ. այլ միայն մի՛ է բնութիւն
 բանին մարմնացելոյ, որ երկրպագի հան
 դերձ մարմնովն միով երկրպագութե :

Վարձեալ ի նոյնոյ : Ըրժանէր, որ զկեր
 պարանա ծառայի է առ արն, զգենուցոյր
 զնա հանդերձ ամ արտմութեքն նորին : զի
 ոպ առեմք թէ՛ մարմինն այն՝ յատուկ բա
 նին եղև մարմին, նոյնպիս և ասասցուք թէ՛
 այն մարմնոյ արտմութեքն յատուկ բանին ե
 ղեն, թալտ ոչ հասանելին յաճուի նր. քանզի
 42

Եթէ բանն մտրմին եղև, այն մարմնոյ չար-
 չարանքն բանին ասին. և ոպ չարչարանքն,
 խաղն և մահն բանին ասին որոյ էր մտրմինն,
 նոյնպէս և ճորհք և օգտուիքն բազադիմիք
 (որք' ի ձեռնայնի մարմնոյն մեզ տուան,) ի
 բաննէն ասին. և այսպէս հաւատալով ան-
 պաշտ լիցուք և ոչ մարդապաշտք : Եւ
 մտածեալ զբան երանելոյս ով բաժա-
 նօղդ. զի ահա յայտնապէս ասէ թէ՛ Եթէ
 զվշտակիրն և թէ՛ զճորհատուն զբանն ան-
 զխտեմք. որ թէ՛ անպիտ գերիւն ևս ի ձեռն
 մարմնոյն երևեցուցանէր. վսայնիկ ասիմք
 անպաշտք : Եւրեմի՛ որ բաժանէ զվշտա-
 կիրն և զճորհատուն յիւրեաց, ի ճորհա-
 տունէն զսկի, և ի վշտակրէն ոչինչ օգտի :
 Եւրէ՛ երկոց ար. ժողովոց հարքն անքն ան-
 պէս խօսեցան ի տնօրէնութիւնք ոպ և սքն
 ի վերեղ վկայէ : Եւ ինքն ևս ի գրեանս
 իւր այտու մտօք խօսի. համաձայն նախնեցն
 իւրոց : Եւ ամանէ ևս զունանս վկայութիւն ա-
 ռեալ, զիցուք աստ ի հաւատաւ թիւն
 բանիս մերոյ :
 Եւ գիրս պարապմանց ի լծ գլուխն. ոմն
 երեմիաս անուն հարցանէ սէշ թէ՛ նեոսո-
 շտկանքն ասեն. մէք զքս վսայնորիկ բա-
 ժանեմք յերկուս, զի այլաբնութենէն բանն
 ան և մարմինն. իսկ՝ դուք մինչ մի՛ և մի՛ որ
 զի ասէք, ուրեմն լը ձեր կարծեացն, մար-
 մինն այն համադոյ և նոյնաբնութէր ընդ-
 բաւ

Բանին այլ Պատասխանէ սբսթէ՝ Սէծ յի
 մարութիւնէ՝ այնքան մի կուսացեալ և ան
 նման բնութեցն, քի՛նք և մարդոյ նոյնա
 բնութիւն համագոյ ասել: և կամթէ՝ որք
 համագոյք իցեն, որո՞ւ ասեմք միաւորութիւն
 զի միաւորութիւն՝ երկուց և բազմաց ասի
 և ոչ միոյ և նոյնոյ:

Եւ արցանէ նոյնն դարձեալ: Սբեմն բա
 ժանելիք են այդքան զանազանեալ բնու
 թիւնքդ: Պատասխանէ սբն: Սէ բնաւ
 այլ յաւելտ ժողովելիք են յանհատանելի
 միաւորութիւն. զի բանն մարմին եղև ըստ յօ
 հաննու:

Եւ արցանէ դարձեալ: Սբեմն շփոթեցան
 և մի եղեն բնութիւնք: Պատասխանէ սբն:
 Սբ իցէ այնքան յիմար՝ մինչ զի զանաչին բա
 նին բնութին փոփոխելի վարկանիցէ. և կամ
 զբնութիւն մարմնոյն՝ յանաչին բնութին շփոթել
 ցէ. զի այդ անհնարինէ: և այլ մի որդի և մի
 բնութիւն գոյ իմանի՝ իմէնք ըմ միաւորութիւն
 և ոչ այլ աղգ. զի ան և մարդ ասի համաշն
 դամայն:

Եւ արցանէ դարձեալ: Սբեմն այլ և մար
 դոյ՝ երկու բնութիւն, թէ՛ մի: Պատասխանէ
 թէ՛ Սբ Եւ անթիւն և այլ մարդկութիւն ըմ
 իւրաքանչիւրումն սահմանի. այլ ի զանա
 ճաւելի միաւորութիւն ըմթացել ալ՝ ի միութիւն,
 նոր իմն և ի վերքան զմիտս:

Եւ արցանէ: Սբեմն և ի մարդկութեան որո՞ւ
 44 իմաս

Իմաստցի մի քնն : Պատասխանէ : Ս' Ը ըստ այլ
 եղանակի վարկանիմ : Բայց միայն ը Ժողով
 մանն առ միմեանս 'ի միաւորութան բաժա
 նելի , ուն' ստացաք : Օ իւր օրինակ . ոչ ապա
 քէն ահա բնութի մարդոյ 'ի հոգւոյ և 'ի
 մարմնոյ Զարարեցեալ , մի բնութի և մի
 մարդ . ասեմք . զոր եթէ բաժանեմք , ապա
 կանի սահման մարդոյն . այսմս և քս յածու
 թէնէ և 'ի մարդկութե :

Զարգանէ դարձեալ : Օ ի եթէ մի բնութի
 ասեմք քի : Հարկէ Թմիւ՝ կամ շիտթու մի
 լինիլ , կամ բնութեն մարդոյ կորնցիլ և ոչնչա
 նալ յածային գերագոյութեն : Պատաս
 խանէ : Յիմարաբար և աւել չորդս խօսիս ու
 մարդ . քանզի գիրք Թմայինք 'ի միաւորին
 մարդկութես և Թմութեն գերագոյութի , ոչ
 վարկածին լինիլ շիտթեալ , կամ գողա
 ցեալ և մաշեալ : քանզի ոչ էր անհնարին
 բարեսիրին այ տանելի առնել զինքն մարդ
 կութես չափուց : ուն' կանխաւ եցոյց զօրի
 նակն մարենին , որ վառեալ է՝ ոչ ծախիւր
 'ի հրոյն , և ոչ այրիւր . քանզի անկարելի է
 նմա և ոչինչ :

Դարձեալ սոյն Խբս կիւրեղ գրէ առ սե
 կունդոս թէ՝ Մ' ըրէ՝ զմտածեալ ըզ
 մարդ բնաւոյն եղանակ , տեսանեմք զի եր
 կու բնութիք եկեալ առ միմեանս ը միա
 ւորութեն , ամանջատելոյ , անխորխորապէս
 և անշիտթաբար : քանզի մարմինն մարմին է
 և

և ինչ անժուծիւն՝ թէ և եղև այ մարմին .
 նոյնպէս և բանն անժ անժ է և ինչ մարմին՝ թէ
 և իւր արար զմարմինն տնօրինաբար :
 Ի՞նչ ապա՝ յորժամ երկուց բնութեցն ՚ի միու
 թիւն ընթացեալ ատիցեմք , ոչինչ միասինք .
 քանզի յետ միաւորութեն՝ ինչ բաժանեմք
 զբնութիւնն ՚ի միմեանց և ինչ յերկուս հա
 տանեմք զմին և զանբաժանելին . այլ մի որ
 դի տեսեմք ուն և հարքն ստացին . մի է բը
 նութիւնն ինչ բանին մարմնացելոյ : Իսկ ևս օրի
 նակ տայ զմարդն՝ որ յերկուցէ և մի ասի :
 Ի՞նչպիսի և ՚ի յերկոտասան ճառան նշովից , ՚ի
 յերկրորդ և ՚ի յերրորդն ասէ : Ի՞նչ է որ
 ինչ խոստովանեցի բնութե միանալ ՚ի մարմ
 նի՝ բանին ինչ , և զմի քան ինչ խոստովանեցի
 անժ և մարդ , նշովեալ եղիցի : Ի՞նչ է որ զմի
 քան բաժանեցէ յերկուս յերեսս յետ միա
 նալոյն , և միայն մերձաւորութի և պատիւ
 և ճոխութի տայցէ նմա և ինչ միութիւն բնութե ,
 նշովեալ եղիցի :
 Ի՞նչ ՚ի մեկնութե սորին ևս բերէ օրինակ
 զ՛րդուոյ և զմարմնոյ միաւորութիւնն ՚ի մարդ ,
 յորում և ասէ թէ՝ Ի՞նչ՝ որք բաժանեն
 զբնութիւնն յետ միանալոյն , և ուրոյն զա
 տուցանեն ՚ի միմեանց , նորա զերկուս
 որդիս կամին ցուցանել . այլ անաշունչ
 գիրք՝ զմի որդի և զմի անոր ցուցանեն յետ
 անձառ միաւորութեն : վրայ նշովեալք են
 բաժանողքն : Ի՞նչսու մտօք բանք լիք են
 46

Ի գրեանսն այս երանելոյս և ՚ի դործն
 Ժողովոյն եփեսոսի, ունի տեսանենն ընթեր-
 ցողքն ։
 Եւստանօրնախքան զմերայնոց վկայութիսն, ՚ի
 կարճոյ հարց ցերկաբնական թէ՛ զայս սրբս
 Վիւրեղ ընդունիք, թէ ոչ ։ Եթէ ընդու-
 նիք, ահա նորին դաւանութիւնն այս է զոր
 ցուցաք յայս վայր . ապա լինի զներհան-
 խօսիք սմա և ոչ հետեւիք ։ քանզի սա միշտ
 նդովն զերկուս ասողսն և զբաժանողսն քի
 ունի ցուցաք ։ Ուրեմն ահա յայտնի է, զի ոչ
 զինքն լուսնիք, և ոչ ՚ի նդովիցն խորշիք ։
 Եւրդ՝ եթէ զայս Վիւրեղ ոչ ընդունիք,
 և ոչ զեփեսոսի Ժողովն լուսնիք ուրեմն .
 զի այն Ժողովոյն գլուխն և վճռատուն ար-
 տումանն նեստորի սանէր ։ Եւ ՚ի յոչ ընդու-
 նին ձեր զայս Վիւրեղ, ուրեմն և զԵթա-
 նաս ոչ ընդունիք . զի այս Վիւրեղ միշտ
 Եթանասիւն պարծի, զնա ներբողէ, և
 սք հայր կոչէ . և զբանս նր միշտ առնու ՚ի
 կիր և բերէ ՚ի վկայութի իւրոց բանիցն . ունի
 թէ՛ նմա աշակերտեալ և ՚ի նմանէ ուսել .
 ունի յայտէ ՚ի գրեանս սողին ։ Եւ յոչ լու-
 նին ձեր զԵթանաս, ուրեմն և զնիկիոյ
 Ժողովն ոչ ընդունիք ։ քանզի ոչ միայն ՚ի
 նիկիոյ Ժողովն, այլ միշտ այս երանելիս
 Եթանաս ՚ի կեանս իւր հանդիսաւոր էր
 և զօրեղաբան, ՚ի կործանումն արիանոսայ .
 ունի յայտնեն դործք Ժողովոցն ։ Ուրեմն ան-

Կարծիք յայտնի երևի, զի ոմ զՍեբեղ խո
 տէք և ոչ ընդունիք վս զնե ստոր դատա
 պարտելոյն, նոյնպս և զՍթանաս խոտէք
 վս զարիտ նշովելոյն : Ստ յայտնապս ոմ
 ի վերն ասացաք, դուք յայնց երից սեց ժո
 ղովոյն և ոչ զմին ընդունիք :
 Իայց՝ մի՛ կարծիցէք թէ՝ միայն պտքիկ
 երկու երանելիքս նշովեն զերկու աստղն,
 այլ և այլք ամ՝ նախնի սբ հարքն :
 Իսէ սբն Վրիգոր սբանչեւագործն ի
 ճառս մարդեղուէ թէ՝ բանն ամ կրէ
 ճշմարտութ զմերս մարդկաբար գեր ի վե
 րոյ քան զմեզ և ներգործէ՝ զհրաշ ամա
 բար հանգոյն հօր : Սի մի և նոյն է՝ ի
 սբանչեւագործելն և յախտակրելն : զի կրէ
 զմերս ճշմարտութ և ոչ իբրև զմեզ հար
 կաւորութ և իբրևութ, այլ կամակորութ
 ոմ ամաւայելուչ կամաց զհետ երթայ :
 Եւ այսպս իմասցի միակորուի փրկչն ան
 բաժանաբար միացեալ : զի մի՛ է տօր յս, և
 մի՛ է նորին բնութն, զի թէ՛միտ յերկուց իմա
 նի, սակայն մի և նոյն է՝ որ որդի մյ և որդի
 մարդոյ ասի յաղագս համաբնութե ծնո
 ղացն : զի սա՝ որ արարիչ ամի, նոյնն համ
 բերէ խաչի և մահու : Եւրեմի եթէ ոք
 ասիցէ թէ՝ այլ է որ չարչարեցաւն, և այլ
 որ ոչ չարչարեցաւ, և ոչ խոտողմնի զբանն
 մարմնով չարչարեալ անչփոթաբար ոմ
 գրեալն է, նշովեալ եղիցի :

Եւ Երեմիայի որ ամառնա ասէ : Եւ զեր
 կուս բնութիւնս յարէ 'ի միմեանս մի որդի
 որստճառելով, և ևերկաքանչիւրցն որոշէ
 զնեղութեանս, իբր թէ՛ մարմինն զիւրն
 կրէ զտկարութի, և ամուսն զիւրն բացալ
 կատարէ զհրաշման, նզովեալ եղիցի : Եւսու
 մոգք խօսին ամ նախնի երանելիքն որք հէ
 տեօղքն էին երից սքեց ժողովոցն . զորս ոչ
 յիշեմք մի լամիոջէ յերկարաբանութե խոյս

տալով :

Եւ իցուք և 'ի մերայնոց նախնեաց երա
 նելեաց զամանս մկայութիս առ 'իցուցա
 նել թէ՛ և ազգս մեր զնոյն դաւանութի ու
 նի, զոր ունէին վերոյ յիշեցեալ երանելիքն :
 Եւ Երեմիայի որ լուսն որինն մեր ասէ 'ի
 յադամթանդեղոս գիրքն թէ՛ Եւրք 'ի մար
 մին նր հաւատացին, ծանոյց նց զամուս
 իւր . և որք գթեցին 'ի մարմնոյն, ուրացան
 զամութիւնն նր . քանզի միացաւ 'ի մարմնի
 բնութե . և խառնեաց զմարմինն թիւրում
 ամուսն . և որք յայնմ հաւատոյ թիւրե
 ցան, գտին և ոչինչ : Եւսորճէ 'ի նոյն գիրքն
 թէ՛ Եւսուտ յարգանս կուսին և ոչ դարչե
 ցաւ . զի ինքն է սրբից ամի : Եւսաւուրցն
 վս մեր մանկացաւ և եղև մարդ, և էառ
 զկերպարանս տկարութե մերում, զի մարմ
 նաւորքս տեսանել կարացուք . այլ կոյ 'ի
 հայրենի բնութե իւրոյ և է յաւիտեան : զի
 նա է ճմարխոտ ամ և կեանք յաւիտեանա

Կան թէպէտ էառ զնորմին ըմբռնելի և
 ըմբռնեցաւ մարմնով : Վարձեալ թէ
 որդին այ մեռաւ , զի զմեռեալքս իենդա
 նացուացէ . և սբքն յանուն նր մեռան , զի
 վկայեացեն անուէ նր : քանզի անորդին
 վստցարկի խոնարհեցաւ մինչև յանարդու
 թիւն մահու , զի զարժանաւորն մասնա
 կէցս արացէ իւրոյ անուծէն :
 Եւ սբն Ստէս քերթօղն ասէ ի խառս վի
 ճարանուէ ըդէմ բաժանողաց : Վանզի
 անդր քան զհրաշք , խոնարհիլն այ և զծա
 րային ընդունիլ պատկեր . ոչ յեղով և
 կամ սպառելով ի բաց բարձուք միոյն ըզ
 միւսն , այլ անմեկնելի հաղորդութի : Սպ
 իդէպ և յոյժ ճահողացն թու ի խոտովա
 նողոցն մի բնուի ասել . զի յաջմէ նստեալն
 հաւատարմութի միւր քարոզեացի : Վանզի
 հաւատ որ ը տիեզերութարածեալ բարե
 բանի , յետ առնոց բանին այ զհոգի , զմար
 մին և զմիտ , զմիւր յս քս քարոզեն :
 Օրն ոչ ասես՝ ով անձրպետողդ . ուրեմն
 անային դէմն (զոր ասես միաւորեալ ը
 մարմնոյն ,) ը մարդկային տկար բնութեն
 միաւորեալ յանարդութի կրից միշտ անպա
 տուի . և թարց դիմի մնացեալն զգերազան
 ցութեն ընկալեալ ճոխութիւն : քառնիմ
 սարտափմամբ յայդ ամբարշտութի : Վան
 զի պարտէ կամ ը արժնայն միաւորութի
 ի բաց թողուլ զանուայ բաժանմունդ ,
 50 և կամ

և կամ ամեն իմէ ուրանալ զմիաւորին :
 Եւ Եբն Յօհան օճնեցին ասէ ՚ի ճառս թ
 գէմբաժամողաց : Քանզի անմահ և ա
 նաստիական էութի բանին խառնեալ թ
 մահկանացու և աստականեալ գոյութիս , և
 վեհագոյնն թ վատթարագութիս , զուգա
 մասնեալ զերկուսն ՚իմի գոյացոյց , յեղա
 վախեալ իծայրագոյնն բարի և անասական
 կազմեալ անացոյց : Իսկ ասա յետ միաւոր
 լութեն ոպ ՚ի բաց բարձեցելոյ յերկուս
 հատմանն , մի գողհաւտաւ օտարախմբ
 զորդւոյ բնութին ոպ միոյ , սակայն մարմ
 նացելոյ և մարդացելոյ : Վարձեալ թէ
 վս զի բոլոր անն բան զբոլոր մարդ առել
 հողւոյ բանականաւ և մտօք և բովսն
 դասկ ամ կարեօք բաց ՚ի մեղաց և յանդու
 նելի կէից , զի զբոլորն մեզ շնորհեցէ փր
 կութիւն : Եւ այսպէս երկաքանդիւրոցն
 բնութեց և կերպարանաց ՚իմի յատկական
 անձնաւորութի ընթացեալ կատարին ՚իմի
 գէմ , ՚իմի բնութի , ՚իմի սրդի , ՚իմի քս և
 ՚իմի փոք միով երկրպագութի պատուեալ :
 Քանզի ըստ սրումանբաժանելի է Որդի
 երկրպագութի ՚ի ամապատիւն Երրորդու
 թենէն , այսպիս և անբաժանելի է յինքեան
 մարմնոյն համապատիւն յերկրպագութի :
 քանզի ոչ գոյ հնար երկրպագել քառից .
 ք՝ հօր , սրդւոյ , մարդոյ , և հողւոյ :
 Եւ Եբն Վերկոր նարեկացին ՚ի ճառս դա
 լա

Ընտելութե ասէ: Սինն բարձրեալ համա
 պատիւնն կցորդութեց, հաճեցաւ մտա
 նել յարդանա մայրենի անձաժին կուսին:
 Յետոյ թէ՛ իմա՛յ վերաւորեցաւ անու
 թիւնն անընդմիջելի իմերատուն մարմնոյ.
 Լարարջուէն խնդու ընիւ թական մարմ
 նոյն վշտացեալ: Եւ առնաւ կոյսն ասէ:
 Սայրդ բարձրելոյ տն յի արարչին երկնի:
 զոր տնձառասկէս ծնար բովանդակ մարմ
 նոյն և համայն անութէն. որ փառաւ
 թեալն է ը հօր և նր հոգւոյն մերոյին բնու
 թեամբս միացելով:
 Եւ նքն Սիսիթար գոշ կոչեցեալն, առ
 վիրս գրէ: Սարդ հոգի է և մարմին. և
 դուք խոտաւանիք զկտաւարեալն առնուլ.
 զի մի՛ զապօղնարինն ակտանայցէք զախտ:
 Եւ զի այլ է բնութի մարմնոյ և այլ՝ հոգւոյ.
 զորն է առ և զորն է թող՝ զի մի՛ վնիցի երէք
 բնութի, այլ երկու: Սայց մեք լուրիդ
 մտաց՝ այսմս ստեմբ երկու բնութեցն միու
 թիւն. իբր՝ արեգակնա պայծառութեն
 ճառագայթ հասեալ ի լոյս ճրագի. ահա
 առանց ի բաց բարձեցելոյ, ոչ ուրէք մնայ
 առանձնական լոյս ճրագին. զի հզօրագու
 նին յաղթեալ յինքն փոխարկէ զաղօտա
 դունին լոյս. մինչ զի ոչինչ մնաց ընտրութի,
 կամ միջոց և կամ տեսութի լուսոյ ճրագին:
 Եւ յայէս և մարմնոյն բնութեն, կամագ և
 ներգործութեն ոչ մնաց թիւն ի մարմնացել

բանին Եյ . քանզի բոլորն ան և ան կամք և
ներգործութիւնս և վստայութիւն և սքերբոր
դուին մնաց պարզ և անխառն ինկութա
կանաց :

Եւ անքն Վերսէս շնորհալին գրէ յառաիս :
Եւ այց յորժամ անային բնութիւն կամեցան
ըտարածոցս լինիլ , և կեանքն ըմաճու
յաղագս մերոյ փրկութե , զանխառնե լինն
կառնեաց ոմ ասեն գիրք . և եղև նոր և
սքանչելի խառնութիւն . քանզի խառնեալ միա
ցոյց յորովայնի կուսին զեղևկան բնութիւն
մեր ըմանդ բնութիւն իւրոյ և եղև նովաւ
մի և անբաժանելի . ոչ շփոթմամբ և ալլայ
լութիւն , ալլ խառնմամբ և միաւորութե
անշփոթ և անճառապէս :

Եւ անքն Վարդիւս շնորհալին ասէ ի մեկնե
թղթոյն պետրոսի : Եւ մեզ բնութիւն եկն և
զդեցան զմեզ զանկան բնութիւն մեր , և խառ
նեալ միացոյց յանմեզ և յանարատ բնութի
անութե . իւրոյ , և հաւասարեցան ինքն
մերումն բաց ի մեզաց , և զմերս հաւասար
րեաց իւրայնոցն : Եւ ի բանն յօճանութե
ասէ որ եկն ջրով , ասէ : Եւ անունանք
զերկտեանն մեզ նշանակեն զբնութիւն ,
զանայինն և զմարդկայինն ընդ միմեանս
միանալով անշփոթ և անանջատելի :

Եւ յայտն և ալլ անձայրապետք և վարդա
պետք մեր , և մանաւանդ սքն Յօճան
որոտնեցին և Վրիդոր տաթեանցին , և նո
յին

միաբանին՝ զի քաղկեդոնիկք են, և զմեզ
 պախարակեն և հերձուռածս կոչեն ասելով
 թէ՛ դուք հայքդ զքաղկեդոնի ժողովն ոչ
 ընդունիք և քի երկու բնուի՛ն ոչ ասէք :
 Եւ դուք ևս տուք պիտոխանին երհակին ձե
 րոյ վատահուծք և համարձակապէս ասե
 լով թէ՛ Վախատէս վս աշտրիկ մեք ոչ ըն
 դունիմք, և մանաւանդ խտտե մք զայդ ժո
 ղովդ, զի առաջնոց սքց ժողովայն լիդէմ
 խտտեցաւ ոմ ցուցար ՚ի վերդ : Եւ ըկրորդ
 պատճառ չընդունելոյ մերոյ զայդ ժողով,
 քանզի այդ ասեք ժողովդ՝ ոչ յայոց յա
 մենեցունց աղգաց միայն անընդունակ եղև
 և խտտեցաւ, այլ և ՚ի ձեռն ընդունողացդ
 ասեցաւ և խտտեցաւ : Եւ զի՛ք դուք որք
 սահմանողք և ընդունողքն եկք այդ ժո
 ղովդ՝ ստեցիք և խտտեցիք, զմեզ որպէս
 պիտէք ՚ի ընդունիլ :
 Եւ թէ լուսինան խտտեցիս, ասան թէ՛ այդ
 ձեռն սիւն ժողովդ զոր ինչ սահմանեաց,
 բոլորքն տուք էին և ընդդէմ ճշմարտու
 թեանն : Բայց լսմից մասին, պատահամբ
 ճշմարիտ խտտեցաւ առհողին ար՝ ՚ի հօրէ
 միայն բղխեալ ասելով համարձայն առաջնոց
 հարցն սքց. դուք լիք զայն ամ տուտ կա
 նօնեալն ընկալայք և պիտդ պահեցիք : և
 զայդ ճշմարիտս միայն ստեցիք և ընդդէմ
 նարին կանօնեցիք յետոյ թէ՛ ՚ի հօրէ և ՚ի
 յարդուց բղխի : յուսմէ՞ ուսայք, և ուսով
 55

գիտացիք զայդ :
 Եւ զհաքմք քանիցս յիշէ , միայն ՚ի հօրէ ասե
 Լ ոչ յինքեան : Եւ այնմ թէ՛ հողին ճշմար
 տութե տր ՚ի հօրէ ելանէ : Եւ թէ՛ աղաջե
 ցից զհայր՝ Լ այլ մխիթարից տացէ ձեզ :
 Եւ թէ՛ մինչև ես ոչ երթայց , մխիթարիչն ոչ
 եկեացէ առ ձեզ : Եւ թէ՛ զաւետիս հօր
 իմոյ առաքեմ առ ձեզ : Եւ պետրոս առա
 քեալն ասէ ՚ի գործս առաքելոց . զաւե
 տիս հողւոյն սէյ ընկալել ՚ի հօրէ , ափուեաց
 մեզ : Եւ քն բերանով եսպեայ ասէ . Եւ
 Եւ տր առաքելաց զիս Լ հողի նր : Եւ այս միտս
 կայինսք առաքելքն . Լ առաջինսք հարբն :
 Եւ ի հոստանդնուպօղսոյ սք ժողովն ՚ի դա
 տապարտելն զմահեդոն , յայտնապէս հառ
 տառեալ վճռեաց ասելով . Հաւատամք
 Լ ՚ի հողինսք ՚ի տրն Լ ՚ի կենդանարարն .
 Եւ ՚ի հօրէ ելանէ Լ ընդ հօր Լ ընդ որդւոյ
 երկրպագի : Եւ ձեր սիրելի ժողովն Լ
 զնոյն սահմանեաց : Եւ ուր ընդէր այդպէս
 յայտնի մաքառեցայք Եւ էմայս քան ճշմար
 տութեց Լ զնէրհանն կանօնեցիք : ուս
 տի ուսայք Լ գիտացիք , ցուցէք մեզ :
 Եւ կամ թէ՛ զրպէս ասէք հողւոյն սէյ
 բղիւլ ՚ի հօրէ Լ յորդւոյ . Եւ թէ կէսն ՚ի հօ
 րէ ասէք Լ կէսն ՚ի յորդւոյ , ահա՛ զհայրն
 տկար հաւատացք Լ կարօտ որդւոյ օգնու
 թեանն . Լ զպարզեութի հողւոյն Լ ցու
 ցանէք բաղադրեալ . որէ անտանն ի հերձ
 ում
 56
 ում

ունա՞ծ : Եւ համ լէ՛ր է՛ զի հայր զորդին
 միայն կարէ՛ ծնանիլ և զհոգին ոչ կարէ
 միայն բղխել : Եւ եթէ հայրն և որդին լը
 կատարելու են բղխեցին և ոչ լը կիսոյ, այ-
 դու յայտնի՛ն, զի երկու հոգի լինի և ոչ
 մի . որով զմք երրորդուին առնէք չորրորդ
 դուծի . որէ՛ ամպարշտագոյն ամպարշտու
 թիւն : Եւ զի՛նչ երկարեցից վնայտրիկ .
 զի յայտնի և անտարակոյս մեծապէս հեր-
 ձուած է և լըդէմ ճշմարտուէ . և հակա
 րակ սքց հարցն ամենից :
 Եւ թէ պէտ ջանան աստի և անտի ՚ի սքց
 գրոց և ՚ի սքց հարց ոմանց բանից զճշմարիտ
 նշանակուին պրայլել և զհսկակն միտան փո-
 խել և լը կարծեաց և ակտորժակոց իւրենց
 մեկնել, իբր ՚ի վկայութի օտարաձայնութեց
 իւրեանց, սակայն՝ այնոքիւք և՛ առաւել
 քան շառագունեալ . մինչ յայտնապս ցու-
 ցանի՝ զի նշանակուիք սքցն բանից ոչ է այն
 պէս ուն մեկնեն լըլոճից իւրեանց : Եւ րպէս
 զբանն բի զոր ասէ թէ՛ յիմմէ անտի առ-
 նուցու և պատմեցէ ձեզ : Եւ զի՛ զառնու-
 ցու բառս այս և թէ զբղխիլն իմանան, ա-
 հաքս յիմմէ անտի ասէ առնուցու . քի՛ ՚ի
 հօրէ՛ իմմէ անտի, և ոչ թէ յինէն առնու-
 ցու : Եւ եթէ ՚ի միտ բանին նկատիցէմք,
 ոչ վն բղխմանն հոգւոյն սքց ասէ թէ՛ առ-
 նուցու, իբր թէ բղխիցի . ալ վասն իմա-
 տութեն և մեծամեծ զօրու են ասէ, զորս
 57 հո

Հոգին Եւ պատմելոյ և տալոց էր առ արե-
 ւոյն . և Հօր խմատուութի և զօրութիւն՝ քսէ .
 ըստ սբյն պօղոսի թէ՛ քսէ այ զօրութի և այ
 խմատութիւն : Այ և քս ինքն մեկնէ՛ զբանս
 իւր ասելով թէ՛ զամ՝ զորինչ ունի Հայր ,
 իմէ . վասն այսորիկ տասնի թէ՛ յիմմէ ան-
 տի առնուցու և պատմեսցէ ձեզ : քանզի
 Հոգին Եւ ը անձնական բղխման և ել
 մանն , ի Հօրէ միայն ասի բղխեալ և ելեալ
 ը քի անտուտ բանին թէ՛ Հոգին ճշմարտու
 թեան որ ի Հօրէ ելանէ . իսկ ը այլ ներդոր
 ծուծեց և շնորհաբաշխութեց , ի Հօրէ և
 յորդւոյ ասի ելանել , առարկլ , և տրկլ վս
 համակամուեն և համաբնութ գոյոյն ը
 Հօր և ը որդւոյ :
 Այնպէս և Եւ Հայրապետք և նախնի երա-
 նելիքն գրեալ և անացեալ են յուրեք յու-
 րեք թէ՛ Հոգին Եւ ինոցունց էութե . զոր
 մեկնեն թէ՛ ի Հօրէ և յորդւոյ բղխեալ ա-
 սեն . որէ՛ ամենեւին թիւր մեկնութիւն . Քան
 զի երանելիքն որք զայս ասեն , ոչ այնու մոտք
 ասեն իւր թէ՛ Հոգին Եւ բղխի ի յէութե
 Հօր և որդւոյ , (որէ՛ մեծ՝ Հերձուած .)
 այլ ը գէժ՝ արիանասաց և մակեդոնակա-
 նաց ասեն թէ՛ Հոգին Եւ ոչ օտար և այլ
 ի յէութե Հօր և որդւոյ , այլ ինոցունց յէութե
 թեանէ . ք՝ էակից և համադոյակից Հօր և
 որդւոյ , և ը նա մի էութե և գոյութե : Այ
 և ի վերջն հաւատարմիւն եղին թէ՛ իսկ

որք ասեն էր երբեմն յորժամ ոչէր որդի
 և կամ քբ հոգին . և կամ թէ՛ յայլն է ու
 թե նէ և ի գոյուէ , զայնպիսին նզովէ՛ քբ
 և կեղեցի : Վ՛անդի երից անձանց սբյ երրոր
 դունն է ու թին մի է , և ամենեւեմ անբա
 ժանելի և անբազմանալի . ուստի՛ լը է ու
 թեանն ոչ ծնանիլ ասի և ոչ ծնեալ լինիլ .
 ոչ բղխել և ոչ բղխիլ : () Ի եթէ է ու են
 ասիցիւր ծնանիլ և կամ բղխիլ , հետեւէր՝
 զի է ու թին բազմանայցէր և զանազանիցիւր .
 որէ մեծ հերձո՛ւած և լըդէմ՝ ճշմարիտ
 հաւատոյ . զի ճշմարիտ հաւատն՝ հաւա
 տայ զքբ երբորդ ու թին մի է ու թի՛ մի գոյ
 ու թիւն , մի բնուի , մի անուի , և այլն :
 Վ՛ ծնանիլ և ծնեալ լինիլն , կամ բղխել
 և բղխիլն , ըստ անձանցն ասին , որովք
 բաժանին և բազմանան . զի հօր անձն
 ծնանի զանձն որդւոյ՝ և բղխէ զանձն
 հոգւոյն սբյ : Վ՛յ ասին երեք անձնիք՝ զա
 նազանք և բաժանեալք լը անձանց և ըստ
 դիմաց . իսկ լը է ու են և լը բնու թեն , ոչ
 բաժանին և ոչ բազմանան : Վ՛յ ասին միա
 բուն , միադոյ , և մի անձ անբաժանելի և
 անայլալելի :
 () Երեմն՝ նախնի երանելիքն ասելով հոգին
 քբ ինոցունց յեւթէ , ոչ վ՛ք բղխումնն ա
 սեն , իբր թէ՛ ինոցունց բղխեալ , այլ վառն
 էալիլից գոլոյն ասեն . քի՛ ինոցունց յեւթէ
 և համագոյալից . և ոչ այլ և օտար ինոցա
 նէ .

նէ . ք' ՚ի հօրէ և յորդւոյ : Որպէս և սքն
 Վրիգոր լուսաւորիչն մեր յաճախապէս ՚ի
 կիրարկանէ զքանո զայս այսու մտօք ուր ա
 սացաք : Եւ այսմ ասէն և այլք երանելիք :
 Իսկ վասն անձնական բղձամանն հոգւոյն
 սքն , տէն՝ թէ զրա խօսին :
 Սքն Վրիգոր լուսաւորիչն մեր ասէ ՚ի յա
 ճախապատում գիրա իւր ՚ի մէկ գլուխն :
 Սքն բնութի և գոյութի ամենասքն Լորդ
 գութն : և ՚ի սկզբանց ունի զպատճառ
 գոյն հայր՝ Որդւոյ և հօգւոյն սքն : հայր
 է որդւոյն՝ և բղձող հօգւոյն : պատճառ
 ծնաւեամբ՝ որդւոյ , և բղձամբ՝ հօգ
 ւոյն սքն : Լ՛ւն ՚ի հինգ գլուխն ասէ : հայր
 է հայրն միածնի որդւոյն , և բղձող սքն հ
 գւոյն , և պատճառ նոցունց խալութեցն ՚ի
 նոյն բնութի : և այլք շատք : Բայտ այսմ
 մտաց խօսին և այլ ամ նախնի և սքն հայրա
 պետք և վարդապետք . որք յայտնիք են
 ընթերցողաց :
 Բայտ այսմ օրինակի և զոմանա բանա ՚ի սքն
 Վրիգորէ նարեկացւոյն մտեալ իբրեւ զօ
 րեղ վկայութի համարին նորաճայնութեան
 իւրեանց : Բանգի հաւատ և դաւանութի
 երանելոյն թէպէտ իբրեւ զարեգակն
 յայտնապէս փայլի ՚ի գրեանա իւր , սակայն
 իրթնամիտ և դժձարահաս մտաց շարա
 գրութեն նորին , գտանեցան և ուժ տուք
 անհմուտ գրիչք և վարձկան տպիչք . ո

րովք ունի թէ՛ ի յամանս տեղիս խրթնութիւն
 դարձան ի մի թնութի, և գրեթէ խաղա
 անհետացան միսն հեղինակին : Սատի և
 մի թնասեւքն յայնպիսի մի թնագոյն տեղիս
 շրջելով՝ ջանան զերս զերծ ման գտանել ի
 մոլորութի, յորս և ևս առանել միան ի մոլոր
 ութի : Սպ և ևրանելին ի գիրս աղօթիցն,
 ի վերջացուցման խրդիւցն (յորում առ
 հայրն խօսի,) թէ որպիսաբար է գրել ինքն
 զոճն շարադրութի, չէ յայտնի ումեք . իսկ՝
 ի նարդեանս գրեցեալքն և տպեցեալքն
 գրեն թէ՛ և քեզ միայնոյ սկզբանդ և ան
 սկզբանդ . ընդ սկզբանդ և սկզբնաւորիդ
 սկզբանց սքն երրորդութիդ : Օր հակա
 ռակքն առեալ մեկնեն թէ՛ առաջին եր
 կութն, ք՝ միայնոյ սկզբանդ և անսկզբանդ
 վս հօր ասէ . և զերրորդն ք՝ ը սկզբանդ,
 վասն որդւոյն ասէ . իսկ զչորրորդն՝ որ է
 սկզբնաւորիդ, վասն հոգւոյն ասէ որ ի
 սկզբանց է սկզբնաւորեալ . ք ի հօրէ և
 յորդւոյ . Վրդ՝ եթէ այսպէս իցէր դի
 տու մն երանելւոյն, հարկ էր դնել թէ՛ և
 սկզբնաւորելոյ . ի սկզբանց . և ոչ եթէ
 սկզբնաւորիդ սկզբանց . որ է անարհեստ
 և անհամ շարադրութի, անվայել երանել
 լւոյ դիտուէն : զի սկզբնաւորիդ սկզբանց
 ի թր շաղկապի ձայն իմն է, ոչինչ նշանակող
 պարզապէս : Եթէ ստիցեն թէ՛ դիտու մն
 երանելւոյն այն է, զի զհոգւին ցուցանիցէ

Երկուց սկզբանց, այսինքն՝ ի հօրէ և յոր
 դէպ սկզբնաւորեալ, բայց շարադրուին է
 Եւոք խանդարեցէլ յանհմուտ գրչաց, առ
 այդ ասեմ թէ՛՝ ապագի արդ՝ ի ԺԳ դուին
 ոյն գրքոյս ասէ պարզապէս առ հայրն թէ՛՝
 հայրդ բարի ողորմութեդ շնորհի . Ը. քեզ
 և օրդիդ քոյ իբրև զքեզ . և հոգիդ ուր
 ճշմարտութեդ իսկեալ աս ի քէն անապատու
 թեամբ : Ն. ի գիրս իւր զոր վասն ուղիղ
 հաւատոյ կոչէ ,) գոչէ բարձր ձայնիւ .
 Վ. յսէ ճշմարտ հաւատոյ դաւանութի .
 հաւատալ զսօհ հայր , ոչ յումեքէ եղեալ
 և ոչ ինքն զինքն արարեալ . այլ ինքն դուրս
 սկիզբն և պատճառ ամի . հաւատողիցն իւ
 րոյ՝ ք ողորմոյն և հոգւոյն՝ ծնողեամբ և
 բղիճամբ , և եղանակապէս՝ արարչութե :
 () ի՞նչ ունին պատասխանելոյ . մի թէ
 կարիցեն ասել թէ՛՝ այս երանելիս ինքն ին
 քեանն ընկ խօսի . զոր մեզ քաւ լիցի կար
 ծել : զի մեք զխտեմք անկարծիք , որ այս ե
 րանելիս դաւանի զսօհ հոգին՝ ի հօրէ բոլ
 իսեալ միայն : Վ. սոցի՛ և աստանօր և ս դի
 տումի երանելոյս անսէ , զի սոցիցէ թէ՛՝
 քեզ միայնոյ սկզբանդ և անսկզբանդ . ընդ
 սկզբանդ և ի քէն սկզբնաւորելոց սկզբանց,
 սքի երրորդութեդ և միոյ ամուսնեդ փառք :
 Ս. սո այսմ է և զոր ի վերջն երեսուն և եր
 կու գլխոյն ասէ թէ՛՝ քեզ միայնոյ պատճա
 րիդ , (որէ՛ հայրն .) և միոյդ՝ ի միոյ պատ
 ճա

Ժամուհի, (որ է որդին.) և ռենդիդ պատ-
 ճառի միոյ; (որ է հոգինս.) որ զմի պատ-
 ճառ միայն ունի բղխանան՝ զհայր. և ոչ
 զերկուս պատճառս: Այս է դիտութիւն երա-
 նելւոյս ոպ ստացաք: Եւ թէ այսպիսի իմաս-
 ցութեք, այլ ինչ նշանակուածիք հաւատարիք
 ոչինչ յառաջանան յայց շարադրութեց,
 թէ և բիւրիցս կարկատիցեն:
 Եւ ատճառ երկարացուցման բանիս այս է,
 զի ծանուցութե՝ յառաջնոց նախ
 նեանցն սբց՝ ոչոք է ասացեալ զհոգինս
 բղխեալ ի հօրէ և յորդւոյ. այլ միայն ի հօ-
 րէ. որոյ և հետեւելով ընտրեալ ժողովն
 ձեր՝ և նա՛ կանոնեաց այսպիսի ստատովանիլ.
 Թէպէտ և այլ զոր ինչ կանոնեաց, թիւք
 էին և ի դէմ կանոնեաց նախնեաց սբցն:
 Եւ որդեք իստեւն ձեր այսու ժողովոյն
 զնախնեաց ճշմարիտսն, ստեցիք և զսոյս
 ժողովս ոպ ցուցաք. և զոր դուք խոսեցիք
 և ստեցիք, ինչ որ ստիպէք զմեզ ի հետեւիլ:
 Եւ իստապի դուք զառաքին երկուսք ժողովն
 ստեցիք, և զսոյս սուտ ժողովս հաստատե-
 ցիք. յետոյ և զսն ստեցիք. ապա զորն ու-
 նիք, և որովմ հետեւիք. ցուցէք մեզ և
 մեք հետեւիցուք:
 Եւ թէ դու ոչ ցուցանես զտեղին թէ՛ ուս-
 ալի ուսայք, և կամ թէ չտաս ինչ պատաս-
 խանի թէ՛ ինչ այդպէս ներհակ գտայք
 դուք այսքան ճշմարտութեց, ես ասացից

զատոյզն : Ը՛րդ՝ դուք ոչ զո՛ր գրոց շա՛ւիղն
 պահէք , և ոչ նախնեացո՛րցն հետեւիք . այլ
 հարկեցեալ ՚ի բաժանասիրութե՛ն ձերմէ ,
 միշտ զնորանոր կանօնս հաստատէք ուր և
 կամիք , զի մի՛ նմանիցիք նախնեացն սե՛ր :
 քանզի ուր բաժանասիրութի՛նն ձեր հարկեց
 ձեզ զմի քոն յերկուս բաժանել լըդէմ ա
 ռաջնոց սե՛ցն , նոյնապ և հարկեաց զմի սե
 հոգին յերկուս ճեղքել . կէսն ՚ի հօրէ և
 կէսն ՚ի յորդւոյ :

Եւ այսու ոչ շատացայք , ձեռնամուխ
 եղէք ՚ի խորհուրդ սե՛յ պատարագին՝ և
 զնորին միութին և զանապահանութի՛նն այլայ
 լեցիք և ապականեցիք երկօքումք առնե
 լով . քի գինով և ջրով :

Եւ ևս ոչ շատացայք զատու խորհուրդ
 սրն այլայլելով և բաժանելով , յաճելիք
 ևս ՚ի ձեռնամխիլ ՚ի հանդերձեալն՝ և զգր
 ժոխս զերկուս ասել . մին յաճխտենական ,
 և միւսն ժամանակա՛ւոր , որէ՛ սուտ քա
 ճարանն ձեր՝ լըդէմ Թոմ սե գրոց , սրք ՚ի
 հանդերձեալն զԹոմ ինչ յաճխտենական
 քարոզեն : Եւ որում ասել և զայլս նորանոր
 կանօնս ձեր՝ զորս ուր , և երբ և կամեցայք
 և կամիք . սահմանէք լը ըղծից ձերոց ընդ
 դէմ և ներհակ առաջնոց սե՛ցն նախնեաց
 և լըդէմ Թոմ սե գրոց . այս վասն այսորիկ ,
 զի բաժանիցիք ՚ի նոցունց :

Եւ եթէ լը յոյն լիցի՛ լսաւրկութիւն , այս
 64 Դ

պէս

պէս ասացես թէ՛ դուք որք զմեզ վս
 պտորիկ կոչէք հերձուած , զի ոչ ընդու
 նիմք զժողովն քաղիէդոնի , արդ ասացէք
 մեզ . ժողովդ այդ եթէ ճշմարիտ էր և ըն
 դունելի , և համաձայն առաջնոց երկց Խր
 ժողովոյն , ապա նախնի Խր վարդապետքն
 ձեր յայնմ ժամանակին լէր ոչ ընկալան
 զայդ ժողովդ . Բանիք երևեալէք և հրաշա
 քործք հայրապետք և ընտիր վարդապետք
 հալածեցան , աքսորեցան , չարճարեցան և
 նահատակեցան խի՛ իմարկիանոսէ և ի կնո
 ջէ նորին . ուր յայտնապէս ցուցանէ զործ
 նոյն ժողովոյն : Եթէ զկնի եկեալ մանկ
 տիքդ իմաստնադոյնք գտայք քան զնախ
 նին ձեր : Արքանէին մերձաւորք և առա
 շեւ տեղեակք նախնեաց առաքելական և
 հայրապետական աւանդութեան քան զձեզ . եթէ
 նք չգիտէին , դուք ուստի՞ ուսայք . ոչ յուս
 տեքէ , եթէ ոչ ինեստորէ և լիւսանէ :
 Եւ ի ժամանակս զենոն և անատոս թա
 դաւորացն լէր զկնի մարկիանոսի մի զկնի
 միոյ ժողով արարեալ թագաւորօք և եկե
 ղեցականօք նշովեցիք զնոյն ժողովն քա
 նիցս անգամ , որպէս պատմիչք ցուցանեն :
 Եւ որքան աղմուկ և խռովութիւնք , երկ
 պառակուիք և լեղէմ միմեանց նշովք գոյր
 վս այդ անկարգ ժողովոյդ յաղգդ և յեր
 կիրդ ձեր իմարկիանոսէ մինչև ի յուս
 տիանոս . առ որ եկն լեոնադ աւան փափմ
 65 Եւ ագա

Եւ Կաթողիկոսն , որոյ Հրապարակմամբն կեղծա-
 շարեալ ունանք կաման և ունանք ակամայ՝
 զինի իբր հարկուր ամաց անցելոց հաղիւ-
 թէ՛ ընկալայք զայդ ժողով և կոչեցայք
 քաղկեդոնիկք :

Եւ զայս ևս հարց ցոյցնան թէ՛ դուք ՚ի
 միաբանին ձեր այդու ժողովովդ ըլլաւի
 նացւոց , յետոյ ընդէր ոչ մնացիք ընն յամի
 միաբան՝ զի և զմեզ աստ կարիցիկք երկու-
 քեանդդ ևս մեղադրել իրաւամբ : Եւ ըն-
 միաբանութիւն ձեր . որդ ունիք զանջին բուն
 ճշմարտութիւն և զճշմարտ սահմանս նախ
 նեացսնցն , ցուցէք մեզ , և մեք հետեւիցուք :
 Եւսկ եթէ դուք երկուքդ ևս կորուսիք
 զնախնեաց սէջ շահ իղն ոպ ՚ի վերդ ցուցաք ,
 զմեզ ընդէր մեղադրէք որք ոչ եմք մոլո-
 րեալք : այլ կացաք և կամք ի բունն շահ իղ-
 ատ : Եւ յիբան տեւեաց միաբանութիւն ձեր ,
 մինչև զմի քան յերկուս բաժանեցիք , աստ
 կանեցիք և արցայլէց : ք զկանոն և զսահման
 նախնեաց սէջ հարցն ձերոց . զմի և զմիա-
 դաւանն եկեղեցին քի ՚ի բազումս պատա-
 ռեալ՝ ցան և ցիր արարիք , և զմիադաւան
 և զմիահաւան սիրով միացեալ անդամս
 նորին քակտեալ բաժանեցիք և օտարա-
 ցուցիք , և թշնամեցուցիք ևս իրերաց . և
 աստ դուք եղէք թշնամիք և սնարդուք
 միմեանց , և զիրեարս և դուք կոչէք հեր-
 ձուած :

Եւ զոր ուրեմէ ձեր սիրելի ժողովոյն կանօնն
 եւ ձեր միաբանութիւն. լինիւր երկուքդ եւս
 խոտել արհամարհեցիք զկանօնս ժողովոյն
 ձերոյ ։ քանզի եթէ ճշմարտութեւն պն ձեր
 սիրելի ժողովն, լինիւր լատինք ստեցին զնա,
 եւ լինիւր նորին կանօնի զհոգին սբ'ի հօրէ
 եւ յորդոց ասացին ։ Նա քաղկեդոնիկք
 են նք որք պոստոս արարին. ապա եւ դուք
 լինիւր ոչ հետեւիք նց ։ Վաղկեդոնիկք են
 որք զքաւարան հաստատեցին 'ի հանդեր
 ձեան. դուք լինիւր ոչ հետեւիք եւ ոչ լու
 նիք ։ Վաղկեդոնիկք են որք զսբ' խոր
 հուրդն միով ջրով պղպղեցին. դուք լինիւր
 ընդդէմ նոցա զի ջուրն երկու արարիք ։
 Վաղկեդոնիկք են որք զհաց սբ' պատա
 լադին բաղարջով սունեն ըստ նախնեաց
 աւանդութեց. դուք ընդդէմ զնմանն եւ
 զաղն յաւելիք լինիւր նոցա ։
 Թողցուք զսցան եւ միայն զայս հարցցուք
 ձեզ երկոցունցդ եւս ։ Նա երկուքդ եւս
 ց' լատինքդ եւ յոյքդ՝ քաղկեդոնիկք էք
 եւ քի երկու բնութի ստէք. ապա դուք
 ընդդէմ ոչէք միաբան եւ ոչ սիրէք զմիմեանս
 այլ մանաւանդ ստէք եւ հերձուած եւս
 կոչէք զմիմեանս ։ դիցուք թիւ եւ մեք լինի
 ցէաք լե ձեզ քաղկեդոնիկք, (որքաւելիցի.)
 յայնժամ եւ զմեզ կոչէիք հերձուած. եւ
 զմեզ առեիք ոպ եւ այժմ առնէք ։ Վայց ես
 առեմ զճշմարտն. քանզի դուք երկուքդ
 եւս

ևս՝ որովհետեւ իմիայ բուն ճշմարտունի
 ելեալ անդամմի՝ յանկոխ ճանապարհ գնա
 ցիք, Վնջ ուրեք դադարիչ ունիք. այլնու
 րանոր կանօնս սահմանէք լիզէմ իրերաց՝ և
 միմեանց հերձուած և մարբեալ ատէք. որք
 և երկուքդ ևս ունիք զիրան ունա : Իւրեմի
 մեզ մեծ ամբս յիմարութիէ՝ զի զմեր բուն
 ճշմարիտ ճանապարհն թողել՝ ձեզ լիզէմ
 միմեանց զինողացդ հետեւիցուք :
 Եւ զուք սիրելի աղղիւ իմ հայոց. մի՛
 կարծիցէք թէ՝ իբր զուր ինչ ասեմ,
 և կամ սուտ պարուրանս դնեմ ի վեր եղ
 բարց մերոց. քանզի ահա ի վերդ ցուցաք
 թէ՝ ոչ միայն զերիս սր ժողովն խտուցին,
 այլև՝ զիւրեանց սիրելի ժողովն խտուցին՝
 լիզէմ նց զնորանոր կանօնս սահմանելով :
 Իհա ևս հաւատարմ ցուցից ձեզ. զի գի
 տառօք թէ՝ միշտ զնորանոր կանօնս սահմա
 նեն. ոչ միայն լիզէմ սեց հարցն նախ
 նեաց, այլ և լիզէմ քի և նորին սեց ա
 ռաքելոցն :
 Իգործս առաքելոցն դրի թէ՝ ի թրիա
 տութե, քի ի հրէից հաւատացելքն սրն
 դապէս վիճէին լի անթրիաաիցն, քի ի հե
 թանաաց հաւատացելոցն թէ՝ մինչև ոչ
 թրիաաիցիք, ձեր հաւատն նչէ կտուա
 րեալ. իբր թէ՝ ոչէք կատարեալ քրիստո
 նեայ : Եւ քա առաքեալքն ի համոզել
 զնս, վաւերն թէ՝ եղբարք, ոչէ սարա ս

աւանդնեղել և կամքան զկարն առաւել
 բեւն դնել ՚ի վր նորահաւատ հեթանո
 սաց . այլ միայն կանօնեացուք նոց ՚ի մեծաց
 և ՚ի ծանրագունից մեղաց ի բաց կալ քի՛ ՚ի
 զոհելոյ , ՚ի հեղձուցելոյ , ՚ի պոռնկութե և
 յարենէ : Եւ հա՛մբ առաքեալքն զհորեմնա
 զայսոսիկ , քի զիւոց զոհելն , զպոռնկութիւն ,
 զմարդաստիանութիւն , և զհեղձուցեալն ու
 տելն , հաւատար մեծ և գլխաւոր մեղք
 գրեն . իսկ այժմ՝ ՚ի յոմանս՝ զհեղձուցելն
 և զմեռելառիւն ուտելն՝ իբր ՚ի բարեպաշ
 տութիւն և յրեղունելի կրօնք են փոխաւ
 կեցեալք :

Եւ առաւել զարմանալին է՝ այս . զի դր
 պիղքն և փաբխեցիքն ընտրելին ՚ի մեջ կեն
 դանեաց . զաբն ուտելին և զանաբն խո
 տելին ըն մեծայնոց օրինացն . ոպ և այժմ՝ ևս
 սոցա՛ս առնեն հրեայքն : Եւ քի իւրացնոցն
 կանօնեաց թէ՛ եթէ՛ ոչ յաւելլի սրդա
 թութիւնք քան զգարացն և փաբխեցւոցն ,
 ոչ մոռնէք յաբքայութիւնքն ինկնից : Իսկ այժմ
 ոմանք քրիստոնեացք՝ ոչ միայն ուտեն
 զանան անխորաբար՝ զգառն և զմուկն .
 զձուկն և զօձ . և զսոյս գարշելիս , այլ մե
 նաւանդ զղազիւր և զանոթ կենդանիս և
 զգարշելի սողունսն առաւել ունին ՚ի յար
 գի , և նոքօք առաւել զուարճանան , մե
 ծաւ գնով առ ձեռն բերելով զմե քան զսր
 կենդանիս , և մանաւանդ յաւուրս պա

Հոց, (յորս թէնդո խաղառ անհետացեալն
պահ.ք անուան.) և իբր վն անորիկ զառ
ի վայր գլորին ի մէջ ամ սրովայնամուլք և
մարմնապաշտք :

ՊԵՐՏ Եւ

Յորոհ դոպանի պատմառ Դաւոյն Հայոցս
ի բառն ճշմարիտ Հաւասարն, և պատմառ ժո
ղովոյն երոց :

ստ սբգ վարդապետաց՝ ճշմար
տութին մի է՝ որ ոչ երբէք սխա
լիլ կարէ և ոչ այլայլիլ. իսկ
ատութին բազում. որ կորուստ
նելով զմի ճշմարտութին, յայտ և անդր յա
ծի չգտանելով զմի հիմն յոր յենուցու : Իսկ
աղգս Հայոց՝ մինչ ոչ գիտաց և ոչ կարաց իսկ
եւանել և կամ բաժանիլ յայնմանէ միոյ
բուն ճշմարտութն, վն այսորիկ մնաց ի նա
բեւեռեալ : Բանցի ի յԺ-թ ու ոչ իրիչին մե
րոյ՝ մինչդեռ նոյն էր հաւատ և գաւառն ի
յամ աղգս և յեկեղեցիս քրիստոնէ ից՝ քա
րողեսս ի բէ, և հաստատել ի սբգ առաքե
լոց նորին, և ի նոցունց սկանաւոես և հե
տեւող սբգ հարցն ընկալել և կանօնել. յայնա
միջոցն սբն Պրիզ-սր լուսաւ որին մեր ի
կեսարիա, յեւմ, ի կոստանդնուպօլիս նոր
հասի կողեցեն, և յայլ քաղաքս յոր շրջե
ցաւ, ոչ ինքն գիտէր, և ոչ յայնա տեղին
եռես

Ետես և կամ լուսն զմի քան յերկուս բա-
 ժանել. զմի աբ հողին յերկուս ճեղքել
 ի հօրէ և յորէոյ ասելով. կամ զջուր և
 զաղ և զձէթ ի աբ խորհուրդն խառնել և
 խափել զամիսմոր և զանասպահանն. և կամ
 ի հանդերձեալն զհօր իմն հաստատել Ե
 ժամանակսն ի յայրել զմեղս և արդարա-
 ցուցանել. և զսոյս պրպիսիս նորամոյծ կա-
 նօնն որք յետոյ կանօնեցան : Երեսու և
 զինի սբյ Ե ուսանորդին մերոյ՝ զնազին և
 յայն կողմունան սբն Երիտասկէս և մեծն
 Երսէս, որք ևս ոչ լուսն և ոչ տեօին
 զպրպիսիս : այլ զոր ինչ տեօին և լուսն, և
 ինքեանք ևս զնոյն ունէին, զսոյս աւան
 դեցին ազգիս հայոց. զորս պահեցաք մինչև
 ցոյսօր անպրպիսի : զի պարկի և եկեղե-
 ցիս հայոց միայն մնաց յառաջին հաւատն և
 ոչ փոփոխեցաւ :
 Եւ թէ՛ ասիցէ ոք թէ՛ ընդէրէ այդ. զի
 այլքն պրպիսիս զառաջին հաւատն և դա-
 ռանութիւն, և հոյքս միայն մնացաք ի նոյնն,
 Եւ այս զերկուս ունիմ հզօրեան որ պա-
 ճառս ասելոյ : Եւ իսածահաճոյ և անբացա-
 սելի աղօթիւք խնդիրն սբյն Պարիզարի լու-
 սանորդին մերոյ, որ խնդրեաց յսբյ՝ Եւ շարա-
 կանին, Եւ թէ՛ նամիք մի՛ զօրասցին, մի՛ հեր-
 ձուածոց սղանաք բուսցին : յերկնից գայր
 ձայն Եւ յայն, թէ՛ հայցուածք քո կատա-
 րեցին : Եւ իրիւր պատճառն է, զի գիտե լով

Եւ ամենագիտին զգիրտ և զխառապարանոց
 գորն թագաւորաց և իշխանաց մերոց՝ որք
 ի յապահովութեան մեզին մնալոց ի միում կա-
 նօնի, (ոպ և յայտնի իսկ երեւեցաւ զինի
 սքնարդատայ,) վնջ՝ ի հաստատիլն և յար-
 մատանալն այսմ ճշմարիտ հաւատոյ և մա-
 բուր գաւառութեան յազգս մեր, երարձ փու-
 թով զթագաւորութիւն և զկարմնաւոր իշ-
 խանութիւն յազգէս մերմէ, և հարկ զմեզ
 ք իշխանութեաց, ոպ զի ի ծառայութիւն
 նյ կաշկանդելք՝ մի՛ կարկեցեմք զայլ և այլ
 խորհիլ վն հաւատոյ և կամ զկանօն ինչն
 րապէս սահմանել: Ոպ և միւս ազգք որք
 ունէին, և դեռ ևս ունին զթագաւորու-
 թիւնս, յառաւել յապահովութե՝ երբ, և
 որքան, և ոպ կամեցան, արարին ըրլծից
 իւրեանց և կանօնեցին, և դեռ ևս կանօ-
 նեն զինչ և կամին: Իսկ ազգն յունաց՝ և
 ատրոցն ևս որ ք յունաց իշխանութենէր,
 զոր ինչ նորանոր կանօնս սահմանեցին ընդ-
 դէմ՝ նախնեացն, ի ժամանակս թագա-
 ւորութեն արարին. և ի բառնիլ և յունաց
 թագաւորութեն, մնացին անդ՝ ուր հասել
 էին: Իսկ ազգս հայոց ի յրնկալնուն զաս-
 ման և զկանօնս նախնեացն, բարձաւ թա-
 գաւորութիւն. վն այլ ոչ ևս ունեցան զժա-
 մանակ զնոր ինչ կանօնեոյ. այլ զրնկալեալն
 հաղիւ կարացին պահել:
 Եւ թէպէտ եղեն ժողովք յազգս մեր

Եւ յառաջին ժամանակսն միաբանուի Զայրա
 պետաց և իշխանաց ժամանակին, ոչ էթէ
 զնոր կանօն ինչ Զատտատեցին, և կամ զա
 ռաջնոցն պլայեցին, այլ զնորամոյժսն խա
 փանեցին և զառաջնոցն վերահաստեցին:
 Ի վանքի աշխարհաւեր և աղաբաբաթան
 ժողովն քաղկեդոնի՝ ոչ միայն յիւր ժամա
 նակին եղև խանդարիչ առաջնոցն կանօնոյ
 և պատճառ խռովութե, այլև եղև պատ
 ճառ և ճանարարչ զանազանից նորանոր
 Զերծուածոց, ևս առաւել Զայհոյութեն
 նեստորի եղև ուժտու: քանզի մինչև
 քաղկեդոնի ժողովն՝ նեստորականքն Զա
 լածականքէին ունէթէ՝ և գլխակորբ ի սե
 երեւթ ՚ի մէջ ուղղափառաց, որք Զամար
 ձակ շրջիլ ևս ոչ կարէին: իսկ զինի այս նես
 տորադաւան ժողովոյս, այնքան Զամարձա
 կութի գտին, մինչ զի յայտնադէս քարո
 զել սկսան զաղանդս իւրենց ՚ի յոյն, յատ
 թիս և ՚ի Զայս: Զորում ժամանակի թէպո
 նեստոր սատակեալէր, սակայն ունէթէ կեն
 զանացաւ ՚ի ձեռն Զեռնողաց իւրոց որք
 յայս ժողով գլուխ նստան և Զամարձա
 կութի գտին: Իստի ՚ի մեծ ժամանակս
 ունէթէ յայլ կոծութե և ՚ի խռովութե կայր
 եկեղեցին քի, ՚ի յոյնս՝ յատրիս, ՚ի Զայս և
 ՚ի լատինս ևս մինչև ՚ի բարեպաշտ թագա
 ւորն զենոն: որ եւ ժողով առնել Զերբել
 և զնոյն զժողովն քաղկեդոնի և զոսմարն
 Լև

լեռնի ուն ատացաք ՚ի վերդ : Վրեցին և առ
 մերս Խր Հայրապետն (Նաբդէն) (որ չոր
 րորդ էր զկնի մեծին Սահակայ,) զի և առա
 քացէ : Ուստի և Խր Հայրապետս մեր գրեց
 յասորիս, ՚ի վերս և յաղուճանս և ՚ի մի հա
 ճաբեալ ժողովեցան ՚ի թուճոյ փրկչին նոյն.
 Նզովեցին միաբանուք զնոյն ժողովն և զնոյն
 գանձողն նորին :

Եւ ապորիկ մինչ ոչ գաղարէր նոյն խը
 ուփուին, զի ՚ի յուրեք յուրեք բուսեալք
 նոյն աղանդաւորն ապականէին զմիտս
 պարզամտացն, ՚ի թուճոյ փրկչին շինե,
 իւրսէս կիժղիկոն մեր արար մեծահան
 դէս ժողով ՚ի Նախն. որք և նզովեաք կա
 նօնեցին ազգիս հայոց՝ անշարժ կալ և մնալ
 ՚ի վր գաւանդուն նախնեաց. զմք ԹԺՆ խա
 չեցարիւն ասել, և զմք խորհուրդն անա
 պակ առանց ջրոյ կատարել ուն էր սուրբօր
 ՚ի նախնեաց հետե :

Եւ սպար ՚ի թուճոյ փրկչին զՄիք. Եզր
 կոչեցեալ կաթողիկոնս մեր ը կոչման հե
 րակ թագաւորին յունաց գնաց ՚ի կարին.
 և խաբեղեալ հաւանի նմա վս մատի փա
 ռատրուէ և առ ժամանակեայ խաւտմանց
 նորին. ընկալնու զժողովն քաղկեդոնի և
 լինի երկաբնակ : առ որով և ազգս մեր ը
 փոքու մասին ընկալնու զնոյն ժողովն : լստ
 փոքու մասին ասեմ, վս զի շատք յազգէս
 մերմէ երևելի վարդապետք և եկեղեցա

Կանք ոչ հետևեցան եզրի և ոչ ընդունե-
 ցին զնա . այլ մանաւանդ խոտեցին զինքն
 և զհաւատն իւր :
 Եւ զկնի եզրի , այլ ևս հինգ կաթուղիկո
 սունք . որք էին՝ Երսէս , Կատտաս , Իս-
 րայէլ , Եսայի և Եղիա . որք թէպէտ ոչ
 էին նոյնով աղանդոն , սակայն՝ զհերձու-
 ածն որ յեզրէ մուծեւ՝ ոչ կարացին բառնալ
 յազգէս մերմէ , զի՝ իտէ զիս տեղիս զմք ան-
 առանց խաչեցարի ասէին , զմք պատա-
 րագն ջրով առնէին , և զբոն երկու բնութի
 ասէին ընկալեալ . յեզրէ . ոմանք կամաւ
 և ոմանք ակամայ : Բանդի և ազգն յունաց
 յայնմ միջոցի զազգս և զերկիրս մեր ունէ՝
 Է ձեռադրուած էին ի խստաբար . և իբրեւ
 զծառայս յամարդանս ունելով զմեզ՝ ծա-
 ռայեցուցանէին ի մարմնաւոր գործս իւ-
 րեանց անխղճաբար . ծաղէին , հայհոյէին
 հերձուած և հերետիկոս կոչէին զազգս
 մեր և ոչ քրիստոնեայ :
 Կա ետես ան՝ զխղճութի ազգիս մերոյ ,
 յարոյց մեզ զմերն մովսէս զմեծն և զմքն
 Եօհան քանեցի : որ լցեւին էր շորհօքն հոգ-
 ւոյնսն , և փառաւորել յայ և ի մարդկա-
 նէ . և մանաւանդ նախանձարոյց և չարա-
 գով ուղղափառութե և սքեց հարցն կանօնաց :
 Բր անօրինամբն այն ատաւ կաթուղիկոս
 ազգիս մերոյ ի թաւոյ փրկչին , Է ձիւն :
 Բրոյ ի տեսանէն զյամի խղճութի ազգիս մե-

րոյ, զարատաւորին լն հաւատոյ և լն կա
 նօնաց նախնեաց, զհերետիկոս կոչին, և
 զմարմնաւոր ծնյալն անարգանօք, զծա
 ղին և զհայհոյին՝ ի յունաց, ոչ կարաց տա
 նիլ : Բարի գնաց առ իշխօղն տաճկաց՝ (որ
 զօրացել տիրէր աշխարհիս հայոց յայնմ մի
 ջոցին.) յորմէ ընկալել եղև մեծաւ սիրով
 վն մաքրութե վարուցն և սքանչելագործ
 համբաւոյն : Երոյ հրամանաւն, բոլորովին
 արմատախիլ արար և հալածեց զնմա զգն
 յունաց՝ յազգէս և յերկրէս մերմէ : Եւ
 ապա մեծահանգէս ժողով արար ՚ի քա
 ղաքն մանաղկերտ եպիսկոպոսօք և իշխա
 ւօք ժամանակին, և խոյստ մաքրեալ սրբ
 բեաց զազգս և զերկիրս մեր ՚ի յաղանդոյն
 քաղկեդոնի որ յեզբէ մուծեալ մնացեալ
 էր. և հաստատեաց յնմ ուրեք լն նախնեց
 կանօնաց վարիչ. զմք. Թմն խաչեցարիւս ա
 սել. և զմք. Խորհուրդն անապակ գինեաւ
 առնել առանց ջրոյ, և զքն մի բնութի ասել
 լն սեց հարցն վաւանուէ : Երոյ յիշատակն
 օրհնութե զիցի : Եւ այսմս մնաց սրբ. մեր
 և եկեղեցի լն կարգադրուէ սեյ հայրապե
 տիս անարատ յնմ աղանդոց հերձօւած ո
 ղաց հորհօքն նց մինչև ՚ի թիւն վրիչին
 ԹՃԺՂ. յորում սբն Վրիդ-որ և սբն Վեր
 սէս փոխեցին զհայրապետականն աթոռ ՚ի
 կիլիկիէ՝ վշտացեալ յանօրինաց :
 Եւ ապա լն գրոց, յետ սակաւինչ միջոցի,
 76
 խառ

խառնակեցան թէ՛ ճեթանոսս և ուսան ըզ
 գործսնց։ քանզի միայն սբն Վրիդոր և
 սբն Վերսէս եղբայր նորին շնորհալի (գզ
 լովհոգեկիրք և լցելք շնորհօքնայ), միացին
 ի հաւատս ուղիղս և ի գործսն՝ ամենհաճոյս,
 և զազգս մեր ևս ի նոյն նախնաւանդ սահման
 նին պահեցին։ Արք թէպիտ բազմիցս կրե
 ցին զհակառակութի ի յաղգէն յունաց,
 բայց շնորհօքն այ յաղթող գտան յամի. ոտ
 յայտնի ցուցանին ի գրեանս սոյն երանե
 լեաց։

Իսկ զինի սոցա, սիրան այնուհետև յեր
 կուս կաղալ ոմանք ի մերազնեայց. կաթու
 ղիկոօք, վարդպետք, և թագաւորք՝ որք
 ուրբինեանք կոչեցան. պատրեցեալք ի
 յառօրէական թագաւորութեն յունաց։
 Արք և երբեմն ևս ժողով արարել կաթու
 ղիկոօք և թագաւորօք, յայտնապիս ընկա
 լան զժողովն քաղկեդոնի. նմանիլով այնց
 որք առէին՝ մովսէսն այն որ էհան զմեզ
 յերկրէն եգիպտացւոց, ոչ գիտեմք զլի
 ղև նմա. և արարին կուռս և մատուցին
 զոհս վնայորիկ և բարեկացելայ էհար զնս
 յունապատին կաթուղիկոօք և թագաւո
 րօք. ինչ և զայնո յորս յուսային։

Աւստի և յայնմ միջոցին, յերկրոյ մերում
 եղեալ երևելի և գիտուն վարդապետք ի
 բաց կացին ի կիլիկիայ նստող կաթուղիկո
 սայն և ոչ հնազանդեցան նոցա. և բազմիցս
 ևս

ևս գրովք նախասեին և յանդիմանելն
 զնս վս հետեւոյն իլուսաւորչաւանդիւ
 նծնաց : Որ երանելին Սխիթար վարդա-
 պետն գոչ կոչեցեալ . Վրիգոր վարդապետն
 սանահնոյ . Սիւնեաց վարդապետն . և մանա-
 շանդ յաղթող սպառազէնքն հաւատոյս
 մերոյ սքեքն : Զօհան որոտնեցին և Վրիգոր
 տաթևացին իւրեանց հետեւեցելովքն . որք
 ոչ ընկալան զնս և ոչ հայրապետ լուսնեցին .
 վս այսորիկ և ի դպրատանէ այս երանե-
 լեաց և այլ գիտուն վարդապետք ժամա-
 նակին ոչ ընկալան զեպիսիոսպատմի ինոյա-
 նէ . այլ ի վարդապետուէ միացին , Զւս վա-
 պուրականքն բոլոր ոչ թէ միայն ոչ ընկա-
 լան զնս , այլև լեզւի մ'նց յատուկ կաթու-
 ղիկոս եդին իւրեանց ի կղզին ակթամա-
 րու՝ որ միաց մինչև ցայսօր չար օրինակ ,
 պատճառաւ անկարգութեց նց : Զւս գրե-
 թէ՝ յայն միջոցին խղճալի աղգս մեր ոչ միայն
 ի մարմնաւոր տէրութե քր զուրկ , այլ և ի
 հոգեւոր տէրութե ևս գտաւ որբացեալ :
 վս այսորիկ ևսկսան համարձակապէս ել
 և մուտ առնել յերկիրս և յաղգս մեր քաղ-
 կեդոնիկք և այլ աղգի աղգի հերձուա-
 ծօղք . և յորժանալ աստ և անդ և ապակա-
 նել զպարզամիտսն : ոս պիղծքն բարդուղ
 և յօհան քոնեցին , և այլք այսպիսիք :
 Սպա աղօթիւք Սղոսաւորչին մերոյ
 գթացեալայ ի յանտիրացեալ աղգս մեր ,

Եւ յարոյց զվէտին լուսաւորիչն մեր զՅօհան
 որոտնեցին և զՎրիգ որ տաթեւացին՝ ոչինչ
 պակաս քան զՅօհան օձնեցին : Որք և
 աշակերտօք և հետեւողքն իւրեանց հան
 դիտացեալք՝ ոմ հուր լի եղէգս , խաբառ
 սարուս հալածեցին և փախստական արա
 թեալ իրաւսին զմօ չար որոմուան յազ
 գէս մերմէ . և ապա քարոզութիւն և ժողով
 ւիւն վրիճարանօք և վարդապետօք ժամանա
 կին՝ զապականեալն և զթիւրեալն մայրե
 ցին և վերադարձեցին . և զբոլոր զազգս մեր
 ինոցն յառաջին ճշմարտութեն պնդեալ պա
 հեցին : որոց հաւատն և դաւանութիւն ահա
 յայտնար ցուցանին ի յիմաստնալի գրեանս
 իւրենց : Եւ զինի այսց երանելեաց՝ ոմանք
 ևս երևեցին և գիտուն վարդապետք որք ևս
 թէ իօսեցեալք են վստահատոյ և կամ
 արարելէն զգիրտ յազգի մերում : են նոյնա
 շաւիղք և համաձայնք նախնեց սբց հարցն
 մերոց զորս յիշեցաք մինչև ցայս վայր : որոց
 ահա գրեանքն ևս վկայեն դաւանութեն
 իւրեանց :

Եւ մեր ևս՝ որք յետինն եմք ամենեցունց ,
 զհաւատ և զդաւանութիւն այսց երանելեաց
 նախնեացս մերոց ունիմք շնորհօքն ան : Որոց
 հետեւելով նոյնսպիժ շաւղք , հաւա
 տամք զմի . Եւրոդուին մի Վեբե
 անձինք . երէք անձինքն իմիում բնութե ,
 և մի բնութին ի յերկա անձինս : համադոյ

և համազօր . անհոս և անդիտելի յերկնա
 շորաց և յերկրաւորաց . Հայր և Սրբի և
 սբ Հոգի . ոչ երէք անձք , այլ մի Վ : Հայր
 միայն ծնող Սրբւոյ և բղիտող Հոգւոյն սբ
 անսկզբնաբար և անապառապէս : զի ոչ մին
 քան զմեան մեծ և փոքր և կամ յետին և
 նախինն այլ համագոյ , համաբուն և համա
 պատիւ յառաջ քան զամ յաւիտեանո :
 Եւ մին ի յերկոց անձանց սբ երրորդուն
 Սրբին և բանն հօր ան յայ . կաման և հա
 ճութ հօր և հոգւոյն սբ ի ժամանակի
 իջեալ յերկիր յանձնին կոյն մարիամ ,
 յամենամաքուր յարդանութիւնորին յղացաւ
 ի հոգւոյն սբ . և ի նոյնում կիտում էտ
 ի նմանէ զմարմին հանդերձ բանահասն հոգ
 ւոյ և մտք : Եւ այս ոչ եթէ շարունա
 կաբար և մի զինի միոյ՝ ոմ զմերս , այլ
 համանգամայն և ի նոյնում կիտոջն յորում
 զհաւանութիւն ետ սբ կոյն ասելով՝ եղիցի
 ինձ ը բանի բում , ի նոյնում բոպէի բաժա
 նեցաւ արիւն ամենամաքուր սբ կուսին
 թանձրացաւ , ձեացաւ , հոգեորեցաւ և
 անձացաւ . ներդործութիւն հոգւոյն սբ որոյ
 կամքն գործէ կատարեալ : Եւ երեւեցաւ
 ճշմարիտ և կատարեալ մարդ՝ մնալով և
 ճշմարիտ և կատարեալ ան : Եւ կոչեցաւ
 քս . քս օծեալ տր . զի ը մարդկուէն օծաւ
 յայ և անձացաւ , և եղև համանգամայն
 ան և մարդ : Վանգի յանում և ի մարդ
 Եւ

միաւորեցաւ անշխոթապէս և ոքանցելի
 խառնմամբ և եղև մի քս. միով անձամբ,
 միով բնութիւն, միով կամօք և միով ներգործ
 ծուծի միաւորեցելով: Աստի մի և նոյն
 քնն գորով ան և մարդ, ներգործէր զանոյ
 ին հրաշքն. և կրէր կամաւ զմարդկային
 կիրան առանց մեղաց և անգոսնելի կրից:
 Այն քնն խաչեցաւ և մեռաւ իւրով չար
 չարելի մարմնովն. և միայն անչարար և ան
 մահ իւրով անուրէն: Այն և նոյն ան և
 և մարդ. ոչ բաժանաբար, այլ ող զմի և
 միաւորաբար. զի որ անմահն էր, նոյն
 մահացաւ մահացուաւն. և որ մահացուն
 էր, անմահացաւ ի անմահին: Այն առ
 սքն Վերսէս չարհալին. Անմահ բնութիւն
 ան ան, մեռաւ մարմնով մահկնացուն.
 և մահացուն խառնեալ ինմին, եղև ան
 մահ ի անմահին: Այն ոմն անմահ ոմն
 մեռեալ. զի այս երկուքեն բաժանեալ:
 այլ որ անմահ, նոյն մեռեալ. և որ մեռեալ
 անմահ միացեալ: Այն թէպէտ ի անմահին
 ոչ կարեն հալիլ չարարանք և մահ, սա
 կայն մարմինն այն որ չարարիւր և մեռա
 նիւր, ի անմահացեալէր անբաժ միաւոր
 բութ և մարմնն անցելեալ. վս այսորիկ նորին
 չարարանքն և մահն ան սակն չարարանք
 և մահ և ոչ մարդոյ: քանզի նոյն անչար
 չարելի և անախտակիր անմահն էր որ չար
 չարեցաւ և մեռաւ իւրով չարչարելի և
 մահ

մահկանացու մարմնովն : Այսու հաճատով
 ասեմք մեք հայքս, որ անոր խաչեցար վս
 մեր, ողորմեա մեզ : Այսէ հաճատ և դաճա
 նութի հայաստանեայցս սբայ եկեղեցւոյ ի
 սբյն Ղարիբորէ լուսաւորչէն մերմէ փնջե
 ցայսօր և մինչև ի կատարած աշխարհի :
 Վանդե եթէ խաչեալն այն ոչ իցէր ճշմա
 րիտ անձ, ոչինչէր մեզ օգուտ նր խաչին.
 և զի ոչ պարտէր մեզ երկիր պաշտանել այն
 խաչեցելոյն և նորին խաչին, եթէ ոչ էր
 անձ : Եւ եթէ այն խաչեալն չէր անձ, մար
 մին և արիւնն ոչ լինէին մարմին և արիւն
 անձ. այլ լոկ մարդոյ : Եւ եթէ այսօր, զի ոչ
 հարկէր մեզ զմարմին և զարիւն մարդոյ
 ուտել և ըմպել. մի թէ դազան իցեմք. որ
 քան լիցի մեզ այսօր իմանալ : Այլ մեք հա
 ճատամք զի խաչեալն այն ճշմարիտ անձ էր,
 և մարմին և արիւն նորին ճշմարիտ մարմին
 և արիւն անձն : Վս այսօր ի ճաշակեմք, զի
 հաճատամք արիւնն ուր լինիլ մեզ վերկուի,
 և մարմինն ուր լինիլ մեզ մեռելոցս կեանք և
 կենսատու. ըն անուտ քանին նոյնոց քի
 թէ՛ որ ուտէ զմարմին իմ, և ըմպէ զարիւն
 իմ, ունի զկեանս յաճիտե
 նականս :

Գլուխ ԼԵ
 Եւ արցնուի եւ տառարկուի առ Երչաբեհայան
 զա Բրահմա մի :

անաւ ինչ խօսեցաւ ք և զա միայ
 բնութեն քի քանզի քաղկեդո
 նիկէն լի դաւանութե իւրեանց
 թէպէտ զերկու անձն և զերկու
 բնութի խառտվանին լիքս լի նեւտորի, առ
 կայն զերկու անձն յայտնի ոչ ասեն, զի մի
 նեւտորական կոչեսցին. այլ մի անձն մի
 դէմ, և երկու բնութի ասեն : Եւ մեք
 նախապէս ցուցցաւ ի կարծոյ թէ զի նշե
 անձն և զի նշ բնութին : և ապա խօսեա
 ցաւ առ նա :

Եւ սից մարդասաց մերոյ Նձն է որ
 գործէ և բնութին է որով գործէ : Եւ բ
 թէ անձն այն է, որ յատուկ դիմաւ և կեր
 պարանաւ երթալիցանոց և զանազանեւ
 բաժանի յայլոց և ինքն յատուկ կեայ, գոր
 ծէ կրէ և շարժի ոմ և կամի անհաղորդ
 այլոց անձանց : ոմ պետորոս. որ մի անձն է,
 և բաժանեալ յայլոց անձանց յատուկ դի
 մաւ և երթալիցութիւն և գործէ, կրէ,
 կեայ և շարժի ոմ և կամի, մնալով անհա
 ղորդ յայլոց անձանց : Եւ ի բնութին է, որով
 կեայ անձն պետորոսի. որով շարժի, գործէ
 և կրէ. որով և նմանի և հաղորդի այլոց :
 որ է միաւորութիւն հոգւոյն և մարմնոյն. կամ

Կենդանի՝ բանական և մահ՛կանացու գոյն .
 որ է՝ բնութի մարդոց . որով ամ՛ մարդկանց
 անձինք հաղորդին լին միմեանս և միանան .
 զի ամ՛ մարդ կենդանի՝ բանական և մահ՛
 կանացու է , ի բանական հոգւոյ և ի մարմն
 ոց միաւորեալ : Իսկ անձինք միշտ ան
 հաղորդելիք են իրեբաց և զանազանեալք .
 զի այսորիկ անհնար է երկուց անձանց լին
 միմեանս հաղորդիլ և միանալ :
 Ի՛րդ՝ մի անհատ անձն ող պետրոս՝ որ
 յառուկ դիմաւ եմթակայացեալ՝ զոր ինչ
 կամի , գործ է և կրէ . թէպէտ այս գործօղս
 և կրօղս անձն պետրոսի է սակայն բնութն
 իւրով կեայ այն անձն : Եւ ուրմա՛ շարժի և
 գործ է . քի՛ կենդանութե՛ , բանականութե՛
 և մահ՛կանացու ա՛ն . կամ՝ միաւորութե՛
 հոգւոյն և մարմնոյն : Ի՛նչպիսի թէպէտ անձն
 է որ եմթակայացեալ երեւի , և գործ է ,
 սակայն իւրով բնութն կայանայ և երեւի և
 գործ է : Ի՛չ թէ՛ ի բնութն իւրմէ բաժա
 նի , քի՛ ի կենդանութե՛ , ի բանականութե՛
 և ի մահ՛կանացու ա՛ն : Եւ կամ՝ ի միաւոր
 ութե՛ հոգւոյն և մարմնոյն , ոչ անձն լինի ,
 և ոչ դէմ և ոչ գործօղ . զի անձն առանց
 բնութ՝ ոչ կարէ լինիլ և ոչ գործել : Ի՛նչպիսի
 պէս և բնութին անձնութե՛ կայանայ և ներ
 գործ է . և առանց անձին լոկ կոչուին միայն
 է : Ի՛բր թէ՛ բնութին յառաջ ածօղ և
 նիւթ . իսկ անձն ի բնութն յառաջ ածել

և տեսակաւ որեալ անձն ի բնութիւն յառա
 ջանայ, և բնութիւն անձամբ հաւատարի և
 հայանայ: զից առանց միմեանց ոչ կարեն
 դու և եղծակայանալ և համ մի ինչ լինիլ:
 Զսկ դէմ և կերպարան՝ այն երեւոյթն է՝
 որով անձն յատկանայ և ճանաչի և բաժա
 նի յայլոց: որք անձին հետեւին և անձին ա
 սին և ոչ բնութեն: Եւ յայն նախնի գիտա
 ցուք զորպիսութի բնութե՝ անձին և դիմի,
 և ապա խօսեցուք:
 Եւ զքաղկեդոնիկ բնութեն ի բն՝ մի անձն
 մի դէմ և երկու բնութիւն քանզի առն թէ՝
 անձն և դէմն բանին ան միայն միաւորեցան
 ի մարդկային բնութեն և մարմնոյն: զի այս
 ընկ առն մի անձն և մի դէմ: Իսկ բնու
 թիւնքն ոչ միաւորեցան, վասն այսորիկ ա
 սեմք երկու բնութիւն:
 Եւ յիմ հարցցուք ցնտ թէ՝ այն անձային
 անձն զոր թարց իւրոյ անձային բնութեն
 առնք միաւորեալ ի մարդկայնոյ բնութեն,
 ուրեմն ինչեք կարծեաց՝ ի միաւորութիւն
 յայն և համ ի միաւորեցն, անձային բնութի
 ոչ գոյր: քանզի դուք առնք թէ՝ միայն
 անձային անձն միաւորեցան ի մարդկայնոյ
 բնութեն: Եւ ինչ թէ այսպէս, ապա և այն ե
 րեւեալ քնն որ միաւորեալն էր անձայնոյ
 յանձնէ և ի բնութիւն մարդոյ, ոչ անէր և
 ոչ զգործս անձայինս կարէր գործել: քան
 զի ասացաք թէ անձն բնութեն կայանայ և

4-ործէ . և առանց բնութե , ոչ գոյ կարէ և
 ոչ գործել ինչ : Ի՞նչ տեսանեմք ահա՛ զի
 միաւորեալն այն և մարմինն իսկ , գործէր
 զգործս և զհրաշս անսպինս . ուրեմն մար-
 մինն այն որ միաւորեալ էր ը անձին բանին
 ուր գութ տէր , նա և միաւորեալ էր ընդ-
 բնութեն այնր անձին՝ որով զգործս անսպինս
 գործէր : Ի՞նչ յամուսն թէ՛ անսպին
 բնութին զէր միաւորեալ ը այն մարմնայն ,
 և ես տեսմ թէ՛ ուրեմն ըքոյդ կարծեց ,
 և անսպին անձն և՛ զէր միաւորեալ ընդ
 այն մարմնայն : զի անձն առանց բնութե՛
 ոչ ինքն գոյ կարէ ասացաք , և ոչ ընդ
 մարմնայն միաւորիլ՝ և ոչ զանսպին գործս
 գործել :
 Դարձեալ և զսա հարցցաք թէ՛ այն մի
 անձն քի զոր տէր թէ՛ անսպին էր . (զոր
 և մէք խոստովանիմք .) և այն երկուց բա-
 ժանեալ բնութեց մին անսպին տէր , և մին
 մարդկային . իսկ այն միոյ դիմին զինչ ա-
 տէք . անսպին , թէ՛ մարդկային : Ի՞նչ
 անսպին , սուտ տէր . քանզի քո մարդկայ-
 ին դիմանէ բնութեցաւ յերկրի . և յամ կեանս
 իւր յերկրի մարդկային դիման և կերպա-
 րանաւ կենցաղաւարեցաւ , ուր յայտէ ի
 սր աւետարանն : զի անսպին գէմն ոչ երևի
 և ոչ չօչախի լակել թէ՛ մարդկային տէր ,
 և՛ սուտ տէր . զի գէմն և կերպարանն
 անձին հետեւի և ոչ բնութե ուր ասացաք

'ի վերդ : Վ'րդ՝ եթէ անձն անօրին էր , և
 դէմն էր անօրին . իսկ եթէ դէմն մարդ-
 կային էր , ապա և անձն էր մարդկային :
 Մտանոր զքս եթէ անօրին մարդացեալ հա-
 ճատայք , ստեղծէք թէ՛ անօրին և մարդ-
 կային միաւորեալ մի դէմ էր . զոր և մէք
 հաճատամք :

Վպա հարցանեմ քեզ . եթէ անօրին ան-
 ձին և դիմին հաճատաս միաւորիլ ընդ
 մարդկայնոյ բնութե՛ն և դիմին՝ և մի լինիլ
 լինմանոյ և ստեղծ . ապա լինիլ և անօրինոյ
 բնութեն ոչ հաճատայք միաւորիլ լինմարդ-
 կայնոյ բնութեն և ընդմիջ մի բնութի լի-
 նիլ : քանզի անօրին ինքնին յօժարեցաւ
 միաւորիլ լինմարդկայնոյ և մարդանալ . և ոչ
 եթէ ակամայ , կամ 'ի հարկէ և՛ ի բնութե .
 ապա լինիլ , զի անձամբն միաւորիցի ընդ-
 բնութե մարդոյ և լինմարդկայնոյ . և այնու մարդ-
 նոյն չարքարիցի . և զբնութի իւր ամենեւին
 հեռի և անհաղորդ պահեցէ 'ի մարդոյն
 յայնմանէ : Վ՛հ կամ թէ՛ անձն առանց
 բնութե զի՛նչ , ոչ ապաքէն լոկ կոչումն և
 ձայն միայն :

Վ՛րդ՝ թէպէտ յամի անպատասխանի են և
 չունին ինչ ստեղծ իրաւամբ , բայց դեն
 կարկատանօք զպատճառս երկա . որք են լին-
 վայր և անհիմն :

Վախտանեմ թէ՛ սքեղ երրորդութե՛ն երկոյ
 անձանց անձինք և դէմքն բաժանեալք և

զանազանք են , և բնութիւն մի . որդւոյն
 անձն և զէմն որ բաժանեալ է 'ի հօրէ և 'ի
 հոգւոյն սէյ , ասեմք միաւորեալ լը մարմ
 նոյն . զի միայն որդիւն մարմնացաւ : իսկ բը
 նութիւն որով մի' է ընդ հօր և լը հոգւոյն ,
 ոչ ասեմք միաւորիլ լը մարմնոյ . զի մի' հայրն
 և հոգիւն ևս խնայիմն մարմնացեալ : վասն
 այսորիկ ասեմք անձամբ միացեալ և ոչ բը
 նութիւն : Վսէ գլխաւոր պատճառն եր
 կաբնակաց ողբ 'ի բն զերկուս բնութեան
 առանց միաւորութե :

Վս այս պատասխանեն սբ հաբքն և մեք
 թէ՛ թէնոր բնութիւն երկոց անձանցն մի' է ,
 բայց անձիւքն զանազանք են : Վրդ' որդւոյ
 անձն միայն մարմնացաւ իւրով առանձնա
 կան բնութիւն . ուր ամ մարդոյ բնութիւն
 թէնոր մի' է ուր 'ի վերդ ասացաք , որով հա
 զորդիւն լը միմեանս ամ մարդիկք , բայց
 մինչ անձամբ բաժանեալք են , իւրաքան
 չիւր անձն զինչ և կամի , ասնէ իւրով ա
 ռանձնական բնութիւն անհաղորդ քաղով
 յայլոց : իսկ 'ի ծնանիւն պետրոսի , կամ 'ի
 հիւանդանալն , կամ 'ի վշտանալն և յու
 ըսխանալն , և այլ ուր և լինիցի , ոչէ հարկ
 թէ ամ մարդիկք ևս լը պետրոսի ծնանի
 ցին կամ հիւանդանայցեն . կամ ընդ նմա
 վշտանայցեն և կամ ուրիշնայցեն : քնոյի զար
 մանալի յատկութի մի և սցս է անձին՝ զի զհա
 սարակ բնութիւնայնորս առանձնացուցանէ

ինքեան, ոպ յատուկ իւր. և նովաւ զինչ
 և կամի առնէ. որում ոչ հաղորդին այլք
 բնութեանս ից անձինք: Եւ կամ թէ՛ ոպ
 հայր որ զորդի իւր սրահիցէ. ինքն և ամ
 ընտանիք իւր կամակից և գործակից լինին.
 Բայց սրահեցեալն որդին է միայն: Եւ յայտ
 և մարդեղուն որդւոյն՝ հայրն և հոգին Եւ
 միայն կամաւ և հաճութեղեն հաղորդ և
 գործակից, և ոչ այլով իւրիք: զի միայն որ
 դին մարմնացաւ իւրով առանձնական բը
 նութիւն:

Երկրորդ պատճառն, ասեն թէ՛ անձային
 բնութիւն եթէ միաւորիցի ընդ մարդկային
 բնութեն, շփոթու մն լինի:

Եւ ևս պատասխանեմք մեք և Եւ հարքն
 թէ՛ թէ՛ պտ միաւորեցան բնութիւն, Եւ
 բայց անշփոթ մնացին: քանզի շփոթումն
 մարմնոցէ և ոչ անմարմնոց: Եւ ի մարդս
 անմարմին հոգին միաւորի լը մարմնոյն և
 զմի անհոտ մարդ Եւ զաղիացուցանէ. բայց
 ոչ շփոթի լը մարմնոյն և ոչ այլափոխի յիւր
 բնութիւն:

Երրորդ պատճառն, ասեն թէ՛ անձային
 բնութիւն ամենեւին պարզէ, անբաղադրե
 լի և անհպելի յեղանակաց. վա այսորիկ ոչ
 միաւորի լը եղանակ բնութեն և ոչ բա
 զադրի:

Եւ այս և մեք պատասխանեմք ըստ սքեյ
 հարցն թէ՛ այո, և մեք հաւանաւ անձայ
 նոյ

նոյ բնուէն սրարզ և անբաղադրելի գոյոյն .
 բայց՝ ասան ինչ արժամ թաժանօղղ . այն
 անձն զոր հաւատաս միաւորիլ ը մարդ-
 կայնոյ բնուէն իւրով դիմաւն՝ անձն և
 անձային անձն և դէմ հաւատաս, թէ ոչ :
 Եթէ անձ և անձային անձն հաւատաս,
 ապա ըէր զայն անձային անձն իւրով
 անձային դիմաւն անխափր խառնես ը մարդ-
 նոյն և ը կրիւքնորին արկանես, և զանձային
 բնութիւն հետի և բաժանեալ պահես ՚ի
 մարմնական կրից . ոչ ապաքէն տհա պն
 անձային անձն էր՝ որ իւրով անձային դի-
 մաւն կրէր զմութն, զապտակն, և զայնքան
 չարչարանան : Երէմի լոկ մարդկային անձն
 և դէմ հաւատաս դու զնա և ոչ անձային :
 քանզի եթէ անձային հաւատայիր, ապա
 և զնա պահէիր սրարզ և անախտակիր ոպ և
 զբնութիւն պահես : Բայց մեք հաւատամք,
 զի այն անձն անձ էր և անձային՝ իւրով դի-
 մաւն : և ուր անձային անձն է, անդ և իւր
 անձային բնութիւն է սրով գործէ և կրէ՝ ոպ
 և բնութիւն ՚ի ձեռն անձին գործէ . քանզի
 առանց միմեանց լոկ կոչուին միայնեն ոպ
 ստացար :
 Եւստանօր չունի զայլ ինչ պատասխանի :
 Բայց եթէ զմարդեղութի բանին այ հաւա-
 տայ, միայն զայսէ ասելոց թէ՝ անձն այն և
 դէմ որ միաւորեալ է ը մարմնոյն՝ անձ է
 և անձային . սակայն ՚ի կրից մարմնոյն անհոյե-

Լի և անախտ Տապր . զի անուին միշտ պարզ
 է և անախտակիր :
 Եւ այս ասեմք թէ՛ ո՛վ բաժանողդ . ըէր
 է այդ , զի անային անձն միաւորեալ ընդ
 մարմնոյն՝ կարէ աղատ և անախտ Տալ ՚ի
 կրից նորին , և բնութիւն է թէ միաւորիցն ,
 ոչ կարէ մնալ : ուրեմն լըբոյդ կարծեաց ,
 անային անձն զօրեղէ և կարօղ , և բնութիւն
 տկար և անզօր : Եւ հախեղադարական հէր
 ձուած : Եւ ըրդ՝ է թէ հաւատոյք թէ՛
 անձն բանին այս որ կատարեալ ան էր , միա
 շորեցաւ ի մարդկայնոյ բնութեն , պար
 տիք և հաւատալ թէ՛ այն անային անձն
 իւրով առանձնական բնութիւն միաւորե
 ցաւ , որով ան էր . և ըստու մ՝ միաւորե
 ցաւ , զնա ևս անացոյց ի ննջեան միաւո
 րելոյն , և եղև ի նմա ան և մարդ : Բանզի
 է թէ ՚ի միաւորութիւն յայն անային բնութիւն
 ոչ զայ լը ձեր կարծեաց , ուրեմն ոչ միացու
 ցանօղն է ան և ոչ միացուցեալն . զի անու
 թիւնն՝ բնութիւն հետեւի և ոչ անձին :
 Եւրեմն՝ երկու կայքեղ ասեղի ո՛վ բաժա
 նողդ՝ և ոչ այլ ինչ . թող զաւելաբանուիր՝
 և զերկուցն զսին բնորեան և բնկալ : Կամ
 հաւատա զքո մի գող յամի՝ անձամբ , բը
 նու թ , դիմօք , կամօք և ներդործուի . և
 կամ հաւատան երկու գող յամի . և ոչ լը
 միոյ մատին մի՝ և լրատ միոյ մատին երկու :
 Բանզի մէք հաւատամք թէ՛ անձն բա
 նին

նին այ իւրով սուանձնական կատարելու
 թեամբն միաւորեցաւ ը մարդկայնոյ ա
 ռանձնական կատարելութեն և և զի ը նմա
 մի յամի. Ծ՝ անձամբ՝ բնութ, գիման, կա
 մօք և ներդործութ. անշիտթապս և անբա
 ժանօրէն : Ա՛յնպիսի առեցեալ բնութն՝
 զամ իկրս և զթշուառութիւն նորին կրեաց
 կաման առանց մեղաց և անդունելի կրից .
 և ը իւրում անմեղ և անսխալ և միշտ
 պարզ և անհպելի : զի ինքն ան էր կատա
 րեալ՝ որ միացել ը մարմնոյն կրէր և զկիրս
 նորին՝ թէպէտ մարմնովն կրէր : Այ և սբն
 Պօղոս առե . զի որով ինքն չարչարեցաւ և
 զհորձն է առ, կարօղէ և փորձանաւորացս
 օգնական լինիլ : Ծ՝ ինքն ան էր որ չարչա
 րեցաւ մարմնով և զհորձն է առ : Ա՛յնպիսի
 հաւատաւք և մէք, զի ան ը իւրոյ անային
 բնութն միշտ պարզէ, անսխալ և ան
 հպելի յեղականաց՝ առ որ ոչինչ կարեն մեր
 ձիւ ակօք և կիրք . բայց մինչ իւրով կա
 մանն միաւորեցաւ ը մարմնոյն անբաժա
 նապէս և իւր մարմնին աբար, և ը նմա է
 զի մի, այնուհետեւ ոչինչ բաժանումն է
 ցոյց ի մէջ ինքեան և իւրոյ մարմնոյն . այլ
 ուր մի և նոյն ինքն ան մարդացեալ : Այ
 այսորիկ և անաշունչ սբ գիրք յամ ուրեք
 զքօ մի և նոյն ան մարդացեալ ցուցանեն .
 և զանձնաւորելու հրաշան՝ զորս գործէր
 անաբար, և զմարդաւորելու իկրան զորս
 կրէր

Լիբեր մարդ-կաբար՝ միոյ և նոյնոյ տան . քի՛նց
 մարդ-ացելոյ . և ոչ թէ՛ այլոյ և այլոյ . քի՛նց
 զանաւորացելու չան՝ ալ , և զմարդ-ավացելու չ
 սրն մարդոյ : Օ որս աստղն նշուի՛ն սքն
 Լիբերեղ ասելով , Լիբէ որ զհանաքի , կամ
 աւետարանչացն և առաքելոցն՝ յերկուս
 յերեսաւ և յերկուս զօրութիս որոշեաց : Իբր՝
 զամանս ան և զամանս մարդոյն , նշուի՛ն ալ
 եղիցի : Եւ առ նետսոր գրէ . յԼիբետա
 րանի փրկչին մերոյ բարբառան՝ ոչ յերկուս
 յերեսաւ և յերկուս զօրութիս տեսանեմք բա
 ժանեալ . և ոչ խոյ մին միաւոր քան յերկուս
 բաժանեալ . զի թէ՛ անո յերկուս իմանի , քի՛նց
 յայ և ի մարդոց , այլ ի միութեան բաժ միա
 ցեալ : ոպ մարդ ի հոգւոյ և ի մարմնոյ , սա
 կայն՝ ոչ կրկին որ ասի , այլ մի յերկոցունց :
 Եւ յայտն և զմի քան լի մարդ-կուծեն և ըստ
 անուծեն իբրեւ զմիոց իմաստուք ուղղու
 թեամք : Եւ յայտն և զբարբառան աւետա
 րանի՝ միութե զօրութե և միութե երեսանց գի
 տասցուք . քի՛նց բանին մարմնացելոյ : զի միե
 անոյ յի . քի՛նց լի սք գրոց :
 Եւ իբր՝ սք գիբք երեք եղանակաւ խօսին
 զքե՛ն . զի երբեմն իբրեւ զսարգայ խօսին .
 ոպ այն թէ՛ ես և հայր իմ միեմք . և թէ՛
 յառաջ քան զլինիլն աբրահամու եմ ես .
 և այլք այսպիսիք : Եւ այս վն այսորիկ , զի
 զնա մարդ տեսանելով՝ մի իբրեւ զնոյ մարդ
 կարծիցեմք զնա . այլ գիտասցուք թէ՛՛ նա

որ իբրև զմարդ երևի, ճմարիտ անէ և
 յառաջ քան զլինիլն աշխարհի, և լէ հօր
 մի՛ հուծք և բնուծք ։
 Եւ իբրև զոչ մարդ ցուցանելով խօ
 սին զնմանէ . ոպ ասէր առ հրէայսն . խընդ
 րէք սպանանել զիս այր մի որ զճմարտուի
 խօսեցայ . և թէ՛ հայր իմ մեծ է քան զիս .
 և թէ՛ ան իմ և անձեր . և թէ՛ ան իմ
 լէր թողէր զիս . և այլք այսպիսիք ։ Եւ
 այս վն այսորիկ, զի մի կարծ իցեմք զնա առ
 աջօք երևեսալ . այլ գիտատցուք թէ՛ նա որ
 ճմարիտ անէ, էառ մարմին ի զարմէն
 ադամայ և եղև ճմարիտ մարդ և որդի
 մարդոյ . և թէ ճմարիտ մարդ եղև, պարտ
 էր ցուցնել ճմարտսն ի յինքն զնա՛ յառ
 կուինն մարդոյն . իմարդկուէն՝ զհայրն
 մեծ կոչել և ան ասել ինքեան . և իմարդ
 կուէն տրամիլ, երկնցիլ, աղօթել, քաղց
 նու և ծարաւիլ . և մինչև ըմբռնիլ և խա
 ջիլ, և մեռանիլ ։ Եւ անդի՛ նա որ հաճեցաւ
 իւրով կամօքն մարդ լինիլ, հաճեցաւ նա
 և իւրով կամօքն զկիրո մարդոյն կրել ։ զի
 եթէ ոչ էր կրելոց զկիրո մարդոյն, զի ոչ
 հարկէր մարդ լինիլն, և ոմ բռնադատեց
 զնա ։ Եւ սապէք . Եւրախի, զի կատարեսալ
 էառ զբնուի անն բան զմարդկուէն, պարտ
 էր՝ զերկիւղ և զտրամուի իւրուան կրել
 տնօրէնութե ։

Եւ երբեմն ևս փոխադրուէ խօսին զնմա
 նէ .

նէ . ք' զածաւայելլու չան մարդոյն տալով ,
 և զմարդավայելլու չան ալ , իւրացս վստայսո
 ըիկ , զի որովհետեւ քս' ի յայ և ի մարդոյ
 էր , մի' կարծիցեմք զնա երկու . կամ բա
 ժանեալ յիրեքաց անն և մարդն . և կամ
 այլ ոմն և այլ ոմն : այլ յետ անձառ միա
 լորուեն , գիտացուք զնա անմիւ մի և նոյն .
 մի որդի' հօրայ և սք' կուսին . մի քս' մի տր .
 միով անձամբ . միով բնութ . միով գիման .
 միով ներդարծութ , և միով կամեք : Քան
 զնա որ ճամարիտ անէր , նոյնն եղև և
 մարդ ճամարիտ . և որ անէր , մարդ էր . և
 որ մարդ էր , անէր : Վայ մի և նոյն է ի քս'
 անն և մարդն : վասն այսորիկ' զայ վայել
 լու չան մարդոյն տան , և զմարդոյ վայել
 լու չան ալ . իբրև զմի և զնոյն գիտելով
 ի հատեն , քս' ինքն որ անուեն վայել ,
 մարդկուեն տայ . տալով , ոչոք ել յեր
 կինս , եթէ ոչ որ էջն յերկից որդին մար
 դոյ որ էն յերկինս : և եթէ տեսանիցէք զոր
 դի մարդոյ զի ելանիցէ ուրէր զառաջինն :
 բանն և որդին ալ էջ յերկից որ միշտ յեր
 կինս էր չէ հօր . և ոչ եթէ որդին մարդոյ .
 բայց վստաբաժան միաւորութեն զորդին
 մարդոյ ասէ իմեալ յերկից և միշտ յեր
 կինս : և այլք այսպիսիք չապք : Սոյնս և
 զմարդավայելլուն ալ տան . ալ ի հարցանելն
 ըի ց' ի ծնէ կոյրն թէ՛ դու հաւատանս յոր
 դին ալ . ստաց կոյրն . տր' ովէ , զի հաւա
 տա

Թագից ՚ի նա : պատասխանէ՛ . քո թէ՛ տեսեր
 զնա , և որ խօսիդ . Ը . բեզ՛ նա է որդին ան :
 Խոյրն զմարդ տեսանէր , զձայն և զխօսմար
 դոյ լէր . ասէ՛ նա է որդին ան : Եր ասել
 էառի թէ՛ դա որ մարմնով մարդ երևի ,
 նոյն է որդին ան և բան հօր : Ինչ և սքն
 () օհաննէս ասէ որ էրն ՚ի սկզբանէ , տեսաք .
 և ձեռք մեր շօշափեցին զբանն կենաց :
 զմարդ տեսանէին և զմարմինն շօշափէին ,
 զնա ՚ի սկզբանէ և կենաց բան կոչէ : Եւ
 սքն Պօղոս ասէ . զի եթէ էր ծանուցէլ նոյն ,
 ոչ արդեօք զոյրն փառաց ՚ի խաչ հանէին :
 ահա զխաչեալն մարդ՝ ար փառաց կոչէ :
 Եւ յապէս է և այն զոր ասէ Եւայի . նա զմեզս
 մեր բառնայ և վս մեր չարչարի : Եր թէ՛
 նոյն խաչէն որ ան և մարդէ , նա անուէն
 զմեզս մեր բառնայ , և մարդկուէն չար
 չարի : նա ասէ , մի և նոյնն չարչարեալ և
 բարձող մեղաց . և ոչ թէ նք , կամ այլ ոմ
 չարչարեալ և այլ ոմ բարձող մեղաց :
 Եւ այլք այսպիսիք շատք ՚ի գիրս սքն ,
 որք վս անբաժան միաւորուէն , զմարդոյն՝
 ան տան և զանոն՝ մարդոյն , առ ՚ի բառնալ
 լոյ զերկուուին , և զայլ և այլն ամենեւին :
 Վանդի յառաջ բան զմարդանալ բանին ,
 թէ ան անհնար էր՝ մարդոյն ան ասել և ան
 մարդոյ , բայց յորժամ ան ինքն խոնար
 հեցաւ յաղքատ բնուիտ մեր , զոր և խառ
 նեալ միացոյց Ը անային բնուէն իւրոյ ան

Բաժան և անշիթ, և նովան կրեաց զկիրս
 նորին, և նովան դարձեալ վերացան առ
 հայր և նստան ըստմէ նր, (յորմէ ոչ
 երբէք բաժանեցան.) Եւ նշով մարմնոն
 զերկրագուռնէ առ յերկնաւորաց և յերկ
 րաւորաց, այնուհետեւ բարձան իսպառ
 տնդան անբան հեռաւորութեն և աննը
 ման տարակացութեն. Լմի և նոյն եղեն
 ան և մարդն: || Եւ այսորիկ և ապա իբրեւ
 միոյ և նոյնոյ այ մարդացելոյ ասացան ան
 խորանքս՝ անախտելուք և մարդախտե
 լուքքն: || Եւ բազմադէտ և երբեմնապ
 խալ աղպերան ձերասէ թէ՛ այն քան միւս
 չորսութի եղև անդ, մինչ զի՝ որինչ ասի
 ան, ասի և մարդոյն. Եւ որինչ ասի մար
 դոյն, ասի և ան: || Եւ այսորիկ և մեք
 հայքս՝ զամ կիրան և զչարչարանան զորս
 կրեաց քս, միոյ և նոյնոյ մարդացելոյ բանին
 այ տանի և այ ասեմք. հաւատարմութե՛
 նոյն ինքն անչարչարելի և անմահ անձն էր
 որ չարչարեցան և մեռան վս մեր: Իսկ
 որք այսպսոյ հաւատան, ի հարկէ զերկրաւ
 խոտովանին, մին անձ և միւսն մարդ. մին
 չարչարակիւ՝ և միւսն բարձող մեղաց: || Եւ
 ասէ լեռն խառնակիւն հաւատոյ ի թունա
 լի տօմարն իւր թէ՛ երկայքանչիւրն կրէր
 զիւրն յատկութի. ոմն սրտմատանայր սքան
 չէ լեօք, և ոմն տօրանկեալ թշուառութի:
 Ի նկարծիք՝ զպսակիս ասողքն զխաչեալն
 այն

այն լոկ մարդ հաւատան . իսկ լոկ մարդոյ
 մահն ոչ կարէ զփրկութի գործել, և ոչ
 մարտին նի զկեանս տալ ուտողաց :
 Եւ արց յեղիաքնական թէ՛ այն որ ՚ի գող
 գողթաց կախեցաւ ՚ի խաչին, զնա անձ խաչ
 տալանիս, թէ մարդ : Եւ թէ ասիցէ՛ մարդ
 խոստովանիմ, և դու ասան թէ՛ լոկ մարդոյ
 խաչին լինի երկիր պաղանես . ուրեմն մարդ
 դապաւնուես : Իսկ եթէ ասիցէ՛ անձ խաչ
 տալանիմ, յայնժամ և դու ասան թէ՛ ասպա
 ընդէր ՚ի սբ անձն զխաչեցարն բարձեր . և
 լինի ոչ ասես թէ՛ սբ անձ որ խաչեցար մի
 մեր ողորմեաց մեզ . և զմեզ ևս ծաղր առնես
 թէ՛ անձ խաչեալ ասեն : Եւ զդ՛ գու ասան
 ինձ ով երկաքնակ . քի երկու բնութի ասես
 բաժնել, և յատուկ յատուկ . մին անային
 և մին մարդկային . քի որով բնութի խաչե
 ցաւ . անային բնութի, թէ՛ մարդկային :
 Ի հարկէ յայսց երկուց զմին պարտիս ասել .
 զի . քի խաչեցաւ . և այն . քի երկու բնութի
 ասես ունիլ առանց միաւորութե . հետեւի
 ՚ի հարկէ կամ անային բնութի խաչի
 միայն, և կամ միայն մարդկային բնութի :
 Եւ թէ միայն անային բնութի ասես խաչեալ,
 ահա եղեր անպարզար և անանձ . զի
 զանային պարզ և անախտակիր բնութին
 խաչեալ և մեռեալ խոստովանիս : Եւ թէ
 ասես, մարդկային բնութի միայն էր ՚ի խա
 չին ոմ և ասեք, ահա եղեր մարդ սպաւաւ .

զի այն խաչելոյն և նոր խաչին երկիր պաղա
 նես: և թէ ոչ երկիր պաղանես ըհաւա
 տոյր, ահա եղեր հրէայ և անհաւատ. զի
 զքս ոչ հաւատաւ զուած:
 Եւ թէ ասիցես՝ մարդկային բնութենէր
 ի խաչին թէպէտ, բայց և ամային բնութին
 և ընմանէր՝ թէպէտ ոչինչ կրէր ի չար
 չարանացն, այդ և ամ սեց կարէ ասիլ. զի
 սբ մարտիրոսն ամ այնքան տարուելի չար
 չարանացն որպէս կարէին տանիլ եթէ ամ
 ոչ իցէր ընմ ի յօգնել: ոպ և տու սեան ա
 սէ. մի երկնցիւր. զի ես ըքեղէմ: Եւրեմ
 զքս իբրեւ զմի ի սեցն համարիւն: Եւ հո
 և հոգւոյն սեց և ասիլ կարեն թէ՝ ի խա
 չին ըքեի եին. զի ըքի մի են բնութ. բայց
 ոչ հաղորդէին չարչարմաց նր: Եւ թէ այս
 պէս, ապա զի ոչ հարկ մարմնամալորդոյն
 միայն, և զի ոչ յատուկ արդիւնք և է
 ըստիսիք մարդեղութե նոյն մեզ. զի ըհեր
 հաւատոյդ, լոկ մարդ ի խաչին և ամ ը
 նմա առ ի յօգնել նմա:
 Եւ եթէ ասիցես թէ՝ թէպէտ մարդկային
 բնութին միայն կրէր զչարչարմանն, սակայն
 բանն ամ ոպ թէ ինքեան համարէր սոսկ
 համաբուսմբ, այդ և ասի վս ամ սեց. ոպ
 քս առ վս առաքելոյն թէ՝ որ զձեզ անար
 գէ, զիս անարգէ. և առ սամուէլ ստէր,
 ոչ զքեզ արհամարհեցին, այլ զիս: վս այս
 ըիկ և նզովէ սբն Եւրեղ զայնպիսի ասողն
 99

ատելով թէ՛ ի թէ որ զհարչորնս և զմահն
 վերաբերուք բանին այ համարելով ատէ,
 և կամ յերկուս բաժանեցէ զհարչարանսն
 և զհրաշն, զմանս այ տալով և զմանս
 մարդոյն, նշովեալ եղև: քանզի եթէ չար
 չարանք և մահ, բանին և մարմնոյն. եթէ
 փառք և յաւիտէ կենդանութի, բանին և
 մարմնոյն իբրև միոյ բնութ: || սցելեացէն
 ուրեմն զայս նշով՝ որք զմի քան յերկուս
 բաժանեն. և զհարչարանսն՝ միայն լի մար
 դոյն տան:

Իսկ դարձեալ ցերիաբնական թէ՛ մէք
 հայքս որք յամաւոր երդեմք զմեւսն
 ատելով թէ՛ սքեւ, սքեւ և հղօր. սքեւ և ան
 մահ, որ խաչեցար վսմեր, ողորմեաց մեզ.
 իբր՝ կամովք ատել թէ՛ ուլ քեւ ան մեր.
 դու՛ որ յամի սքեւ և անմեղ, վսմեր՝ մե
 ղաւ որ և յանդաւոր կոչեցար: Իսկ՝ որ ք
 յամի սքեւութի՝ նաև հղօր ես և ամենակա
 րօղ, վսմեր կամաւ տկարացար և չարչա
 րեցար իբրոց ստեղծուած ոց, մինչև խաչե
 ցար խի: Իսկ՝ որ ք յամի հղօրեղութի
 նաև՝ միշտ կենդանի ես և անմահ, վսմեր
 մահացար և մեռար: Իսկ՝ որովհետև
 զայս ամ կամաւ և յօժարուք քով յանձն
 առեր վասն մեր, յիշեալ զայնքան չարչա
 րանք և զխաղիչդ և ողորմեաց մեզ: Իսկ
 զի հաւատամք մէք զխաչեալդ՝ ան սքե
 ւած հղօր, և ան անմահ. որ վսմեր թէ՛ սքե

խոնարհեցար, տկարացար, ուն զմեղաւոր
 և յանդաւոր՝ խաչեցար և մեռար, սակայն
 նոյն տը, հըօր, և անմահ անձն ես. որդւանա
 մեղ ի քեզ հաւատացելոցս:
 Եւ յիմաստ՝ ուր երկաթնակ. դու որ հրա
 ժարիս յայսմանէ, և ոչ ստես, և զմեղ և
 ծաղր առնես վստաւելոյն մերոյ, յայտա
 նեաց զորն ուրանաս դու և բառնաս ի քե,
 զտը՝ հըօր՝ և զանմահ անձն գորն, թէ՛ զխա
 չին. տուր ինձ պատասխանի: տը՝ հըօր,
 և անմահ անձն գորն է սուտ, թէ՛ խաչին:
 Պապանձեան ուրեմն. զի զոչինչ ունիս սխա
 տասխանի: քանզի հաւատ ուղղութեամբ իս
 տոնէից ի յայս կայ հիմնեցեալ և հաստա
 տեալ թէ՛ քն անձն է. և որ անձն է, տը՝ հըօր
 և անմահ է. և նոյն քնն խաչեցաւ: Իսկ
 դու որ ոչ հաւատաս պատիւ, ուրեմն ար
 տաքոյ ես յայս հաւատոցս:
 Եւ որ ասեմ թէ՛ արտաքոյ ես դու յայս
 հաւատոցս, մի՛ ի զուր ինչ կարծիցես. զի ի
 ժողովն քաղկեդոնի արտաքսեցայք դուք
 յայս հաւատոցս, մինչ խոտորեցայք ի շաւ
 ղաց առաջնոց սբց հարցն: Բանդի առաջին
 երեք տը ժողովքն ի հանդանակն հաւա
 տոյ սյուսի գաւանին թէ՛ հաւատամք ի
 մի տը. իւր քն. որդին սոյ. ծնեալն յայ հօրէ.
 անձն ճշմարիտ, յայ ճշմարտէ. էակից հօր և
 հօգւոյն: որ յաղագս մերոյ փրկուէ ծնաւ
 մարմնով ի տը կուսէն, չարաբեցաւ և խա
 չ:

պիւռոս . (որ քաղէեղանիկ էր .) էհարց 'ի
 սէյ հայրապետէն մերմէ Վահրատայ զպատ
 ճառ խաչեցարիւն ասելոյ զսբ անձն : Եւ հայ
 ըսապետն մեր Վահրատա պատասխանէ՝ նմա
 զօրեղ բանիւք լն անձատուր շարհացն իւ
 ըոց , և գրէ թէ՝ ունիմք զայս անանդուլն
 նախապէս 'ի սէյն Վրիգ-սրէ լուսանորէն
 մերմէ . որ ինքն սյապո ասէր , և մեզ սյապո
 անանդէաց : Եւ ան ունիմք զվկայութի 'ի
 գրեանց նախնեաց երանելեաց ձերոց , և
 մենանդ . 'ի կոտորանդնու պօղոցդ . պատ
 ըրարք Յօհննու ոսկեբերանէն , և 'ի իւր
 տառ խոյ հօօմոյ հայրապետէն . որք զտոյն
 ասացին , և ասարգայից անանդեցին . ու
 սեպւք 'ի սէյ ասարեւոյն . որք 'ի ժամանակս
 իւրեանց կանօնեցին յաւուր չորեք շաբա
 թու և յուրբաթու երդել զտոյն : Վանդի
 'ի եքոտառիտ գրէ թէ՝ անային մարմնոյն
 ոչ լինէր հնար իջուցանել 'ի խաչէն . զի հայ
 ցարտ փայտառաւորն հատանէին 'ի խոցում
 ծոց բեւեռացն և գեղարդեան : Եւս (Եւ
 սեփայ անկեալ 'ի ծունկս՝ տարածեաց ըզ
 ձեռս իւր և աղօթեաց այսպս . սբ անձ , սբ
 և հօր , սբ և անմահ . որ խաչեցաք քնան
 մեր , որումեան մեզ : Եւ այսպս երկոյս կրօն
 նեալ իջոց զմարմինն քի 'ի խաչէն : Վսյ և
 սբ ասարեալքն կանօնեցին այսպս ասել :
 Եւ 'ի փոխին սբ անձնին , զինի երկոյ
 անուրց բացեալ սէյ ասարեւոյն զգրեղ
 մանն

մանն ը ինդրոյ սէջն Նարդուղմեայ, ոչ
 գտին զմարմինն. և յազդմանէ հոգւոյն սէջ
 գիտացեալ թէ՛ յերկինս է վերափոխեալ,
 սպա սբ առաքեալն խօսնաւ աղօթեաց այս
 պէս. Քառաւորել և օրհնել միշտ սբ կոյզ-
 ան անին մարմնամ մաքրքի. մատն զաղաղանա
 մե ըորդւոյ քոյ և այն մե քոյ զոր և առաքելքն
 առեալ եղին կոյզ աղօթիցն յօսեփայ. քի
 սբ անին: Նյադիկ լապէս ի դիրս Յու-
 ժոսի հռօմեայ հայրապետին գրեալք կան.
 որ կանօնաց լրմունք կոչի: Նսբ ժողովն
 և փեսայի զոյցն հաստատեաց ըդէմ նեստո-
 ռի. դաւանելով զնոյն քան գալ մին ի սէջ եր-
 ըրդու թէն և խաչեալ. ոպ և սբն Նիւրեղ
 ասաց զժամանումն, Սիածին օրդի և
 բանդ ան. ասելով՝ մինդ ի սէջ երրորդու
 թէնէն, ծնեալ ի կուսէն և խաչեալ. զոր և
 դուք ասէք ի ժամ պատարագին և ոչ հա-
 լատայք:
 Նյապէս էր տալորուին նախնեացն սէջ մին
 չե ի ժողովն քաղկեդոնի: խի յայն սպա
 կանիչ ժողովն, որովհետեւ զմի քան յերկուս
 բաժանեցիք, և զխաչեալն լիկ մարդ գա-
 լանեցիք, վայ և ի սբ անէն զխաչեցարն
 բարձիք. ը նմին և զսբ ան աննի գովեստ
 փառաւորեալն անհետ արարիք. իբր՝ կամե-
 լով ասել թէ՛ ոչ զծնողն անանին խոնար
 վանիմք, և ոչ զծնեալն ի նմանէ ան:
 Նս այս ոյցու ևս հաւատաի, զի յետ քաղ-

Կէդոնի ժողովոյն՝ որքն գիտուն վրդարօք
 քաղկեդոնականաց, (Թէ՛ի յունաց և Թէ՛ի
 լատինացւոց. որք զգիրս, և զսյլ երգինչ
 շարադրելեն և ասացեալ, ամ ամին անուն
 բնաւ իննչ գոյ՝ ինն առնք կոչան. այլ իսկու
 հի, երանուհի, որբուհի, և այլք այսպի
 սիք. ոպ կարեն իմանալ նորանկատքն : || Եւ
 և մերս նախնի երանելիքն, (Թէ՛սկո տունէ ին
 իբնէ անտի իսթէն Վրիդորէ լուսաւ որդէն
 զոյն աւանդուի հաստատունապէս,) ի վա
 նու մնայոնէ ստորական սղանդոյս, ի Վալին,
 ի || անազկերա՝ և յայլ տեղիս ի տանս հայ
 աց քանիցս ժողով արարել չգէմ նոյն ժո
 ջովոյն՝ պնդեցին անշարժ անպա՛հէլ զկա
 նոնելն ի նախնեց երանելեցն մերոց՝ գրելով
 Թէ՛ ի, Թէ՛ ոք ոչ ստիցէ զխաչեցարն և զյա
 մենից նախնեց սթց ընկալել և կանոնելն,
 նզովեանէ զիցի :
 Եւ յապէս և մէք հեաւ օղբոս նախնեաց ոթց
 հարցն մերոց՝ զնոյն ասեմք. ի, Թէ՛ ոք ոչ
 ասիցէ, սք ամ, սք և հզօր, սք և անմահ.
 որ խաչեցար վն մեր, ողորմեան մեզ. չնմին
 և զիսաւաւորեալն առնք ամ ամին մնայն
 նորին, նզովեանէ զիցի : Վանգի՛ սքն Վո
 ղոս յոչ ալ ինչ սրարժիւր, բայց միայն ի խաչ
 տն մերոց յի քի : Հրեշտակք ի յաւեւ տա
 րանելն կանանց զյարուծին քի, զայլ փա
 ռաւ որու Թէ անուն ինչ ոչ յիշեն զնմանէ,
 այլ զխաչեալն ասեն : Եւ քն իսկ զխաչելն
 իւր՝

իւր՝ փսոփաք ասաց ինքեան . ասելով՝ էհ
 ժամ, զի փռւորեցի որդի մարդոյ : Ս
 պարիկ և մեք հայքս՝ ստացեալ էմք և ա
 սեմք : Իբ ան՝ որ խաչեցար վս մեր, ողոր
 մեա մեզ . զի զերսիստիա նր յիշեմք, և այնաւ
 յորդորեմք և աղաչեմք, զի և իւս ողորմես
 յի : Իսկ դուք որք ոչ ասեք ոք ան՝ որ վաան
 մեր խաչեցար, ուրեմն ոչ հաւատացք զան
 խաչեալ վս փրկութե ձերոյ, և ոչ զնոյն իոա
 չեալն ան՝ դաւանիք : այս է դիտումն ձեր
 անկարծիք և ոչ ալ ինչ :
 Իւր գիտեմ, զի ասելոց էն ոմանք վայրա
 բանք թէ՛ երեքսրբեան երգդ՝ իդէմն եր
 րորդութենէ ասացեալ . դուք զխաչեցարն
 կցելով ը դամ, զերրորդութին ասեք իա
 չեալ : Իսու ազգդ հայոց՝ պատասխանեա
 այնպիսւոյ վայրաբանին, ասելով թէ՛ նր
 զովեմք զայնոսիկ՝ որք ոչ թէ բանիւ միայն,
 այլև որք իմաստ անդուցանեն զհայր և զհ
 գին ոք խաչեալ և կամ կրեալ ինչ ի կրկ
 և ի չարչարանաց որդւոյն . այլ միայն որդ
 ւոյն ասեմք, որ միայն մարմնացաւ և խա
 չեցաւ վս մեր : Ինչ որդին միայն ծնաւ ի
 ոք կուսէն, և մկրտեցաւ ի յօհաննու, և
 զայլ ամ տնօրինական գործն կատարեաց,
 նոյնպէս և նոյն որդին միայն խաչեցաւ և
 թաղեցաւ և յարեաւ : Ս պարիկ և
 մեք զնոյն երեքսրբեանն ըստ պատշաճի
 աւուրն երգեմք առ նոյն մարմնացեալ

որդին . ասելով՝ որ ծնարեալ յայտնեցար վս
մեր . և թէ՛ խաչեցար , թաղեցար , յա
րեար , և համբարձար : զորս առ որդին
ասեմք :

Ապա ի յաւուր գարտեանս Զողւոյն՝
առաքել հոգին ասեմք զնոյն երգն . ասելով
որ եկիր և հանգեար յառաքեալսն , ողոր
մեա մեղ : Վնդի այս երգ զոր սերօքէք
երգեն , թէպէտ լինարադրին առաքել , ի
բողոք թին վերաբերի յիրաւի , լայնմ
զի երկոցս Եւ ի մի տը զօրուէց պարտակեն
ի վերջոյ , սակայն՝ լիարհրդոյն՝ ի դէմ
բանին այ մարմնացելոյ երգէին՝ տեսանե
լով զնա ի փայտակերտ յաթոռ խաչին բազ
մեալ՝ լի տեսեան ետեւոյ մարդարէին և
սքն ի գնաւորտի հայրապետին զոր ի վերդ
յիշեցաք :

Աւստի Յօհաննէսն ի ասէ ի ճառս մար
դեղութե բանին թէ՛ համարձակասոսն
եապի՝ յաթոռ բարձրութե և վերացելոյ ,
զորդի տեսանէ նստել . և նմա սրօքեաղօջ
ճայնն զերեքսրբեանն աղաղակեալ սրբա
սացութիւնս . լի աւետարանի վկայութեն
զոր ի վերդ յիշեցաք : լի սրբութե և ի գնաւոր
ոս հետեւօղն առաքելոց ասէ , ետեւ զզորս
երկնայինս , զի ի վր որդւոյ ընծայեցուցա
նէին . Ծմ տն փառաց ի խաչ ելելոյն :

Աւստի հայրն մեր Վրիդ որ և ծնօղն ըստ
աւետարանին , ասէ . զոյն երկս անուանա

կոչուիս 'ի վր միոյ քի սահմանէ . տեսանէս
տսեւով՝ զիւնժ , և հզօր և անմահ և հայր
հանդերձելոյ աշխարհին , զայս օրածին
մանուկս անուանէ :

Եւ զայս երկս սրբառացութիւն զոր տսեմք,
առ որդին երգէին երկնային զօրքն : Եւ
յայնմանէ է՝ հաւատի , զի տսէ դիրն . մին
'ի սերօքէլցն ունելօք առնոյր զիւթալ
ւոր կայծն 'ի յաթուոյ և 'ի սեղանոյ անտի
և մերձեցուցանէր 'ի բերան մարդրէին առ
'ի մաքրել զնա : Եւ նշանակէր զածացեալ
մարմինն բազմեալ յայն սեղան , յոր սերօ
բէին համարձակեալ ձեռօք հպիլ , ունե
լէօք առնոյր . ոպ և օրն իւրեղ գեղեցկա
պէս մեկնաբանէ 'ի գիրս սրբապմանոյ :

Եւ օրն : Յօհաննէս յայտնապէս վկայէ 'ի
յաւետարանին թէ՝ զայս ասաց ետցի յոր
Ժամ ետես զիս առնի և խօսեցաւ վրն .
քա՛ն վր քի ասաց ետցի յորԺամ ետես զնա
մարդաբէտիս հոգւով՝ բազմեալ յա
թու փառաց . այսինքն 'ի սաղին :

Եւ արձեալ երեք անձինք սէյ Նորարդու
թեանն՝ անձամբ և դիմաւ թէպիտ բաժա
նեալք են և յատկացեալք , սակայն՝ հուբ ,
բնուբ և անուբ մի՛ են և անբաժան : Եւ
այսորիկ՝ ուր մի անձն յիշի և փառաւորի ,
քնալին են և երկուքն աներկաբայապէս . ոպ
տսէր քս , ես և հայր իմ միեմք . և որ ե
տեսն զիս , ետես և զհայրն իմ . զի հայր իմ
է ,

է, և ես իհայր : Այսպէս և հոգին սբ-
 անգաւածան . զի մի՛ էն էութիւնն ասացաք :
 Եւրեմի իյերդէն մեր զայս ամենագոյն
 լի երգս իդէմն յառուկ մարդացելոյ որ
 գւղն, որ թիւն մարդ եղև և խաչեցաւ
 յիս մեր, ոչինչ սխալմբ : քանզի լի որդ-
 ւոյն և հայր և հոգին վառաւորին, որով
 հետևե լինմա մի՛ էն բնութիւն, և նոցունց կա-
 մօքն և հաճութենէր մարդանալն և խաչին
 նրին : Այլ մանաւանդ դուք սխալիք մեծա-
 պէս՝ որք խաղառ բարձել և անհետէք ա-
 լարել ի խաչելոյն՝ զանձ անուան, և իմնո-
 զէ նրին, զանձաւին անուան :
 Եւ արձեալ հարց ցերկաբնակն թէ՛ զսբ-
 կոյնն մարխառ՝ անձաւին խոտաւանիս,
 թէ՛ մարդածին : Այլ թէ ասիցէ՛ մարդա-
 ծին խոտաւանիս, իբաց կաց ինմանէ . զի
 հրէայէ նա՛ և ոչ քրիստոնէս : Այլ թէ ա-
 սիցէ՛ անձաւին խոտաւանիս, դու ասա ցնա-
 թէ՛ ուրեմն և զձնեալն ինմանէ ևս՝ ան-
 տարաւիս խոտաւանիս . քանզի անձաւինն
 զանձ ծնօնի և ոչ զմարդ : Այլ թէ ասիցէ՛
 այս, և զձնէն ինմանէ անձ խոտաւանիս,
 ապա հարց թէ՛ այն որ ի գողգոթայ խաչե-
 ցաւ ի հրէից՝ իմք կուսէն մարխաւայ ծը-
 նեանէն, թէ՛ այլք և թէ ասիցէ՛ այլ էր, ևս
 հեռացիր ինմանէ . զի ոչ գիտէ զի՛նչ խօսի :
 Իսկ եթէ ասիցէ՛ այս, ի կուսէն ծնեալն էր
 որ ի գողգոթայ խաչեցաւ, և դու ասա թէ՛

ապա ընդէր ոչ ասեմ' քբ անոր խաչեցար
վասն մեր . ոչ ահա խոստովանեցար թէ'
դք կոյն անածին ասեմ' և զձեռնալն 'ի
նմանէ' ան : Իւրեմն ոչ զքբ կոյն անածին
խոստովանիս , և ոչ զձեռնալն 'ի նմանէ ,
ան : զի նա որ 'ի կուսէն ծնաւ , նոյնէր որ
խաչեցաւ . և վս սցաութիւն որ ան էր ծնաւ
մարմնով , զի և խաչեացի նովին մարմնովն
վս մերոյ փրկուէ : արդ' եթէ զխաչիւն նր
ուրանաս , ուրացիր և զձեռնադն և լէր
չ հրէայն : չունի պատասխանի :
'Սարձել հարց ցերիաբնալն թէ' Հայր
ան-զմիր որդի ունի , թէ երկու : 'ի հարկէ
տաւրոցէ թէ' զմի որդի ունի : 'Սարձեալ
հարց թէ' այն մի որդին ան է , թէ ոչ : 'ի
հարկէ տաւրոցէ թէ' ան է : 'Հայնժամ' և
դու ասա թէ' ահա' որ 'ի դողդոթաց խա
չեցաւ , հայրն ան վս նր երկիցս դուռելով
վկայեաց թէ' դա է որդի իմ սիրելի . և արն
'Յօհաննէս Երտիջն աղաղակեաց թէ' որ
աւաքեաց զիս մկրտել ջրով , նա ասաց զիս'
յոր վերայ տեսանիցես զհոգին , նա է որ
մկրտէ հոգւոջն սբվ . և ես տեսի , և վկայե
ցի թէ' սա է որդին այ : Եւ արն 'Յօհան
նէս աւետարանիցն ասէ թէ' հայրն ան
անքան սիրեաց զմեզ , մինչ զի զորդին իւր
մեծին ետ 'ի մահ վս մեր : Եւ արն 'Յի
ղաս ասէ թէ' որ յիւր որդին ոչ խնայեաց ,
այլ վս մեր մատնեաց 'ի մահ : Թողչուք և
դայն :
II O

զայն : Եւ չա՛հայրն՝ մկրտիչն , աւետարա
 նիչն և առաքեալն՝ վկայեն թէ՛ որ ՚ի գող
 փոթայ խաչեցաւ , և մատնեցաւ ՚ի մահ ,
 նա է որդին միածին հօր այ . և զայլայլուի
 և զերկուու թի ինչ ոչ ցուցանեն բնաւ . և
 ոչ ասեն թէ՛ որ ՚ի նմա է , այլ թէ՛ զաւէ . և
 մի և նոյն ասեն ամենակին . դու լէ՛ր յայտ
 նապէս մարտիրոս լի գէ՛մ հօր այ և մկրտչին
 և սբօց առաքելոցն՝ ասելով թէ՛ անորդին
 չէ՛ր ՚ի խաչին . այլ միայն մարդն և մարդկայ
 ին բնութիւն : չունի պատասխանի :
 Եւ արձեալ հայրց թէ՛ սբն Պօղոս որ ասէ
 թէ՛ նա է խաղաղութիւն մեր՝ որ արար զեր
 կոսեանն մի , սվքէին պոքիկ երկուքս՝
 տէր խռովք էին , և քս հաշտեցուցեալ ա
 րար զերկուան մի : ՚ի հաքիէ ասելոցէ թէ
 անձ և մարդ : Եւս և դու ասա թէ՛ եթէ
 քս զայս երկոսինս մի՛ արար , դու լէ՛ր վերս
 տին բաժանես և երկու առնես լի գէ՛մ քի
 և զխաղաղութիւնը կրկին վրդովես . մի՛ թէ
 անձ ամարտես դու՝ որ զմի՛ արարեալն նորա
 վերստին բաժանես : Եւ չա՛հասնան անձ զհե
 ոսցեսալ և զօտարացեալ բնութիւն մեր միա
 ցոյց լի ինքեան և լի նմա եղև մի . զի գողով
 ինքն կատարեալ անձ , եղև և մարդ . կատա
 րեալ և զմարդն անձացուցեալ՝ արար ընդ
 ինքեան կատարեալ անձ . և եղև նոյն մի քսն
 կատարեալ անձ և կատարեալ մարդ . որով
 և եղև խաղաղութիւն և միութիւն ՚ի մեջ այ և
 մար

մարդոյ։ Ի՛նչո՞ւ դու որ անմիայն և մարդկայ
 նոյ բնուէց զմիաւորութիւնն ոչ ընդունիս, լի
 քոյդ հաւատոյ՝ ոչ ան մարդացեալ է և
 ոչ մարդն անմացեալ։ Եւ ոչ հաշտութիւն զէլ
 ՚ի մեջ երկուցն։ Եւ դեռ տակաւինն ՚ի ներ
 քոյ բարկութեն անցիկաւ դու։ Վրանցի կա
 տարից իրին, բնութիւն է։ Եւ ան ան իւրով
 բնութիւն է կատարեալ ան, նոյնաւ և մարդս
 իւրով բնութիւն է կատարեալ մարդ։ արդ՝
 եթէ այսոքիկ կատարեալ բնութիւնն ոչ միտ
 ցան ՚ի քո, քո ոչ կատարեալ ան առի և
 ոչ կատարել մարդ։ նոյնպէս և ոչ առի ան
 մարդացեալ, և ոչ մարդն անմացեալ։ ապա՝
 զի նչէ ասելն Պօղոսի թէ՛ արար զերկու
 սեանն մի։

Սին նման և սին Պետրոս ասէ. որով՝ քո՝
 քիւ մեծամեծք և պատուակիսնք անէ
 տիք պարզեալք են մեզ. քո՝ անեղէն
 բնութեն լինիլ հաղորդակիցք։ Օ՛հր օրի
 նակ՝ ՚ի վեցանալ որդւոյ թագաւորի
 դատեր ուրուք, մեծ անեղէնք տրին ազգին
 և ընտանեաց դատերն. զի ազգակիցք և
 ընտանիք լինին թագաւորին։ նոյնպէս և
 միաժին որդին հօր ան մինչ ՚ի բնութե և
 յազգէս մերմէ է առ զմարմին և զանհատա
 կան բնութիւն և միաւորեց լիւրում անե
 ղէն բնութեն, և եղև մեզ մերձաւոր, և
 եղբայր իսկ կոչեցաւ և ազգակից, վնց նոյ
 նոյ անհատական բնութեն միջնորդութե՛ զբո

ըր բնութիւն մեր ևս՝ հաղորդակիցս արար
 իւրոյ անտէրէն բնութեն : Ինչ և սքն Պօղոս
 ասէ . Ինչ և զմեզ որք երբեմն մեռեալ
 էաք , կենդանիս արար ՚ի բն . քանզի շնոր
 հօք ասրեցաք . ի նմին և զմեզ յարոյց և
 ի նմին նստոյց յերկնաւորս ՚ի բն յն : Եւ
 դարձեալ թէ՛ որովհետեւ մանկուիք հա
 ղորդեցան մարմնոյ և արեան , զի ինքն խել
 այրինքն բանն ան մերձաւորութիւն կցորդ
 եղև մանկանց : Եւ զանհատական բնու
 թիւնն զոր ՚ի մէջն էաւ և յատուկ իւր
 արար՝ եթէ զնա ոչ միաւորեաց և հաղոր
 դեաց իւրոյ անտէրէն բնութեն ոպ զուք ա
 սէք , զհասարակ բնութիւն մեր օրագէտ արաս
 ցէ հաղորդ . և համարէս լինի մեզ եղբայր
 և մերձաւոր : Եւ հա զՊետրոս և զՊօղոս
 ևս ստեցիք որովք պարծիքդ : Եւ մանա
 լանդ՝ մինչ զմի քան յերկուս բաժանելով՝
 հեռացուցանէք և օտարացուցանէք զմարդ
 կային բնութիւն յանային բնութեն , ոչ ալին
 ունիք մերձաւոր լինիլ այ և հաղորդակից
 լինիլ անտէրէն բնութեն նր , թ սքն պետրոսի
 և պօղոսի վերայուեցն :

Եւ գիտեմ , զի ասեցայեն թէ՛ թէպէտ
 անային բնութիւն ոչ միաւորեցաւ ի մարդ
 կային բնութեն , բայց՝ անձն միաւորեցաւ ,
 ոպէ՛ ստիպութիւն իւրեանց : Եւ այնտեւ և
 դու ասով թէ՛ այն անձն զոր ստես միաւորի
 ի մարդկային բնութեն , զանային բնութիւն

ունէր ը ինքեան թէ ոչ : Եւ թէ ասիցէ՝ այն
 ունէր ը ինքեան զիւր անային բնութիւն,
 բայց՝ անձամբն միայն միաւորեցաւ և ոչ
 բնութիւն. յայնժամ և դու սաս թէ՝ ու
 րեմն՝ անային անձն և բնութիւն բաժանեցան
 ի միմեանց. զի անձն միաւորեցաւ. ը մարդ
 կային բնութեն, և բնութիւն միայն բաժանեալ :
 Եւ զայս քակեցեր զանձութի բանին
 այլ : Եւ անգի՝ ոպ ի վերն ասացաք. անձն և
 բնութիւն բաժանեալք յիրեւաց, ոչ մին
 կարէ կայանալ և դու, և մանաւանդ անձն
 առանց բնութե՝ ոչ է. և ոչ ան, և ոչ
 զմարդն կարէ անայն ցնել : Եւ անգի, ըզ
 մի և նոյն քան վարդապետի կողմէ համանգա
 մայն ան և մարդ, զի անային և մարդ կային
 բնութիւն միաւորեցան ի նման և և զեն մի
 բնութի միոյ բիւրիսէ թէ բնութիւն ոչ միա
 ւորեցան ը բոլր հաւատոյ, ապա՝ այն քան
 ոչ ասի ան և մարդ. այլ՝ կամ միայն ան, և
 կամ ը մարդ. սիս մեծապիս հերձուած :
 և կամ թէ՝ ը մարդ և ան ի նման բնութե
 ալ ըստ նեւտորի : և այնուհետեւ ոչ
 ասի մի, այլ երկու. որովհետեւ հարկէ դու և
 երկու անձն ոպ ասէր նեւտոր :
 Եւ արձեալ հարց զքաղկեդոնիին թէ՝
 մարդս մի՞ բնութի ունի, թէ՝ երկու.
 Եւ թէ ասիցէ՝ մի՞ բնութի ունի. ասա թէ՝
 սուտ ասես. զի մարդն յանմարմին հոգւոյ
 և ի հոգային մարմնոյ բաղկանայ. յայտաի
 սեպ

սեպն երհալացե յաննամանից բնուեց զաղ
 կացեալն ո՛րպէս լինի մի բնութի. զի այլ
 բնութիէ հոգւոյն և այլ բնութի մարմնոյն
 յորոց բաղկանայ մարդն : Իսկ եթէ՝ ասիցէ
 թէ՝ երկու բնութի ունի մարդն, յայնժամ
 և դու ասս թէ՝ բանն ան՝ զմարդոյս կատա
 րեալ բնութիւն էաւ, թէ՝ զկէսն : Ի հարկէ
 ասելոցէ թէ՝ զկատարեալ բնութիւն էաւ .
 յայնժամ և դու ասս թէ՝ ապա քի ընդ էր
 ասես երկու բնութի և ոչ երէք բնութի. զի
 ահա երկու բնութի մարդոյն, և մի բնութի ևս
 անայլն. որք լինին երէք և ոչ երկու : Եւ
 ինձ ո՛վ բաժանողդ. եթէ հաւատաս թէ՝
 զկատարեալ բնութի մարդոյս էաւ բանն
 ան՝, պարտիս երէք բնութի ասել ո՞նչ ասա
 ցաք : ուրեմն զկէս բնութի մարդոյս ասես
 առեալ և ոչ զկատարեալն. քի կամ զհոգիւն
 միայն առեալ, և կամ զմարմինն միայն :
 Եւ թէ այսոյս, սցժմ ասս ինձ թէ՝ յորոց
 յերկուց բնութեց զդոն ուրանաս : Եթէ
 զհոգիւն ուրանաս և զմարմինն միայն ասես
 առեալ, ահա եղեր ասողինար. զինա ասել
 թէ՝ բանն ան՝ զմարդկային միայն մարմինն
 էաւ. և ի տէ զի բանական հոգւոյն զանու
 թիւնն ասել. վստարիկ և ինչ հարցն
 դատապարտեցաւ : Եւ թէ զմարմինն ու
 րանաս, և միայն զհոգիւն առեալ ասես, ա
 մենեւին սուտ ասես. քանզի քո մարմնով
 երեւիւր յաշխարհի. ուրեմն ը և տիբիւայ

առաջօր ասես զքի մարդանալն՝ և ոչ ճիշ
 մարտութ։ Եւ կամ թէ՛ բանն ան և թէ
 զկատարեալ բնութի մարդոյս ոչ է առ, ապա
 զկատարեալ բնութի ոչ փրկեաց։ Եւ չափու
 ցաք, զի ոչ զհոգին կարես ուրանալ, և ոչ
 զմարմինն մարդկային։ Եւ ասուրեմն՝ ի քս
 զանձնային բնութի ուրանաս, և միայն զմար
 դոյ երկու բնութիսն ասես ինմա զոյ՝ և թէ
 այսպէս, ահա եղեր հրէայ և այլազգի՝ որ
 զքս լի մարդ հաւատաս։ Եւ նի զպատաս
 իսանի մի. զի ոչ զանձնայինն կարէ ուրանալ,
 և ոչ զմարդկային հոգին, և ոչ զմարմինն։
 Եւ ասի թէ՛ ճարակոտութեալ ասելոց է
 թէ՛ մարդոյ բնութի թէ՛ այս յերկուցէ,
 ասկայն՝ վս միաւորութեն մի բնութի ասի և
 ոչ երկու։ Եւ թէ երկաբնակն այսպէս
 ասիցէ, յայնժամ և դու սոսն թէ՛ լէր է
 այդ. զի ուրաքածոց այլ և այլ բնութեց կա
 րելի է միաւորիլ և մի բնութի լինիլ, ճառ
 լով անշիտի. իսկ արարչին ամ բնութեց ան
 կարելի, զի միաւորիցի լիւրում արարա
 ծոյն և լինիցի մի բնութի լինմա, և ճապցէ
 անշիտի և անիտիտի։ Եւ ասի արդեւ
 մաքր ասեմք թէ՛ ող յայլ և յայլ բնութեց,
 այսինքն ի հոգւոյ և ի մարմնոյ միաւորել
 մի անհատ մարդ լինի, և մի անձն և մի բն
 ութի ասի, և ոչ երկու, նոյնպէս և քս յանձն
 նոյ և ի մարդկայնոյ բնութեց միաւորեալ
 մի անհատ քս եղև, և մի անձն և մի բնութի

ատացաւ յեւս միաւորութեն և ոչ ևս երկու .
 քանզի՝ միաւորութիւն բառնայ զերկուութիւն՝
 թէպէտ պահէ զանշխութութիւն : Եւ ըսեմք մար
 դոյն՝ (որ յերկուցէ բաղկացեալ,) եթէ
 վս միաւորութեն մի՝ բնութիւն ասեալ, պար
 ախ և բի (որ յերկուցէ բաղկացել,) վասն
 միաւորութեն մի՝ բնութիւն ասել և ոչ երկու :
 Իսկ եթէ մարդոյն երկու բնութիւն ասես՝
 զմիաւորութիւն ոչ ընդունելով, պարտիւ և
 բի երեք բնութիւն ասել :
 Ստորանկեցի ուրեմն վարարեանն դամաս
 կացի : Եւ քանզի՝ մինչ մէք օրինակի աղա
 դաւ ասեմք թէ՝ ոպ մարդ յերկուց գողով
 վս միաւորութեն մի՝ բնութիւն ասի՝ նոյնպէս
 և բս, նա վարարեանէ թէ՝ մարդոյն երկու
 բնութիւն ասի՝ և ոչ մի : Եւ վարարեսոյ, եթէ
 մարդոյն երկու բնութիւն ասես, և բի երեք
 բնութիւն ասա և ոչ երկու . զի բանն ան զկա
 տարեանն է աւամարդոյս և ոչ զկէսն որպէս
 ատացաք ի վերդ : Եւ և բրէ զաչաղ սքն
 յերես շնորհալին ասելով՝ Եւ որք զեր
 կուս բնութիւն ասեն, և ի յերկեակի բաժա
 նեն, հորիկէ՝ յերկու գող բաժանել և
 կամ ի մի՝ միաւորել : անկէ յոգի և ի
 մարմին, և ի բնութիւն անային : Եւ կամ
 զխառնութիւն մարդկայնոյ, հզօր ասել քան
 զայն : Օ ի մի բնութիւն ասեմք այսու, ի
 խառնմանն անձառելոյ . ոպ հոգի մէք և
 մարմին՝ ի մի բնութիւն ժողովին : Օ ի թէ

սորաւնն արարած՝ և միանան անայլալիւծ՝
 'ի յաննարմնոյ և 'ի մարմնոյ՝ անդ-իտաբար
 դոլ միացած, զինչ են զարմանըք Հիւսիման՝
 թէ արարիչ բնութի և բան խառնի ը մեզ
 անշիտթաբար և միանոյ անձառաբար :
 Եւ օրինակ և գաղափար՝ մերում բնութեն
 և ոչ օտար :

Եւ Հա՛ առանց ամ Հակառակութ՝ ուր մի
 անձն և մի դէմէ, անդ և մի՛ բնութի սրար
 տի ասիլ. զի ոչ է հնար, և ոչ գրեալ յու
 րեք թէ՛ միոյ անձին և միոյ դիմի երկու
 բնութի ասիցի բաժանեալ և ոչ միաւորեալ :
 Բանզի՛ երկու են թակայացեալ և բաժա
 նեալ բնութեց՝ երկու անձն և երկու դէմ՝
 պիտոյ է :

Եւ երջապէս՝ եթէ զմիաւորութին ընդ ու
 նիս, պնդուիս մի անձն, մի դէմ և մի բնութի
 ասեւ թի. և թէ զմիաւորութին ոչ ընդ ու
 նիս, երեք անձն, երեք դէմ և երեք բնութի
 ասեւ ու՞ ցուցաք 'իսկերդ : Եւ եթէ ոչ մի
 բնութի ասեւ՝ և ոչ երեք, անկարծիք զնես
 տորինն խոստովանիս՝ թէ պէտ և զերկու
 անձն յայտնի ոչ ասես : Եւ յունի բնաւ պա
 տասխանի :

Եւ արձեալ ասն ցերիաբնախն թէ՛ մեք
 զմի և զնոյն քնն հաւատամք դոլ բանն ամ
 միածին օրդին հօր՝ էակից հօր և հոգւոյն
 և մին 'իսկէ երրորդութն. և նոյնն մարդա
 ցեալ զմեքոյ փրկութե և ճշմարտապէս
 մարդ

մարդ եղև. և նովին մարդ կուլն խաչել
 մեռեալ և յարուցեալ և համբարձել յեւ
 կինս, և նովին մարդ կուլն նստել ի աջմէ
 հօր, (ուր միշտ էր յաջ քան զմարդսնսն
 միայն ամուսնութիւն.) և նովին մարդ կուսն
 միով երկրպագութիւն երկրպագել և փառա
 շարեալ ի հօր և ի սբջ հոգւոյն յամենե
 ցունց. ի սբջն Պօղոսի թէ՛ յանունն յի. բի
 ամ ծուներ կրկնեացի յերկնաւորաց և յերկ
 րաւորաց: ի՛ հա՛ն արեւ սօղոս և մէք զյս քնն
 ասեմք երկրպագեալ յամ՝ արարածոց ի
 հօր և ի սբջ հոգւոյն՝ որ զմարդացէն նշա
 նակէ՛ և ոչ զպարզ ամուսնի բանին: ի՛ ըզ
 դուք որք զնոյն մի քնն յերկուս բաժա
 նէք, և զմարդկային բնութիւն և զմարմինն
 ոչ միաւորեք ի ամային բնութեն, այլ հեռի
 և բաժանել պահէք, և զմարդկային բնու
 թիւնն և զմարմինն միայն ասէք խաչեալ.
 և յետ համբարձմանն՝ զնոյն մարդկային
 բնութիւն և զմարմինն ասէք եղեալ յանկիւն
 մի՛ ի հրեղէն երկինն (ոպ և ասեալսերթն
 ձեր.) և պարզ ամուսնութիւն նստել ի աջմէ
 հօր և զերկրպագութիւն առել, ասացէք մեզ
 ի՛ յախապէս թէ՛ յս. քնն մարդ կուսն անա
 նունէ և ոչ ամուսնութիւն. ոպ և հրեշտակն ա
 սաց առ սբ. կոյնն թէ՛ ծնցիս սրդի և կոչես
 ցես զանունն իս. իսկ սբն սօղոս զյս քնն
 ասեալ նստել ի աջմէ հօր և զերկրպագութի
 առել. դուք ընդէր ի զէմ սբջն սօղոսի
 զմարդ

զմարդկու ին բաժանեալ յամուէն՝ զնէք
 յանկիւն մի, և միայն զամուին առէք նրա
 տեալ թ աջմէ հօր և զերկրագութի առեւ:
 քանզի բանն ամ՝ յառաջ քան զմարդա
 նան իսկէր թ աջմէ հօր և երկրագութեալ
 յարարածոց: Եւ ընմն՝ զուք զամուի բա
 նին յառաջ քան զմարդանայն՝ ոչ հաւա
 տայք թ հօր գող և թ նմա երկրագութեալ
 յարարածոց: Եւ ունի պատասխանի:
 Եւ զերկրորդ՝ ասացէք մեզ և զայս թէ՝ զայն
 մարդկուին և զմարմինն զոր ի հրեղէն եր
 կինն յանկեան միում՝ եղեալ առէք, ընդ
 որում գատէք զնա. թ արարչից և զերկր
 ագութի առնող յարարածոց, թէ՝ թ արա
 րածոց և երկրագողօղաց: Եւ ունի թէ՝ ա
 մենեւին միան պատգանձեալ: քանզի եթէ
 թ արարչի գատեալ զերկրագութի առնող
 ասիցեն, ահա անօրինակ հերձուած և սոսի
 ամբարշտութի: զի լեօնու ամ հաստօտեն
 գող մին՝ անուր, տնայրատիակ և անեղ
 և մին՝ եղեալ, տեղաւոր և վայրափակել
 ի հրեղէն երկինն: Եւ եթէ թ արարած
 գատեալ և երկրագողօղ ասիցեն, ամենեւին
 ուրանան զմարդ և զութի բանին այ և զամու
 թին յի քի: քնով պօղրո զյս քս առե երկր
 ագութեալ յերկնաւորաց և յերկրաւորաց.
 որ է՝ մարդացեալն ամ: և մէք ուղղափառ
 հաւատացելքս նոխոյ մարմնոյն և արեանն
 երկրագութեմք և ճաշակեմք՝ հաւատարմ
 թէ՝

Թէ՛ Թճային մարմին և արիւն է . զոր ճա-
 շակէ լով՝ լըպ միաւորինք և մեք . լըբա-
 նին . քի թէ՛ որ աւտէ զմարմին խմ, և ըմպէ
 զարիւն խմ, նա յիս բնականայի և ես՝ ինմա :
 Իւրեմն՝ երկաբնակքն ոչ հաւատամն . քի
 բանին, և ոչ զմարմին և զարիւն նր Թճային
 ընդունին :

Իարձեալ՝ ասա զերկաբնակին թէ՛ . քն
 և թէ՛ զմարդկութիւն և զմարմինն իւր եղ՝ ի
 հրեղէն երկինն և սարգ Թճն ել առ
 հացր , վերին զօրութիւն վն հր տարակու-
 տեալ զարմանային , և զի՛նչէր հարցումն
 նց թէ՛ ովէ սա որ գիմեալ գայ յերկրէ
 հօր զօրութիւն . և զի՛նչէր կարմիր ձորձն
 նր զոր տեսանէին և հիանային լը խայկացր
 ոչ ապաքէն արեամբ ներկեալ մարմնովն
 գնայր առ հացր որ անձանութէր վերնոցն .
 որում իրագգածք գոյով գաբրիէլեանն
 գաղթ գողէին առ վերինն առ լով՝ մի՛ ինչ
 տարակուսիք . զի սա զոր արեամբ ներկել
 մարմնով տեսանէք, նոցն ինքն է թագաւորն
 փառաց՝ յորմէ թեալբօղեալ ծածկէք զե-
 րեսա և անգագար կոյքք՝ ի փառաբանուէ .

նոցն ինքն է , և ոչ այլ :

Իարի զարմանալէ լը յամառութիւն երկա-
 բնակաց . քանզի ամ Թճ աշունչն քի գիլք ,
 և ինքն քն , և իւր նր աւետարանիչք և
 առարեալքն յամ ուրէք՝ զբանն Թճ ընդ-
 իւրոյ մարմնոյն և առել բնուէն մարդկայ
 նոյ՝

նոյ՝ ամենեւին մի և նոյն ցուցանեն , և զմիոյ
 դիմէ խօսին . և բնաւին զերկուուէն չան
 ինչ ոչ տան , և ոչ երբէք բաժանեն զբանն
 ան՝ ի մարմնոյն իւրոյ և զայլւայլս ասեն :
 Իսկ երկաբնակքն զնոյն մին ի յերկուս
 պատառեն և բաժանեալ հեռի պահեն
 յիրեւրաց : Օ մին՝ ան՝ հրաշագործ ասեն
 և միշտ ի փառս պահեն . և զմիւսն մարդ
 ասելով՝ ի ջարջարանս և ի թշուառութիւն :
 Օ մին թաքմէ հօր յաթու փառաց բազ
 մեցուցանեն , և զմիւսն իբրեւ զհիւր մի
 օտարական՝ յերկինս յանկեան միմջ զնեն :
 Ենքեանս է հարցանելի թէ՛ ուստի՞ ու
 սայք զայդ մարդ վարդապետութիւն՝ ուլ բա
 ժանօղբդ : Իհա նոյն մարմնացէլ բանն
 ան՝ այնքան միութեանս ինքեան և մարմնոյն
 իւրոյ, մինչ զի՛ յառաջ քան զստեղծութիւն
 մին , ինքն միայն գործով յերկինս առհայր ,
 և ինքն միայն թլեալ ի հօրէ , մարմնովս ասե
 գոր յերկինս և մարմնովս թլեալ և դարձել
 երանելոյ վս՝ անբաժան միութեն : Իսկ ա
 սէ՛ տեսանիցէք զորդ ի մարդոյ զի երանիցէ ,
 ուրէր զստեղծին : Իսկ թէ՛ ելի ի հօրէ և
 եկի յաշխարհ , դարձել թողում զաշխարհ
 և երթամ առհայր : Իսկ թէ՛ ոչոր ել յեր
 կինս , եթէ ոչ որ էջն յերկնից որդին մար
 դոյ որ էն յերկինս : Իսկ սբն : Եօհաննէս ա
 սէ թէ՛ որդին իսկղբանէ , զնա տեսաք , և
 ձեռք մեր շոշափեցին զբանն կենաց : Իսկ
 թէ՛

Թէ՛ զի՛նք ոչոք ետես երբէք, բայց միածին
 որդին որ ՚ի ծոց հօր, նա պատմեաց մեզ:
 Եւ ինչ ոչ բաժանողդ. բանն ձեռն մարմ
 նոյն երևեցաւ յերկրի, և մարդոյ լէզու
 աւ խօսէր. նա ապէ Թէ՛ տեսանիցէք զոր
 դի մարդոյ ելեալ ուր էրն յառաջ. մար
 մինն և կամ մարմնով մարդն երբ էր յեր
 կրիս. ոչ ապաքէն ՚ի կուսէն ծնաւ յերկրի:
 Եւ մարդն ուր էր յերկրի. և երբ ել ՚ի հօրէ
 որ դարձել գնացուցէ առ հայր: Եւ առա
 քեալքն երբ տեսին զլուսիզեանէ բանն կէ
 նաց: Եւ կամ Թէ՛ միածին որդին այ որ ՚ի
 ծոց հօրն է՝ և ՚ի նմանէ անբաժան, նա ո՛րով
 երևեցաւ աչաց, և ո՛րով պատմեաց զձա
 ծուկ խորհուրդն հօր այ: Օ ի՛նչ ասես.
 կարեն ասել Թէ՛ սուտ ասեն՝ քաւ աւել
 տարանիւքն: Բանով առաքելքն զմարմնով
 մարդ տեսանէին և զմարմին շօշափէին. և
 նոյն պատմօղն նոյն մարմնով մարդն էր. և
 նոյն ինքն էր պատմօղն՝ որ ասէր. զոր լուայ
 ՚ի հօրէ, ծանուցի ձեզ: Եւ ինչ կամ
 ասել պարտիս Թէ՛ սուտ խօսին դոքա. (ուր
 հրէայքն ասէին քի Թէ՛ դու մարդես և ըզ
 քեզ ձեռն առնես.) կամ հաւատալ պար
 տիս Թէ՛ առաքելքն զմարմինն զոր տեսա
 նէին և շօշափէին, զնա կոչէին բան և միա
 ծին հօր և ՚ի սկզբանէ լէ հօր վն անբաժ
 միաւորեն. նոյնպէս և բանն ձեռն զիւր մար
 մինն և զմարդկուծին ասէ իջեալ յերկ

նից և գոլ յառաջ յերկինս վն ը ինքեան
 անբաժան միաւորութեն և միաւորեալ
 գոյն: Վրդ՝ այսպէս յամ ուրեք գիրք սբ
 զմի և զնոյն ցուցանեն զբանն ամ իւրով
 մարմնովն. մինչ զի անխորանայ զբանն մար
 մին կոչեն, և զմարմինն՝ բան, վն անբաժան
 միութեն: Վնազի մի և նոյն էր խաչեալն և
 փրկիչն. մեռեալն և յարուցիչն. և ոչ այլ և
 այլ: Եւ թէ բաժանիցես ՚ի միմեանց զխաչէն
 և զփրկիչն, և կամ զմեռէն և զյարուցիչն,
 ոչ լինի փրկագործութի: Վն թէ ասիցես՝
 թէպէտ ամ ոչ խաչեցաւ, բայց ՚ի ձեռն
 խաչելոյն զփրկութի գործեաց, զայդ և կա
 ղէր ՚ի ձեռն մարդարէից և կամ այլով կեր
 պիւ գործել. ապա զի՞նչ հարկ էր մարմ
 նանալն և մարդ լինիլն: ոչ ապարէն և հա
 շատ բրկատունկախան ՚ի յայտ հիմնեալ կայ
 թէ՛ բանին այ մարդեղութեն և խաչելութեն
 փրկութիւն եղև բոլոր բնութես մարդ
 կայնայ: Վրդ՝ այն խաչեալն եւ թէ ոչ էր նոյն
 ինքն ճշմարտապէս ամ, խաչելութի նորին ոչ
 կարէր զփրկութի բոլորիցն գործել ոպ առա
 ցաւ ՚ի վերդ: Վսև՝ եւ թէ ամ ոչ խաչե
 ցաւ, նաև՝ ոչ մարմնացաւ. բանզի վան
 այսորիկ մարմնացաւ բանն ամ, զի նովին
 մարմնովն խաչեցի մինչ ընամութեն ան
 կարելի էր շոշափիլ և խաչիլ: Վն այսորիկ
 ասեմք՝ ճշմարտապէս ամ խաչէ՛ թէպէտ
 մարմնով: Օրորինալ՝ բանախան հոգին

Ը ինքեան թէպէտ է անբմբհնելի և անջ
 չափելի, սակայն իմիսւորին ըմբռնելի
 և շոչափելի մարմնոյն, ընմա ըմբռնի, չար
 չարի և վշտանայ. այսպէս և անբմբհնելի և
 սնախոտակիր բանն անձ իմիսւորին ը ախ
 տակիր մարմնոյն, ընմա կրեաց զվշտոս և
 զչարչարանաւորն: Այ ինքն սակ եսայեաւ.
 զթիկունս իմ ետու ի հարուածս, և զծր
 ծոտս իմ ի յապտակս. Օ որ օրինակ ի իսա
 ճին պետրոսի, թէպէտ մարմնովն ըմբռնիւր
 և խաչիւր, սակայն և հոգինսր ը մարմնոյն
 միսւորեալ էր, ընմա կրէր զվշտոս և զչար
 չարանս: Այ ոպ մարմինն բաժանեալ ի հոգ
 ւոյն, ոչինչ զգայ, ոչ չարչարի և ոչ ցաւի,
 նոյնպէս և մարմինն և բնուին մարդկային
 բաժանեալ յանայն բնութեն, թէպէտ
 ցաւի և չարչարի, բայց ոչինչ օգտէ բոլոր
 բնութեն և ոչ զթիկութի գործ է: Արեւն
 բանն անձ եթէ ոչ միսւորեցաւ իւրով
 անայն բնութեն ը մարմնոյն և ը մարդկային
 բնութեն և ոչ խաչեցաւ նովաւ, նաւ և ոչ
 մարմնացաւ: Բանցի վն այնքի մարմնացաւ,
 զի խաչեացի և զթիկութի գործեացէ ոպ սոս
 ցաւ: և թէ ոչ մարմնացաւ, ահա ստեցան
 բոլոր գիրք անայնոց և հաւատո քրիս
 տոսեալան: Այց մեք հաւատաւք, զի ոպ
 ճշմարտապէս մարմնացաւ բանն անձ, նոյն
 պէս և ճշմարտանոս խաչեցաւ նովն մարմ
 նովն: Այ սան այսորիկ և երգեմք յամուս
 անուր

աւուր յեկեղեցիս . նք ան , որ խաչեցար
 վասն մեր ողորմեաց մեզ :
 Դարձել և զայս հարցցերիաբնական թէ՛
 մեք զբանն ան մի անձն գող հաւատամբ
 սէյ երրորդուէն . և սէյ երրորդութե երկոց
 անձանց՝ մի բնութի հաւատամբ : Եւրդ՝
 դուք ասէք թէ՛ անձն բանին միաւորեցաւ
 ը մարդկային բնութեն և զբնութի իւր բա-
 ժանեաց պահեաց , զայ և երկու բնութի
 ասէք թի : Եւս ինձ այժմ . այն անձն որ մին
 է՝ իսէյ երրորդուէն , և զերկուս բնութիս ու-
 նի բաժանելու և ոչ միաւորելու ուր ասէք . ա-
 հա զբնութի միւս յաւելիք՝ ինք երրորդութիւն
 և ուր նկատոր զերկու անձն ասելով . թի , զեր-
 րորդութիւն չարրորդութի առնել , նոյնպէս և
 դուք զմի բնութի սէյ երրորդութեն երկու առ-
 նէք՝ միոյ անձին երկու բնութի ասելով , զի
 զմարդկային բնութիւն ը անձին անայնոյ միա-
 ւորեք . և ի բնութեն բաժանել և օտար պա-
 հէք . ահա ինք երրորդութիւն յաւելիք զմի
 բնութիւն : Եւրդ՝ եթէ զմի ամարատ և ան-
 յաւելիք պահելոյ զանձնին բնութիւն՝ ոչ միաւոր-
 րէք զմարդկային բնութիւն ը բնութենայ , պար-
 ախք և զանձն՝ անխառն պահել . եթէ ոչ ,
 ը անձին միաւորելով , ինք երրորդութիւն
 յաւելիք և զմի օտար բնութի : Եւս ինք զպա-
 տալսն . միայն զայս բանին ասել թէ՛ մեք
 ոչ անձին այ ասեմք միաւորել ը մարդկայ-
 նոյ բնութեն և ոչ բնութեն : զայդ միաւորութիւն

Դ՛ուք ստէք ը անձին և ը բնութ. և դ՛ուք
 մուծանէք ՚իսբ երրորութին զմարդկային
 բնութին և առնէք երկու բնութի: քանզի
 թէնայ զմարդկային բնութին ը անձնոյ
 բնութեն միաւորեալ մի բնութի ստէք, բայց
 անշիւթ և անկարուստ պաշէք զերկաքան
 չիւրոցն էութի: Ա՛ւ թէ երկաքանին անպս
 ստիցէ, գու առնէր պատասխանի ըսէյն
 Ա՛յլ երդի թէ՛ քան լիցի մեզ՝ ասել թէ՛ մար
 մինն փոխարկեցաւ յանութեն բնութի,
 և կամ բանն ան փոխարկեցաւ ՚ի մարմ
 նոյն բնութի. զի երկութն և անկարելիք են:
 քանզի անձնային բնութին պարզէ և անհա
 սանելի. ուստի՝ յեղեղոցս ոչինչ կարէ ՚ի նա
 հասանիլ և կամ ՚ի նա փոխադրիլ: Ա՛ւ ըս
 տէյն Ա՛յլ անասի, որք վ՛ս զմարդկային մար
 մին առնոյ փրկչին մերոյ ՚ի կուսէն՝ իմանան
 զերրորդութին չորրորդութի, ոպ թէ՛ յաւել
 լուած ինչ եղելոյ մարմնոյն ՚իսբ երրորդութ
 թիւնն, նք յոյժ մոլորին: զի կարծեն թէ՛
 կատարել անութին զյաւելլուած ինչ ըու
 նիլ կարէ. ոչ գիտացին յիմաբքն թէ՛ ոչ
 վասն յաւելլուած ինչ լինելոյ յանութին
 բանն մարմնէ եղև, այլ զի ՚ի վեր առեալ
 նորա գործեսցէ զմարմինն: Ա՛յլ մանա
 շանդ սոցն մարդկութեն եղև յաւելլուած.
 քանզի ը բանին հաղորդելով և միաւորել
 լով մեր, ՚ի մահաւանջութէս ՚ի հոգւորն և
 յանմահութին փոխեցաք: Ասի բանին այ

առնելով զմարմինս մեր, սբ երրորդութիւն
 մնաց երրորդութիւն. ոչ յաւելումս ինչ
 ըստնելով և ոչ բարձումս ինչ. այլ միշտ սբ
 երրորդութիւն կատարեալէ, և ի մի ամուս
 ճանաչի. ուր երգի յեկեղեցւոյ: Աւայտ
 բանի սբն Մթանասի համաձայն խօսի և
 երբեմնասիաւն աղպերթ, ստելով թէ՛
 քանզի անդ փոփոխումս ոչ թէ՛ ի կողմանէ
 առողին՝ ցոյց եղև, այլ ի կողմանէ առե
 ցելոյն. ցոյց մարդոյն. զի մարդն ամացաւ,
 և մահիւնացուն անմահացաւ: Իսկ ամուս
 թիւնն՝ մնաց ի նոյն պարզութեն ուր և էրն
 միշտ: Ահա ուր տեսցեալ քսեն, մեք ևս
 զսոյնս խոստովանիմք. քանզի փոփոխումս և
 աղայլութիւն ի վերջեանսն ստին, որք ի
 ներքոյ չափու, ձևոյ, յաւելման և նուազ
 ման անկանին, և ի տեղեւոյ պարփակին և
 եղերին. որոց և հանդիպին, աղայլին և
 փոփոխին: Իսկ ամային բնութիւն մինչ անչստի,
 անձև, առանց յաւելման և նուազման է,
 և անուր և անեղը, վստայարիկ ուրնչ փո
 փոխմունք և աղայլութիւն կարեն ինա հա
 սանիլ: Արդ՝ եթէ տարտիւնակիս թէ՛
 մարդկային բնութիւն զոր ստեմք միաւորել
 ը ամայնոյ բնութիւն, և անշիւթ և անկորուստ
 մնացեալ, զամային բնութիւն որպէս գիւ
 տացոյք առանց յաւելման, կամ թարց
 փոփոխման և աղայլութե. զայդ ի հաւանող
 պարտիս յանձնել և հաւատաւ և ոչ մտացդ

քննուե : քանզի գիրք արք զամ գործան այ
 և մանաւանդ զտնօրէնութի բանին այ՝ սն
 ճառելի և անհասանելի ասեն մտաց և գի
 տուե : իսկ եթէ ինեբքոյ մտաց և գիտուե
 մերոյ անկանիցին , որպէս լինին անճառելի
 և անհասանելի : զի որ միտք հասանի և
 կամ քննել կարիցէ թէ՛ այն որ անբովան
 դակելի է՝ զոր երկինք և երկիր ոչ կարեն
 տանիլ , ի յարգանսի կուսին տարել լիցի :
 և որ յերկնային զօրացն է՝ ոտրտալիւն , առ
 որ ոչ իշխեն հայիլ և եթ , նա ի ճնցին մարդ
 կանց ըմբռնի և խաչի : Վս սցարիկ ասին ի
 մէջ անքննելի և անգիտելի , և ինքեան
 միայն գիտելի : Եւայց վարդապետ արք՝ միայն
 անգործ ասեն օրինակաւ թէ՛ ան լոյս ճրա
 գէ ի ցերեկի հանդէպ արեգակն եղել .
 Եւ հա՛ լոյս ճրագին միայ անբող և երևի .
 ոչ անհետ լինի , և ոչ վախարկի ի յեռ թի
 արեգակն . նոյնպէս և արեգակն ունի ի
 յինքն զլոյս իւր անցաւել և անաղիստ ա
 ռանց ալլալու թէ . և ոչ վախարկի ի լոյս
 ճրագին , և ոչ ալլալի ինչ իւրիք : այսպէս
 երկաքանչիւրքն մեան լի իւրեանց յատուկ
 էունեն և անկորուստ երևին . բայց լոյս ա
 րեգակն հզօր գորով՝ յաղթէ լուսոյ ճրա
 գին , և ամենեւին ամփոփեալ զնա յիւրն
 պայծառուե՝ միացուցանել ինքեան . և
 զյատկական լոյս և զօրութի նորին անգործ
 արարեալ՝ զիւրն ցուցանէ զլոյս և զզօրութի
 129

Թէպէտ ոչ անհետ առնէ զյատկութիւն
 զգոյութիւնսն և զուրկութիւնսն ասել
 Թէ՛ լոյս ճիշդութիւն յաւելում ան ինչ եղև լու
 սայ արեգակաման և կամ՝ կերպիւն ինչ պայ
 լեաց զնա։ օրինակի աղագան սյապէս իմա
 նալիէ և մարդկային բնութիւն առ անպիման
 բնութիւն։ Միտէ և ասելն անաբանին Թէ՛
 միանորեցան բանն ան ը մարմնի և եղև
 մարդ, և մարմնին խառնեցան ը անութիւն և
 եղև մի. բայց՝ վեհագոյնն յաղթելով տկա
 րագունին, ինքն ոչ յաղթեցան ինմանէ
 և ոչ կերպիւն իմնապայեցան։ Ի վերայս
 ընկ. բան զայս առանել խօսիլն և հետաքր
 բիր լինիլն, յանդգնութիւն և հաւատով
 հաւատալն գրոցուց և հետևելն նախնեաց
 հետոյ՝ բարեպաշտութիւն, և աներկբայ
 ընդունիլն՝ կեանք յաւիտենական։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Երբեք զապառի ճշմարտութիւն՝ դատաւարա
 նաւ և վճարան իրաւաբանական հաւաստոյ՝ և
 վիպութիւն անհաշիւ գրոց։

Նոր՝ որպէս և ընդհանր անձինք՝ և Թէ
 զգան և զվեճ ինչ ունիցին ընդ
 միմեանս, իւրաքանչիւրն
 որքան հնարէ, զիւրն ար
 դարացուցանել ջանայ. բայց յորժամ՝ ներ
 կայացին առաջի դատաւորին, անդ յայտ
 անի

նի դատաստանաւ և վկայութիւնս հաւատարմի
 երևի իրողմն ճշմարտուն : Երկուքս և մեք
 ունինք զհաւ ինչ ը երկաբնական վս. քի
 ան մերոյ : Բանգի մեք ասեմք քի ունիլ
 զի բնութիւն միաւորեալ յամայնոյ և ի մարդ
 կայնոյ անշիւթապէս . և զնոյն մի քան միով
 անձամբ և միով բնութիւն կոչեմք ամ և մարդ
 առանց երկուութե և բաժանման . ուր զի
 եթէ ամային ներգործութիւնս որք յառա
 ջադան ինմանէ , և եթէ մարդկային կիրք և
 տկարութիւնս զորս կրէր , միայ և նոյնոյ ասիցի
 և ոչ երկուց և կամայոյ և այլոյ : Եւ եր
 կաբնակքն ասեն թէ՛ նոյն քան ունէր զէր
 կուս բնութիւն և զերկուս կերպարանոյ յառ
 կացեալ և բաժանեալ և ոչ սխաւորեալ .
 ամային բնութիւն և կերպարանն զամայինսն
 գործէր և փառաւորիւր , և մարդկային
 բնութիւն և կերպարանն՝ զմարդկային տկա
 րութե կիրան կրէր և թշուառանայր : ուր
 գրէ աղանդապետն նոյն լուռն ի տօմարն
 իւր թէ՛ գործէր երկաբանցիւր կերպա
 րան զիւրն յատկութի . ոմն սրայծառանայր
 հրաշիւք , և ոմն թշուառանայր կրիւք .
 հարկաւորի այժմ և մեզ , զի զճմարիտ և
 զուղղափառ հաւատն քրիստոնէական՝ դի
 ցութիւնս դատաւոր ը սրբն Սօղոմի . և
 զամային սր գրեանն՝ կացուցութիւնս :
 սրում և հաւանիցի ճմարիտ հաւատն
 քրիստոնէական և վստիցէ գոլ ճմարիտ՝
 հաւ

Հանդէսն վկայու ք' սբ գրոց, նաեւ արդար
 և թուեն լի, և որում Հաւատն ոչ Հաւածի
 և վկայքն ոչ վկայեն, նա մեղանչէ և դա
 տելի է :

Վրբ՝ ճշմարիտ և ուղղախառ Հաւատն
 բխումնէ սկիան՝ պատէս վճռէ, և իբր
 բռնադատէ զՀաւատացեալս Հաւատալ
 թէ՛ նախահայրն մեր ադամ էանց զսա
 տուիրանանն այ և դատու պարտաւոր,
 վայ՝ զըկեցաւ ի իմանաց և մատնեցաւ ի
 ձեռս սատանայի, և գրաւեցաւ բոլոր ծնին
 դօքն իւրովք ը իշխանութ մահու : Աւել
 ծննդոց իւրոց սնբ կարաց զհնար վրկուե
 դատանել : ոչ եթէ բոլոր բնութեն, ալ և
 յատուկ ինքեան ևս : քանզի լո սբն Վեր
 սիսի՝ ամբն ը մեղօք և ը կարեօք նոյնպ պար
 տաւոր բնութենէին, ուստի՝ օգնել ոչ կա
 րացին : զի լո հզօր ցաւօց վկայն, հզօր դե
 ղը և բժշկի կարօտանային : Այ՝ ինքն ամ
 ողորմելով պատկերին իւրոյ՝ եղևո զհնար
 վրկուե նո՛ր : քանզի բանն ամ՝ խանարհե
 ցաւ յաղքատ և՛ ի մահապարտ բնութ մար
 դոյս, և էառ զբնութ և զկերպարանս նորա
 ճշմարտապէս, և ը ինքեան միացուցեալ
 ամացոյց, և այնու ամացեալ մարդկային
 կերպարանանն երևեցաւ յերկրի և կոչե
 ցաւ մարդ և սրբի մարդոյ :

Աւ նոյն Հաւատն վճռէ թէ՛ նոյն ամ
 բանն այնու ամացեալ մարդկային կերպար

րանաւն 'ի գողցոթաց 'ի խաչ բեւեռեցաւ
 Կամաւորութեւ . և զմեզս պարտաւորուեն
 աղամայ և բոլոր ծննդացն նորին ը ինքեան
 'ի խաչին բեւեռեալ մաքրեաց և սրբեաց, և
 զձեռադիր պարտուցն աղամայ ջնջեաց և
 խափանեաց ը վերայ թէ սքին պողոսի : և
 ապա զոր և զյամի սնարատ անացեալ մար
 մինն զոր 'ի յաղամայ էառ , մատոյց հօր ալ
 'ի դիմացն աղամայ իբրեւ անուշահատ և
 հաշտարար պատարագ . որով և հաշտեցոյց
 զհայրն ան ը աղամ . և ը բոլոր ծնունդս
 նր : և զանդին և զանձային աքիւն իւր ետ
 գին և փրկանա 'ի տեղի պարտուցն աղամայ
 հօրն իւրոյ ը մարմնայ . և զաղամ հայրն
 իւր և զգլխը ծնունդս նր աղատեց 'ի գե
 րուէն սատանայի և սրբեաց յորդէգրութի
 հօր ալ : Եւ զնոյն անձային մարմին և զա
 րիւն իւր ետ հաւատացելոյ իւրոյ իբր
 նչան և առ հաւատեցեաց որդէգրութե հօրն
 ալ և յաւ խտեհական կենդանուէ . ող ա
 սաց , որ ուտէ զմարմին իմ և բնայ զարիւն
 իմ , զմահ մի տեսցէ 'ի յաւ խտեհան , ալ
 ունիցի զկենտոյն յաւ խտեհական , յիս բնակե
 լով և ետ 'ի նմա : Եւ յսէ վճիռ՝ Կապար և
 սահման ճշմարիտ և ուղղափառ հաւատոյս
 քրիստոնէականի :

Եւ որ ը վճիռ սոցնոյ հաւատոյս հա
 վատոյ թէ՛ վերոյ գրեալ գործք և եղե
 լութիւն ճշմարտապէս եղեն, և արդեամբ

իսկ կատարեցան լրիւ՝ ի ձեռն նոյնոյ և միոյ
 խաչեցեցն, պարտի հաւատալ թէ՛ և նոյն
 խաչեալն ճշմարտապէս և կատարել անէ :
 քանզի այսոքիկ անքն՝ նոյն դարձք և ոչ
 մարդոյ՝ թէպէտ նոյն անն ի ձեռն մարդ-
 կային կերպարանի դարձեաց :

Ա կայէն անդէն և սբ գիրք թէ՛ այո՛ ճշմա-
 րիտ անէր որ ի խաչին բւեռեցաւ, և
 զարդ ամ գործար գործեաց : Ըստէն Պօ-
 լաի . **Ա**ր ի կերպրանս նոյն . զկերպարանս
 ծառայի էտ և խոնարհեցոյց զինքն մահու-
 չափ և մահու խաչի : **Ա**ւ թէ՛ . **Ա**ր անհա-
 րին էր օրինացն . ան զարդին իւր առաքեց
 ի նմանութի մարմնոյ մեղաց և դատաստիւ-
 րեաց զմեղս ի մահու անդ : քանզի ծննեաց
 զձեռագիր մերոյ հակառակութեն . և որ
 կայր մեզ հակառակ, եբարձ զայն ի միջոյ
 և բւեռեց ի խաչափայտին : մերկեաց զիշ-
 խամութիւն սատանայի, և յայտ յանդ իման
 խոյրատակեաց : և արար խաղաղութի յեր-
 կինս և յերկրի :

Աւ սբն Պետրոս ասէ . **Օ** ի ոչ եթէ ապա-
 կանացու արժանութե զինք և ոսկեզինք փրկ-
 կեցայք, այլ պատուական արեամբքի
 երբև անբիւծ և անարատ գառիմն : **Ա**ւ զի
 մի՛ կարծիցուք թէ՛ քս լոկ մարդէր և ա-
 րիւն նոյն մարդոյ արիւն, վերաբերէ թէ՛
Ար յառաջ ծանօթ էր նախ քան զհակառակ
 աշխարհի, և երևեցաւ ի վախճան ժամա-

նախաց վասն ձեր : Բայցն՝ նա որ խաչե-
 ցաւ և արեամբն զձեզ փրկեաց, խաղա-
 նէ և նախքան զյաւիտեանս ան էր քհոր՝
 ծանօթ և երկրաբազեղի յամենեցունց .
 Թէպէտ յետոյ մարմնով երևեցաւ :
 Եւ արեւ : Յօհաննէս ասէ . Բայց բանն որ
 խաղանէ առ հայր ան էր և ան, նամար
 մին էղև, քի մարմնացաւ . և որք ընկալան
 զնա, ետ նոյ իշխանութի որդիս նոյ ընկի :
 Եւ ասի ասէ . Եւ ան զուէնց ոչ պատգա-
 մաւոր որ և ոչ հրեշտակ, այլ ինքնին տր
 փրկեաց զնս :
 Եւ ինքն Բայց բանն ասէ ետալեալ . տեսի
 և հայեցայ, զի ոչքեր որ օգնէր և ի թի-
 կունս հասանէր, փրկեաց զնս աջ իմ :
 Եւ հա՛ վճիռ ճշմարիտ հաւատոցս քրիստո-
 նէականի, և վկայութիս սոց գրոց . որք
 զնոյն խաչեալ քնն ցուցանեն համանդա-
 մայր և ան և փրկիչ շնուէ մարդոցս : Եւ
 ընմն որք ասեն թէ՛ ան չէր որ խաչեցաւ, և
 կամ այլ և այլ խաչեալ և փրկիչ, ներ-
 հակին հաւատոցս քրիստոնէականի և գրոց
 սոց : վասն որոյ յանցաւ որք են և դատելիք
 քի վճռոյ սոցն Վիտորի թէ՛ որ ոչ է քի հաւա-
 տոյ, մեղք է :
 Եւ արձեալ ազդարհառ հաւատն քրիստո-
 նէական՝ վճռէ՛ և հաբիադրէ հաւատա-
 ցեւոցս հաւատալ թէ՛ Բայց ի մեջ անարա-
 թածոց իւրոց զԲարդա առաւել և գերա-

զանց սիրով սիրէ քան զամեն, ըստն՝ զի
 յատուկ ի պատկեր իւր արար. և զայլն
 ամ՝ միայն բանիւն ասաց և եղեն. իսկ վասն
 մարդոյ, որպէս թէ՛ խորհելով և հոգացու
 զուր՝ առնու հոգ յերկրի և ձեռք տեսչ
 ծանկ, ըստ պատկերին իւրոյ ան վկայէ՝ որ
 գիրն. և հացուցանէ զնա ի խառն ի վր ամ
 արարածոց իւրոց : Անարարիկ և ինաս
 նեաց սբց հարցն սովորութիւն լեալ, որք
 յամուրէք ի գիրս և ի բանս՝ զած մարդա
 սէր կոչեն և ոչ այլ արարած տէր :
 Ի հայէն և գիրք որ առաւել լապէս սիրէ
 լոյնայ զմարդս : Ան սբն Պօղոս թէ՛ իւրե
 յորդիս մատուցեալ է ի ձեզ ամ : Ան ինքն
 եացեալ տես թէ՛ իւր զորդիս ծնաց և
 բարձրացուցիւ : Ան թէ մուսնացե մայր ըզ
 մանուկ իւր, տակայնեւ ոչ մուսնացցէ զբեզ :
 Ան թէ՛ որքան սիրէ զայս պատկեր և զոր
 դիւ, լուր ի սբն Պօղոս, ի լուր որդին ոչ
 խնայեաց՝ այլ վր մէր մատնէց զնա ի մահ,
 այլ զն ոչ խնայելոց : Ան սբն Յօհան
 նեւ տես. Վնայնապի սիրեաց զմեզ, մինչև
 զորդին իւր միամէին եւ ի մահ վր մեր :
 Ի սրձել վաւէ՛ հաւատն բրիտանէ տիան
 թէ՛ որովհետեւ արքան գերազանց սի
 րով սիրեաց ամ զմարդս զոր ի պատկեր
 իւր արար, յատուկ թիւն նախառարին՝ Զա
 նալ որքան կարէ, զպատկերն իւր ինքեան
 նմանեցուցանել : Արդ՝ ահա եւս որդւոյն
 այ

Եւ այլ զպատկերն իւր՝ ի տիրոջմէ մեղաց ապահա
 նեալ, հարկեցեալ ի գերազանց սիրոյն՝
 խոնարհեցաւ առ նա՝ ի վերամարդեւի, Եւ
 այս ոչ է թէ ը առաջնոց կերպին նմանեցոյց
 միայն ինքեան ուր զպատկեր, այլ նախն
 նազոյց և միացոյց ը ինքեան և եղև ը նմա
 մի. ուր տեսողքն թէ, արդ զմարդ տեսանէին,
 սակայն՝ որդի այ կոչէին զնա: Եւ աւետար
 րանին թէ՝ արդարև այս այս որդի այ է.
 ուր ցուցանի ի բազում տեղիս: Եւ յառն
 և էրից զցանկութի պատկերին իւրոյ զոր ու
 նէր ի բնէ անտի՝ զնա՝ անձացի, ը անձացոյց
 սբ գրոյն: Բանդի զբնութի պատկերին իւրոյ
 առեալ միացոյց ը ինքեան, և երևեցաւ
 նորին կերպարանաւն ճշմարիտ մարդ. և
 այնու կերպարանաւն նառաւ ը աջմէ հօր
 յաթոս փառաց, և ընկալաւ զերկրալ
 գութի յամարաբաժոց ը օրոյն պողոտի:
 Եւ արձէլ՝ վճռէ սոյն հաւատս և հարկա
 դրէ մեզ հաւատող թէ՝ բանն անձայն ան
 հատ և յատուկ մարմինն զոր էառ յազգէս
 մերմէ և միացոյց ը ինքեան և անձացոյց,
 միջնորդութի նորին և զբոլոր բնութիւն մեր
 հաղորդեաց իւրոյ անձուն: Եւ թէ ոչ առ
 նէր այսպիսի, զի ոչ օգուտ լինէր հասարակ
 բնութեան մերոյ մարդ անայն նորին:
 Եւ կայն և սբ գիրք: Եւ սբն Պետրոս
 թէ՝ Որով՝ քնոյն մարմնաւն մեծ ամեծ
 աւետար պարգեւէք են մեզ, քն անձուն
 բնութեան

Բնուեն ընկ Տաղորդիկից ք : Վա՛նքն Պօղոս
 ասէ թէ՛ որովհետեւ ինքն՝ ք՝ բանն ան
 մերձաւորութե կցորդ եղև նոցանց , ք՝
 մանկանց բնուեն , զից և մանկուեք Տաղոր
 դեացին մարմնոյ և արեան նր : Իբր կամի
 ասել թէ՛ ոպ ինքն բանն ան զմարմին առնը
 լով յազգէս մերմէ՛ եղև ազգիս մերոյ կը
 ցորդ՝ ազգական և մերձաւոր , և եղև որ
 դիմարդոյ , նոյնպէս և զմանկուան ազգիս
 մերոյ Տաղորդեաց իւրոյ անուեն , և արար
 որդի նյ : զի պարտ էր նմա անիւ՝ եղբարոյ
 նմանիլ , զի ողորմած ընկեցինց և հաւատա
 րիմ քահանայնէս յան ահոյս կողմանէ ան
 տի առ՛ի քաւելոյ զմեզս ազգին իւրոյ . զի
 որով ինքն՝ ք՝ բանն ան չարչարեցաւ մարմ
 նով և զխորձն էառ , կարճից և փորձանա
 շորացս օգնական ընկի :

| անասպէս իմիտստ ցեն յամառեալքն
 զբանս սբն պօղոսի որ Տաղարսպետն էր
 խորոցն նյ : Վանքի այս երանելիս ասել
 կամի թէ՛ բանն ան տեսեալ զպատկերն
 իւր՝ ի վի՛հս թշուառութե և գերեցեալ ի
 աստանայէ , և յամի անօգնական , հարկե
 ցեալ ի գերազանց սիրոյն՝ այն որ ի կերպու
 բանս նյ էր և որդի նյ , խոնարհեցաւ և
 էառ զկերպարանս ծառայի և եղև որպէս
 զմարդ և որդի մարդոյ , և կոչեցաւ մեզ
 մեզաւ որացս և անօգնական գերեւորացս ազ
 գական և մերձաւոր . զի զ՛ս ազգականուէ

իւրոյ, զփրկուի գործեացէ իւրոյ ազգին :
 1) Եւ ուր հովիւ՝ քսմ եղ զանձն իւր ՚ի վե
 րայ՝ ազգին իւրոյ . և գորով ինքն անմեղ,
 պատարագեցաւ ՚ի վերայ խաչին վասն մե
 ղաց ազգին իւրոյ, գոչելով առ հայրն թէ՛
 հայր՝ թող ոչ զմեղս . և հաշտեցոյց զբար
 կացեալ հայրն ւծ ը ազգին իւրոյ . և զբո
 նացեալն ստոանայ արար իրխան մարդ կն
 և խափանեաց զիշխանուի նորին . և զազգն
 իւր ազատեալ ՚ի ծառայուէ նորին՝ արար
 սրդի հօրն այ ատելով խնդաղէք այսու
 հետեւ, զի անուանիք ձեր յեբելնա գրեցան :
 1) Եւ ատեն սբն 1) օղտի թէ՛ վս այսորիկ
 ինքն իսկ մեծաւ որու թէ կցորդ եղև ման
 կանց, զի իւրով մահաւամբն խափանեացէ
 զիշխանու թին ստոանայի, և սպրեցաւ սցէ
 զայնստիկ՝ որք հանապաղ կային վտարան
 դեալք ՚ի ծառայուի մահուն երկիւղիւ :
 1) Եւ անգի նմա պարտէր ամիւ և զբարցնմա
 նիլ՝ զի ողորմած լինիցինց : և ուր ինքն զբար
 չարելի մարմինս նցէառ, և նուաւ չարչա
 րեցաւ և զփորձնէառ, կարօղէ և փորձա
 նաւոր ազգին իւրոյ օգնական լինիլ :
 1) Եւ հաւատն քրիստոնէականն այսպէս
 վճռէ . և գիրք սբ և ս յայտնա վկայեն
 թէ՛ ինքն բանն ւծ էառ զմարմին յազգէն
 մարդոյ, և ամիւ կցորդ և մերձաւոր եղև
 մարդկանց և եղբայր կոչեցաւ . և զփորձ
 մարմնոյն էառ զչարչարանս նր կրելով և

նովաւ մեռանելով . և մահո՛ւմբն իւրով
 ազատեաց զմանկունս ազգին իւրոյ 'իծա-
 ռայուն սատանայի , որպէս ցուցաւ :
 Իսկ քաղիւղոնիւքնասենթէ՝ միայն մարդ-
 կային բնութիւնէր 'իկապին , և անձային բնու-
 թին ամիւն անհաղորդ և բաժանելի 'ի նմա-
 նէ կայր 'ի փառս իւր : Եւ թէ այսպէս ,
 ուրեմն բանն ան- ոչ մեղ նման եղև , և ոչ
 ազգական , և ոչ վսմեր չարչարեցաւ և
 զխորձն մերոյ տկարութենէն , և ոչ մեղ
 օգնական եղև , և ոչ ազատեաց 'ի սատա-
 նայէ : Ի՜հա յայտնապէս ներհակին քրիս-
 տոնէական հաւատոյն և սբց գրոց . վսյ և
 մեղանշեն :
 Ինարձե՛լ հաւատն քրիստոնէական վճռէ
 և հարկադրէ հաւատացելոցս հաւատալ
 թէ՛ Ի՜մ ամենակարօղէ , և ոչնչէ անկարե-
 լի նմա զոր ինչ և կանխի :
 Եւ գիրքսբ վկայեն : Ինչ առ իմաստուն
 Օհ մեծապէս կարող լինիլ յամ Ժամ
 առ բնէ . և զօրութ բազկիքոյ ոյլ թղէմ
 դառնայցէ . և ոյլ ամիցէ բեղ թէ՛ զի՛նչ
 գործեցեր : Եւ Եւտարանն առ , Եւմե-
 նայն ինչ կարելի բեն առ ան-
 լի'րդ՝ ը վճռոց հաւատոյս մերոյ և ըստ
 վկայութեան սբ գրոց , մեք հաւատամք աներկ
 բայապէս թէ՛ այն ամենակարող անձն ոյլ
 կարող զամ արարածս 'ի յեռ-թի անել
 յունչ . և զխորհրաւորսն 'ի չորից ներհա-
 կաց

Կաց տարեցց' ի միաբանութի բերել. և մա
 նաւանդ կմարդս ի յոնմարմին հոգւոյ և ի
 հոգեղէն մարմնոյ ի մի բնութի միաւորել.
 և զերկաքանչիւրց էութիւն և զբնութիւն
 անշխոթ պահել ի միում անհատ անձին,
 նոյնպս և կարէ՝ զանձային՝ զանմահ, և զան
 ախտոսիր բնութի իւր, միաւորել ը
 մարդկայնոյ մահկանացուն և ախտաւիր
 բնութեւ ի միում անձին, և զերկաքանչիւրց
 էութիւն և բնութիւն անշխոթ և անուղղակի
 պահել: Իսկ քաղկեդոնիկքն սաւն թէ՝
 անձային բնութիւն և թէ միաւորիցի ը մարդ
 կայնոյ բնութեն, ը կրիւք նորին անկոսնի և
 կամ շխոթի: ուրեմն ոչ հաւատան ամե
 նախորդունն այ:

Եւ այց՝ մեք հաւատամք, զի բանն ան
 իւրով անձային կատարեալ բնութեն միա
 ւորեցաւ ը մարդկայնոյ կատարեալ բնու
 թեն և եղև ը նմա մի բնութի միով անձային
 անձամբն իւրով. և նոյնով մարդկայնով բը
 նութեն և մարմնովն ը որում միացեալ էր,
 ինքն բանն անձ կամաւ և ոչ ի հարկէ՝
 կրեաց զան կիրս մարդոց բաց ի մեղաց և յան
 գամեղի կրից. և ը անձայնոյ պարզ բնութեն
 իւրոյ, մնաց ամենեւին անկիր և անախտ:
 Քանզի նոյն ինքն բանն անձ չարչարիւր
 իւրով չարչարելի մարմնովն, և ի չարչա
 րանն մնայր ամենեւին անչարչար և անկիր՝
 իւրով անութեն. մեռանիւր և թաղիւր նոյն
 բանն

բանն իւրով մարմնոջն, և իմացուն՝ էր
կենդանի և առանձ, և յերկինս լէ հօր յա
Թառ փառաց :

! յայնս հաւատայ ճշմարիտ հաւատն քրիս
տոնէական. և այնքս վկայեն գիրքս քառ
ասացաք : || Եղի՛ խաչեալն այն եթէ ոչ իցէր
կատարեալ և ճշմարիտ անձ, ոչ կարէր օգ
նել հաւատացելոց իւրոց և ոչ գիրկուի
ինչ գործել. և ստիւր ևս հաւատն քրիս
տոնէական և վկայութիւնք քառ գրոց :

ՊԵՆԻ ԹԻ :

Երաբայան Բանի և յորդորայի ասա ազգ
հայոց՝ ասի՛ զգործաւ յայլարանան աղան
բանորայ, և մանաւանդ ՚ի դէջ հետքեալ
կորսպեան որդւոցն :

արձուցաւ քառան մեր այլ
սուհե տե առ մերային օրհ
նաժառանգ ազգդ Հայոց,
հարազատ և լուսամտու

որդիւսդ սէյն Պրիգորի | Եւսանորջին մե
րոյ, և սէյ և քնախջի | Եւսոյս | ջմիածնի.
որոց և ծանուցնեմք ցաւակցաբար՝ սնուստ
մուօք և ճշմարիտ սիրով : ՚ի՛ սննդի ահա՛ ցու
ցաք ձեզ կարճաւօտ և դիւրամ՝ բանիւ
զճշմարիտ հաւատ և զմարբուր դաւանութի
հայաստանեայցս սէյ եկեղեցւոյ. նաև՝ հա
ւաս

Լատուեցաք սբօց գրոց վկայութեւն և ինասնեց
 աւանդութեց թէ՛ նոյն հաւատ և դաւանա
 նութիւնէ, որ իբրեւ և յառաքելոց նորին քա
 ռողեցաւ աշխարհի. և ինոցանէ աւանդե
 ցաւ հետևողաց նոցին նախնեաց սբօց հայ
 րապետաց. և հաւատաւալ կամոնեցաւ յե
 րից սբօց Ժողովոցն և ինոցունց ուղիղ գծիւ
 աւանդեցաւ եկեղեցւոյս հայապատմեաց
 ի ձեռն սբն Վրիդորի ռաւանորչին մերոյ
 և նորին օրհնեալ շառաւիղացն. զոր և
 երանեալ մերձակայ նախնիքն մեր անարատ
 և անշեղ պահելով՝ մեզ աւանդեցին, և
 ինքեանք ղերժան իսարառուց իւրեանց :
 Եւ հաւ մեք ի յազատել զմեզ ի մերոցն պար
 տուց, զնոյն հաւատ և դաւանութիւն սնա
 րատ և անխոփոխ՝ մերայնոցիւ աւանդեցաք :
 Իւրեմն գրեմ՝ ձեզ զճմարտուն յայտնադնս՝
 զի և ես ազատիցիմ իսարառուց իմոց : Եւ
 գէս մերմէ եթէ զք շեղեցի յայս հաւանոցս՝
 և յեկեղեցւոյս մերմէ ապստամբիցի, մե
 ծապէս մեղանջ և անկանի ընդովիւք և
 դատապարտի ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ : զի
 կամակար մտօք մտքատի ըզէմ՝ ճմարտու
 թե՛ հոգւոյնսն՝ որով խօսեցան նախնի սբ
 հարքն. որէ անթողլի մեզ ըստմին քի :
 Եւ թողտաք զայլմ որք սյլեն ի մէնջ՝
 աղէս, լեզուս, դաւանութեւ և կրօնիւք
 ի թնէ անոռի. առ որս ջունիմք ինչ ասելոյ .
 այլ մանաւանդ ըռնիլ պարտաւորիմք իբր

զէ դէպարս ին այնմ զի են քրիստոսն եւ պ, եթէ
 և ինքեանք ըռնիցին զմէ զճշմարիտ սիրով
 և ոչ նենդիցեն : Բայց ունիմք տեսելոյ առ
 ոմանոս ապականեալս և ուրացօղս սրբ ի
 նախնեցիւքնց զուրով հայազունք . սնեալք
 և զարգացելք ի ծոց սբլ եկեղեցւոյս հայ
 աստանեայց . և լուսաւորեալք հաւատով
 ի ձեռն սբլն Վրիգորի Լուսաւորչին մե
 րոյ . յետոյ թողեալ զազգս և զեկեղեցիս
 իւրեանց, ուրանան զհաւատս սբլ լուսաւոր
 չին իւրեանց՝ առ ոտն արկանելով զայնքան
 սարսառելի ջարջալանս և զերախտիս նորին .
 և յարին առ ալլ . (Թէպէտ և ոչ նոցա հետե
 ին :) Բայց ոչ վնայլ ինչ պատճառի, ալ
 միայն վնմարմնոյ հեշտութե և պղտոյ ծա
 ւալութե : Հաւատաւեալ վնայնպիտեացն
 ասե նքն Պօղոս թէ՛ մհ լալով ասեմ զթշա
 մեաց խաչին քի . որոց կատրածն կորուստ
 է . որոց ան որովայննէ՝ և փառք ամսթն իւ
 րեանց . որք զերկրաւորս և եթ խորհին :
 Բայց զի՛նչ ասասցոսք և վն տմանց առաւ և
 մկրտէ վարդապետ, և չիք կարդւորաց . նեն
 գաւոր և չար մշակացն այգւոյ սբլն Վրի
 գորի լուսաւորչին մերոյ . լիք և քամատու
 լաս զաւակացն : Եւք ի հայրենեաց զուրով
 զուրիք և աղքատք յամենից մարմնաւոր
 պիտոյից . իհողեւոր և ի մարմնաւոր բա
 րեաց և չորհաց սովնելին դատարիք . և
 ինքեանք յամի անպիտանք և անաբժսնք

փշրանաց սեղանոյ . գ. ուեհիկք և զաւակք
 գ. ուեհիկաց ։ որք հարկեցեալք ՚ի յնմի պակա
 տուէ և ՚ի պէսպէս տառապանքուէ աշխար
 հի , եկեալ մտանեն յոյդիս սէնն Վրկորի .
 քմ ՚ի յաթուռ , ՚ի վանա . և կամ յարին առ
 ոմանա վարդապետս ՚ի ծառայութիւն , գ. ուեհ
 քի պատառ . մի հաց գ. տեալ ապրիցին ։ Եւ
 ՚ի գիրքանաւ և ՚ի հարստանաւն հոգեւորօք և
 մարմնաւորօք , ուրանան խալառ և մոռա
 նան զայնքան շնորհան և զշնորհատուն . և լի
 յուրացի առեւ զպատառն երանեն . և սկա
 նին այնուհետեւ նաւաքանահեւ և ծաղր առ
 նեւ գերաստանոր ծնողն և զշնորհատու
 զեկեղեցիս իւրենց . և լի անկեղծն յերկնից
 Զանան բարեւտաւն և զմնացեալն ։
 Վրդ. սէնն Վրդոս թէնիտ զխլացեւ ակամօ
 այնպիսեացն իւր ուսամբ հարկանէ գ. ուե
 լով թէ յիշեցեք զառաջնորդս ձեր որք խօ
 սեցան ձեզ զբանն այ . հայեցեալք յեւր գնա
 ցից նոյ , նմանօղբ եղերուք հաւատոցն .
 բայց նոյ խլացեալք գ. ուեհիկ ոչ լեն զձայն թով
 չի ճարտարի ։

Եւ մէք յիշեցուք զառաջնորդն և զնախ-
 կին լուսաւորին ազգիս մերոյ զԲ. Եւ արեւն
 Թաղէոս . զհաւատարիմ մշակն քիւրղ
 սրտացաւ պահապանն այգւոյս մերոյ . որ
 յուգաւ ևս կոչի . և տեսցուք Թէ՛ ո՞րպէս խօսի
 վասն հաւատոյ , և զինչ պատուիրէ մեզ
 հետեողացս իւրոց : Բանգի գիտելով մար
 145 Ժ ԳԱ

Գարե՛, ակամս հոգւով՝ զի՛ իյեւոմն ժամանակս
 երևեւոց էին յաղգս մեր այնպիսիք նենգաւ
 շոր մշակք և սուտ վարդանոցք, իթուղծս
 կաթուղիկեայց գրե՛ առ մեզ յորդորական
 բանիւ՛ ասելով թէ՛ սիրելէք իմ։ Հարկ յան
 ձին կարայ գրել ձեզ և աղաչել, զի ճգնի
 ցիք ի վր՝ հաւատոյն որ միանդամ՝ աւան
 դեցան ձեզ սքցդ և ընտրեւոցդ։ Քանզի
 սպրդեցին մօտն ոմանք ամբարիշտք՝ որք
 զայմերոյ ճորհն դարձուցին յանկարգութի։
 Իբր կամի ասել ար Ղաթեպոս մեր թէ՛
 հարկ եղև ինձ գրել ձեզ նախապս և զգու
 շացուցանել՝ իմ սիրելի ժողովուրդ և վի
 ճակ ազգդ հայոց։ զի այդ հաւատդ որ ի
 մէջ և ի հետևողացն մերոց աւանդեցան
 ձեզ և ընտրեալ և սք եկեղեցւորդ հայա
 տանեայց, պի՛նտ պահիցէք։ Եւ ի վր՝ դորա
 ճգնեալ նահատակիցիք։ Եւ մի՛ խաբիցիք
 յոմանց խաբեք այլոց և սուտ վրդարաց՝ որք
 իբրև զդև մարմնաւոր սպրդելք մօտենն
 ի ձեզ։ Վանզի նոքա ամբարիշտք են։ Ք՛
 սուտք, նենգաւորք, և հակառակք ճրշ
 մարտութե։ զի զայ ճորհն յանկարգութի
 դարձուցին։ Վանզի՛ զճորհն անպիսն և
 զհոգումն վարդապետութե զոր ընկալան,
 անկարգութե իւրեանց պատճառ և գոր
 ծի արարին։ զի ճամարիտ վարդապետին
 քի զամուսն ընկալան, ստուէ և խաբէու
 թեան հետևեցան։ Իհաւատս իւրեանց
 146
 ին

Ինքեանք պարտ էին մնալ հաստատունք և
 այլոց զնոյն քարոզել, ինքեանք մոլորեցան
 և այլոց ևս չար օրինակ և գայթակղեցու
 յիւ լինին : Օ կաթն կերին և զսորն զգե
 ցան, յետոյ ի գայլ փոխարկեցեւք՝ զհօտան
 պատառեցին և մոլորեցուցին :
 Եւ արցցուք ցերանելի Մաքեալ մեր թէ՛
 ո՛վ սբդ և երախտաւորդ մեր . զի՛նչ նշան
 տաս մեզ զնոցանէ, զի ճանաչեսցուք զիս :
 Եւ շան տայ մեզ երանելին ասելով թէ՛՝ ու
 բա են շոգմոգք, այսինքն՝ կեղծաւորք և
 խաբէբայք . իսէրս իւրեանց՝ խարդախու
 թեամբ . լինին ընդ ձեզ ուրախակիցք, զի
 աներկիւղ զանձինս իւրեանց ճարակեցեն .
 առնուն ակն երեսաց վառն օգտի :
 Տե՛սէք սիրելի ազգդ Հայոց . զի երանելի
 Մաքեալս մեր՝ մարդարէակին հոգւով
 այնպէս հաւաստեաւ նախաձառէ զբարս
 այնպիսեաց խաբէբայից սուտ վարդապօտաց,
 ո՞վ թէ՛ յիւր Ժամանակս լեալ՝ և ինքնին
 ահանառեւ իցէ : Եւ այնպիսեաց նշանն այսէ,
 ասէ . զի լինին շոգմոգք, կեղծաւորք և խա
 բէբայք . որք միասիտ անձանց ցուցանեն,
 զինքեանս սիրելի և բարեկամ . բայց դուք
 մի հաւատայք նոյն . զի սէր նոցա խարդա
 խութիւն և նենգաւորութիւն է . զայն ամ վառն
 օգտի իւրեանց առնեն, զի զձեզ հաւատա
 ցուցեալ խաբէսցեն, և ինքեանք զանձինս
 իւրեանց աներկիւղ ճարակեցեն : Եւ
 ասա

ասէա տեսանէմք յայտնապէս ՚ի ժամանակիս
 յայս քանզի այն է արհեստ նոցա, զի պէս
 պէս խաբէական հնարիւք պատրին զսար
 զամիսան աղբիս մերոյ. առնուն զգոյն, և
 Կորուսանեն զհաւատն և զհոգին:
 Ի սրճէլատն մեզ ի վերջ իսկապէս ու Վա
 քեալդ քի և լուսաւորիչդ. Հայոց. Թէ
 որոյ նմանին նք և զինչ կոչին: Պատասխա
 նէ երանելին Թէ՛ նք են ամուք՝ անջուղք
 և հողմակոծեալք: Կառք՝ անպտուղք,
 կրկնամեռք և խլեալք արմատաբիւ: ան
 սաստ ալիք ծովու, որք միշտ փրփրեն զիւ
 րեանց զանձանցն ամօթ: և աստեղք մը

լարք:

Ի աւապէս լւարուք, ի վազդդ Հայոց,
 և ուսարուք ՚ի սրբազան Վաքեւոյս մեր
 մէ զորպիսութիւն այնպիսեաց սուտ և մոլո
 րութե վազդ տպետաց և չիք կարդաւո
 րաց հետեւոյն ՚ի մենջ՝ որ ինքն ՚ի հոգւոյն
 ոք, ուսեալ նախապէս՝ պատմէ և մեզ զի
 զիտապուք, և զգուշացեալք հեռի միաս
 ցուք ՚ինչ է իբրև ՚ի թուաւորաց զեւնոյ:
 Ի դեռ են ասէ, ամուք անջուղք և հողմա
 կոծեալք: Վսկն յայնժամ է դուլելի և
 պիտանի, յորժամ զանձրև հեղուցու յեր
 կիր ՚ի յոռոգէ՝ և զպարեալ վայրն դադա
 րեցուցանել և ՚ի զովացուցանել: Իսկ ան
 ջուր ամպն է ամենեւին անպիտան. որ զդա
 տարի որոտալն միայն ունի և ոչ այլ ինչ

Գուտ : և հողմոց ևս խաղալիք . զոր ուր և
 կամին , վարեն անխտիր : Այնպէս և այն
 խաբէբայ մուրուէ վարդապետքն ըսէն
 Սարգսի շուրհաւոյն , զկերպարանս վար-
 դապետի ունելով՝ միայն զուր որոտան ,
 այսինքն՝ շողմոց և կեղծաւոր բանիւք զին-
 քեանս գիտուն և ուղղափառ ցուցանէն
 ունին . բայց ի կենդանի ջրոյն ճշմարտու-
 անենակն անմասն են . որք ի չարացուցանել
 և յաղաղել առանէլ փութան զմատաղա-
 տունիս՝ բան ի ծաղկեցուցանել : և ինքեւք
 իբրու հողմակոծեալ ի գիւէ , սատ և անդ
 վարին միշտ՝ և անդադար ծփին և հարու-
 ծին . ոչ ունելով յուրեք զդադար մի :
 Սատք ստէ , անպտուղք , կրկնամեռք ,
 և խելք արմատաքի : Ստուն յայնժամէ
 գովելի , յորժամ զպտուղ իւր ի ժամու-
 տայցէ . և թէ՛ ոչ , հաստանելի է և ի հուր
 արկանելի : Այնպս և նք՝ թէ պէտ վարդա-
 պետք կոչին , բայց զպտուղ վարդապե-
 տութե ոչ ունին . այլ ը գծնի՝ զհուր մը-
 լորութե ընձիւղեն . որով ը ինքեանց , և
 զպատահէ լան պրեն և աղափնեն հողւով
 և հաւատով : Արկնամեռք են ստէ . այս
 ինքն մեռելք հողւով և ապրնեալք մարմ-
 նով . չորացելք հաւատով և գործով : Ան-
 խելալք արմատաքի . քի խելալք և քան-
 ջեալք իբուս արմատոց իւրեանց . ի հա-
 լատոյ և յեկեղեցոյ , ի յերկրէ հոյե-
 նալ ,

նեաց, յազգէ և յընտանեաց. անբուն և
 անտուն: ոչ համաձայնեալք ՚ի յազգ և ՚ի
 Ժողովուրդ մի. ՚ի հաւատ և յեկեղեցի մի:
 որք և գորով ամ ազգաց և եկեղեցեաց ան
 համաձայնք և անմանաբ, յամենեցունց ա
 տին՝ խոտին և առակին. թէպէտ լըբու թին
 իւրեանց ոչ թողու զգալ և իմանալ:
 Եւ լըբու թի իւրեանց այնքան փակեալ
 և կուրացուցեալ է զտեսութի մտացն, որք
 ոչ երբէք խոյան և մտածեն, և ոչ ամաչեն
 բնաւ թէ՛ նախնիքն, վարժիչքն և կար
 դատութիւն իւրեանց՝ ուր, և ինքեանք ուր:
 յոր եկեղեցի մկրտեալք և զարգացեալք,
 ուր, և յուսմէ՛ առեալ զատօրիճան և ըզ
 կարգ. յոր Ժողովրդեան և յոր վիճակի
 վր, և որպիսի պայմանաւ և զինչ ուխ
 տին. այժմ՝ ուր շրջին և յոր եկեղեցի
 մտանեն և զկարգ պաշտեն. (թէ պէտ ոչ
 յեկեղեցի մտանեն և ոչ զկարգ պաշտեն):
 Իբա են յիրաւի և հօրն մերոյ սէշն Վրի
 գորի Լուսաւորչին անառակ որդիք. որք
 թողեալ զբարեի, զողորմած և զառաւա
 տուր տունն նրին զազգս Հայոց՝ գնացել
 յարին յայլ՝ և նոցա խոզարած լինին:
 Եւ սորա են ասէ դարձել՝ անապտ աղիք
 ծովու, որք միշտ փրփրեն զանձանցն աւօթ:
 Վանզի՛ նման սրեաց ծովու ոչ յուսմբե
 խորչն և սանձին, ոչ ՚իսաստից պատկա
 ռին. ոչ խրատուց և յորդորանաց լսեն և

զգաստանան. ոչ յայ երկնչին և ոչ ի մարդ-
 կանէ ամաչին. ոչ յերախտիս նախնեացն և
 կառեն, և ոչ զբարեբարութիս ծնողացն և
 երախտաւորացն մտածեն. այլ ոպ զժող-
 մոյէ գնեալ և փրփրեալ՝ զեղուն զչարիս մո-
 լորութե իւրեանց ի միտս միամտաց ։
 Եւ ոպ զմոլոր աստեղո՝ չունին զկանօն և
 զսահման մի գնացից իւրեանց. չունին զյա-
 տուկ տեղի, զվիճակ, զեկեղեցի և զժողո-
 վուրդ մի. ոչ նմանին վարդապետաց և կար-
 գաւորաց ազգի միոյ ։ այլ միշտ մոլորեալք
 և աստանդականք, սահե սլք և յածեալք
 ի տանէ ի տուն և ծակէ ի ծակ, փախե-
 լով ի լուսոյ և ի յայտնութե ։ Եւ թէ վախ-
 ճան սոցա մըրիցէ եղերելոց. ասէ թէ՛ որոց
 վնճխաւարին յաւիտենից պահեալ կայ ։
 Եւ զի մի՛ կարծիցեմք թէ՛ ուրեմն ի մեջ
 մարդկանց օրինակ ոչ գոյր սոցա, վսայսո-
 րիկ անկենդան իրաց նմանեցոյց. վայ՛ և յա-
 րաբերե սց զօրինակ ի մարդկանց՝ ջուգանե-
 լով հանդերձ գործովքն և վախճանօքն ։
 Այլ այլ նց ասէ. զի ըն ճանապարհին կայէնի
 գնացին, ըն մոլորութեն բազաւանց զեղիւ-
 ցան զհետ վարձուց. և ըն հակառակութեն
 կորխայ կորեան ։ Կայէնի ճանապարհն ան-
 էր, որ նախանձեցաւ ի բարեպաշտութեդ
 բօրն, իսաբերովէ հան ի տանէն և սգան
 զնա ։ Եւ ի կողէն այլ ի զղջումն, ոչ միայն ոչ
 հնազանդեցաւ, այլ և լրբաբար պատասխա-

նեաց : Վոյննա և սոքա ի յանկանիւն յաջացն
 ալ և ծնողաց , նախանձին ընդ է զբարս իւ
 բեանց վս բարեպաշտութիւնալոյն նոյն ի հա
 ճատու և ի հնազանդութիւն նախնեաց հարցն
 իւրեանց : Սոյ միշտ ջանան՝ զի խաբէլով
 հանցեն զնս ի տանէ՝ քոյե կեղեցւոյ և ի հա
 ճատոյ , և սպանցեն : Սոք և ի նախատիւն
 և ի իտրատիւն ի գլխաւորաց եկեղեցւոյ ,
 իսպառ լըբացէլք՝ գտանին անհնազանդք :
 Բազում վս կաշատոյ անծանել կամե
 ցաւ զժողովուրդն ալ : Վոյննա և սոքա վս
 պրովայնի և մարմնաց հեշտութե , անարդէն
 և ուրանան զհաճատ և զեկեղեցիս իւրեանց :
 Սորիս հակառակ եկաց մօսէսի առաջնոր
 դին իւրոյ՝ անորդելով զնա և յտուկ խունկ
 ծխելով : Վոյննա և սոքա ըդէմ՝ նախնեաց
 հարց և առաջնորդաց իւրեանց՝ զնոր իմն
 հաճատ բարոյէն և զնոյն անարդէն : Սոյն
 պարբիս առէ , և նոյն նման և սոքանն ժա
 րանդելոց զվայն յաւ իտենական :

Սիրելի ազգդ իմ հայոց . այս երանելի և
 սուրբ Մարգարէ (Սարգիս , ուր թէ՛ մար
 դարէական հոգւով յառաջագոյն գիտա
 ցեալ թէ՛ ի յետին ժամանակս աշպխալք
 խաբէբայք և սուս վարդապետք երեւելոց են
 յազգի մերում , վս ուր սրտացաւ և բաջ
 հոխլ՝ յսմի ջանիւք և հոգադողութիւն
 շարուցանէ զմեզ պատմելով միշտմիջէ զոր
 պիտութիւն նոյն երկար բանիւք : Երեւթէ՛

յառաւել հոգացողուն, թողեալ զայլ
 պատուէրս՝ զսոս հարկաւոր համարելով
 քան զեմ, ՚ի բոլոր թուղթն իւր յայս միտս
 խօսի և զնց խաբէութեցն ճառէ, զի մէք գի-
 տասցուք և զգուշացուք յայնպիսեաց խա-
 բեբայից։ (Վաստի՛ յետերկարաբար խօսե-
 լոյն իւրոյ զնոցնէ, առ ՚ի հաւատարմացու-
 ցանեւ զնախահոգութիւն և զմարդաբէտբար
 գուշակութեմն, վերաբերէ ասելով թէ՛ ոչ
 եթէ ես միայն զգուշացուցանեմ՝ զձեզ վա-
 րքոց մուրեցուցցան, այլև՝ այլ առաքելք
 եղբարքն մեր ծանուցեալ են ձեզ յառա-
 ջագոյն, զի գիտասցիք և զգուշացիք՝
 (Նշեցէք ասէ՛ սիրելիք իմ, զկանխասաց
 բանս առաքելոցն Թոն մերոյ և փրկչին յի-
 քի։ որք ասէին ձեզ թէ՛ ՚ի յետին ժամա-
 նակս եղիցին մարդք, արհամարհողք, որք
 լիւրեանց ամբարշտութեցն գնայցեն։) Ի
 շէջէք զբանս նոց և զգուշացարուք յայնպի-
 սեացն. զի նոք են նշանակեալք շնչաւորք,
 որք զհոգի ոչ ունիցին։ Իբր թէ՛ մի՛ կար
 ծիցէք զնոց վախճանական հոգևոր մարդ,
 այլ առակել, և անամեթ՝ լոկ շնչաւոր սո-
 քան և անհոգի. զի ոչ զյարուի մեռելոց հա-
 շատան. ոչ զդատաստան. և ոչ զքննութի-
 զործոց։

Սբ Բարբելոյն Ալեքսանդրի և Պողոսի և
 Յովնանու զբանս բերէ ՚ի վկայութի ասա-
 ցելոցն իւրոց՝ և զմեզ յորդորէ ՚ի յիշել՝ սբ

Բանգի սբ առաքեալն Պետրոս ՚ի յԵհան
 րական Թուղթն (զոր գրէ ՚ի սփիւսս հեթա
 նոսաց . Է սրս և յանունէ յիշէ զկապա
 դովկիս՝ որէ առաջին հայք , զոր կոչէ ազգ
 սբ և ընտիր՝ Թագաւորութեւ և քահանայու
 Թեամբ . Ժողովուրդ այս սեպհական , գտելք
 զողորմութի ՚ի նմանէ և կոչեցեալք ՚ի սբան
 լելի լոյս հաւատոյ նր .) սոսե թէ՛ բայց զայս
 նախ գիտածիք . զի յաւուրս յետինս եկե
 ցեն արհամարհողք և այսպանողք , որք ը
 իւրեանց ցանկութեցն գնայցեն : () ՚ի սրով
 հետեւ միով հոգւով խօսելն սրբազան ա
 ռաքեալքն , վնջ միասն մարգարէանան և
 պատմեն զորպիսութիս ապագայ խղճեալիցն .
 զի ոնց սբն իւրեանց կոչեաց զնս արհամար
 հողք և այսպանողք , նոյնպէս և սոս կոչէ :
 քանզի սոսե՝ նոքա են արհամարհողք՝ անոր
 գողք և ծածղ առնողք սբցգրոյ , ամ եկե
 ղեցեաց , օրինաց և կանոնաց . զի զամն քա
 մահեն և խոտեն , զի զմին ոչ պահցին և ոչ
 ը միով լծով անկանխցին . ոպ տեսանեմք ա
 հա : Բանգի զբնիկ ազգին իւրեանց զեկե
 ղեցին , զկանոնս և զարարողութիսն ոչ պահեն
 և ոչ ընդունին . յեկեղեցիսն ոչ գնան , և
 զկարգս ոչ պաշտեն , և զպահքն ոչ պահեն
 սոսելով թէ՛ մեք Քրիստոսի եմք : Իսկ և զՔր
 ոստոսացն բնաւ ոչ ընդունին և ոչ պահեն
 թէ՛ մեք հայ եմք . (ոնց սոսելոցեմք յիւրու մի

տեղւոյն) Աւրեմն՝ ը մարգրէին, այսօրիկ
 ամբարիշտքս ոչ այսպէս են և ոչ այնպէս. այլ
 ուր զփոշի՝ զոր դիւակաւն հոգմն հոսէ այսօր և
 անդր: Աւրեմն՝ ը առակին հասարակաց,
 թոքա են այն կենդանին՝ որ ՚ի հարկիլն ՚ի թռ
 լիլ, ասէ՝ և ս ուղտ եմ. և ՚ի բառնիլ հրաւի
 լիլ, ասէ՝ և ս թռչուն եմ: Թոքա են՝ որք ոչ
 լէրմ են և ոչ ցուրտ. այլ գաղձ փոխելք ՚ի
 բերանոյ: Օ ի որովհետեւ ինքեանք ոչ
 միայ աղբի և օրինաց հաւանին և հեռեւին,
 վսայսորիկ և յամենեցունց աղբաց խտե
 լիք են և փոխելք:
 Լաւ ապա նմանեցուցնելով զայս խաբէու
 թեան վարդապետոս սուտ մարգարէից,
 ասէ թէ՝ ուր ՚ի հնումն իննէ ին սուտ մարգա
 րէք ՚ի ժողովրդեանն, նոյնպէս և ՚ի ձեզ
 երեւելոցն սուտ վարդապետք. որք որպը
 դէլք մութանեն զհերձուածս կորստեան:
 և բաղումք անկեալք երթիցեն զհետնոցա
 անառակութեն: Օ ի ՚ի բազում տեղիս գրի
 յիրաւի յաժաշունց գիրն թէ՝ յորժմ՝ ճշ
 մարիտ մարգարէքն առաքեալք յայ՝ քա
 ղողէին ժողովրդեանն թէ՝ ՚ի մեզաց ՚ի բաց
 կացէք, և ի չարեց դարձարուլք և զօրէնայ
 պահեցէք, և այլն: և թէ ոչ, պատժելոցէ
 զձեզ ամ. անդէն յառաջ գային սուտ մար
 ցարէքն և ստեին, սուտ ստեն դոքա և թու
 լացուցանեն զսիրտ և զձեռս պատերազմ
 զոց. զի ամ ռդումսձէ, և ոչ պատժէ զձեզ:

և այլն։ () որ ահա ճշմարտացի տեսանեմք ի
 նորումս։ Վճանգի՛ ամ գիրքս քե՛ և քս ամն
 մեր, և նորինս քաւաքեալքն, և նախնիս ք
 հարքն, ամենեքեան համաձայն քարոզեն և
 միշտ գոչեն ի լսելիս հաւատացելոց՝ հեռի
 կալ ի մեղաց և յամանկարդ գնացից։ և զգոր
 ծեալ մեղսն աստէն զղջալ և սալաշխաբել
 և թողուի գտանել չնոյնիս և քարոզեն ի յօ
 ըննս և ի պատուիրանս այ հասնտուն կալ
 յաղօթս, յողորմութիս և ի սպաս արի միալ
 և կանոնաց եկեղեցւոյ՝ և եկիցւոյ գլուխ
 կարգեալ առաջնորդաց հաղանդ և հպա
 տակ կալ։ և յայլ ամ բարեգործութիս արի
 և հաստատուն լինիլ, զի արքայուն այար
 ժանասցուք։ և թէ ոչ, մեղաւորաց դժոխք
 գոյ պատրաստել։ քանզի այսէ ժամանակ
 ընդունելի և օր փրկուէ։ իսկ ի հանդեր
 ձեալն, արդար դատաստանաւ իւրաքան
 չիւր գործոց հատուցումն է լինելոյ թարյ
 ողորմութե։ Վճայէս քարոզեն ամ գիրք
 ամայինք և ճշմարտուէ վարդապետ։
 Իսկ այնք խաբեբայ սուտ վարդապետքն և
 աշակերտքն նեռին, մտեալ տանէ ի տուն,
 հեղուն յականջս միանուաց թէ՛ այդ վար
 դապետքդ խաբեն զձեզ և յաշխարհի վայ
 ելջուէց զրկեն։ զայնարհս վս մեր արար
 ամ զի վայելիցուք։ ամ զիւր արարածն վս
 աշխարհի վայելջութե ոչ տանի ի դժոխս։
 զի ողորմած է, և ներէ՛ զսրինչ առնեմք։ Եւ

Կերականութիւնսն պղծեց զմարդ. զորինչ զնիցեն
 առաջի ձեր, կերթիւք: Այն էրիտասարդաց,
 գեղեցկաց, ծերոց, թագաւորաց և զինուո
 րաց՝ ոչ գոյ պահք. ուտել պարտին՝ զի ա
 ռողջ ծնացեն: Օ ինչ և կամիս, արա՛, մի
 այն թէ՛ քի երկու բնութիւնսն, և փափին
 հնազանդիւր. զինա ունի հրաման, և մեզ ևս
 տուէալ է ի խսանութի թողուլ զմեզս: և
 քաւարան ևս գոյ՝ յորում արդարանաս և
 յաբաւութիւն գնաս: Այս է քարոզն մուրե
 յուղիչ վարդապետաց:

Այն աշակաւք քարոզքս մինչ հաւանելիք
 են թուլամորթ և մարմնապաշտ անձանց,
 վնասէ, և բազումք անկեալք և թերա
 հաւատք երթիցեն զհետ նոցա մատուցեցն:

Այն աշակաւք խաբէբայքս՝ ասէ, աչս
 ունին հանդոյնս սրունկաց՝ անդադարս ի մե
 ղաց՝ պատրել զանձինս յողդ-յողդաց. և ունին
 զսիրտ հարեալ զազահութեամբ, մանկուք անի
 ծից: Այն թողեալ զուղորդ ճանապարհն,
 մուրեցած զհետ ճանապարհին բաղամու:

Այն յետոյ համաձայն սրբն Աւագոսի, ա
 սէ՛ սոքա են աղբիւրք անջրդիք և մեղք վա
 րեալք ի մորկէ. որոց աղջամուղջք խաւա
 րին յաւիտենից պահեալք կան: Այս ամսք
 անջրդիք հողմանիւժեալք ատաց, սա՛ մեղք
 վարելք ի մորկէ. և երկուքն ևս զհուրն
 և զվիհն յաւիտենից ատեն պատրաստեալ
 այնպիսեացն: Այն է լաւապէս մտածիցես,

Կարեն գիտեւ թէ՝ որպէս յարմար Լեւոյ
 նանմանն նան տան նց, և որպէս ստուգապս
 պատմեն զորպիսութիւն այնց խաբէբայից ։
 Սոցա նման Լեւոյն Սորոս ասէ, Սոցա
 սր յայանապէս ասէ թէ՝ ի ժամանակս յե
 տինս քակտեսցին ոմանք ի հաւատոցն և հայ
 եսցին յայսս մոլորութե և ի վարդապետու
 թիւնս գիւնաց. կեղծաւորք. ստաբանք.
 խարեալք խղճիւ մտաց. որք ունիցին զկէր
 պարանո անպաշտութե, և ի ջորութե անտի
 նրութեացեալք ։ Տե՛ս թէ որպէս նան տայ և
 այս երանելիս այնց խաբէբայից ցուցանե
 լով և զգործս նց ։ Վանգի աշտպիսիքս են ա
 սէ, որք մտանն տանէ ի տուն, և գերեն լիս
 նայս շէղջակուտէրս մեղօք և վալէրս ի պէս
 պէս ցանկիւն ։ Որքա են ասէ, որք յամօտ
 ուսանին, և երբէք ի գիտութի ճշմարտու
 թեան ոչ հասանին ։ Որքա են մարդք ապա
 կանէլք մոօք՝ անպիտանք ի հաւատս ։ Որ
 քա են, որք խոտանան գիտել զանձ, և գոր
 ծովք իւրեանց ուրանան. պիղծք և անհա
 շանք. և յամ գործս բարեալ անպիտանք ։
 Եւ սորա ոչ երբէք գայցեն յառաջ ի
 լաւ անդր. այլ միշտ մոլորեալք, և մոլորե
 ցուցանեն զայս ։ Վանգի ասէ՝ աշտպիսիքս
 ողջամիտ վարդապետու են ոչ անոան. այլ ը
 իւրեանց ցանկուեցն վարին ։ Եւ այսպէս
 ցուցեալ զորպիսութիւն նոցա, յայնուրեք ևս
 խորատէ զմեզ ի զգուշանալ յայնպիսեացն.

ատելով թէ՛ վ'ս այնպիսեացն գրել առ ձեզ՝
 ինչ ոչինչէ դռնդ աղէրէ, և ձեզ կարի զգու-
 շանալի: զգոյշ եղելուք՝ ի շանց սնտի: զգոյշ
 եղելուք՝ ի չար մշակաց անտի: |, Եւ յայլ ուր
 ևս թէ՛ գիտաւթիք՝ զի թիւրեւք են այնպի
 սիքն՝ և մեղանչեն՝ անձաւնք զանձինս
 դատաւարութեալ:

Զամաձայն սոցա և սքն: } օհաննէս ասէ:
 || րդեակք՝ յետին ժամանակէ և ուր լուայք
 թէ՛ նեռն գալոցէ. և արդէն իսկ նեռինք
 բազումք եկեալք են. որով մարթիմք իմա-
 նալ թէ՛ յետին ժամանակէ: |, Եւ այս նե-
 ուինքս՝ թէպէտ ի մէնջ ելին, այլ ոչ էին ի
 մէնջ. զի եթէ ի մէնջ էին, ապա առ մեզ
 քնային. ուրեմն գիտաւթիք, զի ոչ էին ի մէնջ.
 այլ նեռինք և՛ ի նեռանէ առաքեալք: |, Եւ
 դուք մի՛ հաւատայք նց, և մի՛ ընդունիցիք
 զնս՝ ի տառն. և մի՛ ողջայն տայք նոցա. և որ
 ասաւցէ նոցա ողջոյն, կցորդ լինի չարեաց

Գործոց նոցա:
 Գիտաւթիք ուրեմն իմ սիրելի ազգդ
 Հայոց. այս երանելի առաքեալքս
 որք այսօր համաձայն և նոյնափոք բանիւք
 այսքան ասեն և ստեպ ստեպ զգուշացուցա-
 նեն զմեզ, մի՛ կարծիցէք թէ՛ վ'ս հասարակ
 մեղաւորաց և անօրինաց, և կամ վ'ս այլազ
 գեաց և անհաւատից ասեն, այլ յատկա-
 պէս վ'ս ի մէնջ հեատել ուրացողաց, և մա-
 նաւանդ՝ չիք և խաբեբայ, ծակամուտ և

պատրիչ սուտ կարգաւորաց արդաւան ա
 սեն հաւաստեալ . ոչ միայն ի մէջդ հեւ
 տելոց , այլ յորոց արդաց և իցեն՝ այնպի
 սեաց ծակամտից . որք ծակէ ի ծակ շրջե
 լով՝ զմիափստ անձինս արատեն . և զպարզ
 միտս նոցա պղտորել՝ քարշեն ի կորուստ :
 Իսկ յայտնի նշանօք և օրինակօք ցուցանեն
 զյատկութիւն , զբարս և զգործս նոցա . որք ա
 ռանց ամտարակուսութեց՝ այնց խաբե
 բայցն յարմարին , և այնպիսի ծակամտ
 սուտ կարգաւորացն . և ոչ այլոց մեղաւո
 րաց և անհաւաստից : Վասնզի ոչ միայն այս
 ջրերին սբ առաքելքս , այլ և ամ նախնի
 երանելի հայրապետքն՝ ստացել են և ասեն
 համաձայն սց վս այնպիսեաց խաբեբայից
 և ուրացողաց . ուսեալք ի քէ որ տսէ :
 () Գոյշ լերուք ի սուտ մարգարէից՝ որք
 գան առ ձեզ հանդերձիւք ոչխարաց , և
 ինեբքոյ են գայլք յափշտակողք :
 Երբնս և ես իբրու ւնանդ առել ի քէ ,
 ի սքն Ղաբելոց նորին , և մանաւանդ
 յատկապէս ի նախնին լուսաւորէն մերմէ
 ի սքն Թադէոսէ Ղաբելոյն , և ի նախ
 նեաց սքն հարցն մերոց՝ այժմ՝ ձեզ հարա
 զատ զաւանդող սքն Թադէոսի առաքե
 լոյն և սքն Վրիգորի] լուսաւորէին մերոյ ,
 և Վստիջի Վթուդոյ] շմաւոնի , ա
 ճանդեմ ասելով . զգոյշ եղբուք ի յոյժա
 րամուրթ գայլոց . քի ի հայախօս հայակերպ

և հայուրաց խաբէբայից. ի մէջ հետեւալ
 ակթարմայ և ակտամիկ կոչեցելոցն. և մա
 նաւանդ. ի չիք կարգաւորաց և ի չիք վար
 դապետաց յեկեղեցւոյս մերմէ ապստամ
 բից: Լ՛ւ մի՛ հաւատացք կեղծաւոր և
 տւտակապառ շողոքով թուլեց նոցա: քան
 զի ամիւն ապականեալք են և թուալիք.
 ինքեանք, բանք և գրեանք նոց: Թմիւն ներ
 հալք են մերոց երանելեաց շաւղաց և գր
 րեանցն: Թմիւն խանգարիչք են և արատաւ
 րիչք: մաքուր հաւատոյ՝ կարգաց և կրօ
 նից. և ընդդէմ սթշ եկեղեցւոյս մերոց, և
 Թմիւն միտալիչք են և ձեզ լը հոգւոյ և ըստ
 մարմնոյ: Վ՛, անգի՛ իբրև զթուալի փուշ
 և ապականիչ սրտմուռն են բուսեալ ի սեր
 մանէ, չարին յոյգւոյ սթշ Լուսաւորչին մե
 րոց. որք ինքեանք ապականեալք հոգւով
 և մտքով, ջանան անդադար՝ նենգաւոր
 բանիւք և գրեամբք և այլ տեսակէս գիւտ
 շուեց հնարիւք զմիամիտս ազգիս մերոյ ընդ
 ինքեանց ապականել հոգւով և հաւատով:
 Լ՛ւ մանաւանդ՝ այն անիծից որդիքն և
 յաւայտապառ ուրացող չիք վարդապետն,
 որք իբնէ անտի ի սթ եկեղեցիս մեր ծը
 նեալք և անեալք են լը հոգւոյ և լը հաւա
 տոյ. ի սթն Վ՛ ըրիգորէ Լուսաւորչին և ի
 փոխանորդաց նորին և ի սթ ՄԻ թուոյս Լ՛ւ
 միտմէ ընկալեալ են զկարգս՝ զպէսպէս
 շնորհս և զհոգւոր իշխանութիւն. որովք և ի

ԴՆՁ հասնելին յատկացելք՝ գերբան զար-
 Ժանն սլառուեցելք և փառաւորեցեալք
 են և ռաբբի ռաբբի կոչեցելք՝ գորով զա-
 ճակք գոհակաց և մուրացողաց : և ա-
 նուամբ սոյնոյ սԲՅ ՄԹՈՒՊՅ՝ հրամանաւ
 և գորով սորին գահակալին՝ ի հարազատ և
 ի լուսածին զաւակացդ սոցին յորհնել ազ-
 գէդ մերմէ առելէն զմարմնաւոր գոյս և
 զամ պիտոյս . որովք և հարստացելք և
 ուռճացելք են քան զմարմնաւոր իշխանս :
 Եւ յետ ընկալիլոյն այսքանեաց բարերա-
 րուէց, և այսքանեաց զանազանից հոգեւոր
 և մարմնաւոր բարեց, յորժամ գիրանան,
 ստուարանան, և յամի ընանին լըսք գրոյն,
 յայնԺմ թողուն զսբ հաւատ և զդաւա-
 նութին՝ զոր ընկալան ի սԲՅՆ Վերիդորէ և ի
 նորին շառաւիղացն : ուրանան զնորին
 ՄԹՈՒՆ և զնորին փոխանորդան՝ յորոց առին
 զայնքան հոգեւոր շնորհան և զպարգեւան,
 որովք այնքան բարձրացան և փառաւորե-
 ցան ի մէջ հասարակին : ուրանան և խոսեն
 զգիրացուցիչ և զհարստացուցիչն իւրնեց
 լըմարմնոյ՝ զսբ և կեղեցիս և զազգս հայոց .
 առել զպատառն լըյուդայի ելանեն յար-
 տաքս : և այնուհետեւ ևս՝ սկսանին նաեւ
 ծաղր առնել զեկեղեցիս և զազգս մեր, և
 հերձուած ևս կոչել : Մայլովքս յիրաւին
 կոչին մանկուսնք անիծից՝ զաւակք կորսաւն,
 և արժանիք դատասպարառու լըմԻՆՈՅ սԲՅ

Դրոց, թէ՛ ծնունդ, չար՝ իբրեւ զսուսեր ունի
 զստամուկն և զժանիս՝ ի խածառեւ և՛ ի վի
 թաւորել զծնողս և զերախտաւորս իւր. վն
 շիջի լոյսն և բիւք աչացն խաւարեացին :
 Դրդ՝ որպէս մարմնաւոր ծնողք՝ որք ըստ
 մարմնոյ պատճառք են լինելութե զաւա
 կաց իւրեանց, ունին զիրաւունս՝ և կարեն
 զրկել ի հայրենեաց ժառանգութեց, և
 անիծ իւք արտաքսել ի տանէ, և բառնալ
 զսնուն հայրենեացն՝ յայնպիսեաց զաւա
 կացն, որք ուրանան, ապստամբին, և ա
 նարդեն զինքեանս. նոյնպէս և հոգեւոր ծը
 նողք որք ը հոգեւորին պատճառք են լինե
 լութե, ունին զիրաւունս, և կարեն զրկել
 ի հոգեւոր ժառանգութեց. քի՛ ի բնաւից
 հոգեւոր ջնորհաց և աշտինամաց, և ոմի
 ծիւք հերքել և արտաքսել յազգէ և յեկե
 ղեցոյ զայնմի ուրացող և ապստամբ զա
 ւակն. որք յետ այնքան ջնորհաց և երախ
 տեաց ընկալնլոյն, ուրանան զջնորհատու
 ծնողսն և զբարերարսն իւրեանց. և խոտեն
 և անարդեն զհաւատ և զեկեղեցիս նոցա :
 Լ՝ հաւայտիս իրաւամբ ընդ անիծ իւք են
 և մերկացուցելք յսով հոգեւոր կարգաց և
 ջնորհաց այնք՝ որք յեկեղեցւոյս մերմէ ծը
 նեալք և ջնորհօք օտրին անեալք և զար
 գացեալք, ուրանան զստ և ապստամ
 բին : և մամուռանդ՝ սուտ կարգաւորք
 և մուրութեան վարդապետք : և ևս ա

ԲԱՆԷՆ՝ ՈՐԲ յԱՌՈՒԼ ԶՆՈՐՀՆԿԱՂՔ ԵՆ ԼԵ
 ԲԱՄԱՍԱԿԱՐ Ի յՈՒՋՆԵՐԱՍՈՒ ԺՆՈՂԷ ՍՐԵՈՅ
 Ի ԹՈՒՆՅԱ Ի ԶԱՄԱՆԷՆԷՆ
 ՎՆԱՅԻ ԼԵ ՍԺ՝ ՈՐ յԱՄՈՒՆ ՈՂՈՐԱՄԱԾՆԷ ԼԵ ՆԵ
 ԲՈՂ, ԹԷ՛ԱՅՈՒ ՎՆ՝ ՍԺ՝ ՄԼԵՂԱՅ ԲԱՐԿԱՄՈՅ, ԼԵ
 յԱՄ՝ ՄԼԵ ՂԱՆՈՐԱՅ Ո՛Ս ԹԷ՛՝ ՎՆՈՒՄՆԱՅ ԼԵ ՆԵ ՂԱ
 ՍՐՈՒԻ, ՍԱՆԿԱՅՆ Ո՛Ջ ԱՅՆՔԱՆ՝ ՈՐՔԱՆ յԱԼՐԱՅՈՂ
 ՂԱՅ ԼԵ յԵՐԱՄԱՍՏԱՄՈՒԼԱՅ ։ ԻՐԱՅԻՄ յԱՅՈՒՆԻ
 ԺԱՆՈՒՇԱՆԷՆ՝ Ի ԶԵՆՆ Ի՛, ՍԱՅԷՆԱՅ ՄԻԱՐԳՐԷԼԻՆ ։
 ՎՆԱՅԻ ՈՂՈՂԷՔՆ ԻՍՐԱՅԷԼԻ, ՈՐՔ յԵՈՒ ՂԱՅՆ
 ՔԱՆ յԱՌՈՒԼ ԵՂԱՆՈՒՆ ՄԵՆԱՆԵԼՅՈՒՆ, ԼԵ յԵՈՒ
 ՂԱՅՆՔԱՆ ԲԱՐԷՆՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԶՆԻԱՆԼՅՈՒՆ . ԼԵ՛Ի
 ՄԷՂ ՍԺ՝ ԱՂՂԱՅ ՂԱՅՆՔԱՆ ԱԷՂՆԷ ԼԵ ՂԵՐԱՄԱՍԺԻԱՆ
 ԱՅ ՎԱՅԷԼԷԼՅՈՒՆ, ԹԷ՛ԱԷԼԵՈՒ ԲԱՌՂԵՄԱՆ ԿԵՐՈՅԼԻՆ
 ՄԼԵՂԱՆԷԼԻՆ ԶԴԷՄ՝ ՕՐԼԻՆԱՅՆ ԶՈՐԱՅ, ՍԱՆԿԱՅՆ՝
 ՆԵՐԷՐ ԼԵ ԼԵՑ . ԲԱՅՅ յՈՐԺ՝ ՍԺ՝ ԻՍԱԿԱՌ ԹՈՂԻՆ
 ՂՆԱ ԼԵ ՈՒՐԱՅԱՆ ԼԵ ՂԿԱՌԱՍ ԱՅԱՇՈՒՇԻՆ, ՄԱՌ
 Ի յԱՅՈՒՆԵԼ ԶԱՌԱՆԵԼԱՂՈՅՆ ՎՆՈՒՄՆԱՆ՝ ԻՆՈՂ
 ԳՈՒՆՅ ԼԵ ԲԱՐԿԱՆԱՅՆ, Ո՛Ջ ԱՌ ՄԻ ՈՐՔ ՍՈՒԵՂ
 ԺՈՒՄԺ ԱՐԿԱՆԷՆ ՂՂԱՆՂԱՄՈՆ, ԱՅՂ ԱՌ ԼՐԻՆ
 ԵՐԿԻՆ ԼԵ ԵՐԿԻՐ ԻՐՐ յՈՂԷՈՅ ԶԱՆԵԼՈՒ ԳՌ
 ՏԷ, ՍԱՆԵԼՈՒ . Ի ԶԵՐԵՐԿԻՆ . ԼԵ ՈՒՆԼԻՆԳԻՐ ԵՐ
 ԿԻՐ . ՂՈՂԿԻՍ ԺՆԱՅ ԼԵ ԲԱՐՃՐԱՅՈՒՇԻ, ԼԵ ՆՈՐԱՍ
 ՂԻՍ ԱՆՍՈՐԳԵՅԻՆ ։ Ի՛, Ե՛Ն ԱՅԱՍ ԶՈՒՐԱՅՈՂՈՒՆ ՂԱՅ
 ՆՈՒՆԻ՛ ԱՅԳԷՈՅ ՆԱՄԱՆԵՑՈՒՇԱՆԵԼՈՒ՛ ԻՐՐ Ի՛ ՎԻ
 ԲԱՆՈՐԵՑԵԼՅՈՅ ՍՐԱԷ՛՝ ԱՅԱՌՄԷ՛ ՂԻՐ ԱՐԱՐԵԼ
 ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ, ԼԵ ՂԱՅԳԷՈՅ ԱՅԵՐԱՄԱՍՏԱՌ
 ԹԼԵՆՆ . ԼԵ յԵՈՅ՝ ԻՐԱՆՍԱՄԷ՛. Ո՛Ս ՂԱՄԱՄԻԺՆ
 ԼՐԱՐԺԱՆԵՂՆ ։ Ի՛ յԳ՝ Ի ԱՆԿԵՑԻ ԱՄԷ՛ . Ի՛ ՄԵՂ
 ԼՈՅ

Լոջ պարբրաւեալ . ցանկով փակեցին , զի ազատ
 մնացէ յամ կողմանէ . ձողաբարձ զարդա
 րեցին , զի փառաւոր երեւեցին 'ի մէջ հասա
 րակին . և ամպոց խմոց պատուէր ետաւ , զի
 միշտ տեղացին 'ի նա , և այլ որինչ պիտոյն
 էր , արարի : այնուհետեւ մնացի , զի բերցե
 ինձ խաղող , և եբեր ինձ փուշ : **Մ'ըբ'** որով
 հետեւ այսքան ապերախստ գտաւ ինձ այս
 այսփս , և ես արդարու թէ դատեցից զառ :
 քանզի քակեցից ասէ նախապէս զցանկ որ ,
 զի եղիցի կոխան անցանորաց . և ասա պա
 տուէր ասաց սոնարց խմոց , զի մի' ևս տեղաու
 ցին 'ի նա : **Մ'հա** երեւեցաւ յայտնապէս ,
 զի ուրացողք և երախտատեացք 'իրաւամբ
 արժանիք են պիտոց ինձ այնոյ մ'ձոյն :
Մ'ըբ' զսոյնանման գանդատ և արն **Պ'ըբ'**
գոր | ուսանորին մեր ունի իրաւամբ' զո
 մանց ուրացող զաւանից և փշաբեր այսեց .
 զորս ծնաւ հաւատով և սովեաց 'ի շորհօք
 հողւոյն սից պարարտացեալ յեկեղեցւոյ
 իւրում : բաբձրացոյց հողւոր և մարմնա
 լոր փառօք և պէսպէս շորհօք և աստինա
 նօք 'ի ձեռն փոխանորդաց իւրոց 'ի մէջ հա
 տարակին , և արար ցանկալի և փառաւոր
 յաջս ամենեցունց . և փակեաց ցանկով' զի
 յամի ազատ մնացեն յաջնարհան զբաղա
 նաց , յամենից հարկաց և 'ի բնաւից պակ
 սութեց . և ես կանոն և պատուէր սոնարց ,
 այսինքն իւրոց փողովդեանն , զի միշտ տե

զասցին ինն անտրառու՝ ք՝ զիմ մարմնա
 լոր պակասութան և զկարիս նց հոգասցեն
 յամի, զի զկարօտութիւն մի՝ օւնիցին : Եւ
 ապա մնաց այնուհետեւ զի բերցեն նք զխա
 ղող քաղցրութեւն, նոքա ընծայեցին զփուշ
 դառնութեւն : ք՝ մնաց, զի մնացեն նոքա ի
 սէր՝ ի հարազատութեւն, և ի հնազանդութեւն
 իւրոց կանոնաց և իւրոց փոխանորդաց հրա
 մանին, և ի մխիթարութիւն իւրոց եկեղեցւոյն
 և ժողովրդեանն : Բայց նոքա զփոխարենն
 ընծայեցին նմա զփուշ : Եւ անգի՝ քամահե
 ցին և ուրացան զհաւատ և զկանօն նորին .
 ապա տամբեցան և տնարդեցին զԵթով
 ղեկեղեցի, և զփոխանորդսն նորին և զկար
 դատութիւն իւրեանց : Նաև՝ եղեն վերաւորիչք՝
 մուրրեցուցիչք և գալթակղեցուցիչք ժող
 ովրդեան նորին :
 Եւ ամապարիկ և նա, տյախնքն Գլխ
 դո՛ր Եւ տաւաւորիչն մեր՝ աներևութապէս
 ինքն, և երևեալպէս ի ձեռն փոխանորդին
 իւրոյ՝ ահա տայ զպատիժն այնպիսեաց օւ
 րացողացն իրաւամբ : Եւ նախապէս քա
 կէ զցանկ նոցա, ք՝ բառնայ զիմ՝ կարդս և
 զաստիճանաբահանայութեւն և ետխիտոյտութեւն
 նոցա, զի մի՝ ևս պահպանիցին նոքօք : ալ
 ինիցին կոխան ամենից տեսողաց, և առաջ
 ամենեցունց : Եւ ապա պատուիրէ ևս ամ
 պոցդ, ք՝ հարազատ որդւոցդ՝ և հրամա
 նակատար և իւրադատան ժողովրդոցդ ամե
 նե

նեցուց, զի մի՛ ևս տեղափոխե՛ր ի նա զանձ-
 րեւս, քի՛ աշուհէտեւ մի՛ ևս ցուցանիցէք
 նց զոնք, զբարեկամութի, և զողորմութի ինչ.
 և մի՛ հարող-կցիք ը այնպիսեց հայրանարդ-
 և ծնողութեաց զաւանակացն. ոչ բանին, ոչ
 դործով և ոչ արդեսամբ. բայց ի հարկաւոր
 պատահմանէ աշխարհական խօսակցութեց
 ը տուրեառութե վաճառականաց: Օ այս
 ևս ներելով ասեմ ի հարկաւոր Ժամա-
 նակի:

Արեմն աշուհէտեւ յաղգէս մերմէ՝ որ լու-
 սաւորչակրոն և միաբնադաւան է, և սբյն
 Վրիգորի՛ ռեսաւորչին մերոց, և նորին փո-
 խանորդացն, և նորին հանուրց հայոց ըստ
 հոգւոյ ծնողի և հանրախնդրի Վթառոյ
 սբյ Վճառմանի հարազատ, հրամանակտր
 և հնազանդ որդի է, պարտի լաւապէս ի
 միտ առնուլ զպատուէրս մեր և կատարող
 լինիլ յամի հնազանդութ:

Բանդի՛ որ կարէ տալ իւրով իշխանութե,
 կարէ և յետս առնուլ: Վհամբար տուողքս՝
 զամ տուեալսն մեր՝ թէ՛ առ մեզք, և թէ՛
 առ նախնեօքն մերովք (որոց փոխանորդն
 եմք,) և թէ՛ ի ձեռն եպիսկոպոսաց մերոց,
 յետս տալք յայնպիսեաց ուրացողացն զամ
 տուէլ կարգան մեր՝ ի միոյ տառիմանէն մին
 չե ցեպիսկոպոսութիւն. և մերկացուցեալ ի
 բնաւից եկեղեցոյնս կարգաց՝ արարալք
 զնա վերտին գաւհիկ աշխարհականս, ոպ-
 էին

Ելին յառաջն : Օ ի որովհետեւ զեկեղեցիս
 և զկարդատուս իւրեանց ուրացան , վնյ՝
 ոչ պարտին մերով կարգաւ վարիլ և կար-
 գաւոր կոչիլ . այլ ը նոր հաւատոյն , առ-
 ցեն և զնոր կարգ , և ապա կարգաւոր կո-
 շեացին : Եւ դուք սիրելի աղգդ իմ ևս՝
 պարտիք այսպէս գիտել :

Աւրեմն՝ որ զանց արարեսալ զգրեցելովք
 մերովք , հաղորդեսցի այսուհետեւ ը այն
 պիտեսց իմէնջ հետեալ ուրացողացն , և
 մանաւանդ ը չիք և կարդուրաց շեպիս
 կոպոսաց և մուրումն վարդապետաց սիրով
 և բարեկամութիւն , և իւրեւ զկարգաւոր հա-
 մարելով զնոսա ընդունիցի , և օթեան և
 ասանջական ընկիցի , և օգնութի ինչ արացէ
 նոցա՝ որպիսի կերպիւն և իցէ , յայտնապէս
 հակառակ է և թշուառի սքն զ լիդորի լու-
 տաւորքին մերոյ , և նորին փոխանորդացն և
 նորին լծուոյն . և մանաւանդ՝ նորին հա-
 ճատոյ և կանոնացն : Եւսա արժանի է և նա
 կցորդ լինիլ ճարեաց գործոց նոցին ը սքն
 Եւ համեմու , և ընդ նոսա անկամիլ ընդամի-
 ծիւք :

Եւ աւականացի այսքանս առ ձք հաւատն
 բացորոշեսալ՝ որ յ ի՞նչ և յ ի՞նչայինան :

Լ' Էմարո-ն Լ' Դաթն, Հատորի 4րդոյ, և
 Էմարո-ն Լ' Էրորդի:

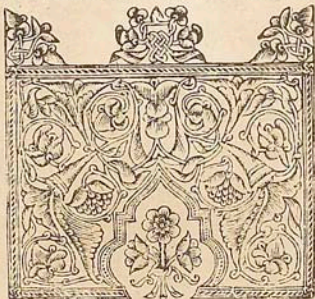
Լ' Դաթնի 4րդոյ՝ որ Պարտալը ճար,
 Լ' Դաթնի Հատորն է առ ըզ վը ճար:
 Որ զԷմարոյն և զՀաւատն օգտա կար,
 Բացայարտեաց մեզ՝ բաւականա բար:
 Լ' Էմարոյն և զՀաւատն կարի ուղղա բար,
 ըզ ճար հետեւ ըզ՝ զարանդարն վարժար:
 Որք ի յայտ կըթին՝ հմտաւիրա բար,
 կըթին ներ սրտից՝ զուղղութեւն լար:
 Որով նրկաւեն՝ զէտ հըմուտ ճար տար,
 զի բաժնի հետեւ ըզն՝ Էն թիւր շանդարմար:
 Լ' Դաթն առեալ զայս՝ միտաց կառա վար,
 ընթանան ընդ սոյն՝ շաւիղ անուն լար:

Լ' Դաթն ըսկըանի՝ Հատորն Լ' Էրի ըորդ,
 որ զԼ' Էրի և մտաց՝ խօսի յոյժ ու զորդ:
 Օրք Էմարոյն՝ առեւ գոյ ը ծորդ,
 մինչ ը իրաց ինչ՝ Էն համակը ցորդ:
 Օրք Էմարոյն մեզ ընի՝ ճարաց բաժանորդ,
 այլ խորատուն միշտ՝ գոյ բարեց հա զորդ:
 Լ' Դաթն խիղճն է խեթիլի՝ մեզ հանդիզորդ,
 յոր ամ մարդ՝ Էն հաւարա կորդ:
 Որք ըզ խիղճն առնեն՝ կամացն առաջնորդ,
 ճառեն ինչ երբէք՝ թիւր և անուղ զորդ:
 Լ' Դաթն ու խիղճն խիղճին է հաւարա կորդ,
 ամեն միտեց՝ տուն է պարա պորդ:

Կաթողիկոս Եւսեբիոս Կոստանդնուպոլսեացի
 Եւ Երեմիայի Կոստանդնուպոլսեացի Եւ Երեմիայի

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Յաղագս Երկր տեսակի Հաճատոյն որ ասի
խղճմտանք :

Գլխի Լ :

Յորում ցոյցանի խղճմտանքն և որպիսոյն
նորին :

ԵՍՅՈՒՐ ԼՅ

ՍՈՒՆԵՏԵՒ ԲԱՏ

խոստման մե լուսմ իկարճոյ զերկ
լորդ տեսակի Հաճատոյն որ ասի
խղճմտանք, կամ խղճմտաց զոր

Թե հաւատացեալք
 և թէ անհաւատք :

Վրդ՝ խղճմանքն է մին՝ ի զօրեց բանական
 հոգւոյ մարդոյս . վն ամբարիկ միայն մարդոյս
 ասի ունիլ զխղճմանն՝ որովհետեւ ՚ի մէջ
 մարմնաւորաց՝ մարդս միայն ունի զբանական
 նութի : Իսկ այլ անբան կենդանիք որք զբանա
 կանութի ոչ ունին, նք և ոչ զխղճմանն ունին :
 Վրդ՝ ՚ի մարդուսմ՝ ոն միտք և կամքն էն
 որպէս դատաւորք և հրամանատուք , նոյն
 պէս և խղճմանքն է՝ ոն վճռատու, ճշմար
 տացոյց, և կամ Քաթվաճի : Օ ի խղճ
 մտանքն են թաղատէ՝ ընտրէ և վճռէ ՚ի
 մարդս ՚ի ներքուստ թէ՛ այս ինչ բարի է՝ և
 այս ինչ չար . այս դժուար դարութի է . և այս
 ինչ գործ՝ անիրաւութի : Այս ինչ առաջա
 դրութի պատշաճաւոր է՝ ընտրելի է և առ
 նելի . և այս ինչ՝ անպատշաճ է՝ խոտելի է և
 հրաժարելի և սո ընտրէ և վճռէ զիւրն և
 զօտարինն : Իբրութէ՝ սո է քանսն և ցու
 ցակ ուղղուէ և ճշմարտուէ . և յատկացու
 ցիլ բանականութե և խոհեմութե մարդոյս :
 Վստի միտք և կամք մարդոյս՝ եթէ հնա
 զանդ մնայցեն այս խղճմանապա , և սորին
 վճռաւն և հրամանաւն վարիցին միշտ, ամե
 նե ին ոչ մեղանջէ և ոչ անիրաւի մարդս , ոչ
 ցածային օրէնս , և ոչ ՚ի բաղաբական և ՚ի
 մարդկային օրէնս . և ոչ բնաւ լինին յաջխար
 հի զըկողութի , գողութի , շնութի և այլ ինչ

անիրաւ լինիք և խռովուիք : Վասն զի իւրա-
քանչիւր մարդոյ խղճմանքն ինեքրուստ
ազդէ՝ զիշտ և ցուցանէ իւրեան թէ՛ այս ինչ
քոն՝ և այս ինչ տղոյն և ոչ քո . և ոպ դու ոչ
կամիս՝ զի այլք զքոյն յափշտակիցեն՝ նոյնքս
և դու զայլոցն մի՛ յափշտակել : Դոյնպէս և
վճռէ թէ՛ եթէ աւեր ինչ յայլոց՝ զինչ և
իցէ , պարտիտ կամ զնոյնն յետ զարձուցա-
նել՝ եթէ կարես . և կամ թէ՛ ոչ կարես ,
միշտ զքեզ նմա պարտական դիտելով՝ ոչ պար-
տիտ զերիստիտ նր մոռանալ : Իդնպս որդւոց՝
հնազանդիլ ծնողաց միշտ հարհախալուք .
աշակերտաց՝ հետեւիլ վարդապետաց . իշ-
խեցելոց՝ հպատակիլ և խնայել ի խո-
ղաց . փոքունց և ծառայից՝ երկնչիլ և պատ-
կառիլ ի տեարց և ի ծերոց . և այլն :
() այս ամ՝ խղճմանքն ազդէ և վճռէ ի
նեքրուստ ամ մարդոյ՝ ինչ ազդ և ինչ կրճ
և իցէ : զի լն այնմ որ մարդ է , լն վճռոյ խղճ
մասնացն , զիտէ թէ՛ յիրաւ լացսպս պարտի
մնիլ : Իսկ եթէ ոք զընդդէմն սոցա առնի-
ցէ , իսկոցն վրդովի ինեքրուստ նոյն խղճ
մասնքն , միշտ տրտնջայ և ոպ խթանաւ
ծախստէ՝ զգործօղն . վճռելով պարտաւոր
և դատելի գող . թէպէտ յանդհներայ միտք
այնպիսեաց՝ ոչ լսէ և ոչ հնազանդի :
Ի՛յսէ բնական և կամ բնութենական օրինա-
դիրն , զորեւ ամ բնութ մերում Իստեղծա-
նելն զմեզ : Իրում եթէ ամ մարդ լուիցէր՝

և վճռոյ և օրինաց սարին հաղանդէին և
 ընդ հանունի սարին կենցաղավարէին, ապա ոչ
 և ահին պիտոյ այսքան գիրք, օրէնք, կա-
 նօնք, պատահիրանք և քարոզութիւնք. և ոչ
 էր պիտոյ դատաւոր՝ դատաստան և պա-
 տիժք: յայնժամ լինէր երանելի՝ կեանք
 մարդոյս, և յայնժամ կատարիւր ընկալա-
 գորին բան մարգարէին թէ՛ դպրք և դա-
 ունք՝ իմրաւին ճարակեցին և ոչոք զնապիցի:
 Եւ յորժամ այս բնութեանս օրինադրիս
 ոչ հաղանդեցաք, և ըզվճիւ և զկանօն սո-
 րին ոչ պահեցաք, ապա հարկ եղև հաստա-
 տիլ՝ գրովք և բանիւք օրէնք, կանօնք,
 դատաւորք և դատաստանք երևելապէս. զի
 եթէ դք չեղիցի ի կր. նոնաց և ի վճռոյ սարին,
 յերևելի դատաւորաց պատժեացի:

Լ՝ զսոյն օրինադրիս կանօնն ՚ի յիշուածն ա-
ծէ՝ ՎՍ՝ ասելով թէ՝ դուք զնախն կամիք՝
զի այլք արատցեն ձեզ . նոյնպիսի և դուք արա-
րէք այլոց . և զոր ոչ կամիք թէ՝ այլք արա-
ցեն ձեզ , և դուք զնոյնն մի՛ առնիցէք այլոց :
Օ սոյնոյ բնութենական օրինադրէս խօսէր
մըն . Պօղոս առ Հրէայսն ՚ի յանդիմանելն
զնա . զի յարժամ՝ Հրէայքն սլարծէին թէ՝
մեք զօրէնս ունիմք գրով . լա՛ւեմք քան ըզ-
հէթանոսս որք ոչ ունին զօրէնս և զգիրս . մըն
Պօղոս այնու և՛ս առաւել նախատես ըի ցու-
ցանէր զնա՝ ասելով թէ՝ Հէթանոսք թէ՛պիտ
գրովք ոչ ունին զօրէնո , սակայն՝ բնութք զօ-

'ինե բբուստ վրաստ' և անկասկած գուրվ,
 կարեն և պարծիլ ճշմարտութե Երևելայէս
 զանմեղուէ իւրեանց : ի՞նչ և արքն Սողոմ հա
 մարձակասէս պարծիւր ասելով . քանզի
 պարծանք մեր այս են . ք' վկայութի մտաց
 մերոց . զի ոչ եթէ մարմնէ զէն խնաստութե ,
 աչ ստուգութե և ճշմարտութե' և շարհքն
 Մ. Ե շրէցաք յաշխարհի : Սբր կամի ասել
 թէ' ես ոչինչ գիտեմ զմեզս ինչ 'ի յիս լծ
 վճույ խղճմտանաց և լս վկայե մտաց իմոց :
 բայց որ քննէն զիս, արէ : ի՞նչնս և սքն' }
 հաննէս ասել թէ' այսուիկ իցեմք ծանու
 ցեալք և թէ 'ի ճշմարտութե և մք, յորժամ
 զհանդէս սրտից մերոց առաջի Մ. Ե արտա
 ցուք . զի եթէ սիրտք, ք խղճմտանք մեր
 զմեզ ոչ սողտանիցեն, կարեմք ունիլ զհա
 մարձակութե առ Մ. Ե : Մ. հա այս է' մեծ եր
 ջանկութի, յորժամ միտք և սիրտ մարդոյ' 'ի
 հանդէս և 'ի քննութի մտցեն լս խղճմտանացն,
 և 'ի նմանէ ածառողտանեղի և սնմեղադրեղի
 գտանիցին . զի այնպիսի մարդն և առաջի
 ծածկադիտին Մ. Ե և գտանիլոց է սնմե
 ղադրեղի և համարձակ անկարծիք, լս վճույ
 երանելւոյս :

Մ. Ե աց մեղաւորք' թէպէտ յարտաբբուստ բե
 րանով զինքեանս արդարիցւցանել ջանան ,
 ոչ է սովորութի, տակացն' խղճմտանքն 'ի ներ
 քուստ միշտ խեթկէ և ծակոտէ' զինքն վկայ
 ելով թէ' սուտ լսովս . զի ոչ ես այդպէս ոչ
 176

խօսիս լեզու աւ : Եւ այսպէսաց խղճմտան
 քըն թէպէտ այսմս միշտ տրտնջայ ինեւ
 քուստ և վիշտ սուտ գոյ, սակայն ի յամս
 ռուք մտաց և կամացն (որք թագաւորէլք
 են ի վեր իւր) Թաց անգոր և իբր ի խոր հի
 շանդուք :

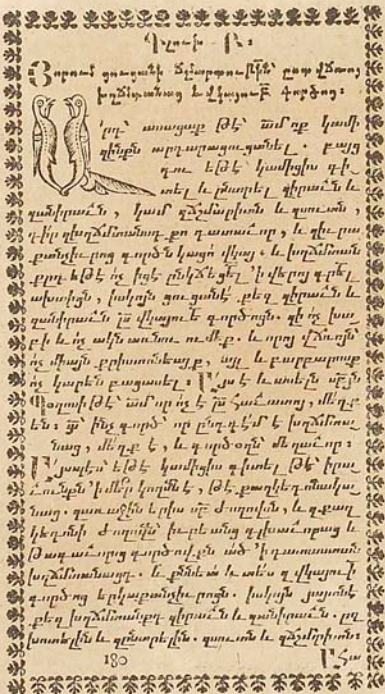
Եւ թէ ոյք են որք զացս խղճմտանքս այս
 պէս հիւանդացուցնեն և անգոր առնեն,
 վարդապետք սքք զքանիս և զանազան հի
 շանդացուցիչս առնի, բայց մեք ի կարծոյ
 զերկուս դիտանորն ասացուք :

Եւ արտապէս հիւանդանայ խղճմտանքն ի
 չափազանց հպարտութ : քանզի չափազանց
 հպարտն (որով կերպիւ և իցէ) եթէ լը
 կարդի ի խնդանցէ, լինի ամենն ին թիքնաւ
 հաւան կարծելով զինքն յամի կատարեալ
 և անտուշ : Վոյ՛ ոչ զոր համարի քան զինքն
 արդար և իրաւասէր . ուստի՛ և զսխալմա
 իւր ոչ երբէք կարէ տեսանել և զգալ . և
 թէ յուսեք սխալումն առաջի դնիցի և
 կամ ասիցի, իսկոյն վրդափի, աչադունի և
 գաղանանայ . և ուր թէ՛ մեծ թշնամի կար
 ծելով ինքեան կամի պատառել զնա : Եւ այն
 պէս և ոչ զոր կարծէ քան զինքն գիտուն և
 հանձարեղ . վասն սրոյ՛ ոչ կարէ խոնարհիլ
 և յայլոց ուսանիլ : Եւ ոչ զոր կարծէ քան
 զինքն արժանի պատուոյ և մեծաբելոյ . և
 կամ քան զինքն մեծ և արժանի հազարու
 թեան . վոյ՛ ոչ կարէ ումեք խոնարհիլ և

Հասարակ, և կոմ պատուէ եւ լաւ Բեռն :
 Ինչպէս լինէ, հաւանքի, և կոմ հետեւի. այլ
 միայն ինքեան : Դաւ յայսպիսի ակտուալորն եւ
 թէ լաւագին իշխեցէ լոյսն, լրբանայ յամի
 և լինի յանդուգն և անամօթ. որ ինչ յԱՅ
 երկնէ, և ինչ ի մարդկանէ ամառն. ինչ ի մե
 ծաց և ի ծնողաց պատկառի, և ինչ գերաւս
 տաւորս և զբարերարս իւր ճանաչէ : Վճ
 խղճմտանքն ուն թէ՛ մեռելէ յայսպիսիս :
 Եւ ինչորդ՝ տկարանայ խղճմտանքն ի յան
 կարգ ցանկութեց և յանկուշտ ազատէնց՝
 ունեօք ակտուալ և ինչէ : քանզի անկարգ
 ցանկացօղն և կոմ անկուշտ ազատէն՝ ինչ կա
 րէ ընարել զիրաւն և զանիրաւն. զճշմտրիտն
 և զսուտն. զանպատշաճն և զպատշաճա
 լորն. զհամեստն և զանհամեստն. և ինչ կա
 րէ սրտիւ զիւրն և զօտարին. այլ ամպագ
 ցանկութեց իւրոց հետեւելով՝ կամի և ջանաց,
 զի զախորժակս իւր լցուացէ և հասանիցի
 ցանկալոյն իւրոց : Որպէս և ասի ի վարդա
 պետաց թէ՛ ամ իրաւունք՝ կանօնք և դու
 տաստանք անհետ լինին յորժամ ցանկութե
 ք և ախորժակք թղթորկցին : Եւ յայս
 պիտի ևս՝ որովհետեւ որքան հասաղէ ինեւր
 քուստ խղճմտանքն և խեթիկէ, ինչ լոճ զոյ
 և ինչ զգացօղ, իբր՝ մահամերձ հիւանդէ :
 Եւ արդարեւ ակտուալ և ակտուալ ի կողմնու
 ծոյն ծնանին. յետոյ ի սովորութե թագաւո
 րեալ ուն թէ՛ բնութի փոխարկին ունողին. լա
 յամաս

իմաստասիրաց՝ երկար սովորութիւն իբնութի
 փոխարկի : Եւ այսպիսիք ակտաւորք ոչ եր
 բէք կարեն լիովն ի լաւ անդր, եթէ ոչ սրա
 տաշիցին կռանահորի յածակոյս կողմանէ :
 Եւ այց՝ յայսպիսիս թէնիտ ուն մեռեալ և ան
 զօրէ տոյն խղճմտանք ուն ստացաք, սակայն
 և ոչ երբեք դադարի և կասի յաղղմանէ
 իւրմէ . այլ ուն զեւց և զանքուն որդն անդա
 դար ինեբքուստ ուտէ և մաշէ զսիրտ և
 զսիրտոսն այնպիսեացն, և ցուցանէ յանցա
 լոր և դատելի գոյ . ըստսէյ անէ տարանին
 թէ՛ որդն նց ոչ մեռանի : Եւ այս տնտիէ
 յայտնի, զի որքան յամառեալ չարագործ
 ք իցէ, որքան կարէ, ջանայ յամի զգործս
 իւր ծածկել և զինքն յամի արդար երևե
 ցուցանել, ուն յայտնիէ ի գողս և ի շնացողս,
 և յայս յանցաւորս : քանզի ինեբքին դա
 տորէ գիտեն այնպիսիքն հաւաստեալ
 թէ՛ դատապարտելիք են այնու գործովն,
 եթէ յայտնիցի : Եւ և ամ որ կամի զինքն
 անմեղ և անխաղ երևիցի տեսողաց . և
 զընթացս և զարարան իւր գովէ . և ջանայ,
 զի քան զայլոյն լաւ և գովելի ցուցանիցէ :

Դհո առաջին երկոց ոչ ժողովոց հրամանա-
 տու Թգւորքն էին Առաւանդ-խանոս և եր-
 կաքին իկեողոսքն. որոց գործքն ահա հրա-
 տարակէլք են յամազդա : Օ ի բաց իբա-
 րեպաշտու Թէ և ի մարութի մարութն որովք
 փայլէին, այնքան ջատագովք էին ուղղուե-
 հաւատոյ և հաստատուե եկեղեցւոյն. քի,
 և վառելք ի սէր ճշմարիտ հաւատոյ, մինչ
 զի ոչ էին այնքան արի և ուրախ ի մարմնա-
 լոր Թագաւորութիւն իւրեանց : և ոչ այնքան
 տրեխին և զգուշանային վստն մարմնաւոր
 Թշամեաց իւրենց, որքան տրեխին և զգու-
 շանային վսթ շամեաց հաւատոյ և խաղա-
 ղութե եկեղեցւոյն Վճ : Ս'ւտի ի յե-
 րևիրն միոյ հերձոճածոյ և միւր արմարոյ,
 իսկոյն հրամայէին ոչց հայրանդուաց ժողո-
 վիդ և իբաց մերժել : և ինքնին իսկ սպա-
 տաւորէին ժողոյն. և յան յորդարէին զսբ
 հայրապետան զն ճշմարիտն հատատեողեն
 և զմուրն իբաց ընկեացեն. որպէս գրի ի
 գործս ժողովոցն : Եւ այսպէս ի կեանս իւ-
 րեանց միշտ սիրովք էին ուղղափառաց և
 հալածիւք չարափառաց : Վսի և ամ եկե-
 ղեցիք Վճ յամուրեք տօնին և փառաւո-
 րեն զմիշտակս նց մեծաւ հանդիսիւ իբր
 մեծաց երախտաւորաց : Սէն Առաւանդ ի
 անտի հրեշտակք սպասաւորէին, ուն և
 սէն Սաիդայ մ'ծ քնայ հայրոյ տին մերոյ. ուն
 ի ժողովն նիկիոյ յայտնի եղև ամենեցունց :

Եւ ծն ի ժեղոս այնքան հնազանդ էր կա-
 նոնաց եկեղեցւոյ և եկեղեցականաց, մինչ
 զի՝ բանադրեցեալ վն իրիւք ինչ պատճա-
 րի՝ իմիոյ հասարակ եպիսկոպոսէ, ութ ամիս
 միայն արդեւեալ յեկեղեցւոյ մեծաւ հնա-
 զանդուծք և յետ արձակմանն ևս, ոչ ևս
 նստաւ յեկեղեցւոյն յաթոռ թագաւորու-
 թեան լն հրամանի նոցնոյ եպիսկոպոսին .
 ուր ցուցանի իմաստ նորին : Եւ վասն
 փոքուն ի ժեղոսի գրի թէ՝ աղօթիւք առա-
 լել վանէր զժնամիս իւր՝ քան թէ զօրօք :
 Եւ այնպէս և լն օրօք եղև հայրապետաց ուր
 և գործքն են յայտնի յամագագս զի էին լն
 հողւով սքվ և սքանչելագործք, և շատքն
 չարչարեալք և նահատակեալք վն հաւա-
 տոյն Վի. զորոց զյիշատակն տօնեն նմ
 եկեղեցիք Վի. զորս յիշեցաք ի վերդ. և
 զլիովն ուրն սոցա տէս ի սոկրատ պատմիչն :
 Եւ յայնիւք էին գործք երից սք ժողովոյն
 հրամանատու թագաւորաց և գլխաւորաց
 հայրապետաց :

Տէս և զգործ և զուրն քաղկեդոնի ժողո-
 վոյն հրամանատու թագաւորին մարկիանդ-
 սի և ինքն պողքերայ, և գլխաւորացն ժո-
 ղովոյն որք էին աթոռակալքն լեւոյն և նենս
 ատրականք : Եւ լոք՝ այս պողքերս ի նեստո-
 րէ էր մկրտեցեալ. և որդեգիր էր նմին, և
 հաւատովն նորին : Եւ նախ մտանէ ի վանս
 Կոստանայ ի կրօնաւորութի. և ի վանս գո

Լով՝ ճապարակ քննման մարկիանոս , և ապա
 էառ ինկուէ : Եւ Կին՝ ժանտք , անհա
 շափք , ամախտիւք միլիք և նեստորադա
 շանք : Եւ շնատոր դէս ևս կենդանի էր
 ի յաքսորն , և առ սոսա գրէր միշտ Թա
 խանձանօք , զի հանցեն զինքն յաքսորանացն
 և Թախանձանցն վրէժխնդիր լիցին : Եւ յայնմ
 միջոցի՝ լեւոն որ ի հօսմ՝ փափ նստիւր , էր
 և նա սիրելի մարկիանոսի և պողքերայ . և
 աղանդոյն նեստորաւիան : Եւ ա ևս գրէր
 միշտ Թախանձանօք առ մարկիանոս և առ
 պողքեր , զի ժողովաւնիցեն և զվրէժն առ
 նուցուն ի՛ Վէտսիրոսէ . և զտօմարն իւր
 հաստատեցան քղէմ՝ նմին : Եւ ա և ի լի
 նիլ ժողովոյն՝ մարկիանոս հրաւիրակ առա
 քեացառ նեստոր , զի գայցէ և նստցի գլուխ
 ժողովոյն . որոյ և ի գալն մեծաւ փառաւո
 ռութեւ և խորխտալով , ի ճանապարհին հա
 ռաւ ի հրեշտակէ Եւ ճարաջար սատակե
 ցաւ : որք և յամօթոյ ծածկեցին զանուն
 պղծոյն . և զվթողիւն լեւոնի գլուխ նստա
 ցին . և զ՛ Վէտսիրոս և զաղ ուղղափառան
 պատրեցին և նահանգեցին , և զտօմարն լեւ
 ոնի հաստատեցին : Եւ ա իսարդան զգործան
 այս ժողովոյս , և տէս Թէ՛ որքան անման և
 ապրանքն ի գործոց երկոյ սէջ ժողովոյն .
 և տէս Թէ՛ որոյէս բռնութեւ և ապառնալօք
 հաւանեցուցանեն զհետեւորն , և որքան
 երևելի և ուղղափառ հաղորդութեամբ տնարգին
 և

և արարին, բանտին և չարչարին և մեռա-
 նին խի, անիծանելով զԹագաւորն և ըզ-
 Ժողովն: զՃԼՂ անձինք էին Ժողո-
 վեաւքն, և Ճ անձինք Հաղբ՛ւ ընկալան.
 ոմանք յերկիրդէ, ոմանք ՚ի հաշտաց խա-
 բեպք. և ոմանք առ սոս Թագաւորին կեղ-
 Ժաւորեալք. և շապն և ա՛րնետարակա-
 նաց. որք յառաջնոց սքշն Կրքեալք և դա-
 տապարտեալք էին:

Լւս վսի խտեմք մէք զայս Ժողով: **Լ**ւս
 ոչ միայն մէք, այլև ինքեանք խտեցին. ցո՛-
 յոյնք. և ոչ ընկալուն ՚ի բազում Ժամանկս:
 Օ ի ուղ ՚ի վերն ասացաք, զինի օտտակման
 մարկիանոսի՝ բարեպաշտ Թագաւորքն յու-
 նաց. Օ էնոն և **Մ**նասառս զինի միմեանց Ժո-
 ղով ետուն առնել պատրիարքօք և բոլոր
 եկեղեցականօք. և նդովեալ խտեցին զայս
 Ժողովս. և հաստատեալ կանոնեցին կալ և
 մալ ՚ի վր դաւանունն երկցսք Ժողովոցն
 և յայնմ հետե մնացին համաձայն ցնդմէզ
 մինչև ՚ի Ժամանակս յուստիանոսի չարա-
 փառ Թագաւորին: Բանդի այս յուստիանոս
 ՚ի Թախանձանաց ազաթոն փափին վերադին
 ետ Ժողով առնել և հաստատել զնոյն խո-
 տեալ Ժողովն: **Լ**ւս ապա յայնմ հետե զինի
 եկել Թագաւորք և պատրիարքունք յու-
 նաց՝ մարմնաւոր իշխանութ և բռնութ հա-
 լանեցուցին զամենեւեան զորս ընդ իշխա-
 նութք առնէին:

Ըրդ՝ լուսնի, և գիտացնէր զգործոց վկայ
 ունեան առաջնոց երկից ժողովոց թափնորաց
 և հայրապետացն, և զքաղկեդանի ժողովոյ
 թափնորին և նորին գլխաւորացն : Իբնեմն
 արկ զդապաստանն ի խորճմանսն քաւ տէն,
 որոց հաւանի խորճմանքդ և վնէ գող հե
 տեւելի, նմա հետեւեաց առանց կարծեաց.
 և որում ոչ հաւանի, հեռացիր ի նմանէ.
 զի մեղանքումն է, ըստ Եսայի :
Բարձեւալ՝ պատմեցից զայլ ևս գործ մի
 զարմանալի՝ այս մարկիմոս թագաւորիս և
 ընդ սմա եղեալ կարգաւորաց :
Իբրտնիլ թագաւորութեն մերոց գաւա
 զանին արշախուճէց առ արտաշէս թագաւո
 րաւն մերով, և պարսկոյ վրամ չապուհոյ.
 և յաւանց թէոդոսին փոքու, ի թոճոջ փրկ
 ջին, նծաւ. սկսանին յայնմ հետե պարսկի ք
 տիրել աշխարհիս հայոց : Եւ յետ վրամաց
 թափնորն պարսկոյ պիղծն յազկերտ ւ յորում
 ժամանկի երկ թաղկիտս մեր ՏՅ՝ տէն : Զով
 սէփ. և գլխաւոր զօրոց մերոց՝ էր սրն Սար
 դան, թոռն սբքն Սահակոյ պարթեւին :
Եւ յայնմ միջոցն պիղծն յաղկերտ միշտ
 զջարիս խորհէր մի ազգիս մերոյ կամիրով
 դարձուցանել ի կրօնաւարտչոս : Եւ Ս
 զգլխաւոր իշխանսն մեր նենգաւորութե առ
 ներ առ ինքն, երբեմն սիրով զմտաի փառս
 և զմարմնաւոր իշխանութիս խոտանայր, և
 երբեմն զապաւնայր. զի դարձուցի զնա

յիւր աղանդն . և ապա ՚ի ձեռս նց զբոլոր
 աղգս մեր : Եւ յայն առնէ քանիցս անդամ ,
 և քանիցս ևս զմոգս և զբրնայել տա առարկէ
 յաշխարհս հայոց , զի թէ քարոզուի և թէ
 իշտամբանօք հաւանեցանցեն դառնու
 յաղանդն իւրենց : որք և զամենա դարձու
 ցին ՚ի հաւատոց , և ուրեք ուրեք ևս շինե
 ցին զկրակարանս և կարդեցին զքաւրմն ը
 մուրումն իւրեանց :
 Եւ ապա տեսեալ սիբն Եւ արդանայ զայսմիսի
 աղէտս , ոչ կարաց տանիլ . վայ յարուցեալ
 իւրովք հարազատօքն և յորդորմամբ սիբն
 Յօսէփայ տուր եղէ կտորեցին զամ մողան
 և զհետեւօղան նց , և զկրակարանսն այրէ
 փակեցին և անհետ արարին : Օղբս իրէն
 յազկերտի , մումնայր ոմ գաղան ՚ի վերայ
 իշխանացն մերոց , և մանաւանդ ՚ի վեր սիբն
 Եւ արդանայ . և հարս և ժամանակս որոնէր
 յառնէ ՚ի վեր երկրիս մերոյ՝ կամ փառա
 քօքէ , և կամ դարձուցանէ ՚ի մորաւ ա
 ղանդն իւր : Տեւ այս ատէտ և թշուառութի
 ՚ի վեր աշխարհիս հայոց յամս ԺԷ :
 Եւ յայտմ միջոցի մինչ դեռ կենդանի էր
 բարեպաշտ թիւորն լիւսողոս , սքն Եւ ար
 դան առարկէ առնա զսքն Եւ տմ իշխան հա
 րազատն իւր , և խնդրէ ՚ի նմանէ , զի եթէ
 յազկերտ դիմե լոց իցէ յաշխարհս մեր , յօդ
 նու թի հասցէ : Եւ ի բարեպաշտն լիւսողոս
 յօժարուի յանձն առնաւ կատարել զխն
 71րն

Գիրն Ս արդանայ և գրէ առ նա թէ՛ ՚ի Գիր
 մէն յազկերութի ՚ի վերայ ձեր, աղէ արաս
 ջիւք մեզ և սբն ՚Խոմացաւ գրով դառնաց
 ու յախուի աս սբն Ս արդան և ՚Եւ ապա՝
 մինչ զմեզան սպանեալ էին իշխանքն մեր և
 զկրակարանս նց պրեալ, գիտէին զկատա
 ղութն յազկերութի առ ինքեանս և մինչ զայս
 յուսադրութիւն ևս ընկալան ՚ի լէռոսէ,
 խապառ զերես դարձուցին ՚ի յազկերութ և
 այլ ոչ գնացին ՚ի կոչ նորա, և ոչ հնազանդե
 ցան. որք մինչև ցայն վայր եւնէին առ երես
 զհնաշանդութի և ՚Եւ ՚ի տեսանեւն ևս յազկեր
 ութի զյայտնապէս ապրտտաւրութի իշխանաց մե
 րոց, առաքէ զբաղում զորս յաջխարհս մեր
 մեծաւ սպառնալեօք, զի թէ ոչ հնազանդես
 ցին հրամանաց իւրոց, մաշեցեն ՚ի սուր:
 Օ որ ՚ի բռն սբն Ս արդանայ, կրկին գրէ
 առ լէռոս՝ հասանից յօգնութիւն ՚Եւ
 չեւ ևս հասեալ գրոյն Ս արդանայ ՚ի կոչ
 տանդնուպօլիս, վախճանի երանելին լէռ
 դոս և յաջորդէ զտն զի նորա այս մարկիա
 նոս, որոց աղադաւէ բանս: Սրում մատու
 ցանեն զգիրն Ս արդանայ և ծանուցանեն
 զննդիրն նորին և զաղէտալի դիպումածան
 աջաւորչիւ հայոց, և զյառնեւն յազկերութի:
 Իսկ անօրէնն մարկիանոս՝ զառաքեալն ՚ի
 Ս արդանայ անարգանօք յետ դարձուցա
 նէ յուսակաւոր և գրէ ևս առ յազկերութ
 թէ՛ ազգդ այլ հայոց խոտապարանց և ան

Հաղանդ ազգ մի է . ոչ ձեզ հաղանդի հա-
 ռադատութեւն մեզ . վնջ զննչ և կտիր ,
 արա , զի մեք ոչ եթէ օղնօղ եմք դոյ , այլ
 շարհակալ ևս եմք լինելոց զձեռք . Յայլ
 մանկ ևս աւաւել փոռահաղեալ յազկել
 տի , յղէ ող անցաք զբաղմուն իս զօրաց ի վր
 աշխարհիս հայոց : Աւր և կատարի սուրբն
 ի արդան ընկերօքն իւրովք վն ի Վն հա-
 ճատոցն , և նահատակին Յովսէփ և Սա-
 հակաք հայրապետքն և ի անդէամք . զօրս
 տօնէ՛ Եկեղեցիս մեր մեծաւ հանդիսիւ :
 որոց յիշատակն օրհնութեւն եղիցի :
 Վրդ՝ զայս ան երկարօրէն ճառեն պատ-
 միւք . մեք իկարճոյ զայսքանս յիշէցք աստ ,
 զի լաւապէս դիտաւծիք այս մարիխանա-
 թագաւորիս և լւ տնա եղելոց կարդաւ գ-
 րաց հաւատն և գործքն , որք ելին գլուխ
 և հրամանատու քաղկեդոնի ժողովոյն :
 Վորս բարձր յարմարի բանն այն թէ՛
 պահապան չեղէր Վն հաւատոյն և նորին
 արեամբ գնեալ այնքան ժողովողոցն , ոպո-
 նօղ ընդէր եղէր՝ մասնելով ի սուր անօրի-
 նաց : Վաստե՛ս ուրեմն իղձմտանօք՝ ըզ-
 թագաւորն հրամանատու ժողովոյն քաղ-
 կեդոնի , և գգնաւոր կարդաւորան նորին
 լւ վնայուն դործոցն իւրեանց :
 Եւ ատմեցից և զայլ պարմանալի գործս հոյ .
 քն քաղկեդոնի թագաւորաց և կար-
 դաւորաց :

Ի՛րդ՝ խղճալի ազգս հայոց մինչ այսպս զրէ
 ցաւ՝ իմարմնաւոր տէրուէ, անկաւ այնու
 հետեւ ը ի խնամութեան, երբեմն պարսից՝ և երբեմն
 յունաց. որք ոչ եթէ տիրէին և պահ
 պանէին (ոպ օրէնէ՝ ոչ միայն քրիստոնէայ
 թգճորաց, այլ և բարբարոսաց.) այլ յեր
 կուց կողմանց գիշատել և վնասորդել ջա
 նային։ Օ ի պարսիկքն նեղէին և խոշտան
 կէին ի հրապաշտութի կոչելով. և յոյնք՝ ի յա
 ղանդն քաղկեդոնի։ Եւ խղճալի ազգս մեր
 եթէ ի միոյն առաւել նեղիւր, ի միւսն դի
 մէր՝ թերեւ զմի թարուի ինչ գտցէ. յայն
 մանէ ևս առաւել վնասցեալ կրկին առ
 միւսն վերադիմէր։ Եւ այց եթէ լաւապէս
 նկատեսցուք, ը ճշմարիտ պատմագրաց՝ ի
 քրիստոնէայ ազգէն յունաց առաւել տեսա
 նեմք զնենգագործութիւն լեալ առ ազգս
 հայոց՝ քան ի կրակապաշտ ազգէն պարսից։
 քանզի՝ քանիցս կամեցան դարձուցանել
 զբոլոր ազգս մեր յաղանդն քաղկեդոնի. և
 ղանուս լուսաւորչին մերոյ և զդաւանաւորութի
 նոյն իսպառ անհետ առնել։ ոպ ի ժամա
 նակս մարկիանոսի, յուստիանոսի, մօրկայ,
 հելլակայ և կոստանդէայ թագաւորացն՝
 ը հաւատարմութեամբ պատմագրաց։ Եւ այց
 մեք զգալումն և զերկարապէսն թողել
 միայն զմիոյ քրիստոնէայ թագաւորի և նորին
 կարգաւորաց արարմն յիշեսցուք սասա
 նոր, ի հաւատարմութի և այլոցն։

'Իբրևանայն արագգական իջնամութն,
 և 'իբրևանին ևս թագաւորութն ըագրա-
 տու նեաց յանուց քաղաքէն, և 'ի յիսոպա-
 նուաճ'լն ագգիս և երկրիս մերոյ, 'ի թուոջ
 փրկչին ԽԷ. ԽԸ. ԼԹ. զիկոմն մեր ՏԲ Իս-
 չիկ քեռորդին ՏՆ սԲյն Պետրոսի գետա-
 դարձին. գորով փախստակն 'իսեբաստիս,
 'ի յանմիսի թարսուգս և յողլս վն ասեւրման
 Զիս և իսանդարման եկեղեցեաց և Խմ' կար-
 դաց, և գերի և ոտնակոխ լինելոյ մանկանց
 եկեղեցւոյ. և ուն ճնծղուէ մենացել 'ի հո-
 ռաչանս գոյր. աղգն յունաց՝ փոխանակ միս-
 թարիջ և ասարճական և օգնական լինելոյ,
 ամողէն և նք զվէրս 'ի վր վիրաց յաւելուն.
 անողորմ գտանիրով թագաւորօք և պատ-
 ըրարգօք քան զգիտիղէ տխանոս և զդեկոս:
 Բանդի' թագաւորն նոյ կոստաս՝ տուելիժ
 կոչեցեալն՝ հրաւիրել կոչէ գերանելի Լա-
 թուղիկոս մեր Իսաչիկ, և տանի 'ի կոստանդ-
 նուպոլիս. որում՝ նախապս ստիպեն դա-
 նալ 'ի յաղանդն իւրեանց: Լաի երանելին
 ԼԹ ԼԿատուր շնորհացն Թափիբերան տունէ
 զԽմ' գիտունա նոյ, մուր ջուցանելով աղան-
 դօքն իւրեանց: Լաի նոյ տեաւալ թէ՛ այսու-
 ճէ կարացին ընկճել գերանելին, ապա ոկսա-
 նին խնդրել 'ի նմանէ՝ զգանձ ՏՆ Պետրոսի
 գետադարձին: Լճ. այսպս զուր և անիրաւ
 պատճառաւ գերիս տան 'ի բանտ և 'ի չարչա-
 րանս պահեն գերանելին՝ մինչև վերջապէս

ի հոգւոյ տրիանէն զնա : և նա շնորհօքն
Վի անվնաս ելանէ ի հրօյն ողբ երեք ման
կունքն, և յամօթ առնէ զնեղիչն իւր : և
անօրինմամբն Վ հրաշիւք զերծեալ ի նո
յանէ՝ դառնայ ի տեղի իւր թ հաւատոտ
պատուով պատմագրաց :

Վ ըդ զարմագիր դու ապառանօր ի հաւատ
և ի խղճմտանոյ քաղկեդոնական հաւատա
տով քրիստոնեայ թագաւորին, և նորին
հաւատով կարգաւորաց : Վ անդի՛ ճրնճ
ղուկք և այլք մանունք անբան կենդանիք՝
յենուն ի հովանիս արագչաց և այլոց մե
ծաց կենդանեաց՝ և տպահոյ միան ի թշու
մեաց : արդ՝ բոլոր քրիստոնեայ ազգի միոյ
կաթուղիկոս վշտացեալ յանօրինաց՝ յենա
ի հովանիս քրիստոնեայ թագորուէ միոյ,
զի ապահոյ մեացէ : Խոյ յայնմանէ քան
յանհաւատ թշուամեաց առաւել վշտանայ
և չարչարի :

Վ ատեն խղճմտանօքդ, և թ մկայլէ գոր
ծոցն զիրաւունս արա : Վ ե՞ծ գովուէ ար
ժանի վարկանէի զաղզն յունաց՝ եթէ զայս
մասնաւոր մարդավարւիս զորո ունին այժմ
առ ազգս մեք՝ թէ և առ յերես, ի թագա
ւորուէն իւրեանց եթէ չունէին, գոնէ՛ և
զայնքան տմէհի տմարդութիւն ևս չունի
ցէին : զի զինչ օգուտ ի յիմի տնանկանալն
առմէք ինիլ առատ, մինչ ի հարստուէն՝ ոչ
միայն էր ժրատ, այլ և յախշոտիօղ :

Յորուի ցոյցանին նէն Կաթործոյն ի Գէղ
Հեօքէալ ուրացողացն, և պապմա
ուրացան նոցա:

արձուացուք զբանս մեր առ
՚ի մէջը հետեւալ ուրացող
սրն. և զնոցին նենդ ազար
ծուին (որ առ ազգս մեր):

Ժամուացուք սրբելոյ ազգիս մերոյ: Վա՛ն
զի՛ յաւիտեի է ապրտամբից և ուրացողաց,
յետ ապրտամբուէն, զտէրն և զերախտալ
ւորն իւրեանց պէտպէս զբարանուք արա
տաւորել և ստորաձգել, զի զինքեանս ար
դարացուցանել կարիցեն: Վստիս և ՚ի մէջը
հետեւալ ուրացողքն յետ ուրացութեն զե
կեղեցիս և զհաւատ և զազգս մեր, սկսանին
այնու հետեւ պէտպէս ստուք և զբարանուք
արատաւորել և զսուտ պարուրնս յողել
նենդ աւսորմոօք ՚ի վրերեւելաց և նշանու
ւորաց սէջ և գիւմոց անձնց ազգիս մերոյ,
զի զուրացուի իւրեանց արդարացուցեն և
զխայտառակութիս իւրեանց ծածկեցեն.
նաև զմիամիտն ազգիս մերոյ գայթակղե
ցուացեն: Օրմէ հարկաւոր համարեցաք
ձեզ օրհնեալ ազգիդ մերոյ ծանուցանել.
զի գիտաթիք և զգուշաթիք ՚ի ճարահար
որդայթից նոցա. գիտելով՝ զի սուտ են

Լորդ-իք ստուծն :

Բանգի՛ ի յանտիրանայն ազգ-իս և երկրիս
մերոյ ուն ասացաք ի վերդ, որաստահել է՛ զի
երբեմն ի կարի վշտանայն ի յայրազգեաց,
հայրապետք և իշխանքն մեր լը ժամանա-
կին՝ զաղաչանց դիրս են գրել սու թագա-
ւորսն յունաց իւր՝ զօգնու-իս խնդրելով ի
նոցանէ՝ համարելով զնա բարեկամս և հա-
ւատակիցս. ուն ասացք զսէց Աւրդանանց
ի վերդ : Այնորս և ի թուշ վրիշին ջի, ի
կարի նեղին ազգ-իս մերոյ ի յայրազգական
իշխանուեց, (Յովանէս կաթուղիկոսն մեր
որ պատմագիր՝ և քեռորդ ի էր սէցն) Աշտու-
ցի հայրապետին. գրէ առ թիւարն յունաց
կոստոնդին զգիր աղաչանաց և զօգնութի
խնդրէ վս ազգ-իս մերոյ : Այն ի գիրն այս-
պէս գրէ թէ՛ եթէ ես հովինս մտեւումբար
ծնիցեմ՝ թիւարուե՛ ձերում յամի հնա-
զանդութ, հօտս զխորդ ոչ հնազանդել ծա-
ռայիցէ : Օ այս բան երանելւոյն իւրու գէն
առեալ ինքեանց հետեալքն ի մէջ, զբա-
բանեն զնա լը ախորժակաց իւրեանց : Այլ
զայս գրելով՝ զի՛նչ մեղաւ երանելն. ահա
այրազգեաց հնազանդել ծառայեմք. մի՛ թէ
զհաւատս մեր այլայլեմք, և կամ հաւա-
տոյ նց հետեւեմք : Այն թէպէտ այսպէս
գրեաց այս երանելի, և Աշտու թագաւորն
մեր բազրատունի ևս գնաց սու յիշեալ
թագաւորն ի կոստանդնուպոլիս և երկար

միջոցաւ ևս մնաց առ դրան նր դէգէրեալ,
 բայց վերջապէս անող-ուտ եղև և թմայն առ-
 նա : զի թէ նոր դոյզն ինչ օգնականութիւն զար-
 ձաւ յաշխարհս մեր, այլ ոչինչ օգտեցաւ
 ինձանէ : Այլ զայս գիր ևս՝ ոչ եթէ երա-
 նելին մեր նախապէս յինքենէ յօժարեցաւ
 ի գրել, ոչ ի նիկողայոսէ պատրիարդէն
 նոյն խաբէցեալ գրեաց : Քանզի նախապէս
 իրենն նիկողայոսի պատրիարդին զնեղա-
 կրուեցն աղգիս մերոյ, իբր սրտացաւ ձեռ-
 նալով գրէ առ Հովսէփնէս կաթուղիկոսն
 մեր ինչ ծաւորական բանդիւք թէ՛ լուսաբ-
 զանցից ձերոց և կարի ցաւեցաւ, և այլն :
 յետոյ գրէ թէ՛ ահա թիւորս առ զպատ-
 րապետ ի յօգնութի ձեզ հասանիլ . ուրիշ
 և դու փութացիր միջնակուսող գիմել հնա-
 ղանդութեալ առ թիւորս մեր : Այլ և մերս
 երանելի խաբէցել գրեց : Ահ եթէ ասեն
 թէ՛ և ի հաւատոյն խոստանայր հետեւիլ,
 ընթեռնուցուն զնոյն պատմագիրն և տես-
 ցեն թէ՛ զինչ, և որպէս խօսի ի յոլով տե-
 ղիս զքաղիկեղծականացն :
 Այլ կամ թէ պատահեալ է երգեմն՝ զի ի
 պահանջմանէ հարկին, նախնի կաթուղի-
 կոսանքն մեր՝ ոմանք գիր են գրել առ փափն
 հռոմայ, և կամ ի կոստանդնուպոլիս առ
 պատրիարդն և առ թաղաւորան յունաց .
 կամ ինքեանք նախապէս, և կամ զանդրա-
 դարձ գրողն : Այլ երանելիքն մեր Վրի

Գոր և Վերսէս շնորհալին՝ մինչ վառացեալ
 յանօրինաց փոխեցին զաթոռն ի կողմնուս
 յունաց, նոյ թգւորն մանկը և պատրիարքն
 Բիքայէլ՝ սկսան զգիրս պատրողականա գրել
 առ Երանելիսն և հրահարել ի միաբանութի :
 Եւ Երանելիքն մեր գրեցին զպատաս
 խանիսն քանկոց զօրանոր բաժնիք . և հա
 մարձակապիս արձանացուցին զդաւանութի
 ոյց եկեղեցւոցս մերոյ՝ Վատուր շնորհօք
 և իմաստութիս իւրեանց . առելով թէ՛ ահա
 անկէ մեր դաւանութիս զոր ունիմք ի սրբն
 Վրդգորէ | զսաւորեցն մերմէ՝ և ունե
 րոց եմք անխտոր . եթէ ընդունիք և դուք,
 միաբանիմք և մեք ընէզ : Օր և Վեր
 սէս լամբրօնացին ասաց համարձակապիս ի
 կոտանդաւորիս՝ առջի կայսերն մանուէ
 լի, և պատրիարքին նոցա՝ և ամ Ժողովոյն
 յունաց սր անդ : ուն և ունիմք զճառս ան
 ցիցն գրով իմեզ արձանացեալ :
 Եւ Երանելիքն պատահեալէ և երբեքն, զի
 ունեք ի սրբազանից հայրապետացն մերոյ՝
 սիրախառն մեղադրանօք իբր դանդաւան և ն
 դրել առ փափն հաւանաց զմոլորեցուցիւ և
 զծակամուտ պատրջացն, և Երանելիքն
 հետեւեալուրացողացն . որք խորհանման շրջին
 յազդս մեր՝ ապականեն և մոլորեցուցանեն
 զմիախտսն : Եւ ամ զերանելեացն մերոց .
 զՎրդգորս, և զՀակոբոյ, զՎահագն
 տէ և զՎրդգորս և Վաթուղիկոսացն :

Որք գրեալեն յիրաւի, և ես ստորաւմ.
 Բայց այսու մօտք են գրեալ ոպ սոցք: ինչ
 և մէք գրեցաք: Վանգի՛ ինչկիթ թուռջ
 փրկչն՝ մինչ քանի պատրիշք յորջացեալք
 իւրադարն իսրայիւց, ապականեին զերկիրն,
 մէք արքունական հրամանաւ. զի մենջ հեռ
 տեալ չիք սեադլութիւն առ մեզ բերաք.
 (զորոց ոպն յետոյ տաացից.) և զքանի պատ
 ըրչան վանել ետուք անտի. և մէք գրեցաք
 նց, զի ծանուցեն փառին: Բայց երանելի
 փառի եղբարքն մեր՝ մինչ չուճին զիրաւունս
 իսրայաւաստանել. ոչինչ են գրեալ երբէք
 զպատասխանիս, ոչ նախնեաց երանելեացն
 մերոց, և ոչ մեզ:
 Վրդ՝ տյապիւրք գրեանք զսոս յիշեցաք.
 մաշտով առնս, ստրագոյ եկեալ վայրա
 խօսք ոմանք ուրեք ուրեք արձանացուցելք
 իստաղի գրեանու իւրեանց՝ հռչակեն իւրե
 լիս միամտաց մերոց թէ՛ այս ինչ և այն ինչ
 իրաժուղիկոսքն հայոց հաազանդուէ գիր
 են գրեալ ի հռօմ այս ինչ փառի. և կոսմ
 իկոստանդնուպօլիս այս ինչ թագաւորի
 և պատրիարքի: ոպ ամենատուտն կլէմէս,
 և միլիթ. և այլք նմանիք: Նորոց ուսեալք
 և այժմ՝ յարգէս մերմէ փախտաւան և
 յանցաւոր ծառայքն՝ արձանացուցանեն ի
 մոլեգնական գրնա իւրենց թէ՛ Նալանդէս
 իրաժուղիկոսն, և այլք. այսպէս և այնպէս
 գիր են գրեալ առ թագաւորս յունաց: Վե

թէ՛ առ այնպիսին թէ՛ ով նենդաւոր . դու
 յանուն քո զգիրս շարադրես գիտուն ձեռ
 նադով . ի քոյնդ շտեմարնց պարտիս ծնու
 ցանել զբանդ . և յայնց գրեանց ևս զամանս
 իւր վիայուի բերել քոյդ բանից : ի՛րդ՝
 դու զբողբն ի մեղացնոց երանելոց առել
 ընուս զգիրքդ . զամանց զբանան և զշարա
 դրութիւն գալելով , և զամանցն սրտաւնէ
 լով և ծաղկելով . զիցուք թէ՛ և զայդոսիկ
 զաման վիայու թեան աղագաւ գրես և ոչ
 մի կարօտուէ . ահա այդ երանելիքդ ու
 նին և զնոյ բանս բազումս դոյնով ունով
 շարադրել յայլ և այլ նիւթս և ի գիտաւնդ
 րութիւնա . այդ զի՛ն , դու զայն ամ թո
 ղեալ զայդոսիկ միւսն ընտրես և տոյն՝ է
 թէ՛ ոչ ունիս միթերեալ ի քեզ զհաճիւն
 նենդաւորուէ : Օ բանս երանելոցն առ
 նուս և զգիրքդ զաբդարես , և զհնքեանան
 արայտաւորես : Օ ի՛նչ երկարացուցից .
 միայն թէ՛ յԱ՛յ լնկաղջիս զիւրճդ լի աշ
 խատանացդ . որ և լնկաղջից էս խի :
 ի՛րդ՝ զայդոսիկ գրեմ , զեաղդ իմ սիրելի
 գիտաւնիք թէ՛ հոգք և ջանք նոց ոչ այլ ինչ
 են անդադար , և թէ՛ ոչ այնպիսիք նենդաւո
 րական բանիւք վրդովել և խորբայել . բշ
 միտս միամտացն մերոց : Քրեան՝ գիտացել
 ձեք՝ զգնշ լերուք . և մի՛ հաւատայք այդ
 պիտեաց ստույի գրեանց .

ի՛նչ զայսպիսի բանս է թէ՛ զնի սէն՝ իւր
 197 սի

մախի նաօղ լրթուղիկոսն և վարդարացն,
 և կամ ուրբինեանց թագաւորացն ոմանց՝
 առիցեն, ստարասեմ և ես : Վհանգի՛ որով
 հետեւ խալատ մութացան զհայրենի ստորու ի
 երկրիս հայոց , և կորուսին զվարս և զշա-
 շիղս նախնեցն իւրեանց , այնուհետեւ բար-
 ձան ՚ի նոցանէ վարք հսկականք և հա-
 ճապք և կրօնք լուսաւորչականք , ոյ ՚ի
 վերդ-ասացսք : զի զՄԹողել ՚ի մարդ յու-
 սացան . կարծեւով իբր անապատելի պա-
 րիազ ինքեանց : Այ և ՄԹ էհար խալատ
 և կարծանեաց զմասնաւոր թագաւորուն ջոր
 ունէին . ընմին և զկաթուղիկոս թին ե-
 բարձ և խախտեաց . և գարձոյց վերստին
 մեծաւ հրաշիւք ՚ի բնիկ ՄԹոն իւր ՚ի
 տը Աջմիածին , ՚ի լուսատու և ՚ի հոգեւոր
 ծնողն ազգիս հայոց . զոր ինքնին լըլ ձեա-
 ցոյց ՄԹ ային լուսով . ՚ի յատուկ պատիւ յու-
 տուկ սիրելոյ և հաւատարիմ՝ փոխանոր
 դին իւրոյ սրն Սարկ որի Առաւորին ,
 միակ Վահանայաւորն և ծայրագոյն Պատ-
 րիարդին և լրթուղիկոսին հանուրց հայոց :
 Թէպէտ ոմանք ոչ մութացան զտին և ըղ-
 խատուն եգիպտոսի : Այ յետ սահմ միջո-
 ցի , զլուսացեալն ՚ի նոցանէ և զանպարտե-
 լի կարծեցեալն ևս եբարձ նոյնով ազգաւն
 և անհետ արար . որք եղեն բան զմեզ ողոր-
 մելի և ծառայ այլոց : Խախ յայնմ հետէ մեա-
 ցորդք ազգիս մերոյ որք ՚ի հայաստան , և

198

ԵԱՂ

յայլ ուրեք ը հոգանեաւ սէյ] Զմիածնի,
 թէպէտ զըկեցան ի մարմնաւոր տէրութե,
 տակաջն՝ ողորմութն ի յ և աղօթիւք սէյն
 իրիգորի ի ռասնորջին մերոյ, և ճորհօք
 սէյ ի թուար] Զմիածնի, միացաք հաստա-
 տուն հոգեւոր տէրութե և մարութի դաւա-
 նութ միջև յայսօր:
 ի յորդիտեմ, զի ասելոյ են ոմանք թէ՛
 հայաստանեայց եկեղեցւոյ դաւանութին ե-
 թէ այդպէս մարութե և անարատ, ապա
 լէ՛րէ, զի ոմանք երեւելի և գիտուն վար-
 դապետք, և մանաւանդ եպիսկոպոսք իսկ
 յ] Զմիածնի սնէք և ինմա առել զկարդ,
 հետին իմէնջ և յայլ դիմեն: ի յսմ՝ զեր-
 կուս պատճառս ասեմ գլխաւորապէս:
 ի յախ թէ՛ այնպիսիքն թէպէտ իմէնջ ելա-
 նեն, և թուին իմէնջ դոյ, բայց ոչ են ի-
 մէնջ, այլ պոռնկորդիք և սերմն ժամայր. և
 իբրու կամովին իշար անդր հաստատեալք
 զկամս և զգլխամուտ իւրեանց ի բնէ անտի.
 որով և վիճակեցէրք կորստեան: ի յ և սքն
 Օգոստ ասէ. զի ոչ ամբն որք յարայէին են՝
 նք յարայէլացիք են: ի յ և սքն ի յօհաննէս
 ասէ. թէպէտ իմէնջ ելին, այլ ոչ են իմէնջ.
 զի եթէ իմէնջ ելին, ապա առ մէջ մնային:
 ի յ և սքն զօրինակս բաղուտ: կային թէպէտ
 յայտանցէր, բայց օրդի կորստեան եղև:
 բամ՝ ինչեկէր, բայց անիծից արժանա-
 ցաւ: յուրա յաշակեցոաց ի յիէր, բայց
 199 մտտ

մատնիչ գտաւ Վրէ: Լ'ըր' ուղ կորնչին
 կայէնք քամաց և յուղայի' ոչինչ ամօթ և
 պակասութիւն եղէն Լ'քամաց' Լ'ըր' և Վրէ.
 և ոչինչ գայթակղութիւն որդւոցն Լ'քամաց,
 Լ'ըր' և Վրէ ընտրել աշակերտացն, նա և
 յայտնաւ բազմախառն ազգէ եթէ ոմանք
 կորստեան որդիք գտանիցին, ոչինչ պակա
 սութիւն և ամօթ լինի հօրն մերում սբն Լ'ըր
 գորի, և եկեղեցւոյ հայատառնեաց. և
 օրհնել ազգս մեր ևս ոչ պարտի գայթակղի
 ՚ի կորուստ նց: Օհր օրինակ, ծառն պրտ
 ղաբէր' ինքն դարար և շուարճ. պատգմն
 կատարեալք և անարատք. քայց ոմանք ՚ի
 պողոցն վաղածառամ լեալ անկանին, և
 կամ որդասկեր լեալ՝ սպասանին. զինչ մեզ
 ծառոյն և անարատ պողոցն: Լ'յայտ իմանալ
 լիք են և ՚ի մէջ հետեւ որդասկեր սպասա
 նէլքն. յորոց ոչինչ արատաւորին՝ մշտապա
 ղարթ եկեղեցիս հայատառնեաց, և անա
 րատ մնացեալ զաւակունք տրին:
 Լ'ըրկորդ պատճառն է հետաման այնպոտեաց
 կորստեան որդւոցն, զի սրով հետեւ (ուղ
 ատցաք,) ՚ի բնէ անտի զհետ չարին են
 մտել քոյր կամօք, և լեալք որդիք կորս
 տեան, հարկաւոր է ապա այնպիսեացն, զի
 ընիցին տանձրնիէց և կապտկոտար անա
 տուն. զի ուր և կամօցին, գնայդին. և զինչ
 և կամիցին, գործեացեն: Վ'անդի' որ ՚ի
 մում կարգի և սիրայով կատեալ կայ, ոչ
 կա

Կարէ յաջ և յաջեակ խոտորիւ . այլ 'ի հար
 էէ ընկարգի սիրային պարտի ընթանալ . և
 'ի բաժանին 'ի սիրայէն , ոպ և կամի , ըն
 Թանայ : Այսպիսի և այնք որք 'ի սիրայէ եկե
 ղեցւոյս մերոյ բաժանին , վնայնորիկէ ,
 ղի ուր և կամիցին , ընթանայցեն . և ղինչ և
 կամիցին , դարձեացեն : Օհ ոչ եթէ այնպի
 սիքն զեւրեանց ունեցեալ հաւատն Թիւր
 դիտելով ջանան և հետեւին՝ զի 'իլաւն և
 յաղիղն գնայցեն , այլ ջանան և հետեւին ,
 ղի զուեցեալն ևս 'ի բաց ձգեացեն՝ և իս
 պատ անհաւատ լինիցին : Աւրեմն մի՛ կար
 ծիցէք զնոցանէ գհաւատ՝ զկանոն և կամ
 զկարգ , և զԱՅաւանոյ դարձ ինչ ունիլ ,
 այլ յամի անհաւատ և զուրկ 'ի կանոնաց
 և 'ի խղճմանաց :

ՊԵՂԻՒՆ :

Զորոմ գոյացանի խիապէս անհաւատ գործ
 'ի զնջ հեպեալ ախարանայ ֆոյնդիլոյն . և նա
 հաւանք ուրացող ֆարփաւորաց . եղեալ և
 հաւատարի օրինակաւ :

'րդ՝ մինչ ատցաք Թէ՛ այնպիսի
 հետեւ խաբէբայքն խապառ ան
 հաւատք են և անխղճ
 մամնք , դուցէ Թէ՛ ոմանք
 ոչ հաւատան , կարծելով
 զմի զ զրպարտող՝ վն՝ 'ի վկայութի տացե
 201 ԼՈՅՍ՝

Երեսն զհաւատարմի և առ մեծք եղեալ զօրի-
 նակ մի տամ՝ ձեզ, զի գիտաւ թիւ չա-
 լատեալ և ճշմարիտ անհաւատք են ՚ի
 մէնջ հետեալ արիւթարմաց կոչեցեալքն, և
 մանաւանդ՝ չիք կարդաւորք և մարտութե
 վարդապետքն :
 Ի բաղաբն ՚ի խղիւսա կոչեցեալ՝ քանի մի
 ՚ի մէնջ հետեալ սեաղաւար կային յոր
 ջաղեալք ՚ի բաղանաց ամաց հետեւ : որք ուր
 զցեց ապականիչք էին եղել այն կողմանցն :
 Ի պա ՚ի աւելի թիւ ուր վրկչին, արքունա-
 կան հրամանաւ բարեւ բերաք յ՚Թուս-
 որք էին պօղոս՝ յովաննէս և տեփաննոս
 իբր վարդապետք, և մի ևս յակոբ անուն
 չբահանայ : զորս ՚ի ստկաւ ինչ յանդիման
 նեւն և ՚ի կշտամբեւն մեր, եկին յուղլուի
 և ՚ի հնազանդութի եկեղեցւոյս մերոյ՝ խտառ
 վանելով զհաւատարմի մեր. և նզովեցին
 զնոր և զյետոյ առացեալ հաւատն : Եւ
 և մեր հաւատացեալ սկսաք այնուհետեւ
 ՚ի պատիւ և ՚ի յարգման պահել քան զար-
 ժանն : ի սիրայելով յոտից մինչև ցգլուխ. ՚ի
 կարգի եպիսկոպոսաց ունիլ. և ընդ մեզ
 նստուցանել և շրջեցուցանել : քանիցս ևս
 զպատարադ մատուցին ը մերում աւան-
 դութ յ՚Թուոյս : և այսպս յամի միամտել
 մեր՝ հաւատացաք և ՚ի սէր ունէսք զմե :
 Ի պայետ քանեաց ամուս յայտնեցաւ նեւն
 դուի և ի սաբեութի նց. զոր տառագեցաք յե-
 րեւ

րեսս իւրեանց ՚ի հանդիսի : 11 Ծ՝ փոքր ինչ
 դանիւ՛ յանդիմանեցաք և արիւք ՚ի կալանս :
 Բայց ՚ի կալանի ևս՝ ոչ եթէ ՚ի չարացարնս և
 ՚ի կապանս ինչ, այլ յապահովուէ յամի,
 և ամիւք պիտոյիւք անպակաս ունէաք :
 Եւ յետ անուրց ինչ՝ սկսան ՚ի կալանէ ան
 տի զմեղայ դքել վերադն, չարաչար նզո
 վիւք և երդմամբ, քնալ ՚ի հնազանդուէ
 և յուղղուէ յայնմ հետէ : 12 Լատի՛ և մեր
 հանել ՚ի կալանէ, ձեռագիրս խնդրեցաք .
 նք ևս ետուն յոժարութեամբ յատուկ յատուկ,
 իւրեանց ձեռագրովքն՝ մեծամեծ երդ
 մամբք և նշովիւք, այլ ոչ ևս շեղիլ ՚ի հա
 լատայ և յեկեղեցւոյս մերմէ : Օտրոց
 զձեռագրաց միոյ օրինակն եղաք աստ, զի
 տեսիւք :

() Իհնայ յեռագրաց ախարնայ Էիս Խարփա
 ւորացն :

Եւ ասելոյսացի պօղոս վարդապետ՝ շնոր
 հօքն և աղդեցուքն ՚ի մեռալի շո
 դոյն ՚ի յ, խնով կամաւ և յոժարութեամբ
 յանձն առի և հաւանեցայ հետեւիլ ամիւ
 Հայաստանեայցս սբյ ՚ի կեղեցւոյ հաւա
 տով և դաւանուէ՛ և եկեղեցական արա
 ղողութիւնք . և բնդուել զինչ որ հաւատաց
 և դաւանեաց ՚ի յիսահայրապետն և ՚ի ու
 սաւսրիչն մեր նքն Պարիզ օրիոս և սրդիք և
 թողուիք նր . և նքն ՚ի երեսն շնորհալին և
 այլ ամ սբդն և ուղղափառ հայրապետն և
 203 վար

փարդալորն՝ որք նոցին հաւտոյն և դաւա
 նութեն հետեւեցան և աշակերտեցան մին
 չե ցոյցում։ Օրոց ստացեալն և ընկալէն
 ունին այսօր ամ եկեղեցիք հայաստանեայց,
 սկսեալ ի սբջ Էջմիածնէ մինչև ցիտառանդ
 նուարօրն՝ և յոչ հեռաւոր և մերձաւոր
 տեղիս, ուր և գոն եկեղեցիք հայոց։ Որոց
 և են ամենայնիւ յօժարութե հետեւիմ և աշ
 ակերտիմ, զհաւատաւորն ի նոցանէ՝ և են
 հաւատամ, և զարարեալն ի նոցանէ՝ և են
 ստանեմ, զօրհնելուն և զընկալէլուն ի նոցանէ՝
 և են օրհնեմ և ընդունիմ, և զանիծեալն
 և զհետեւալն ի նոցանէ՝ և են անիծանեմ
 և խոտեմ։ Օ այս ամեն խմբս կամաւ և
 յօժարութե յանձն առի. որաիւ հաւանեցայ
 և ընկալայ, բերնով ստացի և ձեռամբ դրե
 ջի. վկայութե Մենաօր Երրորդուն, միջ
 նորդութե սբջ Մամնին և ամ սբց. և ինկր
 կայութե Տն Սմէտի սբզն Սմթուղիտին
 ամ հայոց, և արհիապատիւ Եպիսկոպոս
 և վրդապետ, իսբ Սթուռն Էջմիածնի։
 Իւն թէ ոսկ հետեւիմ և աշակերտիմ վերայ
 զեկեղեալ հայրապետացն և հայաստանեայց
 սբ եկեղեցւոյն՝ ստացի։ Մյալէս հաւա
 տամ և դաւանիմ։ Սա և յաւառ, հա
 շատամ զհայրն Մանեղ, անձին և անդ
 կիզն, ալ և ծնող Սրբայ և բղիսող հոգ
 ւոյն սբջ։ Հաւատամ զբանն Մանեղ
 ծնեալ և սկսեալ ի հօրէ նախ քան զյու
 ճի։

Բիտեանս, և այլն որ սմին հետեւին: Հա-
 շատամ զԲ հոգին անեղձ անժամանակ
 ոչ ծնել, այլ բռնել ՚ի հօրէ. Էակից հօր
 և Ժառակից Սրբոյ. և այլն: Հաշատամ
 զԱրարողութին սբ մի բնութի մի անժամ
 և այլն: Հաշատամ յեկեղեցի սբ՝ զԹո-
 ղութիւն մեղաց հարողութբ սբց: Հաշա-
 տամ զմինն յերկց անձանց զՆանն ՄԾ ծը-
 նեալ ՚ի հօրէ նախքան զՀաշատեանս. ՚ի
 Ժամանակի իջեալ յՄածին կոյնն Սրբե-
 ամ, և ստեալ յարեմէ նր միաւորեաց Ը-
 իւրում անժամէն: Իմն ամեւայ Ժուժկա-
 լեալ յարդանութի անարատ կուսին, և եղև
 ՄԾն կատարել՝ մարդ կատարել, հոգւով՝
 մտօք և մարմնով. մի անձն՝ մի դէմ՝ և միա-
 շորեալ մի բնութի անշխմաբար: ՄԾն
 մարդացեալ առանց փոփոխման, առանց
 այլաջուէ, անսերմն յղութի և անապական
 ծնունդ. և այլն: Հաշատամ զՏԵՆ մեր
 ՅԺՎԵ եկել կամաւ ՚ի չարչարանս, խո-
 ճեալ՝ մեռել մարմնով և կենդանի անժամէն.
 մարմինն եղեալ ՚ի գերեզմանի միաւորել
 անժամէն. և հոգւոյն իջեալ ՚ի դժոխս՝ ան-
 բաժանելի անժամէն. քարոզեալ հոգւոյն
 աւերեալ զդժոխս և ազատեալ զհոգիւն,
 և այլն որ հետեւի: Հաշատամ ևս, զի գա-
 լոցէ նոյնն մարմնովն և փառօք հօր, ՚ի
 դատել զկենդանիս և զմեռեալս, և այլն:
 Հաշատամ և զհասուցումն գործոց, ար-

Դարոցն կէանք յաւիտենական՝ և մեղան
 րացն տանջանք յաւիտենական :
 Եւ արարողութիւնս սոսկի առնեմ : Օտբ
 պատարագն՝ յանապակ գինւոյ սր՝ ի յորժոյ
 լինի՝ և ի հացեցորենոյ , առանց ջրոյ : և զսբ
 անն ի դէմն Սրբւոյ ասեմ խաչեցար : Ըզ
 փոխարկութի մարմնոյ և արեանն Վի՛ ի
 Ժամ որով զհաց աղօթիցն հաւանմ : Եւ
 երկու տեսակով բաշխեցից Ժողովուրդեան
 զսբ խորհուրդն . քի՛ զմարմնն և զարիւնն
 Վի՛ ի միասին : Եւ զսրս սբա տօնէ եկեղե
 ցին հայաստանեայց՝ տօնեմ և ես . և զսրս
 ոչ ընդունի և ոչ տօնէ՝ և ես ոչ ընդունիմ
 և ոչ տօնիցեմ : Եւ զոր աւուրս և ի յորոց
 իրաց և պահէ՝ պահեցից և ես . և զոր ա
 ւուրս լուծանէ՝ և ես լուծից :
 Եւ վերջապէս , հետեւողեմ ամենայնիւ
 այսուհետեւ սբ Սիդիւսն հայաստանեայց ,
 և հազանիւ ճշմարտագաւան Հայրապե
 տացն սբ Սիմեոնի մինչև ի յերս շնչոյ .
 որոց հրամանաւն պարտիմ վարիլ այսուհե
 տե ոպ և ուխտեցի : Սբ զի՛ եթէ զիս ի սբ
 Վթուռջս կտանցին պահել և թէ յայլ տե
 զիս առաքել ի նուիրակահան և կամ յա
 ռաջնորդական գործս , իմ հրամանի նոցին
 արբից . և արտօքոյ նոցին հրամանոցն զոչնչ
 բնաւ արարից : Եւ այս ոչ ի հարկէ՝ ոչ
 բռնուի՛ ոչ յերկիւղէ և ոչ աշտուի . այլ
 վերահասու լեալ ճշմարտուն , ես ինքնին
 կա

կամաւ և յօժարութիւն յանձն առի հետեւիլ
և հազանդիլ :

Օ այս ամ զորս ասացի և գրեցի 'ի վերոյ՝
յանձն առի և ուստեցի , զի արարից և պա-
հեցից լրապէս ես ինքնին . և այլոց ևս զսոյնս
անթերսմա ուսուցից : Իսկ եթէ ուխտա-
զանց լինիցիմ' և շեղիցիմ' ես յայրմանէ , և
արտաքոյ սոցին զթիւրութիւն ինչ ուսուցանի-
ցեմ' այլոց , նորովեալ եղէց յամենասէյ Լը-
րարդութեն և յամ' սբց' նր' և յերկոյ սբ'
Ժողովոցն . ք' Երկրոյ , Երասնդնուպօլ
այ և Եփեսոսի . և 'ի Եւասէորցեն մերմէ ,
և յորդուոց և 'ի Թուանց նորին . և յամենից
նորին հետեւող սրբազանից հայրապետացն :

Իհա զսոս գիր ուխտի և հաստատութե ևս
սօղոս վարդապետս իմով կամաւ և հա-
ւանութիւն յօժարութիւն սրաի՝ ձեռամբ իմով
գրեցի և կնքեցի . և կնքեցուցի ևս ամենից
արհիապանս եպիսկոպոսաց և ճմարտա-
յոյզ վարդապետաց սբյ Վահիւ Եջմիա-
ծնի . և ետու Տն Խմեծնի սբզն Եթու-
ղիկոսին ամ հայոց : Եւստի' և տեսողացի-
ականից հաճոյ լիցի : Վրեցաւ գիրս ուխ-
տի 'իսբ Եթուղծու Եջմիածնի : Ինքնմ' ը-
թուականութեա մերում , և 'ի յօդոստտի

ամսոյ շնորհ :

Եւս այսորիկ ունէսք զնոսա սիրով
Եթուղծու Իկարգս միաբանից մե-
րոց . և ինքեանք ևս խոսանային մնալ միշտ
և

և ոչ ելանել : Տէս արուհեան զխաբէտ
 թիւն և զանհաւատութի արաւաքոյ սեւ
 գլխացս :
 Ի մէջ ծածուկ գրէն ի յախլիսա առ
 իւրեանց համանիսն թէ՛ մի գուցէ իրենն
 ձեր զհաւանութի տարն մեր ոց ձեռագրով՝
 հաւատացէք և կամ վրդովիցիք . քանզի
 վստայորիկ արարաք այսն , զի հաւատա
 ցեալ սոցա՝ միամտիցին զմէնջ : ուրեմն և
 դուք սրով հնարիւք և իցէ , հաւատացու
 ցէք զոսա , զի և ի ձէնջ միամտեալ առ
 ձեզ դարձուցեն զմեզ : Իսկ յախլիսայ է
 զեալ ապականելքն իրենն զայս , երեալք
 զան ի կարս առ մուստաֆայ մովսէան , (որ
 զօրապետէր յայնմ միջոյն և ի կարս նոր
 տիւր բուռն իշխանութի . և մեզ ևս լաւ
 ծանօթ և բարեկամ :) և մեծամեծ կաշա
 ոօք և պէսպէս խաբէական հնարիւք հա
 լանեցուցանեն զնա՝ գրել առ մեզ , զի առ
 ձակեցութք զառմեզ երեալ խաբէբայն :
 Բանզի՛ ասեն իդիւանի մովսէտին թէ՛
 մեք մինչև ցայժմ մնորելէաք . զհաւատ
 և զգլուխ մեր ոչ գիտեաք . այժմ տէր
 կարգացողքն մեր գնացել առ խաղիֆայն՝
 մի զայ ասալին և հնազանդեցան . մեք ևս առ
 ցա հետեւողք եմք : ուրեմն գրեալ խաղիֆայ
 ին , զի զկարգացողքն մեր տա մեզ դարձու
 ցէ : Եւստի և մովսէան գրեաց մեզ թէ՛
 խաղիֆայ՝ որովհետև սոցա կարգացողքն

քեզ մեզայն են առացել և գիր են տուեալ
 զի քեզ հնազանդ միացեն , ահա սոքա ևս
 դոցա հետեւիլ խոստանան . ուրեմն վս մեք
 խաթերն , արձակեա՛ն զդոստ ՚ի տեղիս իւ-
 րեանց : Եւ մեք գրեցաք նմա պատասխա-
 նի թէ՛ մեք զսոսա արքունականն հրամանաւ
 եմք բերել . վս՝ թարց արքունական գրոյ
 ոչ կարեմք արձակել : և մանաւանդ՝ թէ՛ սոս
 սոքա մեզ գիր են տուեալ և հաւատացու-
 ցեալ , սակայն՝ զդոցանէ ոչ եմք վստահ և
 միամիտ . ուրեմն՝ եթէ կամիս , և զդոսա ա-
 ռաքեա՛ն առ մեզ , զի և դոքա հաւատացու-
 ցեն զմեզ . ապա վս խաթեր քոյ զարձակ-
 ման հրամանագիր բերել՝ զսոս արձակել
 ցուք : Երկին գրեաց մովսէսն առ մեզ թէ՛
 այսքան բաղմունիքս ոչ կարեն գալ յողոր .
 դու զմարդ մի գիր ընդ դոսա և առաքեա՛ն
 առիս . և ետ սատ յամենեցունց բերնոյն ող-
 դու կամիս , ՚ի մեր դատարանու մի գիր ա-
 ռից . և երկին առ քեզ դարձուցից զդոսա
 հանդերձ գրոյն . յայնժամ և դու զաղ-
 ձակման գիրն դոցա բերել տուր և արձա-
 կեա՛ն :

Եւ ապա և մեք ըստ խնդրոյ նորին զվարդ արեւո-
 մի Եդեալ ընդ չորից արդեւելոցն , և
 ըստ պատշաճին գիր գրեալ առաքեցաք :
 Եւ ՚ի գնալն սոցա ՚ի կարս , անդ առաջի
 մովսէստին և գատաւորին և այլոց մեծատե-
 ծաց նոցա՝ յետ բաղմանց խօսից՝ Խաթն միա-
 ձայն

Զայն թէ աստի գնացողքն և թէ յախջխայ-
 ու եկողքն մեծաւ երդամամբ ուխտեն և
 խոստանան զինքեանս յամի հայ գող, և հայոց
 եկեղեցւոյն և մեծաւորին հնազանդ և թ
 ամենայնի հետեւող :
 Եւ այսորիկ հրամանաւ մովսէտին, Իմ
 սարասկեար փաշային, մեր վարդապետն զմ
 զաման առեալ տանի յեկեղեցին մեր որ ՚ի
 Կարս, և ծանուցանէ յատեանն ամբ բազ
 մութն զամ անդան և զխաւաքս դարձն նոյն
 և տայ ՚ի հանդիսին ՚իլուր ամցուն ասել
 զհրամարիսքն, և խոստովանիլ զքաւա
 նութն եկեղեցւոյս մերոյ, և նպոյիլ զլուսն
 և զժողովն քաղկեդոնի : Եւ ապա դու
 տաւորն հրամանաւ փաշային գրէ զհու
 ձէթն ՚ի բերանայ ամենեցուն տաճկական
 ուժով, և կնքէ և կնքեցուցանէ մեծամեծայ
 և ընթերցողացն Կարսայ, և զնոյն հուձէթն
 լէ չորից աստի գնացողացն յամանէ մեր վաշ
 դապտին մովսէտն, և ինքն ևս գիր գրեալ
 թ առաջնայ մտացն՝ դարձուցանէ առ մեզ :
 Եւ մեք ևս ոպ թէ՛ յամի հաւատացեալ
 և միամտել, բերել ետուք զհրամանագիրն
 արձակման նոյն և զպողոս չիքն որ իբրու
 գիսաւորն էր նոցա, ախջխայու երկրին ա
 ռաջնորդ Կարգեցաք, և զմիւսան նմա միա
 բան ետուք, և կոնդակաւ և խիւլայիւք,
 և աք հարկւոր պիտոյիւք և փառաւ սրբաբ
 զչորեսիան ևս առքեցի յախջխայ, ՚ի ԵՏԷ

Թաւ ը վրէջին : Եւ որքան ևս կերարսկերայ
 յուսադրուէ , սիրով և յորդորմամբ սա-
 տուիրեցաք՝ Թէ՛ ի հանդիսի և Թէ՛ յառանձ-
 նութե . զի հաստատուն պահիցեն զուստ
 և զպայման իւրենց , և միշտ ի հնազանդու-
 Թեան սբյ Վթառոյս մեջցեն , և ի դաւա-
 նութե և ի կրօնից եկեղեցւոյս մերոյ մի՛ շեղե-
 յին : Եւ նոքա ևս այդ ստելով՝ յանձն ա-
 ռին հաստատուն ուխտիւ և նշովիւք ,
 Ծառ լի կանոնի մերում :
 Եւ յաւան լինի , մեք դեռ ևս ոչինչ գիտեմք
 զնենդաւորութե սոցա . այլ միամիտ խօսից
 և ուխտից և երդմանոց հաւատամք . և մե-
 ծամեծ պարգևօք և սիրով և յուսադրուէ
 ուղեւորեմք : Եւ ժամ դու տես զհաւատ և
 զխղճմանս այս անիծեւոց անհաւատիցս ,
 և զարմացիր : Օ ի իմոանէն ի յախջխտ ,
 իսկոյն քամահէն զայնքան պատիւն և զսէրն
 զորս տեսին քան զարժանն . մոռանան զայն
 քան սատուն և զգանն , և զխրատն . ուրա-
 նան զայնքան սատուիանս և քանիցս կրկնե-
 լով երդմունսն զորս արարին յանուն Վ՛ր
 և սբյ Վրորդուեն , և զայնքան նշովսն զորս
 յանձն առին՝ բանիւ և ձեռագրով . և
 դառնան ի փոխածն իւրեանց ուղ զշուն , և
 կրկին Թաւալին ի տիրմ ուղ զխող . և ժա-
 ռանդեն ինքնայօժաղ կամօք զայնքան նշով
 սրն զորս ի բնէ անտի ժառանգելին :
 Եւ լոք՝ այսքան երկարօրէն պատմելոյս պատ-
 Ծառն

Ծառն այս է, զի հաւատի ցուցից թէ՛
 այսպէս ուրացող և խաբէբայ չիք կարգ ա-
 շորքս խկապէս անհաւատք են : Ինչ թէ
 մին միայն կամ երկուքն, և կամ ոմանք,
 այլ ամբն : Քանզի ՚ի նոյն թուո՞ն, և յա-
 լաշկերտուա բերաք նոյնով կերպիւն զեօթն
 չիք քահանայս . և ոպ զն սց ասացաք, սպ
 և այնց անիծելոցն արարաք : նոյնպիս և նք ՚ի
 գնալն՝ դարձան ՚ի փոխածն իւրեանց որպէս
 զուռն :

Եւ թէ զի՞նչ է պատճառն սց այսպէս իւ-
 պառ անհաւատ ընկերոյն, ասացից : զի որով
 հետեւ անգամ մի շարժեալք և խախտելք
 են ՚ի բուն հիմանէ ճշմարիտ հաւատոցն,
 ինչ ևս ունին զմի հաստատուն հիմն և ար-
 մատ՝ յորոյ վր կարիցեն մնալ ամխախտ .
 վայ՝ ը փոփոխական տնկոյ՝ ուր և տնկիցին,
 անարմատք են և անհաստատոք : Մհա ոպ
 նախապիս զմերն խոտեալ էին և նզովեալ և
 զայլոցն ընկալեալ, և նզովիւք ու խոտել էին
 ինչ ևս շեղիլ յայնմանէ . նոյնպիս և զայն ըն-
 կալեալն այժմ խոտեցին և նզովեցին, և
 նզովիւք յանձն առին կրկին զմերն ունիլ :
 Իսկ երրորդ անգամ պառհետեւ ուր և գնալ-
 ցեն, ՚ի հարկէ զմերն խոտեցող են և նզովե-
 ցող, և զնոցայն յանձն առնող ու խոտիւք և
 նզովիւք : Եւ այսպէս միշտ զայլս խաբեն .
 և ինքեանք միշտ նոր ՚ի նորոյ ընդ նզովիւք
 անկանին . և զանէծս ժառանգ են ը հոգ-

Լայ և Ը մարմնոյ : Օ ի եթէ զմի ճշմարիտ
 հաւատաւ ունիցէին, պարտ էին ի վերայ նր
 մեռանիլ և ոչ թողուլ բնաւին :
 Ի հաւանիք օրինակ ճշմարիտ հաւատ
 աւելորաց զճշմարիտ ծառայան Վ. Դ. որք
 զանձնա իւրեանց տային ի սուր՝ ի հուր՝ ի
 մահ, և կրէին զպէտպէս չարքարանս եր
 կար ժամանակաւ, զհաւատաւ իւրեանց ոչ
 երբէք ուրանային . զի հաստատեալ էին ի
 հին և յարմարն ճշմարիտ . և գիտէին ևս
 զայն սուկաղի վճիռն թէ՛ որ ուրացի զիս
 սուրբի մարդ կան, Եւրացայց և ես զնա առա
 ջի հօր իմոյ : Իսկ այսոցն սուտ և կերպա
 րանել քրիստոնէիցս, այժմ ոչ սուր գոյր՝
 ոչ հուր և ոչ մահ. և ոչ ազգի ազգի չարքա
 րանք և կոտանք մարմնոյ : Իւրեմն ոչ ու
 նին զմի հաստատուն հաւատ՝ յորոց վերայ
 պիտո մնասցեն . և ոչ զքս հաւատան ճշմար
 տիւ՝ որովհետեւ այսպս իսկ թու թու ուրանան :
 Ի յապիսիքս եթէ կուտայաշտ թագաւորի
 պատահիցին, անկարծ իք և նոց կուտն երկիր
 որսդանեն : Ի՞նչ այսորիկ տառաջաք թէ՛ իսկա
 պէս անհաւատք ևն այսպիսիքս : Վճանգի
 տք ի տաբէբայքս տիրին կեղծաւորին և շողո
 քորթեն զմիամիտ ժողովուրդն, մինչև ըզ
 մարմնաւոր աշակտութիւն իւրեանց լցուսցեն .
 և յեա այժմորիկ խնդրեն զսեղիմի, ուր ոչ
 ի հոգւոյ մեծ աւորաց լիցի երկիւղ . ոչ ի
 մարմնաւոր իշխանաց լիցի ամօթ և պատ
 Կա

Կառածք . և ոչ յայլազգ իշխողոց լինիցի
 վրանի ինչ : այնուհետև զինչ և կամիցին ,
 արնցեն . ոչ բարեասող գոյ և ոչ մեղադրող .
 և ոչ ոք ասող թէ՛ ուր շրջի . և յինչ
 պաշտօնի կաս . կամ՝ ուր է քո ժամի , ա
 ղ թեք . և ուր է քարոզուիլ եթէ վարդա
 պետ ես : **Վ** ք այսպիսի ինդրեն և գիմեն
 յայնպիսի տեղին ուղ ասացաք : և տեղակա
 լին ևս ամենեւին ոչինչ է փոյթ թէ զինչ
 դործեն այնպիսիքն և յինչ կոչման և պաշ
 տօնի կան . այլ միայն այնու և եթ բանիւն
 թէ՛ ՚ի հնազանդութի քեզ գիմեցաք , բու
 ճանանանայ :
Վ րդ՝ սրտիցետե ոճ բանիս մերոյ հաղ
 կեաց մեզ յինչէլ զարժանապատիւ եղ
 բարսն մեր , սակաւ ինչ խօսեցուք առ նո
 ւա՝ իբր բաղխելով զդուան խղճմանացն .
 ուղ զի արժնացեալ զիրաւունս արասցեն :
 Վերինաստ եղբարքն մեր լաւամիտ գիտեն
 թէ՛ մարմնաւոր իշխանութեց է այս գործ՝
 առանց ամ իրաւանց կամիլ և ջանալ զայ
 լոցն յինքեանս գրաւել . զի քրիստոնէս
 կանն՝ և մանաւանդ հոգևորն յամուրեք
 զիրաւունս սիրէ : **Վ** րդ՝ այսպիսիք խաբե
 բայքս որք ՚ի յեկեղեցւոյս մերմէ ապստամ
 բեալ առ ինքեանս գիմեն , լենր ոչ քննե
 իրաւամիտ , և ոչ խոկոյ թէ՛ այս ոմն կար
 դաւոր որ առ մեզ գիմէ , յոր ազգէ , յոր
 կրօնից՝ և յոր եկեղեցւոյէ . և թէ կարգա

Ընդէ, ուր, և յորմէն առեալ զկարգն,
 և ինչ ուխտիւն: և կամ թէ՛ ըօրինի պաշ-
 տեալէ զկարգն իւր. և պահեալէ զկա-
 տարեալ հնազանդութիւնս առ մեծն և կամ
 առ կարգատուն իւր: և յինչ պատճառէ
 հարկեցեալ թողեալ ղեկեղեցին՝ զժողո-
 վուրն և զկարգատուն իւր՝ գայ առ մեզ:
 Եւ կամ թէ՛ ընդ ոչ մտածէ թէ՛ սա՛ որ
 իւրոց կարգատունն ոչ է հնազանդեալ. և
 զկանօնաւորն ոչ է պահեալ. օտարի ոմոց հնա-
 զանդիցի և կամ զկանօն նոր պահիցէ: Եւ
 կամ թէ՛ զիւրոց ոչ խոխոյ և զայս թէ՛ սա՛
 որ թողեալ է զընթիւ եկեղեցին իւր՝ յորում
 ծնեալ և զարգացեալ է. զհոգեւոր ծնողն
 և զկարգատուն իւր՝ յորմէ ընկալէլ է զայն
 բան շնորհս և զստախճանս. զժողովուրդ և
 կամ զվիճակ իւր՝ յորմէ յղիտցեալ է մարմ-
 նաւոր պիտոյսիւր. և զազգս և զընտանիս
 իւր՝ յորոց զայնքան սէր և զընդունելութիւն
 տեսեալ է և վայելեալ. և այժմ՝ գայ առ
 մեզ. և թէ զայն ամօր թիւ իւրքնէին և երախ-
 տաւորք ինքեան՝ (յորոց զայնքան բարիան
 ընկալեալ է) այժմ՝ այսպս մոռանայ և ու-
 բանայ, մեզ զիւրոց վնասի հաւատարիմ,
 որ գեռ ևս ոչինչ տեսել ՚ի մեզ և ընկա-
 լեալ: Եւ թէ՛ զայս մտածէ միայն թէ՛
 այս միայն բաւական է, զի առ իս ՚ի հնա-
 զանդութի զխմեալ է. և զոր ամ պաշտիցէ,
 և յինչ կոչման և իցէ, ինչ ոչ է փոյթ. ոմ և

աղապատեաց և սուրբութիւն :

Սարձեալ՝ գերխնամտ և զբարբն մեր լա-
ւապէս գիտեն զկանօնս սբց Սարգեւոց և
նախնեաց սբց հայրապետաց . որք ի բազում
տեղիս կրկնելով և բազմակրկնելով վճռա-
փախէն թէ՛ քահանայ և եպիսկոպոս ոչ
պարտի թողուլ զեկեղեցի և զժողովուրդ
իւր յորոյ վերայ ձեռնադրեցաւ , և փո-
խիլ յայլ եկեղեցի և յայլ ժողովուրդ .
և եպիսկոպոսն յայլում վիճակի չունի հրա-
ման զգործ եպիսկոպոսի կատարել . և թէ
որ յանդգնիցի , լուծցի ի կարգէն . և ըն-
դունողքն լիցին ընդովութիւն : Տես ի կանօնս
կրեմայ . ինիկիւոյ , սարգիկայ . Վերկոր
ածարանին . և յայլն :

Սոր՝ այնպիսի փախստասկանքն ի կանո-
նաց՝ չիք եպիսկոպոսք և սուտ կարգա-
ւորքն մեր որք գնան առ ինքեանս , ըէր
ոչ հարցանեն թէ՛ զեկեղեցիդ . քո և զժողո-
վուրդդ . յի՞նչ զօրեղ և հարկաւոր պտճա-
ռէ թողել եկիր առ մեզ . և եւմ ըէր ոչ ար-
գելուն ի կարգէն : Առնի թէ՛ գիտեն լա-
ւապէս զպատճառն , վսայսորիկ ոչ հարցա-
նեն . քանզի յայտնի իսկ է ամենից , զի վս
մարմնոյ հեշտութե և վս պահք ուտելոյ
գնան , և ոչ ոյլ ինչ պատճառաւ : Արդի
դիցութե թէ՛ ի կարգէն ոչ արգելուն . ընդ-
էր և զնմանութի սբյն Պողոսի (որոյ փոխա-
նորդ . կոչեն զինքեանս ,) ոչ ցաջանեն յին

քեանս : Սէսիմոս ծառայն փիլիմոնի պատ-
 ճառաւ իւր աստատմբեալ ի փիլիմոնէ՝
 զնաց առ սէն Սողոս : Ենա խրատեալ զնա
 և զգուշացուցեալ՝ մեծաւ յուսադրութե-
 վերադարձուցանէ՝ առ փիլիմոն տէրն իւր :
 Ե գրէ ևս աղաչելով առ փիլիմոն թէ՝ Եթէ
 զիս քեզ հաղորդ համարիցիս, ընկալ զդա-
 իբրեւ զիս . և թէ յանցուցեալ ինչ իցէ, և
 կամ պարտիցի, զայն ինձ համարեալ : Վհա-
 օրինակ ճշմարիտ աշակերտացն Վհո որք
 յամի զսէր և զխաղաղութիւն կամէին, և այլոց
 ևս զնոյն քարոզէին : Վ՛րորդ՝ դիցուք թէ՝
 ոչ ի կարգէն արդեւուն զայնպիսի աստ-
 տամբ և ուրացօղ ծառայոն, և ոչ առ տէրն
 դարձուցանեն : պահապան չլինելով առա-
 քելական և հայրապետական կանոնաց, և
 եղբայրական սիրոյ և խաղաղութե . խաղառ-
 քակիչ և խանգարիչ՝ և ատելութե և խռո-
 վութե պատճառ ընդէր լինին : Վանդի ըզ-
 հետան և զսարսամբներն ի մէջ՝ եթէ
 ոչ ի կարգէն արդեւուն, և ոչ առ մեզ դար-
 ձուցանեն, գոնէ՝ առ ինքեանս պահեւ-
 ցեն, և իւրեանց ժողովրդեանն հովիւ և
 քարոզիչ առաքեացեն՝ եթէ իբրեւ զճշմա-
 րիտ կարգաւոր և եպիսկոպոս համարին ըզ-
 նա : զինչէ այս, զի թէ՝ զ ի մէջ ապրտամ-
 բէրն, և թէ զիւրեանց անբուն և անառն
 պատրիան՝ բանակ բանակ և ջոկ ջոկ արա-
 բեալ իբրեւ զանձրնկէց ձիւ և զկապակո-

Խոր ջարիս՝ տարածեն ՚ի յերկիրս և յազդս
 հայոց ։ որք մոտեալք տանէ ՚ի տուն , և ծա-
 կէ ՚ի ծակ ի բրն զխուրդս՝ ապականեն
 զմիամիտն . և արկանեն զխռովութիւն ՚ի մէջ
 ժողովրդեանն . բաժանելով զհայր յորե-
 ւոյ . զկին յառնէ , և զեղբայր յեղբօրէ՝
 տալու ի կեցական աղանդով . յորոց խղճու-
 լի ազդս մեր առաւել վիրաւորի և վշտա-
 նայ՝ քան յայլազական բռնութեց ։ Ի յս-
 որպիսի իրաւունքէ և որսիս խղճմանք ։
 Ի՛նչեքն՝ ազդս հայոց զրկեցեալ ՚ի մարմնա-
 լոր տէրութե և անկեալ ը ի խանութայ-
 ւոյ՝ կրէ միշտ և տանի պէտպէս վշտաց և
 փորձութեց , անկանոն պահանջմանց և կե-
 ղեքմանց նց՝ վստահաւորոցն Ի՛նչ չունե-
 լով բաց ՚ի նմանէ յայլ ուստեքէ զօգնա-
 կան և զմխիթարից ։ Իսկ երանելի խղճմա-
 նաւոր եղբարքն մեր՝ ունելով զմարմնա-
 լոր թագաւորութիւն և զբացարձակ իշխա-
 նութիւն հոգևոր և մարմնաւոր . և յամի ա-
 զատ և հանգիստ յայսպիսեաց տառապա-
 կրութեց , փոխանակ մխիթարից և յուսադիր
 լինելոյ մեզ , ինքեանք ևս յոգնապաշտիկ
 յաւելլուն ՚ի մեզ զվիշտս և զխռովութիւն ՚ի
 ձեռն մոլորեցուցիչ պատրեացն և ՚ի մէջ
 ապստամբից ։ Իստեան խղճմանօրդ և
 զիրաւունս արա ։

Եւ գիտեմ , զի եթէ որ ասիցէ ցնմ թէ՛
 ընէր այդպէս առնէք . պատասխանելոյ են

Թէ՛ ի՛ ՎԷ ունիմք հրաման՝ միշտ զքարո
 ղիս առաքել յամբերկիր. Լա՛նես առեմ
 Թէ՛ ով հետեօղդ ՎԷ. զքարողիւտ քո
 առ կռապոշտս և առ բարբարոսս առա
 քեա. որք ոչ զՎԷ գիտեն. ոչ զնա հաւա
 քան, և ոչ յանուն նր մկրտեալ են. քանզի
 և ՎԷ առ հեթանոսս առաքեաց զառա
 քելն իւր. և զհեթանոսս առաջ աշակերտել
 և մկրտել. և ոչ Թէ՛ ի միջնախ իրերաց մը
 տանել, և զայլ և այլ քն քարողել, և ըզ
 ժողովուրդսն վրդովել: Ի՛ միւր իսրայիմ
 զոսն ով աթոռակալդ նր. ի յերուսաղէմ
 առն մինչև ի լիւրիկէ լի արարի զաւետա
 րանն ՎԷ. ոչ ուր անուանեցաւ քո, զի
 մի՛ իբրև յայլոյ հիման վր շինիցեմ. այլ ու
 զրեալ է. որոց ոչ պատմեցաւ վս նր՝ տեւ
 ցեն, և որոց ոչ իցէ լուէլ ի միտ առցեն:
 Լա՛ ՎԷ ի համբառնալն իւրում, երկը
 տասանիցն պատու իրեաց Թէ՛ գնացէք այ
 տահետեւ աշակերտեցէք զամ հեթանոսս.
 և մկրտեցէք զնս յանուն Հոր և Սրբոյ և
 Հոգւոյն սրբ. և ուսուցէք նոց պահել զոր
 ինչ պատու իրեցի ձեզ: Օայս պատուէր
 ոչ միայն Սեղոսի, այլ հաւատար երկոտու
 սանիցն ապ ՎԷ. յորոց երեքինն եկին ի
 հայր, և ոչ Թէ՛ մին: Լա՛ մանաւանդ Բող
 բոջեալն ինոյանէ սրն Վրիդոր, որ զեղոր
 Թադաւորութիւն ձեր զարմացոյց. և զսեր
 մանեալսն ի Սեղոսէ, ում Թէ՛ ուսգեալ

Կենդանորաւ ջրով քարոզուեն իւրոյ, նոր
 ինորոյ անեցուցեալ կենդանացոյց : Սքա
 քարոզեցին մեզ հայոցս զմի Վսն. և մրկո
 տեցին զմեզ յանուն Հօր և խղւոյ և
 Հոգւոյն սբյ. և ուսուցին մեզ պահել
 զամ պատու իրանունր. զոր ունիմք և պա
 հեմք շնորհօքն նոյնոյ Վի : Վթմ՝ ձեր
 ամենինկէց պատրիքդ և ի մէջ փախստական
 յանդաւորքն զինչ իցեն քարոզելոյ մեզ :
 Իւու թէ՛ ոչ ալ ինչ, միայն թէ՛ քի թ
 բնութիւնստել. հոգմայ եկեղեցւոյն հնա
 զանդիլ. պահք ուտել. և յաշխարհի աստ
 զոր ինչ և կամիլ՝ գործել. և զմարմինն յա
 մենայնի պարարել. և ի հանդերձեան՝ ի
 քաւարանն արդարանալ՝ և յաբքայութիւն
 գնալ անկարծիք : Վյսէ նոյ քարոզն և ոչ
 ալ ինչ. որ մեզ չէ՛ պիտոյ :

Իսկ եթէ ասիցեն թէ՛ ալոց առաքելոց
 քարոզքն անկատարէ են. Պետրոսի յա
 ջորդքն պարտին զանկատարութիւնն լցուցա
 նել, (ոպ և ասեն առաքեալքն իւրեանց՝
 և ըսուն զականջս թուլամորթաց,) Վեմք
 առ աղ թէ՛ մեք ոպ զմի Վսն գիտեմք և
 նոյնն ճշմարիտ և կատարեալ յամի, նպ և
 զնորին առաքեալսն յամի համահաւասար
 գիտեմք ընկալելք զնոյնոյ և միոյ Վի վար
 դապետին իւրեանց պատուէլն. և զնոյն
 մի Վսն միապէս յինքեանս կրելով՝ զոր
 ինչ լուսն և ուսան ինմանէ, զնոյն միապէս

քարոզեցին յիւրաքանչիւր վիճակս : քան
 զի՝ զմի և զմոյն հոգինսք ընկալանս որով խօ
 սէին՝ և ոչ այլ և այլ : Իսկ թէ ո՞ր ազգ , և
 որոյ առաքելոյ վիճակ պահեաց զքարոզելն
 իսքց Մովսէսէրոյն և մնաց ինոյնուէ և ոչ
 չլայլեաց , ի վերդ ասացաք հանդերձ
 պատճառօքն :

Եւ ընմն ազգիս հայոց՝ այլ նոր և օտարա
 ձայն քարոզիչ ոչ է պիտոյ՝ զի չնորհօքն
 Վրի հաւատան մեր ոչ է թերի , զի լրացի .
 և ոչ է հնացեալ , զի նորոգեացի : Վր՝ մն
 նաւանդ իւրեանց ազգին է պիտոյ պսակս
 նոր ինորոյ քարոզիչ , զի միշտ նոր ինորոյ
 քարոզեցեն ժողովրդեանն իւրեանց զնոր
 ինորոյ հաւատան՝ զորս յամի յամի ժողով
 առնեն և կանոնեն :

Իսկ թէ կամին և այլոց ազգաց քարոզել ,
 առ այն ազգս երթեալ քրդեացին՝ որք ըզ
 քս բնաւ ոչ գիտեն և ոչ հաւատան . և թէ
 չարքարիցին ևս , յանձն առցեն վր Վրի ,
 ույ օրէն է ճշմարիտ աշակերտացն Վրի :
 Օ որոց կարճեմ ոչ է թէ զչարքարածո
 յանձն առնաւ , այլ ի լսելն միայն զսակաւ
 ինչ ձայնս սպառնալեաց , իսկոյն յայնկոյս
 թռչին : Եւ այսորիկ և յանտիրացել ազգս
 հայոց՝ յունաց և ասորոց մօտմեն , ջունե
 լով յումբէ ղերկիւղ , և զթուլամորթս
 ամանս խաբեն . և յունեցեալ հաւատոյն
 ևս մոլորեցուցանեն . և առնեն անհաւատ

խալառ, և ուրի գեհենի կրկին քան զին
քեանս :

Եւ Վա վասն այսպիսեաց մոլորեցուցիչ
վարդապետաց ասաց թէ՛ յածիբ ը ծով և
ընդ ցամայք՝ առնել եկամուտ մի . և յոր
ժամ լինիցի, առնէք զնա որդի գեհենի կրկին
ևս քան զձեզ : Եւ ճշմարիտ իսկ է :
զոր ահա առ մեզք եղեալ օրինակաւ . միով
հաւատուցից, որով գիտաջիք հաւատ
տեաւ թէ՛ այսպիսիք թուլամարթ անձինք՝
որք այնց մոլորեցուցիչ վարդապետացն լսեն
և հետեւին, խալառ յանհաւատութիւն
անկանին :

Եւ չհէ թուով փրկչին՝ զերկուս ան
ձինս (բուն աղբաւ Քռանկիսիզ .) բերաք
յԵթոռս վարհեապետին թղթաշինուէ . որք
և յերկուսս ամսմապնառ մեզ : Եւ մեք մինչ
զեզուս նոց ոչ գիտեաք, հարկ եղև մեզ և
զթարգման ևս բերել . և բերաք յետ և
յառաջ զերիս թարգմանո ևս յաղգես մեր
մէ ը պահածման հարկին : Եւ յոցն յեր
կու տարւածն՝ Քռանկիսիզ քն յաւուրս կիւ
րակէից և յայլ հանդիսաւ որ աւուրս գային
յեկեղեցին, և ի ժամ պատրդին պարկեշ
տաւք . և անմուտնց կային յաղթմա . երբեմն
ի միտս, և երբեմն ի գիրս՝ զորս ը ինքեանս
ուսնէին : Եւ պահոց զնշանինց ոչ տեսաք
ի նս թէպիտ, բայց յաւուրս ուրբաթու . և
շաբաթու միայն՝ նաւակառիս պահէին,

Գլխի միայն ոչ ուտելով : Եւ յայնց երկից
 թարգմանաց մին ակնթարմայ էր իմէն
 հետեւալ . զոր մեք ևս գիտեաք թէպէտ ,
 բայց զպատիւն Քռանկացն պահելով՝ ոչ
 ինչ խօսէսք . զգործոյն յառաջանալն նկա
 տելով : Եւ յայն ակնթարմայ թարգմանս
 յայն երկու տարւոյն ինքնին յեկեղեցի ոչ
 եմուտ բնաւ ին : զսա իծունոր կրկնել , յե
 րեան խաչակնքել և յողթել ոչ տեսաք ան
 դամ մի : Եւ յաւուրս յորս Քռանկքն գային
 յեկեղեցին , և սա ընս գայր . բայց՝ ու
 տաղաք , Քռանկքն կային պարկեշտութե .
 և յաբարդուին մեր նկատելին , և կամ աղօ
 թելին : և այս ակնթարմայս ևս թէպէտ ըս
 Քռանկացն գայր յեկեղեցին , տակայն՝
 իբրեւ զօտորազգի ոք և զանհաւատ զնշան
 ինչ ջերմեռանդութե ոչ ցուցանէր . այլ ան
 մուռն և անզգայաբարնտելով հանդէպ
 պատրազին ոչ աղօթէր բնաւ : Եւ յաւուրս
 ուրիժուց և շաբաթուց մինչ Քռանկքն ըզ
 միս ոչ ուտելին , նա ուտէր : մինչ Քռանկքն
 կամ մերայինքն տաւին թէ՛ ընդէր ոչ պա
 հեռ զնաւակատիս այսօր . պատասխանէր
 թէ՛ ևս հայ եմ և ոչ Քռանկ : Եւ յա
 շուրս պահոց մինչ մեք պահէսք , և Քռ
 անկքն ուտելին , և նա ընս լափէր : երբ
 տաւին թէ՛ այսօր պահէսք , ընէր ուտես .
 նա պատասխանէր թէ՛ ևս Քռանկ եմ և
 ոչ հայ : Եւ յայտնապա երևեցաւ ընկ
 րեանց

րեանց բանիցն որ լիս պահ. ք ուտել լից ուրա
 նան զեկե զեցիս և զհաւատս մեր . և ոչ
 այլ ինչ պատճառ-ի աղագաւ :
 Եւ յայն յերկու տարին յորս Քռանկքն
 առ մեզ մնացին , որովհետեւ յայս կողմունս
 պատրի ոչ գտանի , անգամ մի հրաման
 խնդրեցին ի մէնջ զնալ ՚ի քաղաքն Թիֆ-
 լիզ , զի խոտառականեացն և հաղորդեացն . զի
 անդ բժիշկ պատրի մի կայր : որք և հրա-
 ման առեալ զնացին . և զայս ակթարմայ
 Թարգմանս ևս լի ինքեանց տարան : Իբրե-
 դարձան ի Թիֆլիզու , հարցաք մեք ցֆը-
 ւանիսն Թէ՛ և սա լի ձեզ խոտառականեցաւ
 և հաղորդեցաւ . պատասխանեցին լիտա-
 բանելով Թէ՛ ոչ բնաւ : Եւ յայն յամս յեր-
 կուս այն անհաւատն մնաց յԵթոպ . ոչ լի
 Քռանկիցն խոտառականեցաւ և հաղորդե-
 ցաւ , և ոչ լի մեզ : Եւ Երջապէս՝ հիւան-
 դացաւ . քանիցս խոտառականացր առաքե-
 ցաք և յորդորեցաք , զի խոտառականեցի և
 հաղորդեցի . բնաւին ոչ լուսեւ , և ոչ մե-
 ղայ մի առաց , և ոչ հաղորդեցաւ . ասպա ա-
 ռանց խոտառականեւ և հաղորդուեւ անսնան
 ի Բէ՛ ստառակեցաւ ի փառս ստառանայի :
 Եւ արեւ-ք՝ և զարմացել զգուշացարու-ք
 ուն ազգ-դ հայոց . զի այս է լիսնան ամ՝ այս
 պիտեաց անհաւատ ակթարմայից . և այս է
 պտուղ քարոզուեւ պիտեաց մարդեցու-
 ցիւ չեք կարգաւորաց ակթարմայ կոչեցե-

լոցն : Օ ի ծառն ի պտղոյն ճանաչի ը վրձ
 ողն Վ. Դ. ահա ոպ ինքեանք ամենևին ան
 հաւատօք են և օտարացեալք ի ճշմարիտ
 հաւատոյն Վ. Դ. նպ և ինքննց հետեօղքն
 և քարոզից նց լսողքն լինին անհաւատ՝ ոպ

ցուցաք :

Սպա ուրեմն անկարծիք գիտաօջիւք . զի
 այն կորստեան որդիքն որք զեկեղեցիս մեր
 ուրանան և բաժանին ի մէնջ, ոչ միայն ի
 մէնջ, սցլև զքա ուրանան և ի նմանէ բա
 ժանին անկարծիք : Վ. անգի հաւատաւ
 ցելքս Վ. Դ. վա այսորիկ անուանիմք քրիս
 տոնեայ, զի զՎ. Դ. ունիմք ի մեզ ի բրև ըղ
 գլուխ, և մեք ոպ անդամք նր՝ որով միամբ
 հոգւով կենդանի . և այս միաւորութեա
 կապն՝ և պահօղն է մարմին և արեւն
 Վ. Դ. զորս ճաշակելով միաւորիմք ը գլու
 խոյն մերոյ Վ. Դ. և ը նա միամբ կենդանի :
 Սուրբն եթէ ոչ ճաշակելիք զմարմին և զա
 րեւննր, բաժանիմք ի նմանէ . և որ բաժա
 նի ի գլխոյն, ի հարկէ մեռանի և ապակա
 նի : Սպ Վ. Դ. ինքն վճռէ ասելով . որ ուտէ
 զմարմին իմ և բովն զարեւն իմ, նա յիս
 բնակեացի և ես ի նմա . և ես յարուցից զնա
 յաւուրն յետնում ի կեանս յաւիտեանա
 կանս : զի ոպ ես միշտ կենդանի եմ, նպ և որ
 ուտէն զիս, և նա կեցցէ վա իմ : և թէ՛ ես
 եմ որթ . և որ յիս հաստատեալ է, մնայ
 կենդանի և պառուլ բերցէ : Իսկ որ ոչ ու

Եւ իւրեանց յձիւնքստ հաւատարմութե ,
 յոյժն հաւատա կտրեն թող , եւ ոչ յիշածն
 միւր՝ հանդիւն , մինչեւ հանդիւնն իկտր
 խորան յաւիտենից :
 Ի արձեւոյ՝ սղ իմն հաւատարմութե
 ծանուցուք սիրելն ազգիդ մերոյ զձեւ
 րիւս անհաւատ եւ զանկողնմանդ գոն այն
 պիտեաց իմէն՝ հետեւալ մորուքն վար
 դապետաց՝ եւ ժամանակ ուրացող եպիս
 կոպոսոյ : Բանցն ստորու ինչ սլոյ՝ Եւ ինչ
 եւ իման նառող հայրնաւորն . զի յեպիս
 ձեռնադրելն զոր , թէ ի միաբանութն սլոյ
 Բոսոր , թէ սլոյս վանորից . եւ թէ
 յաւսնորդութեւն քանի՞ ը խնդ
 ոյ հոյնոյ վնասին . ձեռնադրող հայրա
 պետն զգիր իմն իբր միայնական տայ ձեռ
 նադրեցն յոյն . որով ձանաչիցի՝ իջ միայն վն
 եպիսկոպոսէ , սղ եւ թէ՝ յինչ ուխտ , ո
 լով պատճառ , եւ յինչ վնասին վն ձեռ
 նադրեցաւ եպիսկոպոս : Օր պարտին
 ունիլ ինք Բոսոս ձեռնադրեցեալ եպիս
 կոպոսը ի վրացութեւն եպիսկոպոսութեւն . եւ ուխ
 տից եւ պայմանաւն իւրեանց : Եւ ինչ ոչ
 ունիցին գայտարիս գիր ի ձեռն իւրեանց .
 զխառնելք ստուգիւն , զի ոչ են եպիսկոպոս :
 Իւրեմն եւ թէ որ կարգաւոր թարց սղ
 պիտեոյ վնասականի դոյ՝ սղ լոյն եպիսկո
 պոս , ձեռնաւորն լիցի խառնութեւն եւ կամ յոր
 բութ՝ ի սրտոն , եւ կամ ի զգետն եւ պիս
 կո

կոպտութե , այնպիսին ոչ եթէ կարգ-աւոր է
 և սրբադարձ , այլ կարգ-աւեր և սրբա-
 պիղծ , և վատթար քան զանհաւատ . զի
 անարգէ և ծանոր առնէ զսբ խորհուրդ և
 զկարգ-սրբոյ եկեղեցւոյ՝ ուրք կատարին 'ի
 հոգւոյն սբջ ձեռամբ հայրապետին :

Ա՛րդ՝ յառաջ քան զայս վիայակամ գիրս ,
 'ի ժամ՝ ձեռնադրուեն նո՛ւ իրեալն ինքնին
 ընթեանու 'ի հանդիսին 'ի ձեռնադրութե՝
 գրքոջն զհամառօտ բան խմբ ուխտադրու-
 թեան . և ուխտէ՛ յանձն առնուլ զնոյն ,
 յսր և մնալ անշեղ . և 'ի շէղին , զնշուլս ըն-
 կալնուլ : զոր ահա 'ի ձեռնադրութե՝ գրքէն
 առեալ եդոսք աստ , զի տեսցիք :

() Եւ Բաղնայ հարցումն , Ա՛յն հարցումն :

Ասմիս մնալ հնազանդութե՛ 'ինեւբոյ բարձր
 իշխանութեց մեծի Ա՛թուոյ՝ մանաւանդ
 Ա՛արդուղիմէասի՝ և Ա՛աղէոսի՝ և Վրի
 գորի լուսաւորչացն մերոց . և յաջորդի նո-
 յին , և այնոցիկ ուրք զինի մեր նաոցին . և
 յոչ հնազանդիւն քո՝ յանձնառնուս նշուլս

յԱ՛յ և 'ի մենջ :

Այսպես խանէ :

Ա՛յո , յանձն առնում կատարել զհրա-
 մանս քո . հնազանդելով մեծի Ա՛թու-
 ոյս և ձեղ . և կալ 'ինեւբոյ իշխանութեց
 ձեւոց մինչև 'ի սպառ-իլ շնչոյս : խի և 'ի
 հետին իմ՝ ինձ նշուլս ընկալաց յԱ՛յ և 'ի

ձենջ , մինչև զղջացայց :

Նա՛ն ինքն իւրով բերանոյն զնզալս յանձն
առնու, եթէ մինչև յերս չնչոյն շէղիցի
յուստադրութեց իւրոց՝ և ոչ քայցէ՝ ի
խոստմանն իւրում:

Ի՛նչ զուստադրութիւնն զորս յանձնանէ և
յատուկ յատուկ երկար բանիւք ծանու-
ցանէ ձեռնադրութե գիրքն՝ նո՛ւիրելոյն
ի՛ ձեռնադրութեն, յետոյ ձեռնադրող
հայրապետն համառօտ բանիւք պարունա-
կեալ ի՛ մէջ վկայականի գրոյն՝ տայ ի՛ ձեռ-
նո՛ւիրելոյն, զի ի՛ յինքն ունեւալ՝ միշտ սրդ
նայցէ և ի՛մառի պահիցէ զոր խոստացեալ և
ուստեալ է:

Ի՛նչո՞ք ի՛ ի՛նչ հանդուցեալ նախնի սրբա-
ղան հայրապետքն մեր թէ՛ քառ տո՛ւեալ են
յիւրաքանչիւր ժամանակս զայսմսի վկայ-
ական գիր ձեռնադրելոյն յինքեանց՝ ոպ
ատացաք, բայց ի՛ վերջոյ ոչ են վճռափա-
կեալ ի՛ նոյնն թէ՛ յայց ուստադրութեցս
եթէ շէղիցի, լուծիցի՝ ի կարգէն. վստահա-
նալով յայդ վերոյ յիշէլ բանդ՝ զոր նո՛ւիր-
ելալն ինքնին ընթեռնու յատեանն ի՛ հան-
դիւսի և ուստե՛ ոչ շէղիլ. և ի՛շէղիլն, ըզ
նդովս ընկալնուլ: Իսկ մեք նախ՛ յետինքս
մինչ տեսաք իոյ աչօք զոմանս ուստադրու-
թլա՝ որք ոչ միայն զեպիտիոսոսութիւն ընկա-
լեալ ի՛մէյ թոռոյս, այլ և՛ յերս չնչոյն
ամա ուստեալ ի՛ միաբանութի. և ամա՛ և
ի՛մա նաող հայրապետին ծառայել խոս-

տացեալ, և արին անձամբն և հայրապետին
գրովն հարաւացեալ և փառաւորեալ
ը հոգեւորին, և լատ մարմնաւորին, չեալ
զարգան բարեբարութիւն արին ուրացեալ,
և շուխտադրու թիւն իւրեանց մուտցեալ
ազատութիւն իմանէ և ի հաւատոյ արին:
Այսպէս իստան մեր զնոցն վերացական գիրն
ձեռնադրելոյն իմենք, ի գրելն մեր զամ
ուխտադրութիւն համար օտ բանաւք, գր
ելմէ ի վերջն և զայս թէ՛ եթէ չեղից յայտ
ուխտիցս և օրտաւիրանացս զբոսախտեց
և յանձնեալ, պարտական գտանիցի ա
ռաջի ԱՅ, և եպիսկոպոս ի սր անշուշ
նսկեղիցի: Այս ահա՛ զօրինակ վերացակա
նին մերոյ զառաւելաւ և տամբ ձեռ
նադրելոյն իմենք, իսկն թաւոյ փրկչին
մինչև ցարսոք՝ և դարբան, զի տեսեալ վե
րահաւառ իմիջիք:

[illegible]

նաղօրին ի՛յ բազմաժողով հանդէս արա
 ըն ի (յաջաճանեբոցդ) ամի փրկչին . և ի մե
 թում թուեալանիս (այսպէս) ի (յաջա ինչ)
 ամնայ (յաջաճանեռան) ի (յաջա ինչ) կիւրա
 կէի (կամ յաջա ինչ քօնի) ի յ՛յ անիս ի ու
 սանկար ի իսմոսէջ ի մեծապայծառ և
 ի մաշէն ի թուոյս ի ներկայութե բնաւ ից
 ի պիտիտպուաց և ամ ի աղբարաց և այլ
 ի ստիճանաւ սրաց սէյ ի կիցեոյ . և ի շ
 ի սարհականաց ի խանաց և ի զբոց համե
 ընաց . զփրկի սրբէանին մէր և զհարազատ
 զբաւանս սէյ ի թուոյս զՏէր (այս անուան)
 իսհեմաղարդ ի աղբարուն Չեւնադրեցի
 ի քանդաւ . ի յ՛յ քաջնորդութի (այս անուան)
 ի սպարի . և նարին ի անկնն սր յանուն
 (այս ինչ սէյ) և համայն վիճակացն . (կամ
 այս ինչ վտից և ի ք վիճակացն) ի խնդրոյ և
 ի վրայութե բոլոր քահանայից և ժողովորդոյ
 նոցն վիճակին : ի յսու պայմանաւ :
 ի քանի՜ զի մինչև ցեղն շնչոյն մնայցէ ի հնա
 զանդուէ մեծի և սէյ ի թուոյս ի ջմիած
 նի . և ի սան նաւօղ Հայրապետացն . որոյ
 ու ներհակիցի երբեք ի հաւատու և ի
 գործս ի բամ և ի կամս . և ոչ շեղիցի կեր
 պիւ ի իւր ի սէյ Հաւատոցն և ի յաւա
 տուէն և ի իրօնիցն զոյս սէյ ի թու ի ջմիա
 ծին . և ի կիցիք Հայ առաքնեոյցս ունին :
 ի իւրեք ի գործաշարաց և ի նաւիրակացն
 սէյ ի թուոյս սիրով և խոնարհութե և հա
 շա

Ըստորմութք վարիցի յամ կեանս իւր :
 Լ'յլև՝ անխարդախ մոտք ջանայցէ միշտ
 զժողովութեան իւր և զայս ևս որքան կա
 ընդէ , 'ի նոյն յորդ որեւ , և 'ի նոյն պահել :
 Լ'յլև՝ եթէ ինքն 'ի վիճակս այլոց Լ'աջ
 նորդաց պիտի չիցի , և կամ թէ ոք յայլոց վի
 ճակաց առ ինքն եկեսցէ 'ի ինդրեւ զկարգ
 ինչ , ոչ տայցէ երբեք այնպսեացն 'ի միոյ Լ'ս
 տիճանէն մինչև ցեօթն Լ'ստիճանն , եթէ
 միջնորդօք՝ և թէ առանց միջնորդի : Իսկև՝
 յիւրում վիճակի ևս՝ մի՛ գիւրահաւան և
 վաղվաղակամ լինիցի 'ի ձեռնադրուի ինչ
 վ'ս անձնական ինչ ախտի . կամ վ'ս աչառա
 նաց . և կամ ագահութե . և մանաւանդ՝
 թարց ընտրուէ և վկայուէ բազմից գլխաւոր
 քահանայից և իշխանաց , և առանց լաւնոյ
 քննուէ , լս հաւատոյն , լս գիտուէն և լս
 վարուցն , ոչ տայցէ բնաւ զստիճան : Սոյն
 պէս և 'ի վանականաց եթէ զոք ոչ է փոր
 ձեալ իւր՝ նոյնպէս լս հաւատոյն , լս գի
 տութեն և լս վարուցն , և ոչ գիտացեալ
 զոմն և զուստի՛ն և զո՛ւր մեարն , և մանա
 յանդ՝ եթէ չիցէ 'ի միաբանից իւրոց , ոչ
 երբեք տայցէ զստիճան մի . կամ զվեղար՝
 որով պատճառաւ և իցէ :
 Լ'յլև՝ 'ի հոգեւոր հարսնէն , ք' 'ի վիճա
 կէն իւրմէ յորոյ վ'ս փեսայացաւ և ձեռ
 նադրեցաւ , ոչ բաժանիցի մինչև ցմահն
 իւր . և թէ բաժանիլ պիտիցի յայլոց հար
 կա

կաւոր բռնադատեցմանց , 'իսկ Մթու
դիմեսցէ . և ոչ յայլ ուրեք :

Եւ ի Եկէ Յեռնադրեցեալն իցէ Բաբան արքայ
Մթուոյս , այսու օրինակաւ դաւի հետ զԼիայ
ախան : (Սկիզբն նոյն՝ ար' ի վերոյ երաւ .
և Կանոնն այսպէս :)

Եւ նադրեցի խախտապա' իմիաբանուի
Լիծառայուի սկի Մթուոյս խմբիածնի :

Միայն սրբանանաւ ,
'իսկ' զի մինչև ցեղն շնչոյն մնացէ 'ի հնա
զանդուէ սկի և մեծի Մթուոյս խմբիած
նի . և 'իսմն նաւոր Հայրապետացն . որոց
ոչ ներհակիցի երբեք , 'ի հաւատոս , և 'ի
գործս . 'ի բանս և 'ի կանս . և ոչ շեղելի
կերպիւն իւրիք 'իսկ Հաւատոյն և 'ի 'իս
ւանութեն' և 'ի իրօնիցն՝ զորս սկ Մթու
խմբիածին և խկեղեցիք Հայրապետեայցս
ունին :

Եւ իւրեք՝ 'իսկ Մթուոյս՝ և 'իմիաբանուի
և 'իծառայուի տիրին ոչ վերջանացէ մինչև
'իմահն իւր . և սուսնց հրամանի Սրբազա
նից Հայրնդտացն ոչ ելանիցէ 'իսմանէ յայլ
ուրեք՝ որով պատճառաւ և իցէ :

Եւ իւրեք՝ 'իսրատահիլն իւր 'ի վիճակս Մթաջ
նորդի ուրուք , և կամ 'ի վիճակէ իմեքէ
եթէ որ առ ինքն եկեացէ 'ի ինդրեղ զկարգ
ինչ . Թարց հրամանի Հայրապետացն իւրոց
կամ պատմց գիտուէ նորին Մթաջնորդին ,
ամենեւին ոչ յօժարիցի և ոչ տայցէ երբեք

Իմից Եստիմանէն մինչեւ Երեմի Եստի
 Զանն . եթէ արժանաւոր իցէ խնդրողն . և
 եթէ անարժան : Իսկ և Երտաշն իւրում
 Հրամանաւ և օրհնօք՝ Թարց լաւ ապէս վե
 րահասութե և քննութե ըն հաւատացն՝ ը
 վարուցն և ը գիտունն , ոչ տայցէ ամենեւին
 զատիման մի՝ որով պատճառաւ և Կամիցի
 խնդրողն . և մի՝ գիւրահաւան և վարդա
 զախամ ընդցի Ենեռնադրութի ինչ՝ վստան
 նախան ինչ ակտի , կամ աշտոանաց , և
 կամ վստազուէ :

Եւ Երեմի Եստի Զանդեից Գաբաի իցէ Յեռնա
 Դբեղեալն , այսոցն գրեիք զԿանոնս Եվկայա
 Կանոնաց :

Զ Եռնադրեցի Եպիսկոպոս Իմիստանութի
 (այսինչ) վանից՝ ը խնդրոյ Եւաջնորդին
 իւրոյ : Եստի պայմանաւ :

Եւսն զի մինչեւ Երեւանէն ջգցն միասցէ
 Եհնազանդութե և հետեւող մեծի և օր
 Եթողոյ Եջմիածնի . և Եստի նառող
 Հայրապետացն , հաւատով և դաւանութե ,
 բանիւ և դործով : Եւ ը միաբանից և
 դործակալացն օր Եթողոյ՝ սիրով և խո
 նարհութե վարիցի յամ կեանս իւր :

Եւ Երեմի Եստի (այսինչ) Եւանից ծառայութե
 ոչ վերջանայցէ մինչեւ Եմահն իւր . և Եթարց
 Հրամանի նորին Եւաջնորդին ոչ ուրեք և
 ընդցէ , որով պատճառաւ և իցէ :

Եւ Երեմի Եստի Եստի Եստի Եստի Եստի ,

արդ իցէ օրինաւոր Մաջնորդ և Նախկո
 ւորս . ի վնձակին յայնմի մի արասցէ զձեռ
 նադրութի ինչ թարց հաճուէ նոյնոյ Մաջ
 նորդին և թէ չիցէ Նախկոյորս Մաջ
 նորդ , ի տահանջել հարկին արասցէ .
 բայց ըստ ապէս վերահասու լինելով հա
 ճառոյն , վարուցն և գիտունն և մի գիւ
 րահաւան և վաղվաղակա՛մ գաւանիցի ի
 ձեռնադրութին վստջառանայ և կամ ախ
 տի ինչ ադահուէ :
 Օրինի կանոնացն վերոյ գրեցելոյ , ի յերե
 կերայ վիպարիանս ևս գրի այսպէս :
 Երեմի և թէ չեղիցի և ուխտադանդ գաւա
 նիցի յայց կանոնացս և ի պատու իրանցս
 զորս ինքն ուխտեաց և յանձն հառ . արա
 տական եղիցի առաջի Մ . և Նախկոյոր
 տութի տրին անընդունակ լիցի :
 Մ . րդ արտա արայնմաւ ձեռնադրեցի զառ
 Նախկոյորս , և Մարեքական կարդիւ
 ճիցցի . շարհելով զարտուակին Նախիո
 լանն խաչանմանն ի յուսն . և եղի զակամա
 կութեան ի գրութին , և որդւորցս Մեռո
 նաւ օծի զձակատն և զքիթն սօյ , առ ի
 ձեռնադրել զքահանայս և զայլ աստիճա
 նաւ որո լս պահաճման հարկին : Մ . և առ
 զնորդար Սատանին ի ժաման . և զՎաճա
 զանն ի խանինն ի ձեռն . և զի՛ն Մեռարանն
 Քրիշտական ի գիրին , առ ի միսթարել ըզ
 Ժողովուրդան Մ . ի . խրատել զթիւրեւն ,
 և

և յանդամսն Վ. Ի յօդեւ զզղջացեալսն . և
 որոշել զանդեղման և զհերձուածօղան ՚ի հօ-
 տէն Վ. Ի : || ք և ետու զայս փոքրադիր
 վկայականս ՚ի ձեռն սիրելի որդւոյդ մերոյ
 (այս անուան) ՚Լ, որ ընծայ Լ, պիտի ուստիդ ,
 (որոյ և զօրինակն ինքն կնքեալ ետ մեզ .)
 զի տեսողքդ զվկայական ՚Լ, ամակս մեր՝ գի-
 տաաջիք որ արդարեւ ճշմարտապէս Լ, պիտի
 կոստէ . և սիրով մեծան ընկալջիք զլա ույ
 Լ՝ ետարանական պաշտօնեաց Վ. Ի Լ՝ մե-
 րոյ : Լ՝ առ այս կատարողքդ հրամանաց
 մերոց եղջիք օրհնեալք յԼ՝ և ՚ի մէջ ,
 Գրեցան վկայական գիրս ՚ի Լ ուսանկար
 և ՚ի Ը նորհածանալ Լ՝ Թոռս սէ Լ, ջարդա-
 ծին :

Աւրեմն Լ, պիտի ուստի որ պահել է
 զայս ուխտ և պայման ը վկայականի
 գրոյն իւրոյ , օրհնել է , ինքն և ընդունողքն
 նորին : Լ՝ որ ոչ է պահեալ , և շեղեալ է
 յայտ ուխտից և պայմանացս , անկարծիք ը
 նգովիւք է , ինքն և ընդունողքն զնա : քան
 զի ՚ի յառնուլն զկարգն , երկիցս ուխտեաց
 ոչ շեղիլ յայտ պայմանանացս , բանիւ և
 գրով . ահա ըստ իւրում ուխտին որ շեղե-
 ցան , ինքնին իսկ վկայե իւրում իսաբեռեան
 և լուծեցմանն ՚ի կարգէն : || ք և մեք իրա-
 ճամբ լուծաք զսցնալիսին . ոչ միայն ՚ի յե-
 պիտի ուստիէն , այլև յամ կարգաց և յաշ-
 տիւնաց սէք եկեղեցւոյս մերոյ , և արկաք

Ընդունվեաք : զի տուճօղն և օրհնօղն , կարէ
 և յետս առնուլ և անխժանել :
 Եւրդ՝ սիրելի աղբիւ իմ հայոց . սք Եւա
 բնալն Պօղոս գրէ առ կորնթացիսն թէ՝ զի
 կայ մեր զարուսթիւնն դատելոյ . զի զարուս
 քինս դատօղն Եւրդ է . այլ մեք զնեբքինան ,
 ք՝ զմէլոն գլխասցուք և դատեսցուք . և
 բարձցուք զչարն ի միջոյ մերմէ : ք՝ Եթէ
 դք ի ձէնջեղբայր անուճանեալ , կամ պոռ
 նիկիցէ , և այլն , ը այնպիսեացն չխառնա
 կիլ , և զհաց ևս ոչ ուտել պարտիք ասէ :
 Եւրդ՝ եթէ ը մարմնաւ սր պոռնկին (որ ը
 մարմնոյ զօրինաւոր կին իւր թողեալ ընդ
 այլս անկանիցի ,) զհաց ուտեն ևս արգե
 լու . սքն Պօղոս , ապա որչափ ևս առաւել
 առեղի և խոտեղի է ը հոգւոյ պոռնկին . որ
 զրատ հոգւոյ մայրն իւր զեկեղեցին՝ յորմէ
 ծնեալ է հաւատով . և զհոգւսր հարան ,
 ք՝ զլինձալն և զտեղին իւր յորոյ վր . պառ
 կեցեալ է հոգւով . ուրացեալ թողուցու
 և յայլս անկանիցի : եթէ ը այնպիսեացն ըզ
 հաց ուտեն արգելեալ է , որչափ ևս՝ զհաց
 տալն և զբարերարութի տունեն : զի այնպի
 սիքն ոչ եթէ սիրելոյ և բարերարութեն ևն
 արժանիք , այլ մանաւանդ խոտելոյ և ի
 բաց հալածելոյ : քանզի ինքե՛ք գոյով ը
 անխժաւք , ոչնչ ունեալ զփոյթ , ջանամ
 զի և զայլս արասցեն կոյրդ . չարեաց և նզու
 զից , և դատակից ինքեանց :

Բաւականացի աշխարհու ի հաւատաւածի
 անհաւատուէ ի մէջ հետեալ ուրացող
 կարգէրաց և այլոց ասիւթ քանց կոչեցեւ լոյն:

ԳԼՈՒԽ :

Յորո՛ւ զոչանիէ եկեֆաւորուիս և անկար
 փութիս ի դէ հայոց փրահեցեալ
 ունեց ի արքայաւորաց:

Ընդդէմ ուր ստփրուիէ հմուտ
 բժշկաց, զի ոչ միայն ի թուաւ
 լորաց և ի մահաբեր նիւթոց,
 այլև ի վնասաւոր և ի հիւանդաւթ կե
 լակրոց զգուշացուցանեն. որք թէ նրա ոչ են
 խելոյն մահաւոր նման թուաւորաց,
 սակայն թշուառք են առողջութե և պատ
 ճառք հիւանդութեց: Վարձեալ ուր պար
 տիզպանք և կամ այդ եղարծք՝ ոչ զայդ ին
 և զպարտեղն միայն ի սեռոց և յայլոց հեղ
 ձուցիւ որոմանց զսպեն և մարբեն, այլև
 յանպիտան և յազազող խտոց և բուտոց
 զգուշանան, և քանցեալ ի բնոց արիանեն.
 որք թէ նրա խապա ոչ հեղձուցանեն զօղ
 տակարան և զպիտանիան, սակայն յօրէ յօր ու
 զաղեն և տկարցեցանեն: Վասպէս և մէք ի
 զգուշացուցանելս մեր զսիրելի աղղղիմ ի
 թուաւոր և յաղակամիջ զեռնոց ի մէջ
 հետեալ մարմնեցուցչացն, հարկաւոր է
 նաև զգուշացուցանել ի վնասաւոր հիւ
 թոց

Թոյ և առողջութեան ազգիս մերոյ տիրացւոցաց
 իմեղ եղելոց՝ ունանց կարգաւ եր կարգաւ
 խորաց : Իբր թէ սոյ յայտնապէս ոչ հեւ
 տին իմենց, ստիպին և յարպիսեաց ոչ սա
 կաւ վնասի և արատաւորի առողջութեան ազ
 գիս մերոյ : Ի՛նչպիսիք բաց ի հետեցելոցն ի
 մենց ուրացող կարգաւորաց, գտածին և
 յազգս մեր ունանք իբր յաշխարհէ հրաժա
 րեալ կարգաւորք . որք թէ պէտ ըն ախ
 թարմացիցն յայտնապէս ոչ ուրանան զազգս
 և զեկեղնցիս մեր, ոչ ելանեն իմենց, այլ
 իմեղ մնան իբր հայք և լուսաւորչակբօնք,
 ստիպին ըն վարուցն և ըստ մտացն էն յամի
 տիտաւորք և ապականեալք . որք ոչ սա
 կաւ վնասեն զազգս մեր ծածուկ նենգաւ
 խորութեան զայտնի ախթարմայսն : քանզի
 յարտաքուստ մտեալ զայլոցն՝ հօտքն փու
 թով զգտաւացեալք փախչին . և համբռն
 անապեղով՝ հաշածեն . բայց եթէ զայլն
 իցէ հովուածն, և միշտ իմեջ հօտիցն բու
 նեալ . կարի վտանկաւորի հօտն :
 Ի՛նչ գիտեմ հաւատաւաւ . զի առայս
 զոր ասելոց եմ, ունանք վրդովին և այլապու
 նին . և սկսանին քամահել զբանս մեր . և
 իբր զօրեղ պատճառաւ զինքեանս արդա
 րացուցանել . և զմեզ զպարտող ցուցու
 նել, ստիպին ինձ ոչինչէ փոյթ՝ որովհե
 տե զճշմարտութի խօսիմ՝ ուղ յայտնի է ճշ
 մարտին Ի՛Յ և մաքուր խղճմանաց : Ի՛նչ

ԼՍ Ե՛ՅՆ Պօղոսի, եթէ տակաւին մարդկան
 հաճոյ լինէի, ասիա ծնօ Վի ոչ էի: Այ
 մինչ գգրբուիս զայս Պարտավճար կոչե-
 ցաք, ասացից և զոմանց անկարգուէց որք
 ՚ի մեզ և ՚ի մերայինս գտանին, և անկար-
 գութիք ոչ համարին: քանզի ինձ հարկ է,
 ծանուցանել օրհնեալ ազգիս իմոց որինչ
 հարկաւորն է, և ՚ի սխարտուց զերծանիլ.
 այնուհետեւ ոչ լսողքն և ոչ ընդունողքն
 մնացեն պարտական:

Եւ ըստ գտանին յազգս մեր ոմանք այլ իմ
 նապա թխտաւորք. որք են ընտանի թշնա-
 միք ազգիս մերոյ. բայց ոչ զաղանդս իւրեանց
 յայտնեն: և ոչ յազգէս մերմէ բաժանին:
 Եւ թէ վասն էր ոչ ելանեն այսպիսիքս
 յազգէս մերմէ, Վախ՛ զի կամ աղքատք են
 և կարօտք ասորուստից, միան յողորմած
 ազգս մեր և խաբէութեւ և կեղծաւորութեւ
 ըսուն զարակատուիս իւրեանց և ապրին ճը-
 րիապէս. գիտեալ՝ զի յայլ ազգս եթէ
 սովամահ լինիցին, ոչոք տայ զփարոյ մի ճը-
 րիապէս: և ՚ի գիրառան, սպա յանկարծ
 ՚ի լինարմն իջանեն, ուն տեսանեմք զոմանս
 յայտնապէս: Եւ կամ թէ՛ ոմանք ևս ՚ի
 գործս Վթուոց են կարգեցէլք. և կամ
 ՚ի վր վիճակի միոյ և ժողովողեան, և կամ
 վանից միոյ Վաջնորդ են գտանեցեալք.
 որոց ամուսնաւն լաւանքս ապրին և փառա-
 ւորին. որք գիտեն հաւաստեալ, զի ՚ի

Եւ յայլ ազգոց ոչ կարեն այնպէս ասլորիլ . վրէ
 ոչ գիտեն յայլս : ուր ևս տեսանեմք զամանա
 որոց յանկանիլն 'ի գործոցն , խնայն անյայտ
 լինին : Եւ կամ թէ՛ ոմանք ևս ընթանա
 նակի բերմանցն՝ պատահմամբ ուրբա
 նշանաւորի վիճակի '՛շաջնարդք գտանին .
 և 'խոյզումն այնքան խաբէական հրարիւք
 ձեացուցանեն զինքեանս , մինչև գողացել
 զմիտս գլխաւորացն յինքեանս կապեն՝ զի
 անկասկած լինիցին յանկմանէ : Եւ այ
 նուհետեւ ոչ եթէ զամանս մտնաւորս յազ
 գիս մերոց նենգել և կորուսանել ջանան
 ուր զյայտնի ակթարմայն , այլ ընդգիս
 մերոց հողւորի գլխոյն մաքառիլ , և զեկե
 ղեցիս մեր 'ի հիմանէ տապալել կորխական
 նենգազործութի :
 Եւ գիտեմ , զի ոմանք տարակուսին առ
 այս՝ և չհաւատան խի : վր որոց օրինակաւ
 միով հաստատեցից զառաքեալս իմ , զի զեր
 ծեպլք 'ի տարակուսանաց , գիտաւրիք հա
 շտատեալ թէ՛ գտանին յիրաւի յազգս
 մեր երբեմնապէս այսպիսիք նենգազործք
 և ընտանի թշնամիք :
 Ի թամանակս թագաւորութեազ իսմե
 րոյ , (ուր սովորութիւն ան ազգաց քրիստո
 նէից ,) սովորութիւն , զի յամ եկեղեցիս մեր
 զանուն հայրապետին և թագաւորին մե
 րոյ , յանունէ յիշելն 'ի տեղւոյն . ուր և
 յայտնիք են տեղիքն 'ի թամազիլքն մեր :
 241 Ժ.Օ Խալ

Լախ 'ի բառնիրն թագաւորութե մերոյ,
 նախնի երանելիքն մեր տաճմանեցին, զի 'ի
 տեղւոյ թագաւորին մերոյ (որ բարձաւ,) հասարակապէս
 զթագաւորութիւն քրիստոնէից յիշեցեն վն հաստատութե նց ապօ
 թելով՝ որովհետեւ քրիստոնեայք են. ոպ
 տեսանի 'ի ժամագիրքն մեր, 'ի քարոզոն,
 յանդատանն, և 'ի պատարագն: յորս նախ
 զանուն հայրապետին (որ գոյ ներկայ) յիշ
 քեն յանունն, և ապա զթագաւորս քրիս
 տոնէից և այլն: նոյնպէս և յանդատանն,
 յարեւելս՝ զհայրապետութիւն հայոց ստեմբ.
 և 'ի յարեւմուտս՝ զթագաւորութիւն քրիս
 տոնէից: ոպ ունին զոցն սովորութի յամ տե
 ղիս ամ եկեղեցիք մեր մինչև ցայսօր: Լա
 միւնչեւ էր տպեցեալ ժամագիրքն մեր
 'ի հայս, զուրաւ վանանդեցին յամստէր
 դամ տպէ զժամագիրքն մեր 'ի թուոյ
 փրկչին Խ չէ. և այսու օրինակաւ տպէ ոպ
 ասացաք. ոպ ահա տեսանէք ուր գտանի:
 Լախ 'ի յետին ժամանակս՝ ոմանք սցալիսիք
 աստատանդք և նենդաւորք կարգաւորք կա
 մե լով բառնալ և զհայրապետութիւն հայոց,
 'ի գրեցուցանելն և 'ի տպեցուցանելն զժա
 մագիրքն մեր, 'ի մեջանդատանին եղին
 թէ՛ օրհնեսցի և պահպանեսցի և նախա
 խնամեալ պահեսցի արեւելեան կողմ աշ
 խարհիս և հայրապետութիւն քրիստոնէից: ոպ
 ահա տեսանեմք 'ի նոր տպել ժամագիրքն:

Որոց գիտաւ թիւն ոչ աղ ինչ է, եթէ ոչ՝ զի ունի
 զմարմնաւոր թագաւորութիւն ունիմք,
 նորայեւս և զհոգեւոր հայրնորութիւն ոչ պար
 տիմք ունիլ. ունի իւրաքանչիւր որ ին
 քեան քուրմ լինիցի, և զինչ և կամիցի,
 պաշտեցէ, և մի որ լինիցի իշխող և
 վերջինդիր:

Եւ յոչ ցոյց վիսեացս՝ զինչ անհաւատութի
 առ հաւատս, և սրբիսիք նենգ ագործութիւն
 առ ազգս մեր ոչ կարծիցեմք յառաջանալ:
 Քանզի եթէ այսպէս ամենայնօր կամօք
 և բողոքով սրտիւն կամին բառնալ իրակա
 նայեւս զհոգեւոր գլուխն իւրեանց, և զա
 նան հայրնորութեն աղգիս խաղառ անհետ
 առնել, այսպիսիքս զինչ զարմանք, եթէ ոչ
 հնազանդիցին հագեշահ և աղափառութե
 հրամանի նորին ստեղծ, զիք մեր թագա
 ւոր բոց ի կայսերէ և կամ յազգս և յե
 կեղեցիս և ի հաւատս մեր զինչ հաւա
 տարմութիւն պարտին ունիլ:

Եւ հաւնյսէ հաւատարմութիւն այսպիսեաց
 նենգաւորաց. զի ինտիմեացն մերոյ սբց
 հայրնորաց և վարդապետաց ունիմք որք յա
 նուանէ ջատագովք են լեալք հաւատոյ
 և եկեղեցւոյս մերոյ գրովք և բանիւք.
 և ինչմ թշնամեացն հակառակօղք և հա
 լածիւք, և իւրաւորսին մերոյ շահագոյն
 հեռեօղք և հարազատք, (ոնք սբքն՝ Եւ
 հան օձնեցին, Որստնեցին և Վրիգոր տա

Թեւազին, և նմանիք օոցին.) ամարդեն և
 վատաբանեն զնա. և զգրեանուցն ոչ ընդու-
 նին և ոչ ընդ թեոնուն: Եւ որք ընդէմ ոց
 խանդարիցք և թշնամիք են հաւատոց և
 ազգիս մերոյ, զնա սիրեն և պատուեն, և
 զսարակնեալ գրեանուցն ի ծոցս իւրեանց
 կրեն, և զնոցանէ խօսին և քարոզեն:
 Եւ ընթացին Վ. Դ, նախնի երանելիքն և
 սրբազան հօրքն և թարգմանիչքն և նոցին
 հետեւողքն հայրապետքն մեր՝ ուսկիմհաւ
 Մատուռ խմատութե և ժամբուր հաւա-
 տոյն իւրեանց Ժողովեցին զնա՝ զընդունե-
 լիսն և զիտուելիսն. և նստեալ ընտրեցին.
 զընդունելիսն և զպատմելիսն՝ յաման ինքե-
 կեղեցիս մեր եդին և պահեցին, և զիտ-
 տան և զանպէտան ի բաց ընկեցին, և յազ-
 գէս և յեկեղեցւոյս մերմէ նպովիւք ար-
 տաքսեցին և անհետ արարին: Եւ ի յետին
 Ժամանակս՝ այսպիսիք նենգաւորք և ըն-
 տանի թշնամիք, ոչ միայն զնոցապէս և զիտ-
 տեալսն ի սբց նախնեացն մերոց վերադին
 ընկալան և ինքեանք սիրեցին, ողբ զնա
 զեռուս, զանաքս և զանպէտա լցին անթարա-
 բար՝ յեկեղեցիս և յազգս մեր. և խառնել
 շիթեցին զանաքսն ընդ սբցն, զհաւատա-
 ցեալսն ընդ անհաւատիցն. զընդսն ընդ խաւա-
 րին. զՎ. Դն ընդ խաչահանուածացն: Եւ տրա-
 րին զեկեղեցիս մեր՝ զտօնս և զտօնաբանո-
 սորին իբրև զկտաւեայ անօթն ընդ տեպեանն

[illegible]

Ուրեմն՝ այսքան ասասցուք թէ՛ Տէր ցրուեա
 յէ զխորհուրդս այսպիսեաց տրիտոսիէ լաաւ
 րասից նենգաւորաց և թշամեաց տանն
 սէշն Վրիգորի :
 Եւ ձեզ օրհնեալ սուգիդ իմց պատուի
 րեմ, զի յայսպիսեացս դգոյշ և հեռի կաց
 ջիք . և դուք ջանաջիք միշտ՝ զհաւատ,
 զպատիւ, զաւանդութի և զհնազանդութի
 հոգեւորի հօրն ձերոյ սէշն Վրիգորի և նո
 րին շառաւիղացն և յաջորդացն անսրբաւ և
 անպակաս պահել և զօրհնութիս ժառան
 գել . զի և տունք ձեր հաստատունն մնա
 ցեն . լւ վճռոց սբ գրոց թէ՛ օրհնութի հօր
 հաստատե զտունս որդւոց :
 Վարձեալ տեսաի մի ականաւորք ևս գը
 տանին յազգս մեր . որք իբր յաշխարհէ
 հրաժարեալք՝ կրօնաւոր և կամ վանական
 կամին ընկի : յորոց ևս յոմանց ոչ սակաւ
 արատաւորի ազգս և եկեղեցիս մեր ոմ տե
 սանելոց եմք : Արդ՝ և յայսպիսեաց ևս
 ոմանք այնքան կեղծաւորեալք աստ և անդ
 անկանին, մինչև զեպիտիոսյոս մի գտեալ
 խարեն զնա և զկարգ մի առնուն ինմանէ .
 կամ սարկաւադութի և կամ արեղացութի :
 Եւ այն կարգատու կաեմաբակ եպիսկո
 պոսն ևս՝ ոչ հարցանէ անգամ մի՝ թէ՛ յոր
 վիճակէ ես, և կամ իբրոյ Վաղնորդէն
 լէր ոչ առնուս զկարգ . և կամ թէ՛ յեա
 առկցդ զոյս կարգ՝ յոր վանք և յոր անա
 պատ

պատ իցես կեւոց . այլ միայն ներկէ զնա և
 թողու : Եւ այն կարգաւուն ևս՝ ի դնելն
 զվեղարն ի դուխն , անկանի ի մեջ ազգիս .
 քաղաքէ ի քաղաք , յերկրէ յերկիր , սոս
 նէ ի տուն , շրջի անկապ և անկանօն : Եւ
 յայտնի իսկ է ամենեցունց թէ՛ յայսպիսեաց
 անկապ կարգաւորաց և մանաւանդ վե
 դարաւորաց՝ զի՛նչ անցք , որքան զուցք , և
 որքան գայթակղութիւն և թերահաւատու
 թիւնք լինին յազգի մերում . և որքան թե
 թեւութիւն և պակասութիւն ծնանին ազգիս
 և կարգիս մերոյ ի մեջ թշնամեաց և օտար
 ազգաց : Օ ի՛նչ ևս երկարեցից , որովհե
 տեւ յայտնի է ամենից : Ի՞նչ թէ՛ այսպի
 սիքս ոչ եթէ հրաժարին յաշխարհէ , այլ
 կամին , զի իբրեւ անսանձ և անպատու
 անատուն լինիցին , և ուր և կամիցին , շրջի
 ցին : քանզի եթէ յաշխարհէ հրաժարելոյ
 աղադաւ առին զայն կարգ , ահա ի՛ թող ,
 ի՛ անորացք , ի՛ նապաստք , և ի՛ քաղաքս
 ի՛նչնորդք շատք , լէ՛ր ոչ դիմեալ առ
 մին , դադարին . այլ իբր սանձընկէց ձիա
 ստո և անդ ճախր առնուն : Ի՛րե՛մն այս
 պիտիք ի միոյն հրաժարին , զի զբազումս
 ունիցին :

Եւ թէ ասիցես այսպիսեացս թէ՛ լէ՛ր այդ
 պէս Թաթաւական շրջիս ստո և անդ : պա
 տասխանէ թէ՛ զի՛նչ արարից . զի աղքատ
 եմ և անպատու չունիմ . և այլն : Ի՛նչ է
 247

այնպիսեացն թէ՛ ով յիրաւի աղքատ
 հոգւով և բանասխանութեամբ . ի յազգս հայոց
 տեղի և կացարան մի ոչ գտանի . քեզ՝ յու
 րում լը բաւականութեղ գործողք լնու
 ցուս և զմերկութեւ ծածկեցեն : յոր վանք
 գնացեր՝ որ զքեզ ոչ ընկալան . և ում ցու
 ցեր զհասարակութեւ , և նա անողորմ գտան
 առ քեզ : Եթէ գու ի վանս մնալ կամա ,
 և այլք վանահարք քեզ ոչ ընդունին , ի
 յի՛ Թոռ մայրս քո լենի ոչ դիմես անգամ
 մի և զցանդ ծանուցանես : Իւրեմն սուտ
 խախտ . վսգի ոչ կտան լը իշխանութեւ և եւթ
 հրամանի անկանի . այլ ինքնազուխ շըլ
 ջիլ ուր և կամիցիս :

Իւ՛ յայնպիսեացն ոմանք կեղծաւորա
 բար , գծուծ և աղտեղի կերպարանօք . և
 ոմանք լըբարբար , սրկիյալիան և անպատ
 շաճ հանդերձիւք՝ չըջին անպտուր ի հրա
 պարակս , ի փողոցս , ի շուկայս , և յայրս
 անվայել տեղիս՝ զինքեանս կարգաւոր և
 վարդապետ անունանելով . ծաղին , անար
 գին , հայհային և խայրառակին ի մերայնոց
 և յայլայնոց . ոչ բնաւ ամուլին և ոչ պատ
 կառին . ոչ ի կարգս իւրեանց խնայեն , և
 ոչ զբեկումն աղգիս մտածեն ոպ յայտնի
 ամենեցուն :

Իւ՛ յայնպիսեաց անտոմարաց՝ ոմանք ևս
 յարին առ իշխանս ոմանս , և կամ ի բա
 ղաք և ի վիճակ մի , և այնքան կեղծաւ
 րին ,

րին, մինչև հաւանեցուցանեն, և զինքն ա
 առաջնորդ առնել տան վիճակի միայ: Եւ
 յետ քանեաց աւուրց ստիպեն զիշխանս և
 զժողովուրդս վիճակին, զի առաքեսցեն
 զինքն առ հայրապետն՝ ի յեպիսկոպոս ձեռ
 նադրել ի վր ինքեանց: Եւ միամիտ ժողո
 վուրդն ևս հաւանել՝ դրեն զմեծ թուղթս
 բազմակնիքս և սղեբաւկանս առ հայրնոր
 թէ՛ իմդրեմք, զի զդա եպիսկոպոս արա
 րեալ մեզ առաջնորդ կացուցես: Եւ ակ և
 հայրապետն ևս տեսեալ զթուղթն՝ աղեր
 սանաց բազմուէն, իհարկէ կատարելոց է
 հայցսւածոն: Եւ զ՝ արժաւանապէս խա
 բեաց զժողովուրդն, և ապա նոքոք խա
 բեաց զհայրնորն, մինչև էտա զեպիսկոպո
 սուն ևս: Եւ յայա յետ սուղ ինչ միջոցի,
 կամ վիճակն տեսանելով զանհամուին վա
 րեն լինքեանց, և կամ ինքն իմիտ բերե
 լով զառաջին անկապ կացութիւն, թողու
 զվիճակն և ելանէ, և զառնաց յառաջին
 փխտածն: Եւ առաջ որ զվարդապետ անունն
 և զվեղարն էր արարեալ առակ աշխարհի,
 ահա և զեպիսկոպոս անունն ևս արար ծաղը
 և խաղաղք: Եւ ի նոյնիւք ևս անկաւ ան
 կարծիք: Բանզի իմերդ յիշեցաք թէ՛ ի
 վկայականս առաջնորդաց և այն գրի թէ՛
 եթէ իհարկաւոր և ի դօրեղ պատճառաց
 բաժանիլ պիտի ինչ ի վիճակէն, յի՛ թողս
 պարտի գալ և ոչ յայլ ուրեք: Բանզի դի

տելով մեր զայսպիսեաց սրպիսութիւն, և
 մանաւանդ՝ ժամանակիս լեզեմ կանոնաց
 բերմունքն, և զնոց գրեմք, զի եթէ մեր
 ժիցի ՚ի վիճակէն, յԵթոս եկեսցէ, և մի
 աստ և անդ տարադիր չըջելով՝ զեպիսիո
 պոսական կարգն և սփաղարատեղ արտացէ,
 և ինքն ևս լեզուիւք մնացէ: Իսկ այս
 պիտի ատամով խաբէբայքս այնքան կեղ
 ծաւորին, մինչև առնուցուն զինդրեւին,
 և այնուհետեւ՝ ոչ զխորդ, ոչ զհաւատ,
 և ոչ զամօթ մտածեն. և ոչ ՚ի նշովիցն խոր
 շին, զոր ՚ի հանդիսի ՚ի ձեռնադրութեն բե
 րանով, և յետոյ ձեռագրով ուխտեցին:
 Իսկ և զքանինս տեսաք ՚ի մերումս ժամա
 նակի. որք յինչ ուխտի, սրպիսեան պայ
 մանաւ, և յոր վիճակի վերայ ձեռնադրե
 յան, յետոյ ուր, և յինչ կացուէ կան:
 Եւ այսպիսիք ատամաւորք և խաբէբայք,
 ոչ եթէ միայն ՚ի մեջ առաջնորդաց և արարչոյ
 եղելոցն դասնին, այլ և ՚ի մեջ միաբանից վա
 նորեկից և Եթոսյս ևս. զի ոմանք զւրիւք
 և աղքատք ՚ի հոգեւորաց և ՚ի մարմնաւոր
 աց՝ գան յԵթոս միաբան լինին. և այն
 քան կեղծաւորին և խաբէն զվեճաւորն,
 մինչև եպիսիոպոս լինին, և ՚ի քանիս տե
 ղիս ևս ՚ի նուիրակութի գնան, և հարըս
 տանան. այնուհետեւ կամ ՚ի գնացեալ տե
 ղեացն, և կամ յԵթոսյս պատածուաւ
 իւրիք հրաման առեալ ելանեն. և այս ոչ
 ևս

զանց առնիցեմք, ոչ միայն մեղադրիմք յԱՅ
 Լ'իմարդկանէ, այլև՝ ուն թէ՛ պատճառ և
 կցորդ լինիմք այնպիսեաց անկարգութեցն:
 Վասնզի ամ' օրէնք՝ թէ Վճայինք և թէ
 մարդկայինք, հրամայեն և վճռեն թէ՛ իւ
 րաբանելու որ՝ յոր կոչումն կոչեցեալէ,
 ինմի՛ն կացցէ: Արեւմն' օր ի պաշտօնի իւ
 րում՝ և ի կոչմանն յոր կոչեցելէ, և թէ ոչ
 կացցէ, լըգեմէ ամ' օրինաց. վայ և ամ' օ
 րէնք դատարարելի գող վճռեն զայնպիսն:
 Արդ՝ երանելի և արհաւիրք մեր սահմա
 նեցին թէ՛ կարդաւորք և եկեղեցականք՝
 երկու տեսակ լինիցին: Ահ եւ տեսան' կա
 նամբի, քի՛նատէր լինիցին, որք լաւսար
 հականս խառն բնակելով՝ աշխարհականաց
 քահանայութի արացեն. որք են քահա
 նայք: Ահ միւս տեսակն անկին լինիցին.
 որք յաշխարհէ հրաժարեալք՝ ի վանս և
 յանապատս բնակիցին. որք են ամ' վեղա
 րաւորք և կուսակրօնք: Ահ ի մէջ այս
 կուսակրօն տեսակիս՝ Ղուջնորդաց միայն
 գոյ հրաման, որք թէ յատուկ վանք չու
 նիցին, ի մէջ վիճակին նստեալ հովուեա
 ցեն զեկեղեցին և զժողովուրդն: Ասց' ի
 Ղուջնորդաց՝ այլ ամ' վեղարաւորք և
 կուսակրօնք չունին հրաման ինչ ի յաշխարհ
 և ի ժողովուրդ մի մտանել, եթէ ոչ հրա
 մանաւ մեծաւորին իւրեանց ի գործ ինչ
 առաքեցին:

Ի՛յառ ուրե՛նն մեղարանուր մի , և համ
 ինչ ազգ . հուսանկրուն և իցէ . որ առաջնորդ
 չիցէ լը օրինի և հրամանաւ . և իմեծաւո
 լոյ յու մեծնէ ի գործ ինչ չիցէ առաքեցէ .
 և զգարծ և զպաշտօն մի չունիցի հրամա
 նաւ մեծաւորի . այլ ինքնագլուխ աստ
 և անգ դեգերեալ ջրջի ի մէջ ժողովրդոց ,
 ոչ եթէ միայն ողորմելոյ և ջուր տալոյ ևս չէ
 արժանի , այլ դատելոյ և պատժելոյ է ար
 ժանիւն , և զայսպիսիս ընդունողքն ոչ եթէ
 վարձուց արժանաւորին , այլ անկարգու
 թեանց նոցա կցորդք և պատճառք լինին :
 քանզի եթէ ընդունողք ոչ գտանիցին այս
 պիտեաց , ի հարկէ ի վանք և ի տեղի մի
 վայր անկեալ զաղարկն :

Եւ զայսպիսիս ոչ եթէ ես վճռեմ գող
 դատելի և ի բաց վարելի , այլ կանօնք սբգ
 հայրապետաց : Սբն Վրիգոր Լուսաւո
 լիցն մեր ի կանօնս իւր ի քսան գլուխն ա
 սէ թէ՛ ոչ հրամայեն կանօնք , վնց և մեք
 ոչ հրամայեմք վանալնաց և անապատակա
 նոց Է աշխարհականս խառն բնակիլ . և
 կամ զպաշտօն քահանայի կատարել : Եւ
 սբն Սիւրբղ ասէ ի կանօնս իւր ի մէկ գլ
 լուխն թէ՛ քահանայ որ կոյս լցէ կամ այրի ,
 յաշխարհականս բնակիցի և կամ քահա
 նայու ի արացէ , Է նշովիւք է . ինքն և ըն
 դունողքն : Եւ ի կանօնս սրբազանից
 հայրապետացն մերոց գրի ի ժե գլուխն թէ՛

Կրօնաւոր որ՝ որ առէլէ զիրօնս հուսուե
 ւ սրբութե , և տեղափոխիցի յաւստե յաւստ
 ւ՝ ի տեղւոյն ի տեղի , արգելցի ի հոգմա
 նէն . և մի՛ որ ի շնոցն ըսենիլ զայնմ խօսան :
 այլ ուր ընծայեցաւն , ի նմին տեղւոյն ի տե
 ւարեացն զառաքինութե իւրոյ զհանդէսն ,
 և հասարակացն . բայց եթէ ի յառաջնորդ
 դուրս և համ՝ ի քարոզութի հրաւիրեացի յա
 ռաջնորդաց և ի ժողովուրդոց : Բայց այսմ
 մտաց և այլ շատ ի հանձնս սբց հայրապետաց :
 Սոյնմ և վա՛ ձեռնադրող եպիսկոպոսաց
 ի հանձնս սբց Մարտիրոս և հայրապետաց
 ի բազում տեղիս կրկնելով և վերահրկնե
 լով վճռեն թէ՛ եպիսկոպոս մի՛ ոչ ունի հրաման
 ի վիճակաց այլոց եպիսկոպոսաց զոր ձեռ
 նադրել . և ոչ ի վիճակս այլոց եպիսկոպոսաց
 զգործ եպիսկոպոսի կատարել : Եթէ որ
 յանդգնիցի , լուծցի՛ ձեռնադրողն և ձեռ
 նադրեցեալն . և ընդունողքն լիցին ընդդ
 վիւք : Այլ ի վիճակի իւրում ևս՝ թարց
 լաւապէս քննուե մի՛ ձեռն դնիցէ ի վերայ
 ուրուք . ոսկ և սբն Սողոմոսէ , ձեռս վաղ
 վաղակի յուրուք վր մի՛ դնել . և մի՛ կցորդ
 լինիլ մեղաց օտարաց :
 Ահա ուր ջուցաք յայտնապիս , զի հանձն
 սբց Մարտիրոս և հայրապետաց թէպէտ զեր
 կուան ևս՝ քի՛ զձեռնադրողն և զձեռնա
 դրեցէն արդեւուն և արկանեն ընդդիւք ,
 բայց առաւել ձեռնադրողքն են քարիւ
 254

Ժեհք և պատժեղիք . ունի հաւատեալ և
 փորձիւն գիտեմք : Վանդի՛ գտանին յաղգս
 մեր ոմանք եպիսկոպոսք՝ որք յայս գործ
 ժյնքան արի, այնքան փոյթք և արագ, և
 պատրաստք են յսմի, մինչ զի՛ ունի թէ թա
 գաւորական հրաման գոյ ՚ի վր իւրեան,
 զի զովք և տեսցէ, զձեռն ՚ի վր գլխոյն
 դնիցէ . եթէ դպիր է, զսարկաւազութի
 տացցէ . եթէ սարկաւազ է, զքահանայ
 ութիւն և կամ զաբեղայութի տացցէ . և
 թէ աբեղայ է, զմանաւոր և կամ զծայրա
 գոյն գաւազան տացցէ : Ինչ միայն յիւրում
 փնտրին, այլև օտարաց և անծանօթից .
 և իհնոռաւ վայրէ պատահելոց : Եւ ինչ
 միայ թէ՛ խնդրօղն աղաչիցէ, այլ ինքն ա
 ռարկեալ յորդորէ ՚ի խնդրել զկարգ ինչ :
 Մի ինչ բննէ բնաւ թէ՛ ուստի է, ինչ
 հաւատով և դաւանութեւ, մկրտեալ է
 թէ՛ թրխաւել . կամ ունի եպիսկոպոս առաջ
 նորդ, թէ ինչ, և կամ թէ յետ առնելոյն
 զկարգն՝ ուր իցէ միազոց : այլ միայն ՚ի մա
 ժօնացէ խաբեցեալ, և կամ անապարծա
 կան ակաթիւն մոլեալ իւր ասիցեն թէ՛ զայս
 բան օրհնածին որդիս և զաշակերտս ունի :
 Ինչ գիտէ յիմարն թէ՛ բազմութիւն այսպի
 սեաց որդւոց՝ ինչ եթէ զկարծս յաւելուն,
 այլ զպատիւս, որոց աղազաւ զհամարս
 տալոց է : Վայր մի անկատար, կամ անաբ
 ժան՝ յիւր եպիսկոպոսն ՚ի ծածուկ գնայ

առ այլ եպսկոպոս, և ինմանէ առնու զսար-
 կան ագուի և կամ զքահանայութի : Եւ այն
 մոլեալ եպիսկոպոսն գիտէ զուստի գորն . և
 զեպիկոսն նր ևս գիտէ և ճանաչէ . բայց
 ոչ հարցանէ թէ՛ չէ՛ր իբր եպիսկոպոսէդ
 ոչ առնու . և ոչ խրատէ և ոչ ամենևին
 բացատէ . այլ անյայտաղ ներկէ և արձա-
 կէ : Եւ ի դառնալն նորին յիւր տեղին, գու-
 յայնժամ տէս թէ՛ որքան խռովութիւն
 յինքեանս լինին, և զորքան զխտացաւուիս
 մեղ տան : Օրոյց զքանիսն արդեալք ի
 մերումն ժամանակի . թէ զտուօղն և թէ
 զառօղն : Եւ անդի՛ այսպիսիք եպսկոպոս ոչ
 միայլ կերպիւն են արժանի նշովից՝ լն վերոյ
 գրել սոց կանոնաց, այլ երկպառօնի . մի՛ զի
 զայսոց վիճակէն ձեռնադրեն, և երկրորդ-
 զի թարց քննուի յօժարակամ լինին : Վայ
 այնպէս արժանաւորք են այսպիսիքս նշո-
 վից, որպէս ժշակն վարձու իւրոյ : քանզի և
 յայսպիսեաց եպսկոպոս ձեռնադրին շատքն
 յայնց անբուն և անմուր կտրգաւորաց,
 որք աստ և սնդ տատանեալ շրջին և գոր-
 կարգն ծագու արժան առնեն : Եւ այ՛ մեք
 յետինք և անարգագոյնքս՝ որք թէպէտ ոչ
 ենք արժանի զխրացս կօշկացն այնց երունե-
 լեաց սրբազանից Եւաքելոյ և սոց հայրա-
 պետացն լուծանել, բայց որովհետեւ տե-
 րինմամբ որք հոգւոյն ի տեղապահութի և
 յաջորդութի կոչեցաք նց, մեծ պատասխա-

նութի և հերկ մի ևս՝ այսէ ՚ի վր մեր, զի
ասհմանաց և կանոնաց այնց երանելեացն
պահապան լիցուք որքան կարենիք, զի և լ
այսմ գոտնիցնիք պարտավ ճար :

|| Լաթի՝ ասհ գրեմ սիրելաց և հարա
զատի ազգիդ խնց ամենեցունց, Լապիկո
պոսաց, Լ արդարպետաց, Քահանայից,
Լ շխանաց և ան հոտարակ օրհնել ժողովր
դեանդ մերոյ ուր և իցէք. և զայս ոչ թէ
յինքենէ և կամ նոր ի նորոյ ինչ, այլ զկա
նոնս սրբազանից Լ աթելոց և սբց հարա
պետացն առաջնոց յիշեցուցանեմ և պա
տուհիլեմ ամենեցունցդ, զի գիտացեալ և
զգուշացեալ պահիցէք, և զօրհնութիւնս
նոցին ժառանգիցէք, և ի նդովիցն աղաա
մնաովիք :

Լ արտապէս լ կանոնաց սբց առաթելոց և
հայրապետաց՝ կանոն և արտուէիք լիցի այնց
եպիսկոպոսաց որք յազգս մեր անին զյառ
կացեալ վիճակ և ժողովուրդ, և որոց լ
օրինի կարգեցեալ են Լ աջնորդ. զի ամե
նեին չունին հրաման ձեան դնել ՚ի վր այն
պիսեաց անձանց՝ որք ՚ի վիճակէ այլ եպիս
կոպոսաց իցեն. և ոչ զկարգ և զստիման
մի տալ. ոչ սարկաւագութե, ոչ քահա
նայութե, և ոչ աթել զայսեւ և վարդպտութե.
Եթէ ինքն եպիսկոպոսն պատահիցի ՚ի վի
ճակսպոց, և թէ յայլոց վիճակաց առ ինքն
եկեացէ որ : Լ չ որ յանդգնեալ ձեռնա

Դիտցի՛ ի վիճակս աչրոց՝ ի կատարել զպաշ-
 տօն ինչ եպիսկոպոսական՝ որով կերպիւն և
 իցէ . կամ թէ տայցէ զկարգ ինչ այնպիսի
 սեպց՝ որք յայլմէ վիճակէ առ ինքն եկեղ-
 ցեն, եղիցին ընդոմիւք՝ ձեռնադրօղն՝
 ձեռնադրեցեալն, և ընդունօղքն, ը վրձ-
 ուց սէց առ սքեւոց և հայրասլէտաց : Եւ այ-
 եթէ ի զօրեղ և ի հարկաւոր պատճառէ
 հարկ լինիցի, կամօք և հաւանութիւն վիճա-
 կին եթէ եպիսկոպոս չունիցին, և կամ իցէ, և
 նորին գիտութիւն, ներեղի է : Եւ ի վի-
 լուսն վիճակի, վր քահանայացուաց՝ գի-
 տելով զբերմունս ժամանակիս, ներեղով
 ասեմ . զի որքան կարէ, ջանայցէ զարժա-
 նաւորսն ձեռնադրել . այլ մի՛ վաղվարուի և
 յօժարակամ, ըստ սէյն Պօղոսի : Եւ թէ
 յիւր վիճակէն որք յայլոց եպիսկոպոս զսո-
 ւիճան ինչ առնուցու թարց գիտութե իւ-
 րոյ, մի՛ ընդունիցի յեկեղեցին՝ զի և այլք
 զգուշացին : Եւ այց վս վանականաց՝ ասեմ՝
 առանց ներեւոյ : Եւ ինչս խոյացէ եպիսկո-
 պոսն թէ՛ զնուիրեալն զոր կամի ձեռնա-
 դրել, իբր վանական և հոռասկրօն անու-
 ամբ . եթէ կարէ զնա ի վանս իւր և կամ
 ը իշխանութիւն իւրով պահել մինչև ի մահն .
 և նուիրեալն ևս յանձն առնու ուխտիւն,
 տայցէ զկարգ ըստ պատշաճաւորութեն :
 Եւ ի եթէ ոչ ինքն կարէ պահել առ ինքն,
 և ոչ նուիրեալն յանձն առնու ուխտիւն

Հաստատանով, մի՛ տայցէ անախաւոյն զկարգ
 ինչ: Եւ որ յանդդնեալ ոչ պահիցէ զայս
 կանօն, լուծցի՝ ի կարգէն տուօղն և ա-
 ոօղն. և ընդուենօղքն ևս լիցին ընդովուք
 ը վճռոց սբց հայրապետաց:
 Եւ ընդիւրդապէս՝ գրեմ՝ առ հասարակ օրհ-
 նեալ ազգդ իմ՝ ուր և իցէք. և ձեզ ամե-
 նեցունցը ևս պատուէր և կանօն զայս
 տամ ը վճռոց սբց հայրապետացն մերոց:
 () Ի վանական և կուսակրօնոց, եթէ տար-
 կանազ, եթէ աբեղայ, եթէ վարդապետ, և
 թէ եպիսկոպոս. եթէ գայցէ առ ձեզ՝ և կամ
 առ ձեզ գտանիցի. եթէ ՚ի յաթոռոց՝ ՚ի վա-
 նորէ ից, և կամ ՚ի մեծաւորէ և յառաջ-
 նորդէ միոց ունիցի զհրամանագիր ՚ի պաշ-
 տօն և ՚ի գործ ինչ կարգեցեալ, և կամ
 ժողովարար իցէ հաւատուեալ և ճշմարիտ
 վկայական գրով, (վասն զի ՚ի ներկայումս
 առաւ գիր և սուտ կնիք ևս հնարեն ոմանք
 խաբէբայք, որոց պարտիք լաւապիս վերա-
 հասու ինկ. եթէ ճշմարտօք են,) զայնպի-
 սիսն պարտիք ընդունիլ և ըն արժանուոյն
 շահէ՝ ոպէք բարի սովորուի ձեր: Եւ թէ
 ժողովարար է ըստ օրինի, յետ ժողովոցն
 գուրահանել ՚ի ձէնը. և այլ մի ևս թողու-
 մեալ առ ձեզ: Իսկ եթէ ՚ի գործ ինչ առա-
 քեցեալէ ՚ի մեծաւորէ, նոյնպէս և յետ
 աւարաման գործոցն, և զնա հարկիւ գար-
 ձուցանել առ առաքօղն իւր, առանց այլև

Կառնաւաւորութեանց : քանզի այն
 հարկաւորն , վարձաւորն և օգուտն երկ
 կողմանց : Վանգի՛ դուք վարձատրիք և
 զշնորհակալութիւն ընդունիք ըստարեւոյ
 բարեբաւութեան ձերոց . առաքօղն՝ շահի և
 ուրախանայ . իսկ առաքեցեալն ևս պարզե
 ընս գտեալ՝ առաւել պատկի յառաքողէն :
 Իսկ որք արդեիւք լինին այսպիսեացս , և
 ինչ և իցէ պատճառաւ՝ ոչ թուրուն դառ
 նալ առ առաքօղն իւր , նոյնպէս երկուք
 կերպիւք մեղանդեն : Ի՛նչն՝ զի զվարձս իւ
 րեանց՝ ի զուր կորուսանեն . զի զօրս ետուն ,
 ոչ եհաս իտեղին : Ի՛նչն՝ զի զառաքօղն
 փնտեն և վիրաւորեն : և Ի՛նչն՝ զի առա
 քօղս ապառաւորուն և կորստեանն՝ պատ
 ճառք և հազորդք գտանին : Եւ անսանեւիք
 ահա . զի գործակալք սոյն Եւթաղս ոմանք
 ի յաւարտելն զգործն , ոչ դառնան յԵ
 թոսա . զորս իմնութիւն մեր , ոմանք ևս ար
 դեիւք գտանին ոչինչ պատճառաւ . և ա
 ռաքեալն ևս՝ ապառաւորեալ օգնականուք
 արդեւացն , աւնու զժողովեալն և կորնցի :
 Եւ զարդիւնս իւրեանց և օրհնել ազգիս
 մերոյ զսուրուն կորուսին . զառաքօղն վիրա
 ւորեցին և փնտսեցին , և կորնցելոցն կորս
 տեան և ապառաւորուն և զեն պատճառք :
 Եւ այսորիկ կանոնեմ՝ ձեզ ամենեցունցդ ,
 զի այսուհետեւ զառաքեցեալ գործակալն
 յումմէ և իցէ , յետ աւարտման գործոցն ,

փութով յէտս դարձուցիք առ աստուծոյն
 իւր, զի բարեացն հարդողք գտանիցիք և մի
 չարեացն : Դմեծաւորէ և հրամանաւ և
 կեղծ' այս լիցի կանօն և սրտուէիւր ուր ա
 սացաք . զոր ոչ պահօղքն մեծամեծս մե
 ղանչն և ը նշովիւք անկանին անկարծիք
 ուր սրացաք :

Իսկ եթէ այնպիսիք վանականք և կուսա
 կրօնք ՚ի ձեզ եկեացեն, և կամ առ ձեզ
 գտանիցին, որք ոչ ՚ի միոյ մեծաւորէ գրով
 և հրամանաւ իցեն առաքեցեալ . և ոչ միոյ
 վանից առաջնորդք և միաբանք իցեն' հաս
 տատան գրով ՚ի գործ ինչ եկեալ . և ոչ
 գրով հաստատմով յիրաւի և ը օրինի ժո
 ղովարար . այլ ինքնադուիս և թարց գոր
 ծոյ և պաշտօնի իմիք . ահա գրեմ' ձեզ և
 հարկաբերեմ' . այնպիսիքն եթէ սարկաւոր
 իցեն, եթէ արեւդայ . եթէ վարդապետ իցեն
 և եթէ եպիսկոպոս, առանց յմի խղճահա
 րուէ' ամենւին մի ընդունիցիք զայնպիսիս
 և մի' ողորմիցիք : այլ ՚ի բաց վարեցէք ՚ի
 ձեռք և հաղած եցէք որպէս զարատաւորիւս
 անուանալիս մերոյ : Եւ զի այնպիսեացն
 ոչ ողորմելով, պատճառ փրկութե' նոցա
 լինիք . զի անձարացեալք, ՚ի վանս և ՚ի տե
 ղի մի գաւարին և կեցուցանեն զհոգիս իւ
 րեանց, և ՚ի նշովից և սարձակին, որպէս ՚ի
 վերդ ասացք : Իսկ ՚ի ընդունիլն ձեր զայն
 պիսիս, անկարծիք դուք լինիք պատճառք

անառակուէց և աստատմբուէց նոյ :
 Եւ թէ ստիցեն թէ՛ ուր դնաւոյք . զի
 վանտհարք և առաջնորդք զմեզ ոչ շահեն
 և ոչ պահեն . դուք աստաջիք այնպիսեացն
 թէ՛ յայլոց ոչ շահեցար , հաւատացար .
 Բայց այժմ մեք գրեմք առ հայրապետ և
 երազխաւոր ևս լինիմք , զի զբեզ ընկալցի
 սիրով և շահեսցէ թ արժանաւորութեդ :
 Եւ յայդ և դուք վատահարցեալք՝ յուսա
 դրեցէք և առաքեցէք զայդպիսիսդ ՚ի սբ
 Եւստ : Վանցի մայրս ձեր սբ Եւստ
 Եւստիան թէ՛ արդար գտանեցել կայ ՚ի յան
 տիրացեալ վայրոջ՝ և յուստեքէ անօգնաւ
 կան բաց յայ , և զըկել ՚ի յողնախումբ իշ
 իառնաց և ժողովրդոց մերաղնէից , սակացն
 շնորհօքն Վի և աղօթիւք հօրն մերոյ սբ յն
 Վարդգորի Եւստանորջին , է՛ պայծառ և
 փառուն ուր զվարդ մի փմթեալ ՚ի յեղա
 նակս ձմռան . և յամի լի և պերճ թ մարմ
 նաւորին՝ օգնականութե և արօք օրհնեալ
 ազգիս մերոյ . և թ հոգեւորին լեւալ բաղ
 մուր միաբանից , ձոխացեալ հոգեւորական
 և եկեղեցական հանգիսիւ , և գեղազար
 դեալ թ ամի քան ջլառաջն : Եւ բաց ՚ի
 յեկողաց և ՚ի գնացողաց մերաղնեաց և
 այլաղնեաց հիւրապիսեց , (որք անպակասօք
 յինօք , հարիւրօք , և այլ ունեւեօք և պա
 կասօք պատահին միշտ .) աւելի ևս քան
 զհինգ հարիւր անձինք՝ բնիկ և մշտակէցք
 հաց

Հայ աւտօղք և աղանօղք գոն՝ ոմ յայտ
 Կի է տեսողաց : Օր Վճ Լճն մեր միշտ
 պայծառ և անարատ պահեսցէ մինչև ի կա
 տարած աշխարհի , աղօթիւք սբջն Գրի
 գորի հօրն մերոյ՝ ի պարծանա ազգիս հայոց :
 Երբ՝ կտնիս՝ ասել թէ՝ յողորմապատիկ և ս
 քան զայս եթէ ինկցին , կարէ՞ քե Լճոս
 Լայրա ձեր շահել և դարմանել , և տալ
 զգործ և զպաշտօն լոտ իւրաքանչիւրցն
 պատշաճաւորուէ և արժանաւորութեն ,
 Լա այս ոչինչ ունին ասել այդպիսիքդ , ե
 թէ ոչ են փախտաւորսք ի լուսոյ : Լլրեմն
 այդպիսեսոցդ եթէ ի ձէնջ լիցի արգելօղ ,
 սրբօրական եղիցի դպցա անկարգութեն .
 կարդիս մերում քամահմանն , և ազգիս մե
 լոյ արատաւորուեն : Լլ թէ ինքե անք յա
 մառեսցին և զանց արասցեն զգրեցելովք
 մերովք , ահա լլ լճոց սրբազանից Լա
 քելոց և սբջ Լայրապետոց , լուծեալք են
 ի կարգաց , քինչ կարգի և իցեն . և են լլ
 նշովիւք : և զայդպիսիսդ իբրև զկարգա
 ւոր ընդունօղքն ևս , կցորդք լիցին չու
 րեաց գործոց դպցին : Լլր ունիցի զականջս
 լսելոյ , լուիցէ :

ՂԵՐԻ Օ:

Յորդորակ առ աշխ հայոց, արիանալ ի
յոսոռն գրոց. ի պանիլ հալեիրոսք զդէպ
դէս փորձութիս վն հաւաքոց: ի մար ունիլ
զմէ Ղարիփուր | ռաւաւորիլն Թր, և զնորի
Լ. Լոռն օք | ջրածիւն. և զնն փաթել յարու
հոգեւոր ծնօշ և պատճառ լոսաւորութե
աշխիս հայոց. առ որս պարպին պահել զհնա
զանդութի և զհարապարտի ուր և իցէն. և ի
հաւաք և ի դաւանութիւնս նոցա
հալ անփոփոխ:

Ընխմ ևս զճանուցանելիս զոմանս
հարկաւորս և օգտակարս ըստ
հոգւոյ և լի մարմնոյ ընդ հանուր
օրհնեալ ազգիդ հայոց. որք կայք ցրուելք
ընդ ամ աշխարհ, և ընդ ամ իշխանութիս
պանդխտացեալք. զիս հարկ է մեզ ձեզ
ճանուցանել, և ձեզ հարկ է հնազանդա
բար լսել և ընդունիլ իբրև զկենսատու
դէղ և խրատ հոգւոյ և մարմնոյ:
Ախապէս մեծ և հարկաւոր ճանու
ցանելիս այսէ օրհնել ազգիդ իմոյ.
զի տեսանեմ յազգս մեր յամենայն օրէք,
պաշտօնէ՛ նուազեալ, և ոպ թէ՛ իբր ան
պէտ և աւելորդ իմն համարեցնէ՛ գիւտուին
և ուսու մատիրութիւն և ընթերցումն գրոց,
վսորոյ և ահա հանդերձեալ իսկ է ամբիւ
բաւնիլ և անհետ լինիլ յազգէս մերմէ.

որ է՝ յանկի վատուէ և յեւթին թշուառու
 նշան : Որոյ աղագաւ ը Սամուէլի (որպէս
 թէ զամ ցաւս իմ, թէ զանձնակաւս և թէ
 զհասարակինն իբաց եդել,) կամ վարա
 նել միշտ, և իսուգս անմխիթարս : Վան
 զի տեսանեմք յամ աղգս, թէ իբրիսող
 նեայս և թէ յաղ աղգս՝ մինչ զի և իկու
 պաշտս և իբարբարտս . որք ամբն են . գի
 տունք քսո կարեաց . ընթերցողք և տե
 ղեակք գրաց և օրինաց իւրեանց . թէ արք
 և թէ կանայք . թէ մեծք և թէ փոքունք .
 թէ հարուստք և թէ աղքատք . թէ վաճա
 րականք և թէ արհեստւորք . միահամուռ
 թէ եկեղեցականք և թէ աշխարհականք :
 և գիտեն ամբն գրել և ընթեռնուլ . և գրե
 թէ՝ ոչ գտանի որ ասանց գորութե և գրոց
 տեղեկուէ : Սպ յայտնապէս տեսանեմք,
 զի յամ՝ երկիր, իբաղաքս, իգեօղս և ի
 վաճառատեղիս ևս ունին ամբն զվարժա
 րանս և զյատուկ տեղիս ուսման, զվարժիչս
 և զդաստատուս . և յամենեցունց վրայ թէ՝
 հարկ և մեծ պարտականութի գոյ ուսանիլ
 ը կարեաց, գրել և ընթեռնուլ . իծա
 գաւորաց մինչև ցյեւին զինուորան . և ի
 յիշխանաց մինչև զեկրջին գուհիկն և
 ցմեակն . թէ և ունին իւրաքննչութիւն
 տուի արհեստս և պաշտօնս : Յորս մեծ
 ամօթ և պակասութի համարեցել և թէ որ
 ոչ գիտացէ՝ որքան և իցէ ինքնին գրել և

ԹԵՆՈՒՆԸ . Եւ զայնպիսին ունի թէ՛ 'ի կարգ
 մարդոյ ոչ հաշուեն : Այսն այսորիկ և
 ամբն , մինչ զի գուհիկ վարձաւորքն , կա
 նայքն և մանկութիւնն 'ի պատահիլն հարգ
 ման և վիճոյ վն հաւատոյ , օրինաց և այլ
 ինչ կրօնից , խիղիւս և անարդեւ տան զպա
 տախսանիս , ջատագովելով զկարեանցն
 իբրու կատարեալ վարդապետ և տեղեակ
 օրինաց իւրենց . ունի հաւատոյ աւսանեմք
 և գիտեմք և մեք :

Իսկ 'ի մերս ազգի միայն տեսանեմք զյամի
 ներհանն և զընդդէմն առացելոցս : Զամի
 ունի առացաք 'ի վերդ , ունի այլ ամազգի իբ
 րու հարկ զխոացեալ 'ի վր ինքեանց , յայն
 ջանս են միշտ՝ զի ամբն ուսանիլին զգիրս ,
 և գիտիցեն գրել և ընթեռնուլ , ընդդէմ
 ամազգաց և մերս ազգ . հարկ գիտացեալ
 'ի վր ինքեան ունի թէ՛ ոչ ուսանիլ զգիրս և
 ոչ գրել գիտել՝ և ոչ ընթեռնուլ , օր
 ըստօրէ իսպառ ծուրման յուսմանէ : Այ
 սուէ հաւատոյ այս , զի 'ի նշանի ազգո
 մեր յուր ուրեք և ցրուեալք կան , ոչ
 վարժարանք գրոց գոն՝ և ոչ վարժիչք .
 ոչ բնաւ դասատուք , և ոչ դասաւօղք :
 'ի զարգանալ մանկանց ազգիս մերոյ , եթէ
 երևելեաց և նշանաւորաց զաւակք են ,
 իբրու նոցա զմեծ խնամն ցուցանելով ծնո
 ղացն , կամ ինքեանց հետեւեղացանեն , և
 կամ այլոց մարմնաւոր արհեստաւորաց

Եւ տան ՚ի յուսումն արհեստից ը աշխարհի :
 Եւ թէ աղքատաց և աննշանից զաւակք
 են , անտէրութիւն միայնով՝ մեծանան և վաղ-
 րենաւան . և ը բերանաց մանկական հաս-
 կին՝ թողում ՚ի բերեալն զուր եգերինն .
 որովհետեւ յայտնի է ամենեցուն :
 Եւ այս վտանկաբեր սովորութիւն այնքան
 սեպհականեցեալ է յազգիս մերում , մինչ
 զի՝ որք աղքատքն են , պակասաւ որովքն
 իւրեանց պաշարեցեալք ոչինչ ունին զփոյթ
 զայսպիսեաց . իսկ որք ունեւորքն են և մեծ-
 ազգի , իբր զմեծ ամօթ և պակասութիւն վար-
 կանին ինքեանց և անուանց իւրեանց , ըզ-
 զաւակունս իւրեանց տալ ՚ի յուսումն զը-
 րոց . ոպ թէ զգուհկական և զխոտան ար-
 հեստ իմն համարելով անվայելուչ ինքեանց :
 Եւ ՚րո՝ յայտնանէ ազգաբեկ և տնաբակ
 սովորութե թէ՛ որքան մնասք ճանին ազգիս
 խղճալոյ , և որքան վտանկաւորութիւն և
 թշուառութիւն յառաջանան օրստօրէ և յա-
 ռաջանալոց են և ևս , ոչ միտքս զօրէ գրով
 արձանացուցանել , և ոչ գրիչս զօրէ ՚ի գը-
 րել . և մանաւանդ՝ յայտնի իսկ երեւի նըր-
 բայէս նկատողաց :
 Եւ այց զոմանս (որք յայտնիք են ևս հա-
 արգեամբք երեւին ՚իներկացումս ,) գրե-
 յից , զի գիտաւրիք . և դուք ևս ցաւեա-
 ջիք , ոպ ես ցաւիմ :
 Եւ ախապս յայտնանէ անուսումնասիրութե
 267
 ազգիս

ազգիս մերոյ է՝ որ այսքան լոծեալաբ
 ճանք, ատմարմայք և խաբեբայք անար
 գել մոանեն յազգս մեր, աներկիւղ և
 համարձակ շրջին տանէ ՚ի տուն, քաղաքէ
 ՚ի քաղաք և ՚ի գիւղէ ՚ի գետ, և արական
 նեն գազգս մեր: զի տեսանեն իբրեւ զքա
 ղաք անորարկույ և անդէտ. իբրեւ զհօտ մի
 անտերունջ և անհովիւ. յորս անկասկած
 մտանեն, և զինչ և կամին, խօսին և ասու
 ցանեն: Եւ ազգս մեր ևս յամի ագէտ
 գրոց գորով և անտեղեակ օրինաց և դա
 ճանուէց, առաջնորդօք, քահանայիւք և
 ժողովրդովք, ոչոք գտանի ը դիմացօղնց.
 և ոչ զուտ վարդապետութի նց եղծանօղ.
 և ոչ զպատասխանի մի տոճօղ: Օհ ըստ
 իմաստնոյն, մի իմաստունն առաւել օգնէ
 քաղաքին քան զասան իշխանս: և դարձել
 թէ՛ օգուտ և բարի է իմաստութիւն քան զա
 նօթս պատերազմի: Եւ մինչ խղճալի ազգս
 մեր զուրի է յիմաստնոց, վնջ և շուտով
 խաբին և տեղի տան մոլորութեց խաբե
 բայիցն: Եւ եթէ սոգորութի իցէր յազ
 գի մերում գրոց և ընթերցմանց հետեւիլ,
 կարէին և ընդդիմանալ և պատասխանել
 այնպիսեաց, թէ ինքեամբք, և թէ ասա
 ցունածովք և գրովք առաջնոց սքեց հարցն
 մերոց: Եւ իսրապէ իմաստունն թէ՛ մի
 անցէ զքեւ պատմութի հնագուսից. զի և
 նք ուստն ՚ի հարց իւրեանց. այլ աւարի ՚ի

նոցանէ և դու . զի ի ժամանկի հարկաւո
 թղթէ կարապետ տալ զպատասխանիս :
 Եւ զի որ ոչ է ընթերցեալ զիւրո , և ոչ ըն
 թեանսլ գիտէ , որպէս կարէ գիտել և
 ուսանիլ զպատմութիս և զպատասխանիս
 նոխնեացն : Եւ այսպիսիս անէ նոցն իմալ
 տունն թէ՛ և թէ ունիս զինաստուի , կարեւ
 պատասխանել ներհակիլդ : և թէ ոչ , ափ
 իբե լամ լիցիս :
 Եւ զի զիս մեծ վտանկաւորութի յազգս
 մեր յանուստ միտարութե նոյսէ , զի ահա
 ապառեցան խաբար յազգէս մերմէ ոպ թէ՛
 օրինաւոր և գիտուն առաջնորդք և քա
 հանայք . որք ուրեք ուրեք և ո եթէ գոն
 և գտանին , տգէտք և անկիրթք են քան
 զգետնիկ աշխարհականս : Եւ զի պատճառն
 է , զի քահանայացուք և վարդապետացուք
 ի մանկանց աշխարհականաց պարտին յա
 ռաջանալ . զի մանկունք ժողովուրդեանն
 պարտին գիտել ի քահանայս , ի վանորայս ,
 և ի վարդապետս ի յուսումն գրոց . յորոց
 ի զարգանալն , ունանք քահանայացին և
 ունանք վարդապետք լինիցին : Եւ ահա ան
 հետապետէ յազգէս մերմէ ոպ տապաք :
 Վս այսորինի հինքն սպառեցան , և տեղիք
 նոց ոչ ունելով լցորս՝ միսն դատարիք :
 Եւ անզի յառաջ քան զյիտուն ամս , (հա
 մեմատեալով նարդենիս , յիրաւի ստեմ
 երջանիկ և ոսկեզօծ ժամանակ .) յորժամ

ազգս մեր լը մեծի մասին ոչ էր տարագրել
 ցեալ իսեպհական տեղւոյն իւրմէ, այլ
 կայր խուռն բազմութիւն զետեղեալ ի յիւ
 քաքանդիւր բնիկ գաւառս և ի բնակութիւն
 յերկիրս հայոց, յայնժամ էր յիւրմէի ապ
 մայր որդւոյն բերկրել լը ասորին: () ի
 ճոխացեալ էր համամիտ և բարեպաշտ իշ
 խանօք. հարուստ էր՝ մայրաքաղաք և գիւ
 տուն քահանայիւք. փառելի և մաստուն և
 անձաբան վարդապետօք. պայծառացեալ
 կայր երկնամասն և աղինառիւկ վանդակիւք
 և եկեղեցիօք. որք լցեալք և ուռնացելք
 էին ուսումնասէր և խնամաբարձ ման
 կամբք: Եւ միայն քահանայքն (որք ոչ
 սակաւուք, այլ բազմութիւնք՝ և գրեթէ
 անէրեւոյ իսկ լը ժողովորդաց իւրաքանչիւր
 տեղեաց՝ գոյին յամ՝ եկեղեցիս.) վարժէին
 իւրաքանչիւրքն ի նոցանէ զբազմութիւն ման
 կանց՝ ի բրու տասանց, քսանից, երեսնից՝
 կամ՝ այլ անէրեւոյ՝ անձանձիր դաստառու
 թեամբք: (Եւ յայնչ (բաց ի մանուկս վանից
 և յանապատաց.) յոգնախուռն բազմութիւնք
 մեծամեծ վանորէիցն որք գոն ի յերկիրս
 հայոց, վայելչակերտք և հաշակուորք, երկ
 նադիտակ կթուղիկիւք և գմբեթացարկ
 խորանօք, ունէին իւրաքանչիւրքն ի նոցանէ
 (բաց ի յայլ միաբանից) զբազմութիւն վար
 դապետաց և արեղայից, ի բրու քսանից,
 երեսնից, քառասնից, յիսնից՝ և այլ անէ
 րեւոյ.

լեաց. յորոց շատքն. իմաստասիրաց և բանի
 բուն վարդապետք : յորս և անխափան գոյին
 հաստատուն վարժարանք, և աստուծոք և
 դաստառութք : Եւսք Եւթուս Եւթուսին
 ևս, իբրև զբարձրաբերձ աշտարակ և հան
 լուարժակ հովանոց, և իբրև զեօթնաջա
 հեան աշտանակ կայր ի վր ամենեցուն . և
 իբր զհան ժողովել զձագս իւր ի թեօք,
 գդուէր, տաճէր, լուսանորէր, և կա
 ռաւարէր զամեն մից ի թեօքն ունէր և
 ձեռնհաս էր առ ամեն : Հորում ժամա
 նակի թէգտ և ճուշտ ազգս մեր զմարմնա
 լոր թագաւորութիւնս, սակայն ունէր զմիա
 բանութի հոգեւոր և մարմնաւոր . իւրում
 ենթ մից հոգեւորի գլխոց կայր :
 Եւսք ժամանակիս յորում բոլորն ինեւ
 հակն ժողովեցաւ : Օ ի ազգս մեր ոյ թէ ի
 բոլորն տարագիր եղև իբրև երկրէս և
 ցրուեցաւ յամազգս և յօտար ի խանու
 թիւնս . երկիրս հացոց մնաց իբրու ամայի
 և շաբաթացել յազգէս մերմէ . երկնանր
 ման Եւսք և Եւթուսին մեր եղեն
 սմանարդաբնակք և բնակութիւն գազտնաց .
 և միայն սք Եւթուս Եւթուսին քանեօք
 ազգատ վանորէիւք կայ իբրև զմայր որդե
 կորոյ ի սուգս անմխիթարս : Օ ի տեսանէ
 զօրդ իւր հեռացեալս յինքննէ անուարձ
 գնացիւք . բաժանեցեալս և օտարացեալս
 յիրերաց բնութ և բարութ, լեզուօք և
 ԿԵՆ

Կենցաղաւարուք, և ոչ կարէ ՚ի միտ ի բե
 րել և ընտանեցութեան և տեսանէ ծարա
 շեալս գրոց և գիտութեց, ոչ կարէ ընդ
 զծարաւս նոյն տեսանէ ՚ի պէսպէս անկար
 գութիւն և յանհաղանդութիւն ընդգէմ
 աստիճանս աշտուհիականաց և կանոնաց եկե
 ղեցւոյ, ոչ կարէ սանձել և վերադառնալ
 Օրնչ օգուտ է երկայնել լայնախեաց,
 մինչ ցաւնս ստատիկանաց քան թէ բուժութեան
 Աւրեմն՝ թողեալ զերկարաբանութիւն,
 ասեմ՝ օրերի ազգիդ խնոյ զձնամբիս. զի
 ահա երկիրս հայոց բնիկ աշխարհս ձեր ու
 նի զմեծ սոփս մարդոյ պիտանայ և բանու
 շորի, քանզի մնացողքն յազգէս մերմէ՝ ոչ
 թէ ՚ի յառաջնաբաղէ, այլ իբրեւ ՚ի ձու
 քաղէ մնացելէ, Եւ կարկտահարք, որդեա
 կելք և վախոք ամենեւին. այնք ևս ոմանք
 ՚ի գառն աղքատութիւն և ՚ի տառապանս մա
 շեալք ՚ի խառութե և ՚ի կարկ պահանջմանէ
 իշխողաց անգլխոյ. որք կամամբք և որդ
 ւովք ՚ի տունէ և ՚ի գիշերի անդադար յա
 խառութիւն հիւժեալք, հազին զայրուստս
 իւրեանց առ ձեռն բերեն, թէ քահանայք
 և թէ աշխարհականք. Իսկ ոմանք ևս որ
 կաման և որ ակամաց ի ծառայութիւն
 զաց մտեալք՝ նոց ծառայեն ի ձեռաց
 միմեանց խին ևս զօրանորքն յանգօրաց՝
 վստահաւորեն: Բորք՝ յայնմորեացս զի՛նչ
 կարծէք, կարէն ուսմանց հետեւիլ և գա
 272

առնուլ . մտածողաց է յայտնի : || Եւ այսո
 րիկ և այսքան հրաշալի վանորայք մեր միա
 ցեալք են ամայի յլլողն մարդոյ և ի բնակ
 ցաց : Իսկ բազմութիւն ժողովրդեան մերոյ
 որք կայք յայլ երկիր և յայլ իշխանութա ,
 որք ոչ ունիք զսով մարդոյ , և կարէք , և
 ձեռնառն է ձեզ յամի ի բազմութա և յայլ
 բաղմամարդ շէնա զվարճութեան և զկրթա
 րանս մանկանց հաստատել ի յուսանիլ ըզ
 րիս , ոչ առնէք և ոչ հոգայք : Եւ ջնորդք
 լը մեծի մասին մարմնաւոր իշխանութ ԳՂ
 լով կարգեցեալք , զմարմնաւորք զբաղեցելք ,
 խորհին . նոյնպէս և քահանայք զքահանայսն
 գործ հաղիւ թէ կատրեն : Իսկ իշխանք և
 ժողովուրդք զմարմնաւորք զբաղեցելք ,
 որոց ոչինչ իսկ փոյթ է ամենեւին : || Եւ ա
 հա ող թէ՛ խապա անհետացել է յազգէս
 մերմէ այս ամենացանկալի գիտութա գրոյ .
 և իբրեւ գիտտան և զանալիտ իմն համարե
 ցեալ յոչ ումեքէ սիրի և խոկացեալ լինի :
 վս այսորիկ ահա եմք՝ և ևս լինիմք ողորմե
 լի և թշուառական քան զամաղդս լը այսմ
 մասին . և ոչինչ բնաւ խոկամք զթշուա
 ռութս զայսմանէ . և ոչ պակասութ և վտանկ
 ինչ համարիմք մեզ : Եւ ասի՝ հարկաւոր է
 մեզ սակաւ ինչ ծանուցանել օրհնեալ ազ
 գիւթ իմոյ և զվտանկաւորութս զայսմանէ .
 և յայսմանէ պարտականութ ևս զերծանիլ :
 Եւ ասէ իմաստուն թէ՛ սկիզբն կենաց մար

Գոյ՝ Լ՝ հաց և ջուր : իբր թէ՝ գլխաւոր և
 մեծ հարկաւոր մարդոց կենդանութեն այս
 երկուքս են . որոց ՚ի պակասիլն , մարդս ոչ
 կարէ կեալ : Յիրաւի այսպէս . զի այլ ամ
 մարմնական պիտոյք եթէ պակասիցին , ոպ
 և իցէ , կարէ ապրիլ մարդ . բայց առանց
 հացի և ջրոյ , անհնարին է : Մըդ՝ ոպ մարդս
 առանց հացի և ջրոյ ոչ կարէ ապրիլ ըստ
 մարմնոյն , նոյնպէս և ը հոգւոյն առանց
 բանին Մ և գրոց սբց ոչ կարէ ապրիլ : զի
 ոպ հաց և ջուր մարմնոյն են պահպանող և
 կենդանի պահող , նոյն ամային բանն և գր
 րոց գիտութիւն հոգւոյն են պահպանող և
 կենաց տուող : Սպ և Մս տսէ ՚ի սբ Մէ
 տարանն թէ՝ ոչ հացիւ միայն կեցցէ մարդ ,
 այլ ամ . բանիւ որ ելանէ ՚ի բերանոյ ան :
 Մային բանն այնէ՝ զոր ամ գիրք սբք ու
 տուցանեն . որոս թարց ընթերցման ոչ ճա
 շակէլ կարէ որ , և ոչ զհամն առնուլ : Վս
 այսորիկ և մարդ որ սր զգիրս ոչ գիտէ , և
 ոչ ընթերցուլ և ոչ ճաշակէլ կարէ զբարց
 րուծի գրոց սբց , հոգի այնպիսւոյն մե
 ռեւիլէ ոպ թէ . ոպ և Մս տսէր հրէիցն
 թէ՝ քննեցէք զգիրս որովք համարիք ու
 նիլ զկեանս : Սբեմն որ ոչ գիտէ զգիրս ,
 և ոչ քննել և հետեւիլ ունի գրոց սբց , ոչ
 ունի զկեանս : Մէ ինքն խմատութիւն տսէ
 բերանով սողմոնի թէ՝ լուարուք զիմաս
 տութի և խմատուն լերուք , զի մի՛ պաշարի

ցիւք . երանելի այր որ զիս և զճանապարհս
 իմ՝ գիտիցէ և ճանաչիցէ . և տքնիցի առ
 դրունս իմ՝ հանապազ . և պահիցէ զօրեամս
 մօլց իմց : զի որ զիս գտանիցէ , գտանիցէ
 զիեանս . և որք ատենն զիս , սիրեն զմահ :
 Իբրեմն ունի հիւանդ մի որ խալառ հառանփ
 ի հացէ և լիճրոյ , ոչ գոյ նմա յոր կելոյ , նոյն
 պէս և մարդ մի որ խալառ հեռացեալ է և
 հտուեալ ի գիտութե և ի յընթերցմանց գրոց ,
 մեռեալ է ուն թէ . թէպէտ երևեալնս կեն
 դանի երևի լու մարմնոյն :
 Ի՛նչ այս ամենացունկալի գիտութիւն և ու
 սուփասիրութիւն ոչ միայն ունողին է կեանք
 և պահպանող և լուսանալ կեցուցանող , այլ
 և ի ձեռն ունողին , և այլոց տայ զկեանա և
 պահպանէ : ուն ամբողջ տեսանող մարդն ,
 կարէ և այլոց կուրաց առաջնորդել , նոյնպս
 և գիտունն կարէ և այլոց ուսուցանել և
 առաջնորդել : Ինչ և նրն պողոս յորդորէ
 զտիմնութեոս ասելով , միտ դիւր ընթերցող
 ծոց միսկծարուն և վարդապետ . և յայդ
 խորհեա միշտ . և իդմին յամենօր , զի բո
 յառաջս իմուիդ յայտնի լիցի ամենեցուն .
 զայդ եթէ առնիցես , և զանձն ապրեցու
 ցես և զայնտիկ՝ որք քեզն լիցեն : Եւսու
 կարճառօտ բանիւն , տես , թէ ոչբան օդ
 տակար և շահաբեր ցուցանէ զընթերցումն
 գրոց՝ նրն պողոս : Ի՛նչու դիր ասէ , հետե
 ւաց , քննեա , և իմիտ առ զգիտութիւն

գրոց, և միշտ զկեանս քո նորօք անցո և
 զնորօք զբաղիր: Օ ի թէ տրամութի ինչ
 ունիս, նք կարեն զբէզ մխիթարել: և թէ
 տարակուսութիւն ինչ ունիս, նք կարեն քեզ
 վարդապետել և զտարակուսանադ լուծանել:
 և ոչ միայն դու օգտիս և շահիս և զանաւ քո
 միայն կեցուցանես ընթերցմամբ գրոց, այլ
 և առ նման յառաջագէտ և նախամեծար
 երևիցիս. և ուր զբժիշկ՝ ամենեցուն ինկցիս
 կեցուցիչ և օգտակար՝ սրբ. քեզն լսիցեն:
 Սբեմն լսեցն պօղոսի, գիտունն և ընթեր
 ցողն գրոց, կարէ ը ինքեան և զայլս շահել
 և մխիթարել ուր չայր սրբոց և այրեց. կա
 րէ ը ինքեան և զայլս լուսաւորել ուր արե
 դակն. կարէ ընդ ինքեան և զայլս դարձու
 ցանել ի մոլորութիւն: և ուսուցանել և խրա
 տել ուր վարդապետ. կարէ և զքանս ողոր
 փարատել և կեցուցանել ուր բժիշկ:
 Իսկ ըզէմամն յիմարն և տգէտն գրոց,
 ամենեւին անպէտ և խոտելի է ինքեան և
 այլոց: Օ ի որ ինքեան չար է, ոյր ուրուք
 լիցի բարի լս խնոտոնոյն: Սբ ինքն կոյր է,
 և չիւանդ, և յնմի անպէտ, այլոց որպէս
 լիցի առաջնորդ, բժիշկ, խրատիչ, և կամ
 պիտանի. զի կոյր կուրի ոչ կարէ առաջնոր
 դել՝ տասց ՎՃ: Այսպիսի և խրատէ
 խնաստունն ասելով. զձեզ աղաչեմ ուր մաք
 րիկբ, լուարուք ինձ. զի զպարկեշտ և
 զօգտակարն ուսուցանեմ ձեզ. ընկալա

Բութ զխրատ՝ և մի՛ զարծամք . և գգխտուի ,
 առաւել լքան զսակի ընտիր . զի ընտրելի է
 հանձար քան զսակի մնբուր . և լաւագոյն է
 խմատուի քան զսկսման պատուեալն . և
 ամ ինչ պատուեալն չարժէ զնա . երա-
 նել է այլ որ եգխտ զնա : Իբնմն թշուա-
 ւալան է , որ ոչ եգխտ զնա . և ոչ հետեւե-
 ցաւ դատանէ : Այլ եթէ գտցես զոր հան-
 ձարէ զ և գխտուն , առէ . կանխես առնա ,
 և զստիմանս դրանց նր մաշէ սցէ ոտն քո :
 Եւ միանգամայն ասացից , ուր գխտուն և
 ուսումնասէրն է՝ յամի գոյելի և պխտանի .
 ուրախութի և պարծանք ինքեան և նախ-
 նեաց , և այլոց ամենեցունց . սիրելի և մե-
 ծարելի յամ մարդկանէ , նոյնքս և յիմարն
 և անուամէ՝ պարսաւելի և խոտելի . արքու-
 մութի և նախատինք ինքեան և նախնեաց .
 ատելի և անտրդելի յամնեցունց : Իստ
 իմաստոյն թէ՛ որդի իմատուուն ուրախ առ-
 նէ զհայր . և որդի անախտ տրտմութի է մոր :
 և թէ՛ որդի խրատել , իմատուուն եղիցի .
 և անախտ իծառացութի վարեացի : քանզի
 իմարն և տղէտն գրոց և ընթերցման՝ ոչ է
 իհասկնալի բանտկան մարդոյ , այլ անբանից .
 զի՛ բեռնալիութե և լծոյէ պատկան . և
 ոչ այլ ինչ գործոյ :
 Եւ գխտեմ , զի շատքն ասելոց է ու յազգէս
 մերմէ թէ՛ բարձր ասես . բայց չունիմք
 իմեզ զկատարեալ գխտունս և զդատա-

Եւ ինչ անկեցեմք : Եւ այդ ասեմ թէ՛
 այն , ունիք զիրաւունս . եւ ես դիտեմ զի
 ոչ ունիք զսաւնս եւ զկատարեալն : Եւ այն
 զայդ ասելով , ոչ կարէք խաղառ անմեղա-
 դրեւի գտանիլ ,

Եւ ինչ անկեցեմք ասելովէք մեղա-
 դրեւիք . զի եթէ ՚ի յունեցել ժամանակին
 պահեալ էին զգուշութիւնս նախնիքն ձեր ,
 այժմ եւ դուք ունեիք . բայց՝ զի ոչ պահե-
 ցին նք , վասն զայսորիկ եւ ձեզ ոչ մնաց : Եւ
 զի յայն յառաջին ոսկեզօծ ժամանակին
 յորս փայլեալ իմաստուն յազգի մերում ,
 նախնիքն ձեր եթէ ինքեանք ուսանիցէին ,
 եւ զմանկուս իւրեանց տայցէին ՚ի յուսու-
 նիլ , եւ սրդիւք սրդւոցն , եւ ՚ի ձեզ հասանէր
 եւ ոչ վերջանայր . եւ զի ոչ պահեցին զայս կարգ ,
 եւ անհետ անրին զպատիւ եւ զսէր դիտուե-
 եւ դիտնոց , վասն զայսքն զազոյն կերին , եւ
 ոչ . Եւ ոչ ատամնունքն առան : Եւ մնա-
 լանդ՝ այս ժառանգութեան ՚ի բնէ՛ անտի-
 բնաւորեալ գոյ յազգս մեր՝ Եւ օրն Սոսի-
 սի քերթօղահօրն մերոյ : զոր անձ խափա-
 նեսցէ :

Եւ ինչ անկեցեմք ասելով չէք խաղառ անմեղա դրե-
 վի , զի թէ՛ զսաւնս եւ զկատարեալն չունիք
 յիրաւի , բայց՝ զմիջակն եւ զկիսակատարն
 ունիք . սրբան գտանին առ ձեռն , զայնքան
 թող ուսանիցին զսաւնքն ձեր . բնաւ չը-
 վինիլն է լաւ , թէ սակաւ լինիլն պիտանի
 իրին .

իրին . ոչ տալաքէն սակաւ գիտելն լաւ է
 քան զխալաւ չգիտելն : Եւ մանաւանդ
 բնութիւն և բարք մանկանց նմանին բարդա
 լաւ և բերրի երկրի . որք որոց սերմանց և
 պատահիցին , զնոյնս յորէ յոր աւելցուցա
 նեն և բազմապատկեն : յամ ուրեք գտա
 նին առաջնորդք՝ քահանայք և տիրոջք .
 որք որքան և իցէ , գիտեն ըստ չափուն խ
 րեանց . տուք նց զմանկունս ձեր՝ ի յուսա
 նիլ՝ մինչ ժամանակն է . և յորժամ վար
 ժին և կրթին՝ ի յընթերցմունս , և առնուն
 զձաշակ գիտուե , յայնչամ ինքեանք հե
 տելն և սրտնեն զկրթիչս և ոչ թուլմանս .
 թէ և բռնութիւն յետս քարշէլ կամիցիք :
 Իսկ եթէ փորձուիքն ոչ բաւականացեալ
 զխառարեանն որոնիցէք , ի սակաւուցն զըր
 կեսալք՝ կատարելոյն ևս ոչ հասանին :
 Եւ կամ թէ՛ գիցուիք թէ՛ ի դասատուացն
 որք ի ձեզ գտանին , ոչ կարեն կատարել
 գիտուն լինիլ մանկունքն ձեր . գոնէ՛ գրել
 և ընթերցումս թող միայն ուսանիցին , որք
 են սկզբունք և դրոշմք կատարելոյ գիտու
 թեան : Եւ ապաք ի վերդ թէ՛ ամ ազգի թէ
 արք և թէ կանայք և արք ամբն , գիտեն
 զգիրս , ընթերցումս և գրեն . բայց ի յազգա
 մեր՝ հարիւրից և հազարաց մին հազըւ
 թէ՛ գտանի գրող և ընթերցող : Գոնէ՛
 զայս և եթ մտածեացուք թէ՛ մարդս եթէ
 միայն զմեծաւորսն տեսնէ , ընդ մեծաւ

Կայսն խօսի և լսէ 'ի նոցանէ, զի ոչ զանազա
 նութի ունի յաճառնոց և յանբանից. քանզի
 և նիք թէպէտ յօդաւոր բան ոչ ունին, սա
 կայն՝ զգտն զկիրո իրերաց՝ և զգացուցանեն
 ձայնիւ և շարժմամբ. և տեսանեն զմեր
 ձախշոն և լսեն իրերաց։ Իսկ մարդս այսու
 զանազանի 'ի նոցանէ, ցոյս յանբանից, զի ոչ
 զմեր ձախշոն տեսանէ տրտաբին աջօք, և
 խօսի թէ նա ձայնիւ բերանոց, և լսէ արեալ
 քին ախանջօք, նոյնպէս և զհեռաւորան և
 զաներևան տեսանէ մտօք. խօսի թէ նա գը
 րով. և լսէ 'ի նոցանէ՝ զգիրոնց ընթեռնով.
 զորս ոչ ունին անբան կենդանիքն։ Իսկ զուս
 զէրկայինսն, զորս ('ի յընթեռնութիւն զգիրո),
 ոչ թէ՝ տեսանէ և խոյայ և խօսի թէ նոսա։
 Եւ լսէ զարմանալի և մանաւանդ յատկա
 պէս մեծ պարգև և տուրք այ մարդոյս 'ի
 վրայոց արարածոց. զի ինքն գրով 'ի
 ծայրս արեւելից, խօսի թէ ծայրս արեւմտեան
 եղելոց, և լսէ 'ի նոցանէ գրով։ Վասն այսորիկ
 կոչի մարդս բանահիմն, մտաց և համաւարոյ
 ընդունակ. որով զանազանի յանբանից։
 Իսկայս զարմանալի և յանհամեմատ պար
 գևացս զուրիք գտանին այնքիկ՝ որք ոչ
 ընթեռնուլ գիտեն և ոչ գրել. այլ նման
 անբանից՝ միայն զմեր ձաւորս տեսանեն և
 զնա գիտեն։ Իսկ թէ պատահի թէ հեռա
 ւորս խօսիլ գրով, և կամ զգիրս առնուլ
 'ի հեռուստ, նման համերոց զայլս աղաչեն,

զի զիդնս իւրեանց գրելով յայտնեացեն
 հեռաւորոց . և նման կուրաց աղաչեն զայլս ,
 զի զեկեալ գիրսն ըմբենուցուն և իւրենց
 ծանուցեն : Ի իցուք թէ անաբան և փխի
 սովայ ոչ կարեն լինիլ . զայսքանս գոնէ՝
 Ընէր ոչ ուսանին :
 Ի՛րդ՝ ի վժպտմ նիւթոյ եթէ կամիցի որ
 խօսիլ և կամ գրել , ոչ թուղթ բաւալիւ
 նանայ , և ոչ գրիչ զօրէ՝ ի գրել . այլ միայն
 զայսքանս գրեցաք ՚ի զստատացուցանել զսի
 րեւի աղգդ իմ , զի որքան հնար է , ջանալ
 ջիւք զմանկուան ձեռ ՚ի յուսումն գրոց կրը
 թել նախ քան զայլ արհեստս աշխարհա
 կանս : զի զայլ արհեստս երբ և իցէ , կա
 րեն ուսանիլ . բայց զուսումն գրոց ՚ի ման
 կական տիւղն միայն կարեն ուսանիլ :
 Ի՛նչ զայս եւս գիտեմ՝ հաւատեալ . զի
 ՚ի խղճալի յաղգէս մերմէ սրառնառեն ոմանք
 դադ քատու իս և զմարմնաւոր պէտքս վիշտս
 և զնեղութիւն ՚ի յաղահաւատ իշխողաց . և
 ոմանք զպանդուխտ և զտարագրեալ գոյն
 յերկրէ և ՚ի հայրենեց . և զայլս արախիսիս :
 զորս և ես գիտեմ և վկայեմ : սրբ և ունե
 լով զիրաւունս , չեն իսկ մեղադրելիք :
 Ի՛նչայց անախաւացն և զոյս ասեմ թէ՝ ՚ի
 յայրքան վիշտոգ ուն ջանաս և հնարես առ
 ՚ի գտանել զմարմնաւոր ապրուստդ , դո
 րին մասին չափ ջանաս և հնարես ՚ի ձեռն
 բերել զհոււոյդ ապրուստն , և զղարդա
 րին

րիչն հազարոց և մարմնոց , որէ՛ գիտուին .
 և զմանկունս . քո ևս՝ ի յայն կրթեա , որքան
 և հնար իցէ : Բայց առ այս ևս , մերազնեայ
 փորձեալ աւարտիառաց և մերադաւանն սն
 ձանց հաւատալ . զգուշանալով՝ ի խմորէլոց
 ախթարմայից և բանդի բնուի և տին մանկա
 կան՝ յոր կողմն հակեցաւ և կրթեցաւ , այլ
 դժուարաւ , և կամ ոչ իսկ կարէ յեղա
 շօթիլ յայնմանէ : Բաւականասցի՛ սիրե
 լեացի իմոց որքան առ այս նիւթ :
Երկրորդս հարկաւոր ծանուցանելիս
 այս է օրհնել ազգիկ իմոյ . զի զվիշտս
 և զփորձութիւն և զայլ ազգի ազգի անյաջը
 դուիս զորս կրէք յաշխարհի վս հաւատոցն
 ձերոց , զիմն յօժարութե և համբերութե
 տանիցիք՝ գոհանալով զայ . և գիտաւորիք
 հաւատաւեալ և հաւանացէ՛ք աներկբայաւ
 պէս , զի այդպիսիք փորձութիւք և վիշտք՝
 բնաւքն այս առաւել զգուշնի օրոյն են նշանք
 և ոչ ատելութեն : Բանդի լս վճարց սբց
 վարդապետաց և իմաստաւորաց՝ յաակութիւն
 է արարչին իննամ՝ ունիլ ի վր՝ արարածոց
 իւրոց . զի որ արարիչ և իցէ , յետ առնե
 լոյն և կամ ստեղծանելոյն , նաև իմաստէ և
 տաժէ , զի տեւիցէ և՛ ի կայի Թաասցէ : Եւ
 պէս և ի՛նչ որ արարիչն է ամի , յետ ստեղ
 ծանելոյն զամ՝ արթծս յողնէ , նաև՝ իմա
 մէ՛ միշտ և տաժէ զամենեւեան լս պատշա
 ճաւորութեցն , և պահպանէ , զի ի կայի
 Թաաս

Ճամայեն և տեւոյն :

|| Դ՛ր՝ թէպէտ զամ՝ արարածս իւր խնամէ
 և պահպանէ՝ ամ, սակայն ՚ի մէջ ամ՝ արա-
 թածոց որովհետեւ զմարդս միայն ՚ի պատ-
 կեր իւր արար, վն՝ քան զամեն զմարդս
 առաւել սիրէ և յատուկ խնամօք տածէ
 և պահպանէ, ուն ՚ի վերջ ասացաւ : Եւ ՚ի
 մէջ ամ՝ մարդկանց, զհաւատացեալս իւր
 առաւել սիրէ և պահպանէ քան զանհա-
 շատն : || Եւ ՚ի հնումն զպղն խորայելի յա-
 տուկ սիրով սիրէր և խնամէր ՚ի մէջ այլազ
 գեաց, և որդի անուանէր զնա ուն յայտէ
 ՚ի յածաշունչ գիրն : Իսկ խորայելացիքն
 մինչ ոչ կացին յուխտին նայ և ոչ զպատուի-
 թանս նորա պահեցին, (յնայնմ թէ՝ քանիցս
 անգամ՝ դառնացուցին զնա յանապատին .)
 զմարգարէսն հատորեցին, և զտրն մարգա-
 լէնից խաչեցին, վն՝ բարկացեալ ՚ի վն՝ նց՝
 էհան զնս յորդիւմէ և զրիեաց ՚ի ժառան-
 գութն երկրին աւելտեաց . և զնորա խորայել
 գրեաց յորդէ գրութի և կոչեաց իւր սիրելի
 և բարեկամ՝ և ժառանգ- արքայուն իւ-
 ռոյ ՚ի մէջ այլոց անգաց : Ի՛նտ այնմ թէ՝ այլ
 նք ոչ կացին յուխտին իմնմ՝ և ես անիոյթ
 արարի զնոցանէ . իւր թէ՝ բարձիթողն ա-
 ռարի զնս : Իսկ յետ այտորիկ ասէ, ուխտե-
 ցից նոր ուխտ լնոր որդւոց իմոց . ցո՛ լն
 բրիտանէից : || ամն այտորիկ և քնն Պօղոս
 զգուշացուցանէ զհաւատացեալս ասելով .

տեսէք եղբարք, դուցէ երբեք ՚ի ձեռք յու
 մեք լինիցի սիրտ չար անհաւատութեւ և
 ապստամբութեւ ունի և նոցայն : Եւ յիշիցուք
 այսուհետեւ՝ դուցէ ՚ի թողուլ զաւետիան,
 ՚ի մտանելոյ ՚ի հանգիստն գտանիցի որ ՚ի
 ձեռք նուազեալ . քանզի և մեք եմք աւել
 տարանեալք և ուխտաւիրք մյ ունի և նք .
 այլ նք ոչ մտին ՚ի հանդիստն մի ոչ կարցին
 յուխտին մյ . այլ մեք մտանեմք ՚ի հաւ
 գիստն որք հաւատացաքս : ուրեմն և դուք
 մի՛ խտաճուցանիցէք զսիրտս ձեր առ ՚ի
 չպահելոյ զուխտն մյ ունի և նք : Եւ թէ
 զի նչէ ուխտն մյ, սոյսէ . զի մեք պահիցեմք
 զպատուէրն և ը կամացն նր գնացցեմք .
 և նա արտացէ զմեզ ժառանգ իւրոյ ար
 քայուէն : և թէ մեք ոչ պահիցեմք զպա
 տուէրն և զկամսն նր ոչ կատարիցեմք, և
 նա զրկէ զմեզ ՚ի ժառանգութեւ արքայու
 թեանն իւրոյ :

Եւ որդ՝ ունի յատկութի է մարմնաւոր ծնող
 զայ, զի զորդիս իւրեանց զորս սիրեն, և
 յուսան ժառանգ լինիլ հայրենեաց, միշտ
 խրատեն և զգուշացուցանեն պէտպէս պա
 տուիլմամբ և ահագուցմամբ, կալ ՚ի հնա
 զանդութեւ և ՚ի կանոնի իւրեանց . և մի՛ ան
 հնազանդ և անսուակ դուռեալք զրկիցին ՚ի
 ժառանգութեւ : և ՚ի տեսանելն զնշան ան
 հնազանդութեւ և անկարգութեւ ինչ ՚ի յորդիս,
 յաճախեն ՚ի կշտամբանս և ՚ի դանս . և այս ոչ

Թէ սու ի յատել, այլ յառաւել սիրել:
 Վրդնպէս և ամ ի տեսանէն զհաւատա
 ցեալս իւր ի քննութեամբ արտադին լիզմ
 համայն իւրոց, սկսանի ի դանել և ի կըշ
 տամբել պէսպէս փորձութիւն և նեղութիւն.
 Ոչնու մտօք, զի մի՛ տնտեսի դատեալք՝ զըր
 կիցին ի ժառանգութիւն արքայուն իւրոյ:
 Իսկ ասն իմաստունն և սքն ազղոս Թէ՛ զի
 զըր սիրել տր, խրատէ. տանջէ զամորդիս
 զորս ընդունի: Օ ի եթէ ոչ խրատիցէ,
 այլ անփոք առնէ, ուրեմն իբրև զխորթ և
 զօտար համարի և ոչ սրբի սիրելի: զի
 զխորթս և զօտարս ոչինչ խրատէ ամ մօտ
 սու մօտ՝ զի զգուշացին. այլ թողու, մինչև
 լցցեն զջափ մեղոց իւրեանց և մասնեացին
 ի դատաւարանս անհնարինս: Իսկ զհաւա
 տացելս իւր՝ մօտ առ մօտ խրատէ և արագ
 արագ անէ իբր զողորմութիւն. լիսք գրոց:
 Եւ թէպէտ խրատ և դան հօրն իբր տըրտ
 մութ և դարձ թուի սրբւոյն ի մանկութե
 հասակին, սակայն յետոյ ի հատարելուն
 իմանայ զօգուտ և զքաղցրութիւն յորժամ
 վստելէ զպտուղն: Իսկ և ասն սքն Պօղոս.
 ամ խրատ օտ ժամանակն ոչ ուրախութե
 թուի, այլ տրտմուն. բայց յետոյ նովաւ
 կըթելոցն հատուցանէ պտուղ խղիւղէ:
 Եւ յիսկ յատկութիւն ծնողաց, զի թէպէտ
 զամորդիս իւրեանց սիրեն առաւել քան
 իւրս, սակայն ի մեծ սրբւոյն զորն պատ

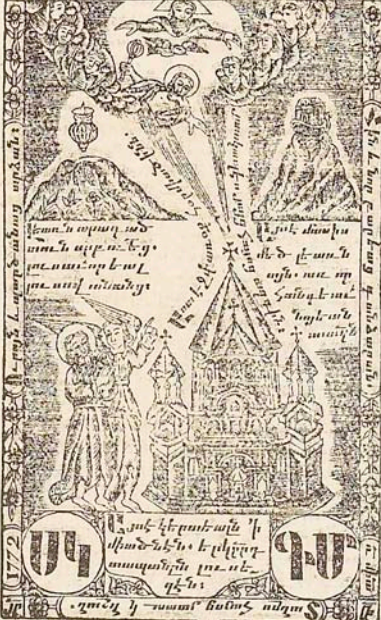
շաճ՝ և արժանաւոր տեսանեն հայրենի
 ժառանգութեն, և կամ թգնորութեն իւ-
 րեանց, զի առաւել պահեն ինեքոյ խրա-
 տու. յանձնեն ի ձեռս պղոյ մարդոցն և գտն-
 տիարակի, զի միշտ անխնայաբար ինեքոյ
 սաստից և կշտամբանաց պահեսցեն. զի մի՛
 գուցէ պտրապորդ միտցել զանկարգութե
 իմեքէ խոկացէ. և կամ ը տղացական բա-
 րուցն վարկիով՝ ջարասիկ կրթիցի. ոպ յայտ-
 նի իսկէ : Վ՝ յապէս և Վ՝ Ծ Վ՝ Ծ մեր՝ միջ
 առաւելաւիս և յատուկ սիրով սիրէ զազս
 հայոց իմէջ քրիստոնէից, և զսա տեսանի
 առաւել պատշաճ՝ և արժանաւոր օր
 քայլութեն իւրոյ, վն՝ առաւել խրատէ,
 կշտամբէ, և մատնէ ի ձեռս օտարաց՝ զի
 անխնայաբար տանջեսցեն և գանեսցեն, և
 պէսպէս փորձուիք զմեզ մարդիցեն, զի մի՛
 ըստ տղայսկան բարուց մերոց ի յանկար-
 գութի ինչ կրթիցիմք : Որք թէպէտ մեզ այս
 ամ վիշտք և նեղութիւն և տրտմութիւն, իբր
 դառն թաւին սրբան ի մարմնի եմք, սակայն
 յորժամ կաման և համբերելով տանի-
 ցեմք աստ, ի հանդերձեան խմանումք թէ՛
 վ՝ առաւել սիրելոյն զմեզ պրքան խոշ
 տանկեր : Վ՝ անգի և մեք յայնժամ խմա-
 նումք հաւատեալ ը սբն պօղոսի թէ՛ յի-
 րաւի, ոչ են արժանի ջարջարանք ժամա-
 նակիս՝ հանդերձելոցն փառաց որք յայտ-
 նելոց են ի մեզ : զի ստոնն սակաւ ինչ խրա-

տեալք, Գ. տանելոցեմք անդ. զմեծ բարութս
 յս սողմանի։ Եւ սպարիկ եւ ամ սբ գիրք
 յորդորեն զմեզ ի պէսպէս վիշտս եւ ի փոր
 ձուխ։ Եւ սբն պողտի թէ՛ որք կամիցին
 ամպաշտութեալ եւալ իբն յս, ի հալածանս
 կայցեն։ Եւ Վ. Թ. ասէ. որ զիս պաշտեցէ,
 զինի իմ եկեացէ։ Եւ չա. քա. զիւր պաշտողն
 զինի իւր կոչէ. Ծ. ի չարչարանս եւ ի խաչ.
 Եւ որք այսու ճանապարհաւ գան ասէ զինի
 իմ, անպա՛ ուր եմ եմ, անդ. եւ իմ պաշտ
 նեալքն եղիցին։ Եւ թէ այլով ճանապար
 հաւ, Ծ. հեշտութեալ Եւ փափկութեալ եկեացեն,
 կորուսանեն ճանապարհն եւ զիս ոչ գտա
 նեն։ Եւ սբն պողտս ասէ թէ՛ բազում
 նեղութեալ պարտէ մեզ մտանել յայն հան
 գիսուն։ Եւ Եւսեմն հեշտութեալ գնացողքն ի
 դժոխս մտանեն եւ ոչ ի հանգիստն։ քանզի
 որքան առաւելուն չարչարանքն քի ի մեզ,
 այնքան եւ առաւել լիցին միմեքարու թիւքն
 մեր։ Եւ յայն թէ՛ վս. քի եւ վս. նորին անու
 ան եւ վս. հաւստոյ կրիցեմք եւ համբերութե
 տանիցեմք։ Եւ սբն պետրոս ասէ. մի՛ որք
 ի ձեռն չարչարիցի իբրեւ զգող, կամ ան ըզ
 պոռնիկ, եւ այլն։ սուրբ եւ թէ իբրեւ զքրիստո
 նեայ, մի՛ ինչ ամաչեացէ. այլ փառնոր արաս
 յէ զամբ. Եւ Վ. Թ. ասէ ի յուսադրել զփոր
 ձանաւորան, ասէ. մտաւ մի ի գլխաց ձերմե
 ոչ կորցիցէ եւ թէ համբերութեալ տանիցէք։
 Եւ Եւսեմն հաւաստեալ գիտածիք իմ սի
 րե

րելի ազգի հայոց . Մյա ամ նեղութիւք ,
 հալածանք , վիշաք , աղքատութիւնք , ի
 հայրենեաց տարագրութիւք , և օտարաց
 ծառայութիւք , զորս կրէք , բովանդակքն են
 նշանք առաւելագունի սիրոյն և ողորմունն
 այ զոր ունի տու մեզ քան առ ազգս ողբ
 զորս ի հանգստեան պահէ ի կեանս յայս :
 Վանդի կամի , զի մեք աստէն կրիցեմք ժա
 մանակաւ , զի անդ հանգուցէ և ուրախա
 ցուցէ յաւիտենականսն : Նայց՝ եթէ
 համբերութեւ և գոհութեւ տանկցեմք . որպէս
 ինքն քո ասէ . որ համբերեացէ խապաւ ,
 նա կեցցէ : Եւ եթէ յուսահատութեւ ,
 տրտնջանօք , ակամայ և կամ երկբայելով
 ի հաւատոս , կրկնապատիկ լինիմք ողորմե
 լիք և թշուառականք . զի աստ մարմնով և
 ժամանակաւ որապէս տանջիմք , և անդ ևս
 կրեւոյց եմք հոգւով և մարմնով և յաւի
 տենականապէս : Սպասիրիկ և սքն պօղոս
 միշեւով զհնոյ ժողովրդեան զարանջօրն ,
 զյուսահատեալն և զթերահաւատն , նա
 և զպատիժսն զորս կրեցին , զգուշացուցա
 նէ զմեզ , զի մի՛ և մեք նմանիցիմք նոց : Սէ
 կամիմ ասէ Էղեարք , եթէ տղեաք լցեք .
 զի հարքն մեր ամենեքին հաւնոցեալք էին .
 ամբն ընդամոնէն էին և ընդամոնէն հրա
 շիւք . ամբն զնոյն հոգւոր կերակուրն կե
 րին . և զըմպելին արբին . բայց ոչ ամբն մը
 տին յերկիրն աւետեաց . քանզի ըբա

[illegible]

ՀԱՅԱԿԵԱՆ ԳԱՂՈՒ ՍՐԱՐԱՆԵՆ.

Լ՝ ԲԱՅԵԼ Լ՝ ԱՊԱՐԾԱՆԱԳ ՍՐԶԱՆ:

Երաւն արաւ ամ
տուն արաւ Եր.
Եւ արաւ Եր.
Եւ արաւ Եր.

Հայկեան Գաղութն
Հայկեան Գաղութն
Հայկեան Գաղութն
Հայկեան Գաղութն

Հայկեան Գաղութն
Հայկեան Գաղութն
Հայկեան Գաղութն
Հայկեան Գաղութն

1772

ՄԻ

Հայկեան Գաղութն
Հայկեան Գաղութն
Հայկեան Գաղութն
Հայկեան Գաղութն

ՄԻ

1772

Հայկեան Գաղութն Եւ Երաւն Եւ Երաւն Եւ Երաւն

Տաճար լուսաւորեալ՝ յարի ապուսի
 յապիտոսոյն պարգեանս՝ արարեալն աշ
 փողոցեան առ իւր ընդունիլոանըս
 որք ի ինչ Բիւիւալ իսն այժմ արքայ

Էի .
 Գի .
 Ծա .
 Եւր .

Երրորդ ապա հարկաւոր ծառայանքն լի
 այս է, զոր ահա գրեմ առ ը հաւուր
 աղգող հայոց, առ հարկաւոր և սիրելի որդիսդ
 սէյն Վարդարի | ռաւուն որքն մերոյ, և հը
 գեւոր ծնողին ձերոյ սէյ | Թուոյս | յմիտ
 նի . ապ գրեաց | յրեմիս մարգարէն առ
 Ժողովուրդսն որք յեւմէ գեւեցան 'ի բա
 բիլոն : քանզի յորժամ նաբուգոդոնոսոր
 գրեաց գերուսաղէմ, և զամ խաղելա
 ցիսն տարաւ 'ի բաբիլոն, մարգարէն | յրե
 միտս ը ալս մնացելն մնաց 'ի յերուսաղէմ :
 Եւ գրէ յերուսաղէմ 'ի բաբիլոն առ գե
 րեալ Ժողովուրդսն այսպէս :

Եւ այսպէս ասէ տր | Ծ ձեր . ահա վս մեզաց
 ձերոյ գեւեցացք 'ի բաբիլոն . յոր և միտ
 րոց էք յերկուր Ժամանակս՝ մինչև վերա
 բերիցեմ զձեզ անտի հանդերձ խաղաղութ :
 Իսկ ի մեծութեան ձեր 'ի բաբիլոն, տեսա
 նելոյ էք զգծս ասկեղէնս, և արծաթե
 ղէնս, խեցեղէնս և փայտեղէնս . զորս 'ի յուս
 բարձել | ռաւունքն և երկիրոց աղանձն :
 զգայ ընկծիք դուք . և մի հեռակցիք և մի
 նմանիցիք նոյ . ալ առաջիկա 'ի սիրտս ձեր
 թէ՛ բեւ զմիայն պարտէ երկիրապաշտանեւ իմ

[illegible]

Ըրեմի և դուք քաղաքի ցարուք որ
 դեպք՝ և գոչեցէք առ ՎՃ. և ունի միտք
 ձեր մարտեալք եղեն յնոյ, տառնարատիկ
 եղերուք դառնալ և խնդրել զնա, զի որ
 եամ ՚ի վճ ձեր չարիս, տճցէ ՚ի վերայ ձեր
 գլաւ խոնամիտն ուրախութիւն :
 Եւ յարկէին բանք Նորեմիսյ մարգարէին,
 զոր գրեաց առ դերեալ և պանդխտացեալ
 Ժողովուրդն ՚ի բաբելոն : որոց քաղաքիս
 լորութիւն սցսէ, զի ՚ի հեռանալն և ՚ի բա
 ժանիլն մարմնով ինտիմեաց, Բի գուցէ և
 սրտիւք և մտք հնաւացին և բաժանեացին
 ՚ի հաւատոյ, և յաւանդուեց նոյ :
 Եւ ՚ի ունի ՚ի վերջ գրեցոր յը բանի սքն
 պօղոսի թէ՛ այն ամ տաւկաւ և օրինակի
 աղագաւ անցանէր ընտ. բայց դերեան
 վն մերոյ խրատու : Վանգն ահա ճշմար
 տանս ինորումն և մերս երեմիա սքն Վրի
 գար Լուսաւորին մեր՝ տեսեալ զտարա
 ճութիւն, զպանդխտութիւն և զցանկցիլ ինիլն
 աղգիս մերոյ ընտ. ծագա տին զերաց,
 յամ ի հնանութիւն և յամ աղգա. որք զըր
 կեալք ՚ի հայրենեաց բնակութեց և ՚ի սե
 պուհ ժառանգութեց՝ ՚ի ծոցոյ մօրն իւրեաց
 սքն Եւսիմանի, և ՚ի տեսութեան անկեաց և
 ընտանեաց և յամ եկեղեցեաց իւրեանց,
 վն ՚ի ձեռն նուաւատագունի ծառացին գրե
 առ ը հաւուր աղգա ուր և իցեն. ասելով
 այսպէս : Վհա վն մեզաց ձերոց առ ՚ի խրա

Եւ զձեզ, Եւ հան և տարագիրարար զձեզ
 Եւ ի հացքենեաց երկրէ, իրնիկ ազգէ և
 ի տեպաւնս Ժառանգութեան Զերմէ. և բա
 Ժանեց զձեզ ի ծոցոյ և ի գրկաց մօր Զերմ
 սբ. եկեղեցւոյս հայաստանեաց. և քրոնէց
 զձեզ յօտար ազգս և յօտար լեզուս ի
 պանդխտութի. յորս այնքան մատուցէք,
 քննել ինքն վերապին դժուցել ացցարասցէ:
 Եւստի և պատուիրէ ցաւակցարար այսու
 դրով թէ՝ ի մտանեւն Զեր յայլ և այլ երկիր,
 և յայլ և այլ ազգս, և ի տեսանեւն Զեր ըզ
 կերպակերպ աղանդս, և զազգի ազգի հա
 լատս և կրօն, զգոյշ լինիցիք դուք ի նոցա
 նէ և մի հետեւեալ նմանիցիք նց. ալ զձերն
 պահեցէք հաստատուն՝ տակաւ ի միաս և ի
 սիրտս Զեր թէ՝ հաւատ, դաւանութի և
 կրօն մեր այն է, զոր ստացել եմք ի քնէ
 աւաի ի Զեռն սբն Վրդգորի | Եւստի որ
 քնն մերոյ. և տեսեալ եմք ի նախնեացն մե
 րոյ: Եւ անգի ոչ միայն որ ամենատեսնէ Եւ,
 անի զձեզ հանդէպ իւր և քննէ դամ Զա
 նապարհս Զեր, ալ և ինքն սբն Վրդգոր որ
 միշտ կենդանին է առ Եւ, հաճապազ կաց ի
 վր Զեր աներեւութապէս. միշտ խուղէ և
 քննէ զսիրտս և զամ շուրջ Զեր. և ա
 նի զձեզ ի միաս իւր ոմ հայր զորդիս իւր:
 Եւստի ի տեսանեւն զձեզ թէ՝ վնքն և զայն
 քան սարառելի շարքարանն ոչ միտանայք,
 Զհաւատ՝ զդաւանութի և զամ անաղաթս

զորս ընկալեալ էք ի նմանէ և ի նորին յա
 ջարացն, ոչ փոխակէք և ոչ ուրանայք, այլ
 միշտ զհարազատութիւն ձեր պահէք յամի, և
 ինքն անկարծիք պահպանէ զձեզ և ձերա
 կացու լինի ուր և իցէք ի կենտո յայս. և ի
 հաւրեր ձեանքն ընկալաւ զձեզ ի ծոց իւր.
 ասելով և աս. Բայ թէ՛ անհաւատ և մանկ
 կունք իմ:

Իսկ եթէ ի փոփոխին ձեր ի տեղեաց՝ փո
 փոխիցէք և զհաւատ ի յաջորդին ձեր հան
 դեր ձեռն՝ աղայիցէք և զհայրենի դաւանութի
 ւն զերօն. ի յաւանիցն ձեր զոյժ և աղ լե
 զուս, ուսանիցիք և գալ և աղ ազանդու. ի
 բաժանին ձեր մարմնով ի սէպուհ երկրե
 և յօտարանայն ի հայրենեաց, և ի մտա
 ներն ձեր յօտար ազգս և յօտար լեզուս,
 նաեւ բաժանիցէք և օտարանացցէք մտօք
 և սրտիւք ի նախնեաց ձերոց կանոնաց և
 աւանդութեց. ի հայրենեաց ձերոց օրով
 րուեց և բարուց. և մոռանացցէք զհոգևոր
 և զմարմնաւոր ծնողս և զերախոսաւորս
 ձեր. զեկեղեցիս և զհայրենաւանդութիւնս
 ձեր. անկարծիք և ձեզէ պատահիլոց որ
 պատահէցաւ իւրայեւազոցն, որք ասա
 պատտ անկտն յանտարաւոր անդ. քսեցն Պօ
 զսփ: Բայ թէ՛ պէտ ի ձեռն Սափի ազա
 տեցան ի գերութեն փարաւանի, ասկայն
 և ի ձեռն նոցոց մախի պատժեցան յանա
 պատի անդ, և յերկիրն աւետեաց ոչ կա
 րային

րացին մտանել։ Այսպէս և ազգս հոյոց որ
 'ի ձեռն սբին Վրկորի ազատեցաւ 'ի դե-
 րուէ անմարտին փարաւ ծնի, 'ի յուրանալն
 զնա և զնորին երախտին, և 'ի թողուն զնո-
 րին հաւատն և զաւանդունին, և նորին ձե-
 ւօքն ընդունելոյ է յայ զպատիւս, և զըկի-
 լոյ յերկրէն կենդանեաց։
 Այցնա և հաւատոյ մայրս ձեր անսկերտ
 տաճարս սբ Ամլաւին, հանդերձ դատե-
 րօքն իւրովք Անորէիւք և եկեղեցիօքս
 հայտատանեաց 'ի ձեռն նաւաստուես մե-
 րոյ գրէ կսկծալի սրտիւ առ ամ ազգս մեր
 ուր և իցեն՝ տակել թէ՛ սուգ և կսկիծ
 մեծ էա՞ծ 'ի վր մեր անձ . որ ետ մեղ տե-
 անել զտարագրութի, զբաժանաւմն և
 զքանակիւր լինին որբւոցի մերոց 'ի յօտար
 և 'ի հեռաւոր երկիրս 'ի պանդխտութիւն։
 Վանդի զորս ծնաք հաւատով, և սնուցաք
 մայրուր դաւանութե և կրօնիւք, և զար-
 դացուցաք քարեպոստութե և պարկեշտա-
 կեաց վարուք, և ստացաք ուրախութե և
 ցնծութե, ահա յուրարկեցաք լալով և սգա-
 լով . և մեք մնացաք իբրու որբ և անզա-
 շակ։ Արդ՝ գրեմք ձեզ իրդեակիք, քա-
 ջալերեցարութե և գոչեցէք առ Վճ . և սպ-
 սիրոք ձեր մուրեակք և զեն յայ, տառապա-
 ւիկ և զերուք 'ի դառնալ և խնդրել զնա .
 զի որ էա՞ծ 'ի վր ձեր ջարխս, ա՞ծ ցէ 'ի վր
 զաւխտեհակամն ուրախութի։ Վանդի

եթէ 'ի հաւատաւ և 'ի կրօնս ձեր անշեղ միտ-
 քով գոչեցէք առ ւած, փոխանակ այդմ ժա-
 մանակաւորի՝ պանդխտութիւն և անցաւորի
 տրտմունք, տացէ ձեզ զլաւ խոնարհան
 երկիրն կենդանեաց և զանանց ուրախութիւն :
 Եւ եթէ 'ի հեռանալն և 'ի բաժանիւն ձեր
 'ի մէջ մարմնով, նաեւ սրտիւ հեռանայք 'ի
 մէջ, և հաւատով և կրօնիւք բաժանի-
 յիք, կրկնապատիէք զցաւս և զկսկիծս
 մեր . քանզի՝ լ մարմնով տարադրուեալ և
 լ ժամանակաւոր բաժանման և օտարութիւն
 ձերոյ, տեսանելոց եմք նաեւ՝ զհոգւով և
 զլաւ խոնարհան տարադրութիւն և զհեռա-
 նալն ձեր 'ի մէջ յերկրէն կենդանեաց և
 յանանց ժտանդութեց :

Եւ հա՛ւ Լուսաւորից հայրն ձեր սբն Պրի-
 զոր, և հոգեծին մայրն ձեր սբ Լըմիա-
 ծին, հանդերձ ամ վանորելիւք և եկեղե-
 ցեօքս հայատառնեաց, և ամ հոգևոր և
 մարմնաւոր նախնեօք և երախտաւորօք
 ձերովք միշտ աներևութաբար այնպսիւ
 րեն և արատուիրեն ձեզ ամ՝ հեռացելոց և
 տարադրելոց ազգիդ հայոց հայրական սի-
 րով և յաւակցական սրտիւ :

Եւ դուք սիրելի ազգդ իմ հայոց, ոչ
 պարտիք զբանս զոյս վայրապար խմանալ և
 զանց առնել, այլ ճշմարտիւ գիտաօրիք և
 հաւատաւաօրիք : Վրանդի լս սբն Էջօհան
 նու, որ ոչ սիրէ զեղբայր իւր՝ զոր տեսանէ,

զանձ զոր ոչն է տես, զհարդ. կարիցէ սիրել :
 Եւ յայն և որ զհոգ. և որ և զմարմնաւոր ծը
 նօղան և զեղբայրսն որսն իւր զորս տեսել է
 աջօր, և զբարեբարութիւնն իւր իւրեւելեալ է
 հոգւով և մարմնով երևելապէս ուրանայ,
 զանձ զոր չէ տեսնալ և զբարիսն նր երևելա
 պէս չէ ընկալեալ, զհարդ. ոչ ուրանայ : Իւ
 ընմն գիտասցիք ճշմարտիւ ամ' արդդ
 հայոց. եթէ որ յողգէս մեքմէ՝ զսէն Երկ
 դար Լուսաւորիցն և զնորին հաւատն և
 զանձաւորին, և զնորին այնքան սարսափի
 ջարջարանն, ուրանայ և օտարանայ ինմա
 նէ, անկարծիք և զանձ ուրանայ այնպիսին,
 և յայն ևս օտարանայ :

Եւ եթէ ևս ոչ հաւատայք, ահա օրինա
 կաւ ևս հաստատեցից : զի լս սէյն Պօղոսի,
 աներևոյնքն Եւ' երևելի արարածովքս
 իմացեալք ճանաչին :

Եւ' զէ՝ ոպ թագաւորութի մի՝ որ սիրաց և
 կարգ մի է : Եւ սիրացիս բուն վերինն : և
 գլուխն, և նախկինն է թագաւորն. և բուն
 ներքինն և ստորնագոյնն և վերջինն, էն հա
 սարակ զինուորքն. որք շատ և անշափ մի
 ջոցաւ հեռի են ի թագաւորէն : Եւ այս
 հասարակ զինուորքս ունին ինքեանց զմի մի
 տասնապետս՝ որովք կառավարին և պաշ
 տեն զպաշտօնա իւրենց. և ի ձեռնն իւրե
 լն զպարզ ևս թագաւորին. և իբր թէ նոքօք
 ճանաչին ի թագաւորէն : Եւ այն տասնա

պետքն և օ ունին 'ի վեր ինքեանց զհարիւ-
 րապետս . որովք և կառավարին և ճանա-
 չին 'ի թագաւորէն և վայելեն զբարիս նր :
 նոյնպէս և հարիւրապետքն ունին ինքեանց
 'ի վեր զհազարապետս , որովք և կառավա-
 րին : Եւ այն հազարապետքն ունին 'ի վեր
 ինքեանց զմեծ զօրապետն որ է երկրորդն թա-
 գաւորին : Եւ այն մեծ զօրապետն ունի
 'ի վեր քան զինքն միայն զթագաւորն :
 Եւ 'րդ' նախապէս այս մեծ զօրապետս որ
 երկրորդ է թագաւորին , ինքն առանց միջ-
 նորդի և անմիջապէս առնու 'ի թագաւո-
 րէն զզանազան պարգևս , զհրամանս , զե-
 խանութիս և զայլս շնորհս , և տայ հազարա-
 պետաց լսարժաթոյն . և 'ի ձեռն հազա-
 րապետացն տայ հարիւրապետացն լսա-
 րժաթն . և 'ի ձեռն հարիւրապետացն , տայ
 տասնապետացն . և 'ի ձեռն տասնապետացն ,
 տայ հաւարակ չմ զօրացն լս հոյմանն և լս
 արժանութն : Եւ այսպէս այնքան բազմութիւն
 որք այնքան երկար միջոցաւ հեռի են 'ի
 թագաւորէն և անմանաթ , կարգաւ և 'ի
 ձեռն վերնագանից իւրեանց իւր ճանաչին
 'ի թագաւորէն , ծանօթանան և ընտանե-
 նան նմա , և վայելեն զփառս և զպարգևս
 նր : և թագաւորն ևս ունի թէ 'ի ձեռն այն
 մեծ զօրապետին ճանաչէ և գիտէ զայնքան
 բազմութիւն՝ զորս հաղօրդ է իւրոյ բարուն
 միջնորդութեամբն :

Իւրեմն՝ ի յայս սիրայէս ուլ որ բաժանի և
 օտարանայ ի յիւր վերնադռնէն, անկար
 ծիք բաժանի և օտարանայ ի Թագաւոր
 րէն, քանզի հասարակ զօրականն միջնոր
 դուծք իւրոյ տաանապետին ճանաչիւր հա
 րիւրապետին, հազարապետին, մեծ զօրա
 պետին և Թագաւորին. և ի ձեռն տաանա
 պետին առնոր դիառս և զպարգևս ի Թա
 գաւորէն. ահա ի բաժանիլն ի տաանա
 պետէն իւրմէ, բաժանեցաւ ի սիրայէ այն
 Թագաւորուն, վնյ և զսկի յամբ բաբեաց
 և շնորհաց Թագաւորին: Երկուսն և տա
 նապետքն, և հարիւրապետքն և հազարա
 պետքն ի բաժանիլն և յօտարանալն ի վեր
 նագռնից իւրեանց, անկարծիք բաժանին
 և օտարանան ի Թագաւորէն և ոչ ճանաչին
 ի նմանէ: Բանդի քիմաստասիրաց՝ ամ ա
 ռաքահան շրջանակք ի վերնոցն առնել
 քինան, ի ձեռն հոմասեռից և նմանեացն
 կատարի, որք են միջինքն: Եւ թէ՛ որ ինչ
 առաքի, սրարգևի, և տրի ի ներքինն ի
 վերնոցն, ի ձեռն միջնոցն տրի և պարզելի,
 որք երկուց ծայրիցն ևս հոմասեռք են և
 նմանք, և ոչ աննմանիցն: Սոր օրինակ, ի
 ներքոյ տաանապետին եղեալքն միմեանց
 նմանք են և հոմասեռք՝ միով տաանապե
 տաւն իւրեանց. և տաանապետքն նմանք
 են և հոմասեռք միով հարիւրապետին
 իւրեանց. և հարիւրապետքն նմանք են և

Համասեռք միով հաղարապետ սեռիւն իւ-
 րեանց . և հաղարապետքն նմանք և համա-
 սեռք են միով զօրապետ սեռիւն իւրենց .
 և մեծամեծ զօրապետքն նմանք և համա-
 սեռք են , միով Թագաւոր սեռիւն իւրենց :
 Արքայն իւրեանց նմանեաւ և համասե-
 րիւն ի նմանութի և ի հաղորդութի Թագա-
 ւորին ելանեն . և միջնորդութի նմանեաց
 իւրեանց համասեռիցն ճանաչին ի Թագա-
 ւորէն և առնուն զսրբաւս ի նմանէ : Տես
 տրեմն . զի եթէ մին ի սոցանէ բաժանի ի
 նմանութի համասեռին իւրոց , բաժանի և ի
 վերնադուռիցն և ի Թագաւորէն : քանզի
 հաստանէ զկապն և ելանէ ի սիրացէն : վայ
 պարտին նախ ք համասեռիցն իւրեանց պա-
 հել զնմանութին և հաղորդիլ նց , և ապա
 ի ձեռն նոցա՝ վերնադուռին : Այլ պարտէս
 յամ կարգս և ի սիրացս օրէնէ , զի յե-
 տինքն միշտ կարօտք գորով վերնադուռիցն
 իւրեանց , պարտին միշտ հետեիլ , հնազան-
 դիլ , նմանիլ և հաղորդիլ նախագն նց , զի և ի
 ձեռն նց բռն վերնադուռի բարեացն հա-
 ղորդիցին և ի կայի մեծացեն :
 յայն իմանալի և անծային աներևոյթ
 կարգադրութի : Վանդի ինքն Վճ գորով
 Թագաւոր Թագաւորաց և շտեմարան ամ
 բարեաց և պարգեաց , կարգաւորիլ և
 կառավարող երկնաւորաց և երկրաւո-
 րաց , նախապէս և անմիջաբար հեղու զու-

սախաղաւթիս և զսկսպէս շնորհս և զմնու
 միս ի յառաջին դասս վերին զօրոցն՝ լըսէ՛ն
 Վիտնէսիոսի . և ապա ՚ի ձեռն նց ՚ի մեր
 ձաւորսն նց կարդաւ մինչև ՚ի յետին դասս
 հրեշտակաց . և ՚ի ձեռն հրեշտակացն որք
 մերձաւորք են մեզ, հեղու ՚ի յերկրաւորս :
 լըսաւ կանին թէ՛ որ անձառ պարդեօք՝
 քեզ զառաջինն ընուս, և ՚ի ձեռն նց՝ որ ՚ի
 խոնարհ քան զնս : Նէ սցսպէս կարդաւ և
 ՚ի ձեռն վերնոցն և միջնոցն՝ յամենեցունց
 ճանաչի և ընտանեանց, և զամեն հաղորդե
 իւրում բարութեն . ոպ ստացաք իսկ երկ
 րաւոր թագաւորին :

Այսպարիկ և երկրի թագաւորք՝ յառ
 կապէս պատկեր և օրինակ ասին անսցնոյ
 աներեւոյթ թագաւորուն . լըսաւ կանին
 թէ՛ որ զերկնաւոր թագաւորութեդ քոյ
 զօրինակ ցուցեր ՚ի յերկրի : Վանգի՛ որով
 հետև կարդադրուի թագաւորութեն իւ
 րոյ՝ աներեւոյթ և անտեսանելի էր ՚ի մէջ,
 կացոյց և յերկրի զմարմնաւոր և զերեւելի
 թագաւորս, զի սոքօք ծոնուսցի և զիւրն :

Օ ի ոպ սոքա զամեն զընդ իշխանութե ե
 դեարն մինչև զյետմնան կարդաւորեն և նա
 խախտամեն, և հաղորդեն ինքեանց ՚ի ձեռն
 միջնոցն ոպ ստացաք, և զ՚ի կարգի և ՚ի սի
 րայի մնացօրն ճանաչեն և փառաց իւրենց
 հաղորդս առնեն, և զապրատման և զ՚ի սի
 րայէն բաժանեալն մերժեն ՚ի խնամոց և

պատժեն, արագէս և ան : Եւսէ անե-
րևոյթքն այ երևելի արարածովքս ճանա-
չին, ըստն պողոտի :

Ապց իտեսանելն այ թէ՛ մարդիկք այսու-
երևելի թաղւորօքս ոչ մնացին ի կարգի,
այլ թողին զինքն զճնարիտ թաղաւորն,
սարսափեցան և զկուռս պաշտեցին, զի
ինքնին ան և որդին այ խոնրհեցան և մար-
մին առեալ եղև ճնարիտ մարդ. և զմոլը
րեալ բնուիտ մարդ այ կոչեաց առ ինքն և
դարձոյց ի յանդիստուի. և ետ ճանաչել
զճնարիտն ան զհայրն երկնաւոր, և ծա-
նոյց ամենցեւոց զհրաման և զկարդադրուի
նորին : Եւ որքաւան և հաւատացին, կո-
չեաց իւր ժողովուրդ և անուանեաց քրիս-
տոնեացս. և ինքն կոչեցան ի վրն նոր և
թաղաւոր : Գիտն որ յառաջ քան զմար-
դանայն, աներևութապէս՝, ր ասի և թաղա-
ւոր, ի մարդանայն, եղև և մարմնաւոր և
երևելապէս թաղաւոր ի վերայ հաւատա-
ցելոց իւրոց :

Եւ որովհետև ինքն այնու մարդկային
կերպարանաւն ոչ էր միշտ մաղոց ի յերկ-
րի, (թէպիտ աներև ընամ անդիս է,) ընա-
րեաց ինքեան փոխանորդ, երկրդ և մեծ
զօրանդիտ զմէ զառաքելն, և ինս յանձ-
նեաց զհաւատացեալս իւր ասելով. գնա-
ցէք այսուհետև աշակերտեցէք զմամ հե-
թանոս, և մկրտեցէք յանուն հոր և թր-

և այ և Հոգւոյն սբ, և առաջէք նոյն
 հել՝ զորինչ պատուիրեցի ձեզ, և ահաւա
 սիկ ես ը ձեզ եմ՝ զիմ աւուրս մինչև ի
 հասարած աշխարհի :
 Եւ լորդէ ուրեմն և ինքնահաճ և ոնա
 պարծական ասուծի ոմանց թէ՛ պետրոս է
 միայն յաջորդն Վի, որում և յաջորդաց
 պարտին հետևել և հազանդիլ ամ քրիս
 տոնեացք : ասքերելով թէ՛ Վս միայն
 պետրոսի ասաց, դու ես վիմ. և թէ՛ տոց
 քեզ իշխանութի հապելոց և արձակելոյ . և
 թէ՛ արածեալ զոչխարս իմ : Եւ որս ոչինչ է
 պետոյ երկարորէն պատասխանել ասաւ
 նոր . որովհետև քան զմեզ նախնի երանե
 լիքն տուեալ են զպատասխանին : այլ միայն
 այսքան թէ՛ քս իմաստթէոսի աւետարանն
 ի ժողգլուխն խոստանայ պետրոսի ասելով
 թէ՛ տաց քեզ . իսկ ի ժլգլուխն հասարել
 լով զխոստումն, ընդ մեռաւանիցն և նմա
 տայ . ասելով թէ՛ ամէն ասեմ ձեզ . զոր
 միանգամ հապիցէք յերկրի, եղիցի հապել
 յերկինս . և զոր արձակիցէք, եղիցի արձա
 կեալ յերկինս : Եւ յնպէս և յօհաննու ի
 ի գլուխն հասարակ երկուստանիցն ասէ .
 ասէք զհոգին սբ . եթէ ումեք թողուցուք
 զմեզս, թողեալ լիցի նոցա . եթէ զուրուք
 ունիցիք, հալեալ լիցի : Եւ հասարակ
 երկուստանիցն ասաց . ահա առաքեմ ըզ
 ձեզ իբրև զոչխարս ի մջ գալոց : և հա
 սարա

տարակի՛ն առաջ . ես եմ որթ , և դուք ուր .
վո՞ւ այսորիկ ընտրեցի զձեզ , զի դուք երթաց
ցէք և պատու գերելցէք և պատու ձեր կայ-
ցէ : Եղբայէս և հասարակի՛ն առաջ . ույ ա-
ռաջքեաց զիս հայր , և ես առաքեմ զձեզ .
զնապէք այսուհետեւ աշակեւեցէ՛ք զամ'
հեծանոս , մկրտեցէ՛ք զնոսա յանուն հօր
և որդւոյ և հոգւոյն սբ . և ուսուցէ՛ք նոյ
սրահէլ զորինչ պատու իրեցի ձեզ . զի զամ'
զոր ՚ի հօրե լընայ , ծանուցի ձեզ : ույ և
հասարակաւս զհոգին սբ ընկալան ՚ի վեր
նառանն : Ի՞նչ այսորիկ ղերկոտառան առա-
քեալսն մէք հաւատարապէս գիտեմք և
հաւատաւք գող գահակալ և փոխանորդ-
քի : Այց այսքան միայն , զի մինչ ճերա-
գոյն էր Օկարոս ՚ի մեջ երկոտառանիցն ,
բազմիցս ՚ի զէմն նորա արկանէր զբանն փո-
խանակ հասարակին , և նա միայն պատու
խանէր ՚ի բերանոյ ամենեցուն : Վաղի
որովհետեւ բոլորի աշխարհի պարտ էր տա-
լած իլ թագաւորութն քի և բոլորից քա-
րոշիլ , մի միայնայ փոխանորդի մարդոյ ույ
թէ ածպատշաճ էր և անկարելի իսկ տիրել
ամի . և բոլոր աշխարհի քարոզել և ծա-
նուցանել զպատուէր նր : Վո՞ւ այսորիկ զեր-
կոտառան առաքելս ընտրեաց և կապոյց ին-
քեան փոխանորդս , զի վրձակաւ տիրեսցեն
ամ աշխարհի մի զինի միոյ փոխանորդօք
մինչև ՚ի կատարած :

Եւ այսոցիկ երկոյնսնից փոխանորդացս,
 երկուցն վնձակեցաւ երկիր և աղգս հայոց.
 Թ' լիադէտի և Քարդու զիմէտի: Եւ
 վնձայտրիկ երկուց, զի Թերևս կանգը
 ցուցեն զկարծրութիւն աղբիս մերոյ: Իսկ և
 սրբազանից Վաքերոցս մերոց տեսեալ ըզ
 խոտութիւն աղբիս, և զխոտացել զվաղահաս
 կատարումն իւրեանց, խնդրեցին ի Վ. Ե.
 զի լը քաջագոյն բարեցն աղբիս, Ժառանգ
 յարուսցէ ինքեանց, զի վնձակն իւրեանց
 մի մնացէ ի յապտտամբուն: Եւստի և քն
 լը հայցմանց սբջառաքելոցն մերոց, յարոյց
 զքն Վրիգոր Լուսաւորիչն մեր:
 Եւ լը՝ աղգ մեր սրբան քաջագոյն և իրը
 տառիրտ էր ի հալածել և ի բառնալ զա
 նուն և զվազանորութն քի յերկրէս մեր
 մէ, տառնապատիկ զտեսալ սբն Վրիգոր
 քաջագոյն, և իրը վնձ անդամանդեաց ի
 տանիլ և ի տեսել խոտաորտուէցսց: Վրե
 Թէ՝ բոլոր աղգ մի վատտակեցան և Թաղա
 ցան ի չարչարելն և ի խոշտանկելն, այս երա
 նելիս ոչ վատտակեցաւ երբէք ի կրելն, և
 ոչ Թաղացաւ ի արտուէն: մինչև վերջոյս
 յաղթեաց զբոլոր Թագւորութն և հաւաքան
 դեցոց Թագաւորութն քի: Եւ և հա
 տատելով զաթոռ Թագաւորութն քի և նո
 ըին սբջ Վաքերոցն, նոտաւ ինքն արժա
 նոպէս յաջորդ և գահակալ: Եւ երգէ մի
 ի շարականն: Ժառանգորդ է զէր հայրենի

ահ փհտիան հոտին վիճակեալ խաղէոսի

սբ Բաբելոն :

Վրբ քս Բն մեր՝ գոյով ինքն թագա

ւոր եւ տր ւամբ, և նախկին պատճառ ամ

եղելոց, շահմարան և բաշխող ամ շնոր

հաց, նա և եղև ը մարդկուեն հոգևորա

պէս գլուխ և թաղւոր և ծայրագոյն քա

հանայապետ ամ քրիստոնէից, և ամ կար

գաց և քահանայապետութեց : Վաստի՛ ի

վերանալն իւր յերկրէ ը երևելի մարդ

կուեն, կարգեաց և հաստատեաց յերկրի

երևելապիս յաջորդա և քահակար, սիրացա

պետս և կարգադրուիս, և ոյ զմեծ գորա

պետս և երկրորդս ինքեան զսբ զառաքելոն

իւր ի վր ամ աղէաց քրիստոնէից : Օ

իւրաքանչիւր աղգ քրիստոնէից գոյով յա

տուէ յատուէ սիրաց և ժողովուրդ, ունի

ցին ինքեանց իւրաքանչիւրքն զմիմի և զյա

տուէ յատուէ սիրայապետ, կարգադրուի

և ժողովրդապետ հոգևորապէս . ոյ զի

իւրաքանչիւր աղգ միջնորդս թի սիրայա

պետին և կարգադրուցն իւրենց՝ ճանաչցին

ի բէ թագաւորէն, առնուցուն ի նմանէ

զշնորհս և զպարգևս, և հաղորդեցին նո

րին փառացն :

Եւ այն սիրայապետքն, ցի սբ առաքելքն

ինքեանք մերձաւորս և երկրորդ գոյով թա

գաւորին բի, ամսիջապէս առին ի նմանէ

լրարար զգանազան շնորհս, գորութիւն և

զի շնորհաւորութիւնս և ետուն և տան ՚ի ձեռն յա
 ջորդացն իւրեանց՝ իւրաքանչիւր սիրացի և
 ժողովրդեանն ըստ կարգին և ըստ արժանաւոր
 ութեան . և զամ սիրացն իւրեանց ընտանե
 ցուցանեն թաղերին քի և հաղորդոտ առ
 նեն նորին շնորհաց և փառացն : Եւ ասէ
 սբն : Զօհաննէս . զոր տեսար և լուսար մէք
 ՚ի քէ , պատմեմք և ձեզ . զի և դուք զհա
 ջորդութիւնս ունիցիք չմեզ . և մեր հաղոր
 դութիւնս իցէ ըստ օր և ըստ օրդ իւրում : Եւ
 քի : Եւ կայէ և սբն : Իսկոնկ սիտ թէ՛ Մար
 կարևորագոյն առաջինք Մաքսնորդքն մերոյս
 քահանայապետութեան ինքեանք լցեալք ՚ի
 սրբազանէն պարդաւ , ՚ի յետագայն զնոյն
 յառաջ անել առաքեցան յԱմբաստան
 բարեբարութեն : քանզի սոս իսկ բոլորովմբ
 կարգապետութեան անմախայեղաբար օրինու
 զրեցան , զի երկրորդքն ՚ի ձեռն առաջնոցն
 հաղորդեցին անմախայեղութեան :
 Եւ յարար ասէ . Մայն սրբազան օրինու
 դրութիւն անմախայեղութեն . զի երկրորդքն ՚ի
 ձեռն առաջնոց համբաւեալ յանմախայեղ
 ցոյ : Եւ ասէ ՚ի հաստաառութեանն , ասէ
 թէ՛ զայսքէն և ՚ի զգալի ետնս տարերց
 տեսանեմք ՚ի յաւէտ մեք ընտանիքոյնս նոյ
 նախ եկեալ , և ՚ի ձեռնս նոյ յայտն անցուցել
 զիւրեանցն ներգործութիւնս : Եւ իրաւ ՚ի ու
 րեմն ամ աներևութի և երևելոյ բարե
 պաշտութեան սկիզբն և սերտութիւն յառաջինսն
 308

[illegible]

նք և օտարանան 'ի թագաւորէն և զընին
 'ի խնամոց նորին, նոյնպէս և 'ի հոգեւորս .
 զի որք ելանէն 'ի սիրացէն և օտարանան 'ի
 սիրայայետէն իւրեանց, անկարծիք և օ
 տարանան 'ի քէ և զընին 'ի շորհաց նորին :
 'Ի՞րդ՝ և ազգս հայոց ոպ զմի յատուկ ազգ
 հաշակաւոր և յատուկ սիրաց մի է 'ի մեջ
 ազգաց քրիստոնէից . և յատուկ սիրեւի
 ժողովուրդ քի : 'Եւ յատուկ սիրեւի ոչ վայ
 րապար ասեմ . զի իր մի որքան դժուարաբ
 անցէ, այնքան սիրեւի է ստացողին : 'Եւ ոպ
 աշխարհի թագաւորք զքաղաք և զերկիր
 մի որքան աշխատութի և դժուարաւ, և
 բռն զօրութի առնուն 'ի թշնամեաց, այն
 քան յատուկ սիրով սիրեն . և ամբաստ
 անեալ պարսպաւ՝ զգուշութի որահպանեն .
 և մանաւանդ որ զօրապետի ձեռք սու
 նուն, նման հաւատան և յանձնեն զպետու
 թիւն երկրին և քաղաքին : 'Եւսպէս և քս
 թագաւորն, նախապէս էառ զերկիր և
 զազգս մեր 'ի յանուրմի բռնաւորէն ձե
 րամբ հարազատ զօրանդուացն իւրոց 'ի մա
 դէոսի և 'ի արդու զիմեոսի սրբազանից ա
 ռաքելոցն . որոց և յանձնեաց զպետութիւն :
 'Եւսց զինի կատարեալն երանելեացն, նոյն
 թշնամին վերստին յինքն գրաւեաց և
 ապրտամբեցոյց 'ի քէ զբոլոր ազգս մեր :
 'Եւս քս թագաւորն մեր յարոյց 'ի շառա
 ւիղաց սքեղանից առաքելոցն մերոց զքա

Զամարտիկ և զանապետեի զօրապետն իւր
 զմէն Վրիդար որ քան զմօտէս մեծամեծ
 հրաշիւք և անօրինակ քաջութիւն յաղթու
 հարեալ զամարտին և զգոռողացէլ բըռ
 նաւորն փարաւօն, վերստին էստ զանա
 ռիկ զամրոցն նորին և ի հիմանէ տաւրալէց,
 և զնոյն բռնաւորն հալածել անհետ սրար
 իւրացնովքն յերկրէս մերմէ, և զամ սողո
 ձեռամբ ամել հնազանդեցոյց անդէն ըն
 թող անորութեն: և ապա իւր թամաւոյն
 և մանաւանդ՝ զլարձ արիւնասոս քրտանոյ
 և աշխատանացն իւրոց ընկալաւ ի նմանէ ըզ
 բողոք պետէն ազգ իս և երկրիս մերոյ, և ուղ
 զհարաշատ սրդի ժառ անդէաց զվիճակ և
 զսեղի սէց ի սարկելոցն մերոց: ի իւրեւմէ
 ի շարակման. որ համբերութիւն քով տաւ
 ցար քեզ ժողովուրդ սեպհակամա և ընա
 րեալս. և նորոգեաւոր զարդարեցեր: որ
 մնորեկոցս ի խաւարի բացեր զգուռն

Լուսոյ:

Վրդ՝ որովհետեւ այսքան բուռն զօրութիւն
 և իւր մեծաւ աշխատութիւնս պաշտօն
 հայոց քն ամեն մեր ուղ տաւաքսք, ի հորկէ
 զստ առաւելապէս և յատուկ սիրով սիրե
 քան զայլս: ի իւր նշան յատկադուրի սե
 րոցն իւրոյ և ի պատիւ իւրոյ յատուկ քա
 նամարտիկ զօրապետին և սիրելւոյ փոխա
 նորդին, ինքնին իջեալ յերկրէց ի յերկիր
 բազմութիւն զօրաց վերնոյ, և ինքնին ձեռն

Կերպեաց անային լուսով զգահ և զաթոռ
 նորին ինմանութի քառակերպեան ամո
 ռոյն իւրոյ, որ է սբ Եմմանդին: Իւրե
 բազմեցոյց զքսմ նահատակն և զստուկ
 սիրելին իւր զսբն Վրիդոր՝ (որոյ ձեռքն
 ստացան,) և հաստատեաց բոլորի ազգիս
 հայոց հոգևորապետ սիրայապետ և գահակալ
 և փոխանորդ ինքեան՝ և սբց Եւաքելոցն
 մերոց՝ յաւիտեանական ուխտին և կտա
 կան, զի մինչև ի կանոնաւ աշխարհի չա
 ռանդեացէ զհոգևոր պետութիւն և զփոխա
 նորդութիւն ի ձեռն յաջորդաց և գահակա
 լացն իւրոց միզկնի միոյ յաջորդելով, որք
 կոչին կաթուղիոս. քի՛ հասարակապետ և
 հանրապարտակ գլուխ հոգևորապետ բոլորի
 ազգիս հայոց:

Եւստուրեմն (ը վերոյ ասացելոյ օրինա
 կին.) յազդէս հայոց՝ որք բաժանի ի սի
 րայէն, և օտարանայ ի սիրայապետէն, քի՛
 ի սբն Վրիդորէ և յաջորդաց նորին՝ հա
 ճատով և այլովք աւանդութիւն տարտամ
 բի՛ ի սբն Վրիդորէ, ը վայր համարելով
 զայնքան աշխատանս նորին. և ըդիմանայ
 հրամանին քի. և այնպիսին ի հարկէ և ան
 կարծիք բաժանի և օտարանայ ի քի և
 զրկի ի շնորհաց և ի խնամոց նր ող ասացաք
 ի վերոյ: Վանդի ի ձեռն սիրայապետին
 իւրոյ պարտ էր ճանաչիլ ի քի թգ՛որէն և
 հազորդիլ շնորհաց նորին. և սիրայապետն

Է Ժողովելոց զիւրան առ ինքն 'ի դատաս-
 տանին և ասելոց թէ՛ ահաւասիկ ես և ման-
 կունք իմ զորս ետուրն ինձ : Ապաքէն 'ի դա-
 տաստանին Վ.Ի, սքն Վրիդոր լուսաւո-
 րին և սիրայապետան ազգիս հայոց հանդերձ
 յաջորդօքն իւրովք, զամեն հետեւօքն իւ-
 րեանց Ժողովելով առ ինքն, ասելոց է առա-
 ջի քի թէ՛ ահաւասիկ ես և մանկունք իմ
 զորս ետուրն ինձ, և պահեցի. և ոչոր 'ի ու-
 ցանէ կորեաւ թայց միայն որդիքն կորլա-
 տեան. սրբ են օտարացեալքն 'ի նմանէ :
 Եւ այնք օտարացեալքն 'ի լուսաւորէն
 մերմէ՛ մի կարծիցեն թէ՛ 'ի ձեռն այլոց
 սիրայապետաց կարեն ճանաչիլ 'ի քէ և հա-
 ղորդիլ շորհալ նորին. զի 'ի վերդ ասացաք
 թէ՛ հաղորդուին 'ի ձեռն նմանեաց և հո-
 մատեալից լինի և ոչ թէ՛ սմնմանից և այլու-
 սեալից : Արք բաժնին 'ի սիրայէ՛ լուսաւոր-
 չին, օտարանան 'ի նմանէ և անման լինին
 նմա և նրին սիրային. վայ և 'ի ձեռն եր ոչ
 կարեն հաղորդիլ ընդ քի. և այլոց ձեռօք
 ևս բնաւ ոչ կարեն հաղորդիլ, զի 'ի նոցա-
 նէ 'ի բնէ են օտարք և սցլասեօք : Եւ այն-
 պիովք ուրացողքն ոչինչ կարեն պատճա-
 րեւ յայնմ հանդիսին. սպ միայն ասելոց
 են թէ՛ վս մարմնոց հեշտութե և որիորոյ
 բաժանեցաք 'ի՛ լուսաւորիչ սիրայապե-
 տէն մերմէ :

Երեմ Զմարտիւ գլխասոցէ ամ աղգդ
 313 հայոց

Հայոց ուրեիցէք . զի սքն Նորիւ որ Լուսաւորիցն մերէ ձեզ սիրապապեաւ և ժողովրդապապեաւ հոգևորապէս և ոչ տղ որ . որում պարտիք ամենեքեան հետեւիլ յամբ և մանաւանդ . ընդաւտոյ և ընդանդու թեան : քանզի սա է երկրոյն քի և նախկին մերձաւոր նորա ի կողմանէ ազգիս հայոց , որով Թմ ազգ մեր ընտանեւան և ճանաչին ի քէ և հաղորդին շնորհաց նորին :
 Եւ սորին յաջորդէ միայն հրամանաւոր և հանրախիշտող դուխ բոլորի ազգիս հայոց հոգևորապէս . որում հետեւիլ և հնազանդիլ պարտին ամբն ընդաւտորուեն քի այ մերոյ : քանզի միայն յաջորդն սորին ինքն անմիջապէս առնու ի քէ լրապէս զհոգևորականն շնորհ և զԹմ կարգ . և տոյ և բաշխէ՝ մերձակայիցն և երկրորդացն իւրոց՝ ինքեալի , և ի ձեռն նց Թմ սիրային միջեւ ցլետինն : Վնդի սա միայն առնու անմիջաբար ի նախկին պատճառէն և տոյ իւրում սիրային , և ինքն ոչ կարօտի նոցա և ոչնչ առնու ի նոցանէ : և որ տոյ՝ և ոչ առնու , գերագոյն է քան զայն՝ որ առնու և ոչ տոյ : և որ առնու , ոչ կարէ հաւատաւրիլ տուողին : Եւ ընդ սքն պօղտի , առանց Թմ հակառակուեն , նուազն ի լաւէ անտի
 օրհնեցի :
 Եւ ընդ նախապատիւրին , ի հաղորդի , նուազէ քան զայն որ հաղորդէ և հաղորդի .

և որ հաղորդի և հաղորդէ, նու՛նալ է քան
 զանհաղորդն : Որք հաղորդին միայն, են
 հասարակութիւնքն . և որք հաղորդին և հա
 ղորդեն, են սիրայապետքն, որք յՅ առ
 նուն և տան սիրային . իսկ անհաղորդն որ
 յոչ յու՛մեքէ առնու, է՛ Ի՛ճ : Արեւմն՝ որ
 սիւս նախկին պատճառն կատարելագոյն է
 քան զիջիմոն, նոյնպէս և միջինքն որք են սիւ
 րայապետքն, կատարելագոյնք են քան զհա
 սարակ սիրայն : քանզի զորինչ ունի տաօղն,
 ունի և տուօղն, բայց առօղն ոչ կարէ ու
 նիլ զնա՛մ՝ զոր ունի տուօղն . ունի յայտնի է
 տաննեցուն : Ի՛նչ և սիւն Դ՝ խնեւորտ ստէ .
 գերազուելիցն է ու թէ՛ ցն զարդ՝ հաղորդ լինի
 յեւանոցն որբաւացելուչ լուսափայլուէցն .
 բայց՝ յետինք առաջնոցն ոչ երբէք : ունի և
 իմաստասէրն վիպել թէ՛ ՚ի յնձային կարգս՝
 յետինն ոչ կարէ ՚ի յինքն բաւանդակել
 զնա՛մ զօրութիւն վե լմագունին իւրոյ . զի գե
 րազրեալքն բոլորակագոյնք են, ՚ի յետինն
 ոչ պարագրին . զի է՛ ինչ ՚ի գերազոյնան՝ ՚ի
 յեւանոցն անպարագրելի : Օ՛րս օրինակ .
 զկարգ և զստորիման զոր ունի գպիրն, լըբ
 մամբ ունի և ստրկաւազն . բայց՝ ստրկա
 վազն զորինչ կարգ և ստորիման ունի,
 գպիրն ոչ ունի զնա՛մ : Այնպէս և ստրկա
 վազն զորինչ կարգ ունի, լըմամբ ունի և
 քահանայն . բայց քահանայն զորինչ ունի,
 ոչ ունի ստրկաւազն : Ի՛նչ այսպիսի զուտնցել

Կարգս քահանային՝ զամն ունի լիովին ե
 պիտկոպոսն . բայց զունեցեալսն եպիտկոպո
 սին՝ լրմամբ ոչ ունի քահանայն : Եւ յայնպէս
 եւ եպիտկոպոսի ունեցեալ զկարգ եւ զատիւ
 ձանան լրմամբ ունի կաթուղիկոսն . բայց
 զկարգ եւ զատիւ ձան կաթուղիկոսին ոչ
 կարէ ունիլ լրապէս եպիտկոպոսն :
 Եւ սոսի եւ վճռաւիակէ սքն դիմնէսիոս թէ՛
 խի եթէ որ զչափաւորաբար տուեցելոցն
 նմա տեսութե՛ զսահմանօքն՝ ի բաց վաղի
 ցէ , եւ առ գերագոյն քան զնա տեսութե
 ձաձանչոն համարձակապէս ձեռնարկիցէ ,
 որոց անընտանեբարն՝ ոչ հասանի , եւ ի չա
 փաւորէն անգարդապէս բարձրաւելեալ
 վրիպեացի , եւ զնոցն կրեացէ զոր կրեաց նախ
 կին ամբարտաւանն . որ ի չարութ ըմբռնե
 ցաւ , խիղճն ի յերկնային եւ յանխառն ալ
 դարուէ անձայնոյն ի վայր անկաւ : Եւ ը
 սքնն ի երսիսի շնորհաւոյն՝ որք յառա
 շեքն նկրտին , ի սակաւուց եւս զրկին : Եւ
 ուրեմն ը կարգադրութեն քի քն մեծոյ ,
 ը վճռոյ սքնն դիմնէսիոսի եւ ամ սքնն նախ
 նեաց հայրապետաց , եւ ը վկայուէ իմաւ
 տասիրաց եւ տշխարհական եւ քաղքական զ
 րինաց , ամ ստորնագոյնք պարտին հետեւիլ
 եւ հնազանդիլ վերնագումնից իւրեանց . ամ
 սիրաց եւ ժողովուրդ պարտի հետեւիլ եւ
 հնազանդիլ սիրայապետին եւ ժողովուրդա
 պետին իւրոյ , ուն ամ անդամք մարմնոյ
 316

գլխոյն

գլխոյն իւրեանց : որք եթէ բաժանին և
օտարանան , զրկին ի կենաց և ապականին
ոպ ցուցաւ :

Սրբ մերոյս աղգի վերնագոյնն՝ սիրայա
պետն և գլուխն հոգևորապէս է՝ սբն Վրի
գոր լուսաւորիչն մեր և նորին յաջորդն
կարգեցեալ ի Վէ Թյ մերմէ ոպ ցուցաբ .
որում և աղգս մեր՝ պարտի հետեւիլ և
հնաշանդիլ յամի , զի ի ձեռն նորին հա
ղորդեւո՛ւք շնորհացն , միայցէ կենդանի
լս հոգւոյն :

Եւ ոպ յաջորդն սբն Վրիգորի որ նախ
ի յաթոռ նրին է՝ միմիայն գլուխ և սիրայա
պետ հոգևորապէս բոլորի աղգիս հայոց ,
նոյնպէս և նորին Վթոռն քնակերս՝ է՝ մի
միայն յատուկ ծնող և մայր ամ եկեղեցեց
աղգիս հայոց . միմիայն կարգադրող՝ զաբ
դարիչ և լուսաւորիչ բոլորից մանկանց նո
ցին առանց ամի հակառակուէ : Եւսկ որք
բացասել յանդգնիցին , պարտին նախա
պէս դո՛ւքն Վրիգորի հանրահան իշխանուին
և զնորին լուսաւորիչ ամուսնն բառնալ
յազգէս մերմէ՝ և զայլ ոմն սիրայապետ և
լուսաւորիչ դռանել , և ապա թէ՛ կարի
ցեն զյաջորդաց և զՎթոռոյ նորին իշխա
նաին սերանալ և ստել : (Թէպէտ երբեմն և
առիւթ աւրեք իբր թէ՛ ծածկի ճշմարտուին
լս մոռախլաւ աշխարհիս ոպ արեգակն
Է ամեջոյ :) Վանգի և լս իմաստասիրաց

իւրաքննելու սիրայի՛ մի՛ սկիզբն գոլ պարտի՛
 և ոչ երկու և կամ՝ բազում։ և՛ ի սիւսմ՝ սի-
 րայով եղեալքն՝ միոյ սկզբանն և սիրայապե-
 տին իւրեանց պարտին հետեւիլ և՛ ինա բեւե-
 ռիլ և կնիսիլ միշտ ոպ գլխոյ և կենսատուի
 իւրեանց . զի՛ ինմանէ՛ ունին զգոյն՝ և՛ ի
 ձեռն նորա հաղորդին և շարակապին ամե-
 նեցունց միոյ և նախկին պատճառն։ Վան-
 զի ասէ, գոյ իւրաքանչիւր սիրայի՛ նախկին
 գլխաւոր և մերձաւոր պատճառ, որ յե-
 ցեալ է ի նախկին պատճառն . և անմիջա-
 պէս առնու ինմանէ և տոյ սիրային իւրոյ։
 Վս այսորիկ ասէ, Թմ՝ սիրայից նախկինքն՝
 իսկապէս և յոյժ նմանուք հաղորդին նախ-
 կին պատճառին քան զյետինն իւրեանց . զի
 այսորիկ նախկինք, իսկ նորա երկրորդք։ և
 երկրորդքն ի ձեռն առաջնոցն կարեն հա-
 ղորդիլ ընդ միոյ և առաջնոյ սկզբանն։
 Վանզի և Թմ՝ օրէնք Թմայինք և մարդ-
 կայինք, և կարդ արարածոց՝ պահանջեն,
 զի ոպ միոյ կենդանուոյ մի՛ գլուխ պարտի
 գոլ և ոչ երկու՝ կամ բազում, այսպէս միոյ
 տան, մի՛ տանուտէր . միոյ քաղաքի, մի՛
 քաղաքապետ . միոյ ժողովրդեան, մի՛ ժո-
 ղովրդապետ . միոյ աղգի, մի՛ թագւոր պար-
 տի գոլ և ոչ բազում, թէ ը հոգևորին և
 թէ ը մարմնաւորին։ Վո ունիմք մեզ օրի
 նախ կայլ ազգս բրիտաննէից . որք իւրա-
 քանչիւրքն ի բնիկ երկիրս և յազգս իւ-

րեանց ունին ինքեանց զմի միայն գլուխ և
 սիրայապետ և հանրախոյն աթոռ և աթո
 ռակալ՝ առ որ բոլոր ազգօք կախեալք կան
 հոգևորապէս : Եւ ուր բաժանումն և
 երկունեւն անկանիցի, խանգարումն է այնմ
 ի խառնութե և տապալումն ի խեցելոցն ը
 վճռոյն քի թէ՛ ամ թագաւորութի, կամ
 տուն բաժանեալ յանձն իւր, կործանի :
 11 Եւ ահա յայտնապէս ասեմ սիրելեացդ
 իմաց բոլորի ազգիս հայոց . զոր ճշմարտիւ
 և անկեղծ հաւատով գիտացեալ ՚ի միտ
 առէք լաւապէս :

Եւ ի մէջ այսքան զանազան ազգաց և
 ազանց, և ազգս հայոց է յատուկ, երևե
 լի, նշոճաւոր և հաջակեցեալ ազգ մի .
 ցրուել և տարածել ը ամ ծագս տիեզե
 լաց . և չունի ը մարմնաւորին թագաւո
 րութի, կամ յատուկ զտեղի և զժողովա
 րան, և կամ զյատուկ յենաբան և զկապ
 մի՝ առ որ բոլոր ազգս մեր յենաւցու՝ և միշտ
 ը այն նկատելով՝ իննս կացէ կապեալ և
 զմեռնէ կախեալ մնայցէ : Եւ այլ ազգք որք
 զմարմնաւոր գլուխս ունելով՝ իննս յե
 նուն և իննս կապեալ և կախեալ մեռն միշտ
 որով ճանաչին և անուանին : և ուր և շոր
 ջին, և որքան մեռն աստ և անդ, վերջապէս
 ՚ի յատուկ գլուխն ՚ի յենաբանն և ՚ի տեղին
 իւրեանց զիմն յորմէ կախեալք են . և
 թէ ինքնին ոչ գիմիցեն, գլուխն բռնուք
 319

քարէ առ ինքն, ուր յայտնի է :
 () այս մարմնաւոր գլուխս ոչ ունի ազգս
 հայոց որ կարիցէ զազգս մեր առ ինքն ժողո
 վել և իւրով անուամբն պահել ուր ասա
 ցաք : || Եւ սցարիկ ուր և հանգիստ և ա
 պահով տեղի դառնեն, անդ կայ առեալ
 մասն . և թէ անտի վառանայ, յայլ տեղի
 փոխի . ուր հաւատարի է : Իւրց՝ լի հոգեւո
 րին, շնորհօքն այ՝ մնացեալ է ազգիս մերոյ
 ի բնիկ և ի սեպուհ երկիրս հայոց յատուկ
 տեղի և յենարան մի՝ և յատուկ գլուխ և
 բռնեալ մի՝ առ որ բոլոր ազգս մեր յեցել
 և ուր թէ կապեալ կայ . առ որ ամբն կա
 խեալ կալով, ճանաչին և անուանին և
 յատկանան յայլոց ազգաց :

|| Եւ տեղիս և յենարանս է՝ սէ || ջմբաժին .
 որ է ի բնիկ երկիրս մեր և է լի հանրաժին
 և շնորհատու || այլ հոգեւոր ամ՝ եկեղե
 ցեաց հայկականաց : Եւ այնս և սէն || Իրի
 գորի || ուսումնորէն մերոյ հայրապետութիւն
 որ ի սմա հաստատեալ կայ . որ է գլուխ
 և ծայրագոյն քահանայապետ բոլորի ազ
 գիս հայոց՝ և միացուցիչ պարանոց լի գլխոյն
 բի . ուր և լի ամ՝ ազգս և յեզուս հռչակեալ
 ճանաչին և անուանին . որք են ուր յատուկ
 պարծանք և հայրենական ժառանգութիւն
 ազգիս հայոց :

|| Կամիմ՝ ասել թէ այս սէ || Թոս և սորին
 հայրապետութիւնն է՝ մնացել կապ, յենու

րան, հաւարօղ և միացուցիչ գլուխ, բլու-
 նետղ և պահապան միութենն՝ ցանեցիր և հան-
 րասիրեալ ազգիս հայոց . և յատուկ նշան
 և սեպուհ տեղի սրարժանաց ՚ի հայրենեաց
 մայրեալ . ուր յայտնի է ամենեցուն . նշ-
 մայն բրիստոնէից, այլ և այլազգեաց :
 Երբմն՝ որք հարազատք՝ հաւատարիմք
 և սրտացաւք են ազգիս հայոց, նոց խղճմտա-
 նացն և հաւատոյն է յանձնելի թէ՛ ազգս
 մեր որքան սիրով պարտի ՚իսա բեւեռիլ և
 ՚իսաննէ կախեալ մեալ . և որքան հոգացող
 զուծի և ջանիւ զտղին հաստատուին և
 զողջութիւն կամիլ ուր զգլխոյ : Վշանդի՛ ՚ի յողջ
 և յանարատ գոյն գլխոյն, ՚ի հարկէ և այլ
 անդամքն ի նմա ողջ կարեն կեալ . իսկ մի՛
 արացէ ՏԻ . Եթէ պակասուծի և արու-
 տաւորութի ինչ պատահիցի այս գլխոյս, հա-
 շտատեաւ գիտածիք . զի ազգս հայոց լի
 նէլոց են ուր անդամքն առանց գլխոյ . հօտ
 առանց հովսէի . նաւ թարց զեկաւարի .
 և ուր կապարձակ, անբուն և անմուր վայ-
 րենի : Վշ ի մարմնաւորի ցանեցիր լինե-
 լոյն և անկապ գոյոյն, լինելոց է նաև ըստ
 հոգեւորին ցանեցիր, բաժանեալ և այլա-
 փոխեալ ի հաւատոյն, ի կրօնին և ի բա-
 րօղն . ի լեզուին և ի կրօնանն . զի իւրա-
 քանիւ ընն ըստ անարժանիաց իւրեանց ուր
 և գտանիցին, զտէլոյն հաւատոն՝ զկր-
 օնն և զլեզուն և զանունն ստանան և զլե-

րեանցն կորուսանեն . և հայ տնուեն յօրե
 յօր ՚ի նու ազիցն՝ խալառ բառնի և անհետ
 լինի : ոպ կարեն մտածել նրբամիտ և լա-
 շապէս խոհացողքն :
 Վրո՛ւ՝ զայս ասելով՝ մի՛ոք կարծիցէ թէ՛
 զայլ վանքացն մեր խոտեմ , և անէրրդ և
 անպիտան համարիմ , քան լիցն . քանզի
 ամբն են սիրելիք՝ հարկաւորք , պիտանիք
 և խնամելիք . բայց լի արժանաւորուեն :
 իմք սէն պողոս գեղեցիկ օրինակաւ ծա-
 նուցնէ մեղ ասելով թէ՛ ոպ ՚ի միտմ մարմ-
 նի անդամս բազումս ունիմք , և անդ ամբն
 ամենեքեան ոչ զնոյն դ պրծս ունին . զի սե-
 տեսանէ . ախմծն լո՛ւ . ըստենին հաստե .
 լեզուն խօսի . ձեռքն գործէ . ոտքն գնայ .
 և այլն : Վհա լի զանազան գործոց և հար-
 կաւորութեցն , ամբն պիտանիք են և սիրե-
 լիք : Օհ ակն ոչ կարէ ասել յձեռն թէ՛
 չէս ինձ պիտոյ . նոյնպիս և միւսն յմիւսն : զի
 ամբն որք թուին անդամք մարմնոյն թէ՛
 տկարագոյնք իցեն , կարեւորք են և պիտա-
 նիք : Վոյնպիս ասէ , և բազումքս մի մարմին
 եմք ՚ի քն . և խրատանչիւ ըրս միմեանց պի-
 տանիք եմք . բայց ունիմք մեք շնորհս ըստ
 շնորհաց՝ որք տուելք են մեզ ազգս ազգս :
 իւրեմն ոպ անդամք մարմնոյն՝ լի զանազան
 գործոց խրեանց , ամբն հարկաւորք են
 և պիտանիք գլխոյն , որովք մարմինն ամ-
 բողջ մնայ և կառավարի . նոյնպիս և մեք

Հաւատացել քս բազումքս մի մարմին և մի
գլխոյն մերոյ քի, և ըն զանազան Հորհացն
մերոյ, զանազանաց Հարկւորք եմք և պի
տանիք այնմ գլխոյն: և ունի ի պակասիլ միոյ
անդամոյ, արատաւորի բոլոր մարմինն,
նոյնպէս և ի պակասիլ միոյ Հաւատացելոյ
և յարատաւորին, իբր թէ՛ արատաւորի
բոլոր մարմինն քի:

Իբր թէ՛ նա ի պակասիլ միոյ անդամոյ,
արատաւորի բոլոր մարմինն ունի ասացաք,
ունի ի պակասիլ աչացն, այլ ոչ կարէ տեսալ
նեւ. նոյնպէս և ականջացն, և ալոյցն, ասկայն
որով կերպիւն և լոյս, բոլոր մարմինն մնայ
կենդանի և կառավարի. ունի տեսանեմք ըլ
բազումս. որք պակասաւորք գոյով յոմանոյ
անդամոյ, Հնարիւք ինչիք կեան և կառա
վարին: Իսկ ի պակասիլ գլխոյն, ամ ան
դամքն խախտնին ի գործոյ իւրեանոյ և բո
լոր մարմինն մեռանի: **Ի**բրոյ պատճառն է,
զն ամ անդամոյ զօրութի և կենդանութի
տուօղն է գլուխն. առանց որոյ ոչ կարեն
գործել և ոչ կենդանի մնալ: քանզի ի
գաղաթանէն իբր յաղբերէ իջանեն յա
տուկ յատուկ երակօք իւրաքանչիւր ան
դամոյ զօրութիքն որովք կեան և գործեն
անին անդամքն: **Ի**ւասի ի պակասիլ գլ
խոյն և յարատաւորիլ գաղաթանն, մե
ռանի բոլոր մարմինն:

Իսպս և ամ վանորայք և եկեղեցիք Հան
դերձ

դէրձ ամ եկեղեցականօք՝ են ունի անդամք
 աղգիս մերոյ . որք ամբն են հարկաւորք և
 պիտանիք . (զորս քս ամն մեր պահէսցե
 հաստատուեա և անարատս .) յորոյ միոյ և
 երկու ց պակասին և արատաւորին թէ ար
 պակասուի և արատաւորուի եւ բողոքի աղ
 գիս , բայց ոչ խաղառ . մահաբեր բողոքին :
 Այ տեսանեմք ահա զբաղումն ի հոգակա
 լոր վանորէից և եկեղեցեաց մերոց խափա
 նեալ . բայց բողոքութի աղգիս կեայ և կա
 ռաւարի զօրութի զիտոյն , և կոչի աղգ մի :
 Բայց (մի արատցե ՏՐ ,) եթէ զիտոյ և
 գաղաթմանն արին պատահիցի արատ և պա
 կասութի ինչ , բոլոր աղգիս բերե մահ և
 սպականութի լն հաւատոյ և լն կոչմանն .
 ունի ի վերոյ ասացաք : Վանգի Վճռու սք
 Լ. Ժմիածին և իսմա հաստատեալ հայրա
 պետին՝ է ունի գաղաթ և գլուխ ամ վան
 րէից և եկեղեցեաց մերոց . և իւր պարա
 նոց և միջնարդ , կցող և միացուցանող բոլո
 րի աղգիս լն ծայրագունի գաղաթմանն և
 զիտոյն քի . յորմէ և ի ձեռնն որոյ իբր ի
 մշտաբաղն աղբերէ ուղեղ՝ կենդանի մնան
 և միաւորին լն քի ունի ասացաք ի վերոյ :
 Եւ յառ մտօք ստէ և սքն պօղոս թէ՝ թէ ար
 և բիւր գատիսարակս ունիցիք ի քս , ալ
 ոչ եթէ բաղում հարս . զի ի քս յս աւել
 տարանաւն են ծնայ զձեզ : Վանգի՝ միոյ
 մարդոյ թէ ար լինին շատ բարեկամք , ըն

Լոյ սղգիւ խնց զճնարիս հաւատ և զա
 նարատ դաւանութիս սբջ և կեղեցւոյս
 հայրատանեաց որ ՚ի քէ, և ՚ի սրբապանից
 առաքելոց նորին քարոզեցաւ և յերից սբջ
 ժողովոցն և ՚ինանեաց սբջ հայրապետացն
 կանոնեցաւ, և ՚ի ձեռն սբջն Վրիգորի
 առաւորչին մերոյ և նորին շառաւիղաց
 և հարազատիցն մեզ աղգիս հայոց աւան
 դեցաւ: և տեւեաց և տեւելոցէ սոյնս անա
 րատ և անխոփոխ յազգա մեր մինչև ՚ի կա
 տարած աշխարհի. աղօթիւք նոյնոյ հօրն
 մերոյ սբջն Վրիգորի, պահպանութե և վե
 րահացութե նորին յաջորդացն, և հախմա
 լորութե և շնորհօք գերազանի Վթոռոյ
 նորին հոգւոր ծնողի հանուրց հայոց սբջ
 Դմիտրի:

Դիւք լն վճռոց սբջ հայրապետացն կանո
 նաց և վկայութե սբջ գրոց կանոնել պատուի
 րեցաք ձեզ զաննոս պատուէրս սղգա
 շահս, հոգեօգուտս և անձահաւոյս. զորս
 հարկեր մեզ ծանուցանել ձեզ, և ձեզ
 հարկեր ՚ի լել և ՚ի մրտարել: Ուրեմն
 սրբ զսբն Վրիգ սր լաւապիս գիտեն և ըն
 դունին. և հաւատան թէ՛ նորին տարուելի
 և անօրինակ չարչրանօքն՝ անհրաշ պան
 լելեօքն և քարոզութն ազատեցան ՚ի ծա
 րայութեն սատանայի և ՚ի դիւսմոյ կռա
 պաշտութեց և եկին ՚ի հաւատու անպաշ
 տութե. և հաւատան զնա մի միայն լուսա
 326

Ըրլիչ, հայր հաւատոյ և հոգւոր ծնող
 աղջիւս հայոց . նոյնպէս և հաւատաւն թէ՛
 նորին աթոռն և գահնէ՛ սուրբ Լ. Չմիա
 ծին՝ ուր նախն յաջորդքն նորին, պար
 տին ապա և նոյնոյ սրբոյն Քրիստոսի, և
 նորին սրբոյ աթոռոյ և յաջորդացն հե
 տելի, և զնոցին հաւատն և զդաւանաւ
 թիւնն ունիլ և պահել՝ որպէս ճշմարիտ և
 անձային հաւատն պահանջէ : Եւ նոյնպէս և
 պարտին նոյնոյ սրբոյն Քրիստոսի լուսա
 շորչի Եւթոսոյն և նորին օրինաւոր յա
 ջորդացն հաւ և հնազանդ գտանիլ, և
 յամենայնի լսող և կատարող լինիլ հո
 գեշահ՝ աղջատողուտ և անձահաւոյ խա
 տուց և հրամանաց նոյնն . և զնոսա զի
 տել նախապէս ըստ հաւատոյ և ըստ հոգ
 ւոյ հրամանահան և կարդաւորիչ սակե
 նայն հոգւորաց . և ըսն զամենայն զնոսա
 համարիլ արժանիս սուսուել սիրոյ և
 պատուոյ ըստ սրբոյն պողոսի, որպէս մա
 քուր և աթոռն խղճմամբն վճռէ : Եւ
 որ իշ պահէ զայս կանոն, մեղանչէ ընդ
 դէմ՝ ճշմարիտ և անձային հաւատոյն և
 մաքուր խղճմամբոցն : ըստ վճռոյ սրբոյն

Պողոսի թէ՛ ամար իշէ ըստ

հաւատոյ, մեղք են՝

և գործողքն դա

տարարուե

լիք :

Եւ զանոն ճշմարիտ՝ ազնիւրս հայ ոց .
 Եւ յսէ ի նախնեաց՝ Ծք հարցուն մե ըոց :
 Եւ ըսմ միայնէն՝ հարազատք հայ ոց .
 Եւ նաեւ ի ներքուստ՝ խիղճ մտաց մե ըոց :
 Եւ իսկ որք բազմաւն՝ գնդք են տանա հայ ոց .
 Եւ ցեցք ապրիանից՝ հանձնաց մե ըոց :
 Եւ Քանդի երեւին՝ իբր յաղէս հայ ոց .
 Եւ նաեւ ջատագուէք՝ կրօնից մե ըոց :
 Եւ Քայց են ընտանի՝ եւ շնամիք հայ ոց .
 Եւ ոչխարամարմ՝ գալլք հօտից մե ըոց :
 Եւ իբր եւ ճանաչին՝ ի յիւրեանց գոր ծոց .
 Եւ զի քակեն զցոնի՝ նախնեացն մե ըոց :
 Եւ Յորոց եւ խորշի՝ պարտ է մե ըոց .
 Եւ որպէս ի տանէ՝ յընտանի գո ըոց :

ԳԼՈՒ Լ:

Յորում Գաւո-ցանի պհարիաւորութե Բարե
Ժորժու-թեց՝ որչեն կեանք և հոգի ճշմարիտ
հաւատոյն:

Մասնոր միայ մեզ պահաւ ինչ և զս
բարեգործութեց խօսիլ
(որք են կեանք, հոգի,
և լուսաւորիչ ճշմարիտ
հաւատոյն.) և ապա վերջ տալ բանին մե
լոյ: Քանզի ճշմարիտ հաւատն անպաշ
տութե թէպէտ մի՛ է, զորմէ ճառւ ար
ցարդ, և կարծիք զհաւատացեալն յեր
կին հանել և զարքայութիւն մի Ժառանգե
ցուցանել, բայց ինքնին միայն ոչ կարե
ալլ օգնիչ և ձեռնառ խնդրէ ինքն զգոր
ծըս բարիս սրովք կարողացի և երեսցուս
ցէ զնրգործութիւն: Այ՛ ող թէ՛ եր
կու տեսաի է հաւատն. իմ կենդանի, և
մեռել, իկեղանի հաւատն ան է, որ բարե
գործութե զարգարեալ իցէ. զի զոր հաւա
տայ հաւատացողն, զնոյն և գործով կատա
րէ և արդեամբք ցուցանէ: Այսու երկու
բումբք թեօքս կարե թռչել հաւատա
ցեալն և յերկին ելանել անխանի. իմ
հաւատով և բարեգործութեք: Իսկ մե
ռեալ հաւատն ան է, որ թէպէտ բանիւ
խտատվանի հաւատացեալն և ճշմարիտ հա
ւատացեալ կռչէ զինքն, բայց իբարեաց

Գործոց զուրի է և դատարի . զի զոր հա
 ճատայ բերանով, զնոյն գործով և ար
 դեամբք ոչ ցուցանէ : Վս այսորիկ այսպիսի
 հաճատացելքս միաթեւանի դուրով, ոչ կա
 րեն յերկինս հասանիլ . այլ հարեալ 'ի դե
 ճաց 'ի վայր անկանին 'ի դժոխս :
 Ի զիտ՝ հաճատ և դաճանութի եկե զեցեոյս
 հայատտանեաց թէնիտ է ճմարիտ, անա
 րատ՝ և յամի կատարեալ որպէս ցուցաք 'ի
 վերդ, ասիայն յայնժամ՝ կարէ զմեզ յեր
 կինս հանել և քի տեսցն արժանացուցա
 նել, յորժամ և բարեգործութի իցէ զար
 դարել . և թէ ոչ, ոչինչ կարէ օգնել մեզ
 ամենեւին : քանզի ոչ միայն ակթարույք և
 անհաճառք, այլ և ճմարիտ հաճատացելք
 քի, և խարաղնաղդեացք և հրաշագործք,
 և թէ լի հաճատոյն և զգործս բարիս ոչ ու
 նիցին, ոչ կարեն հաճոյանալ քի և զնորին
 արքայութին ժառանգել : Վս այսպիսեաց
 լոկ հաճատացելոց ասէ քս . բազումք ասի
 ցեն ցիս յաճուր յայնմիկ . տէր տր՝ ոչ յա
 նուն քո մարդարեացաք, զդեւս հանաք,
 և զղօրութիս բազումս արարաք . արդ լինի
 ոչ ճանաչես զմեզ . և ես ասացից ցնս . 'ի բայ
 կացէք յինէն . զի ոչ գիտեմ զձեզ : Եւ
 յայտուր ասէ թէ՝ ոչ ամ որ ասէ ցիս տր տր՝
 մացէ յարքայութին երկնից, ոչ որ առնէ
 զկամս հօր խնոյ :

Ի յայտի լոկ հաճատով հաճատացեալք
 330 էին

Եկն յիմար կուսանքն, որոց լապտերն, ք
 հաւատն ոչ ունէր զիւղ բարեգործուէ :
 Եւ յայտնիք էին քանքարաթաքոյց ծանցքն
 որք զհաւատն ոչ շահեցին բարեգործու
 թեամբք : Օ ի՛նչ օգտէ լապտերն, որ ոչ
 ունի զիւղն որով վառի : Օ ի՛նչ օգտէ ար
 ծաթն ինեքքոյ երկրի թաղեալ, որ ոչ ի
 գործ ածի և ոչ պիտոյանայ : Օ ի՛նչ օգ
 տէ տերեւալից և վարազորդեալ թզենին,
 որ զպտուղ ոչ ունիցի : Վայ և զանկ՛ծս
 ընկալաւ ի քէ ի յօրինակ լոկ հաւատա
 ցեւոյ :
 Եւ մանաւանդ՝ այսպիսի լոկ հաւատա
 ցեալքս՝ առաւել արժանաւորին գանից
 և տանջանայ յաւուրն դատաստանի (որք
 գորով հաւատացելք քի, ի գրոց և ի քա
 ղողայ ուսան և գիտացին զկանն և զհրա
 մանս քի տն իւրենց,) քան զանհաւատն
 որք ոչ դքս գիտացին, և ոչ զաւետարան
 նր ուսան և ոչ ի քանդակաց լուան : Եւ
 քս վճռէ ատելով ծանց որ գիտցէ զկանն
 տն իւրոյ, և ոչ արագէ լի կամաց նր, արբ
 ցէ գան բաղում, և որ ոչն գիտցէ, և
 արժանի գանի ինչ գործիցէ, արբցէ գան
 սակաւ : Եւ յայտնի իսկ է և յաշտարհաւ
 կան կանոնս. զի և զեւոյքն ք ի իշխանութե
 միոյ թագաւորի, որք գիտեն զօրէն, զկա
 նոն և զհրամանն թագաւորին իւրեանց. ի
 յիշ պահեն, նոքա ընկալնուն զպատժս ի
 331

ԹԻ Թադճորէն առաւել քան զնո՞րք օտաւ
 րախանք գողով՝ ոչ ընթացաւորն ճանաչէն
 և ոչ զհրամանն և զկանօննր գիտեն : Եւ
 այսորիկ և սրբազանն առաքեալն (Յակոբոս
 գողով խորհրդակից և հաղաքապետ քի
 Թադճորին մերոյ , և գիտելով լաւապէս
 զկանօնն և զհրամանն նորին , զդու շարուցաւ
 նէ զհաւատացէրն քի ասելով Թէ՛ զի՛նչ
 օգուտ իցէ եղբարք իմ , եթէ ասիցէ ոք
 հաւատաւ ունի և գործս ոչ ունիցի . մի՛ Թէ
 կարիցեն հաւատքն առանց գործոց ապրել
 յուշանել զնա : Իբր կամի ասել Թէ՛ ո՞վ
 հաւատացեալք քի . դուք մի՛ կարծիցէք
 Թէ՛ լոկ հաւատով առանց բարեգործութեց
 կարէք հաճոյանալ քի Թադճորին մերոյ .
 զկարծիսդ զայդ սովենեին բարձէք ՚ի ձէնջ .
 զի քս Թադճորն մեր ը հաւատոյն և
 զգործս բարիս խնդրէ ՚ի ձէնջ . ը այնմ
 Թէ՛ ոչ ամոր լոկ հաւատով ասէ յիս տէր
 ար , մտցէ յարքայութի երկնից , ալ որ առ
 նէ զկամս հօր իմց : Եւ անգի լոկ հաւատն
 եթէ յարքայութի տանէր զուսօրն , ահա և
 դուք ոչ միայն հաւատան , ալ և սարսին
 յահէն ալ . բայց ՚ի բարեաց գործոց դա
 տարի գողով , ՚ի դժոխս մնալին :
 () ընալի քեզ ասէ . եթէ ուրուք եղբայր
 կամ քոյր՝ իցեն մերի , կամ կարօտեալք
 աւուրն կերակրոյ . ասիցէ ոք ՚ի ձէնջ յնս .
 զնացէք խաղաղութի , ջեռարուք և յագե
 ցարուք ,

քարաք, և ոչ տայցէք զդէտսնց մարմնոյն,
 զի ոչ օգուտ իցէ. դեռ ևս առաւել վի-
 թաւորի և ցաւի աղքատն այսու դատարկ
 բանիւն, քան թէ շահի: քանզի ահա տե-
 ւանես՝ որ չունի ուտելոյ և զգեցելոյ. եթէ
 ունիցէր, ինչի կրէր զաղքատութիւն: Վոյ
 և դու առելով թէ՛ կեր և զգեցիր, իբր
 ծաղր տանես զաղքատն և առաւել վիրա-
 շորես: Այնպէս և հաւատն առն առանց
 գործոց: քանզի եթէ ոչ զհաւատ ունի-
 ցէիր և ոչ զգործ, իմից կողմանէ էիր
 դատաւարութիւն. զի ոչ զանձ գիտէիր, և ոչ
 զպատուիրանս նր: Բայց ստես թէ՛ ես զան-
 հաւատացեալ եմ, և զպատուիրանս նորա
 գիտեմ. և ոչ պահես. ուրեմն ծաղր առ-
 նես զանձ և որպէս թէ խաբես զնա. Վոյ ևս
 առաւել բարկացուցանես զնա:
 Թէ զանձ հաւատաս, տես զօրինակ ճշ-
 մարիտ հաւատացողին առն. Աբրահամ
 հացը մեր որ այնքան հաճոյ եղև այ և սիրե-
 ցաւ, և կոչեցաւ բարեկամ՝ նմա, զի ոչ
 կարժես, մի թէ լոկ հաւատով, ոչ. այլ
 թէ հաւատոյն և զգործսն լծակցեաց. զի
 այնքան հազանդ գոտէ հրամանին այ,
 մինչ զի զմիաճօր և զսիրելի որդին իւր՝ իւ-
 թով ձեռօքն հանեալ՝ իսկ զան պատարագ
 մատուցանէր այ: Տեսանո՞ւս առն. զի ահա
 հաւատքն եղևն գործակիցք գործոցն. և ի
 լծակցիլ գործոցն թէ հաւատոյն, ապա թէ

Հաճատքն կատարեցան . քի՛ կենդանացաւ
Հաճատն և օգտեաց :

Ի՛նչ այլ պարզ օրինակ ասէ քեզ . զոր օրի
նակ , մարմին առանց հոգւոյ մեռեալ է ,
այնպիսի և Հաճատք առանց գործոց մեռել
են : Բարեմն ո՞ղ մեռել մարմինն ոչինչ կարէ
գործել , նոյնպիսի և Հաճատն Թալոց գործոց
ոչինչ ունի օգուտ , այլ մանաւանդ ՚նոսա ,
ո՞ղ ստացաք : զի քան զանհաճատան առաւ
է՛լ առնէ արժանի դատապարտութե՛ լոյ
Հաճատն զունջոյ իւր . զի անուամբ Հաճ
ատացել կոչի , և լեզունսն խաբէ զանձ ,
և իբր ծաղր առնէ զնա լեզւմ հրամանի
նր զնեւհաճին գործելով :

Եւ այնքան Հաճատի է , մինչ զի և յերեւել
լեացս ևս երևի յայտնապէս : Կ'անդի լ
մարմնաւոր Թաղւորի իշխանութեղեալքն
ամբն 'ի հարկէ բերանով խառովանին զին
քեանս յամի հաղանդ գլ Թաղւորին և
Հաճատան զնա Թաղւոր գոլ ինքեանց . բայց
'ի նոցանէ եթէ որ զհրաման և զկանօն Թա
ղւորին ոչ սրահիցէ , ահա յայտնապէս
հակառակ է Թաղւորին և մեծ պատժոց
արժանի : Եւ այլ և Հաճատացելքս քի
բերանով խառովանիմք զքս անձ գոլ և
դատաւոր ամի . բայց եթէ զպատժ իրանս
նր եչ պահիցեմք , ներհակ և հանդակ եմք
իշխանութե՛ն նր և սուտ Հաճատացեալ : Եւ
և քս ասէ յայտնապէս . եթէ ո՛րեք զնա ,

զարատո՛ւ իրանա խմ սրահէ սջի՛ք . և որ է՛ պահէ
զարատո՛ւ իրանա խմ, բանն զոր ես խօսեցայ,

նա՛ դատեցոցէ՛ զնա յաճուրն յետեւում :

Եւ թէ՛ զի՛նչ է խօսեցել բանն, և ո՞նք իցէ

դատեցոց բանն այն զչարհօղն պատու՛ի

բանաց, տե՛ս . մինչ դպիրն է՛հարց զքո՛ թէ՛

վարդապե՛տ, զինչ գործեցից զի զկեանա յա

ւիրտնախանա ժառանգեցից . պատասխա

նեաց քո՛ թէ՛՝ զպատու՛ իրանա գիտե՛ս, պա

տասխանեաց դպիրն թէ՛՝ այո՛ գիտեմ . և

ասաց նմա քո՛ թէ՛՝ եթէ՛ կամիս մտանել՝ի

կեանա, պահեա՛ն զպատու՛ իրանան զորս գի

տես : Իւրեմն՝ դպիրն այն եթէ՛ ոչ պահի

ցէ զպատու՛ իրանան զորս խոստացա՛ն գի

տել, ոչ կարէ՛ մտանել՝ի կեանա յաճախե

նախան : քանզի պատու՛ իրանքն այնք դա

տասխազք լինին ոնք թէ, և վճռեն զնա դա

տասխարտել զոչ և արժնի յաճախանի՛նի

մահու . ասելով թէ՛՝ գիտեիր և ընթեռ

նուցիր զմեզ թէ՛՝ մի՛ շնար . մի՛ գողանար . մի՛

սուտ վրայեր . և այլն : ասպա լե՛հր ոչ պահե

ցեր : Եւ յա՛ն դատեն բանին որ իբր ափի

բերան արարեալ անպատասխան առնէ ըզ

չարհօղն :

Եւ յապէս և աճեալարանն քի և բանք սբց

տաւրեւոցն, և բոլոր անաշունչ գիրք,

(զորս քրիստոնեացք ընթեռնուեն, գիտեն և

միշտ լենն յեկեղեցւոցն .) լինելոց են յա

ւուրն դատաստանի վրէժխնդիրք և դա

Թատիսաղք չպահողոյն . ստելով թէ՛ միշտ
 լէիր և գիտէիր թէ՛ պահողացն յաւիտե-
 նական կեանք գոյ պատրաստեալ . և չպա-
 հողաց՝ յաւիտեան տանջանք . ապա ըէր
 զանց արարեր : Եւ յիսկ զոր ասէ Վանիւ
 մարգարէն թէ՛ տեսանէի՝ ամուրք հաստա-
 տելն և հին աւուրցն նստեր . գետ հրոյ
 յորդեալ ելանէր առաջի նր . բիւրք բիւ-
 րոց կային առաջի նր . նստաւ յատեան , և
 դպրուիք բացան : Եւ յիսկ դպրուիքս նախա-
 պէս զամ ամային գրեանա նշանակեն . որք
 ի յահել ատենին բանին և դատապարտեն
 զմեղաւորսն . և երկրորդ՝ զիւրաքանչիւր
 մարդոյ դպրուիմ , քի զէն թէրմ գործոց
 նշանակեն . զի ամ մարդոյ գործն հանդէպ
 ամենեցունց յայտնապէս արձանանայ և ըն-
 թեռնանի յատենին յայնմի . որովք ող
 թէ զհամարս տան իւրաքանչիւրքն և ըն-
 գործոց իւրեանց առնուն զհատուցումն .
 արդարքն զկեանա յաւիտեանական , և մե-
 ղաւորքն զտանջանա յաւիտեանական :
 Եւ յիսկ և ասելն քի թէ՛ որ իշտ արհէ զպա-
 տուիրանա իմ , իշ եթէ ես դատեմ զնա ,
 այլ բանն զոր խօսեցայ , նա դատեցէ :
 Եւ ընէմ ընդ իմ Սարգսի շարհաղոյն , որ
 զքն ան հաւատուց , և զպատուիրանա նորա
 գիտէ , և լսէ միշտ՝ որք համապաղ գոցեն
 յախանջս մեղաւորաց՝ զահել և զանողորմ
 դատաւորանն . զանեկեղի և զյաւիտեան-

Կան տանժաման . զանքուն ուղղունն . զլաղ
 տչացն և զկրճել ստամանն . զխաւարն ալ
 տաքին և զհունն անշէջ . և զայլս աքայիս .
 զորս գիրք տնային միշտ դռնն և սպառ
 նան , որ ոչ զարհուրի և ոչ զգտաւանայ , նա
 ճշմարիտ անհաւատ է և ոչ հաւատացել :
 Վանդն հաւատացեալ մի՛ որ միշտ ՚ի մն զս
 յամուտեալ մնայ անզեղջ , և ոչ դառնայ
 զգնմաք և խոտաւանութի , և ոչ սրբէ ըզ
 մեզս իւր ապաշխարութի , այլ անպիթ առ
 նէ , նա անհաւատ է առագիւ . զի ոչ հա
 ւատայ բանին թէ՛ դործեցէք մինչ օր կայ .
 քայ գիշեր՝ յորում ոչինչ կարէք դործել :
 և թէ՛ ոչ գիտէք թէ՛ երբ տէր տանն
 գայցէ :

Ընհաւատ է , որ նման տղրկի ոչ յագի աշ
 խարհայնովք , այլ միշտ ագահաբար ժողո
 վէ և ամբարէ՛ գտանկիւով և առ կարօտէյս
 անտղրմ . զի ոչ հաւատայ բանին թէ՛
 անմիտ՝ յայսմ գիշերի զհոգիդ ՚ի քէն ՚ի
 բաց պահանջիցեն , և զոր պատրաստեցեր ,
 ում լինիցի : Ընհաւատ է , որ աղտն զի
 վարուք սղծէ զմարմին իւր և անառւաւա
 բար կեայ անզղջամբ . զի ոչ հաւատայ բա
 նին թէ՛ մարմինք ձեւ տաճարք են հոգւոյն
 ւայ . եթէ որ զտաճարն ւայ ապականէ , ապա
 կանեացէ զնա տն : Ընհաւատ է , որ սրկ
 լամուն է և մարմնապաշտ . որ միշտ զորս
 վայն և զմարմին իւր սրաշտէ և պարարէ ,

անփոյթ առնելով զպարկեշտութիւնս և զսու-
 հեցողութիւնս որք հոգւոյն են պարաբից . զի ոչ
 հաւատաց բանին թէ՛ լալով ստեմ՝ զժնա-
 մեաց խոջին քի . որոց կատարածն կորուստ
 է, անձն որովայնն է և փառք ամօթն իւ-
 րեանց . որք զերկրաւորս և եթ խորհին . և
 ոչ ըսէ զմեծատաննն որ աւտէր և ընդէր
 հոնապաղ և ուրախ ընէր տուտապիս, յե-
 տոյ թաղեցաւ ի զժոխս և պապակէր . և
 կամ ըսց միայ ջուց կարօտէր և ոչ գտանէր :
 Ինչհաւատ է, հպարտն, ամբարտաւանն,
 լիրջն և յանդուգն . զի ոչ հաւատաց բանին
 թէ՛ տր տմբարտաւանից հախառակ կայ :
 և ոչ մտածէ թէ՛ որ զսթոռն լեւանս գնել
 և վերնոյն հաւատարիլ կամեցաւ, և ջ ի
 տարտարտան սնդեղոց : Ինչհաւատք են ծոյք
 և պրէրպք ի յաղծոս, ի յեկեղեցիս և յամ
 գործս հոգւորս . զի ոչ հաւատան գրոյն
 թէ՛ յամ ժամ արթնուն կացէք և ողջմա
 րարէք, զի մի՛ անկանիցիք ի փորձէի և թէ՛
 հոգւով գնացէք և զցանկութիւն մարմնայ փ
 կատարէք : և թէ՛ անցի և յանդատաւանն
 ծուլից, և այն լի էր փշօք : Ինչհաւատք են
 տուտասողքն, տուտ վկայողքն, զրատացքն,
 և զրպարտողքն, և տղք պապիսիք . զի
 ոչ հաւատան բանին թէ՛ կորուսանէ տր
 զամենեւեան որք խօսին զուտ : և թէ՛ որ
 տուտ խօսի, յիւրոյ անտի խօսի . զի սուտ է
 և հայր նր ստոծայ :

Եւ յայկէս և Թամ մեղք զորս արգելուն գիրք
 Եւ ի հաւանցելոցս քի . զորս գործօղքն կը
 վնն անհաւատք . զի ոչ հաւատան գրոց սբց
 ողբ հոգւովն այ խօսեցան և գրեցան ի
 վարդապետութի հաւատացելոց ը սբյն պօ
 ղոսի թէ՛ Թամ գիրք անաշունչք և օգտա
 կարք , ի վարդապետութեն՝ ի յանդիմանութի
 և յուղղութի , և ի խրատ արդարուն , զի
 հատարեալ լիցի մարդն այ պահելովն և
 յամ գործս բարութե հաստատեալ : Ի
 ընմն սբք ոչ պահեն , արժանի են դատա
 պարտութե . զի գիտացին և զանց արարին : Եւ
 սբյն յակոբայ թէ՛ սր գիտիցէ զբարին և ոչ
 առնիցէ , մեղք են նմն :
 Եւ սբն պօղոս ի թուղթն հռօմայեցւոյ՝
 և նա յայտնապէս ցուցանէ զանհաւատութի
 և զարժանի դատապարտութե գոյն պոպի
 սեացս . ստեղծ թէ՛ քանզի յայտնելոցէ
 բարկութիւն այ յերկրից ի վր Թամ անհաւատ
 ան և ամբարշտութե մարդկան սբք զճշ
 մարտութիւն այ անիրաւութե ունին . վս զի
 գիտութիւն այ յայտնի է ինն . քանզի ան
 իսկ յայտնեաց նց գրովք սբվք . վայ ոչ
 կարեն ստել թէ՛ ոչ գիտէաք : քանզի ի
 ձեռն քարոզուեց և սբց գրոց ծանեան զան
 և հաւատացին , բայց ոչ իբրև զանժ փա
 ռանորեցին կամ գոհացան , այլ նաւթացան
 ի խորհուրդս իւրեանց : Իբրև զանժ փա
 ռանորեցին սցնէ , յորժամ զպատիւ նորո
 սբահէ

պահելով, յամի հնազանդիցիւնք հրամանաց
 և պատուիրանաց նր. և թէ ոչ պահիցեմք,
 ուրեմն ոչ հնազանդիւնք նմա. և թէ ոչ եմք
 հնազանդ, ուրեմն ապստամբք եմք ՚ի նմա
 նէ: իսկ որ ապստամբի յուսմքէ, անար
 գօղ լինի նմա և ոչ փառւորիչ: ոպ և ինքն
 ամ ասէ առ այսպիսի հաւատացեալս մար
 գարէիւն թէ՛ անուն իմ վր ձեր հայհոյի
 ՚ի մէջ հեթանոսաց: Վանդի ոպ հնազանդ
 որդին փառք է հօրն, և անհնազանդ և ա
 նառաի որդին անարգանք և նախատինք և
 ամօթաբեր. նոյնպէս և հաւատացեալն ՚ի
 հնազանդին այ կամաց և օրինացն, փառք է
 նմա. և յոչ հնազանդին, անարգանք. ոպ
 և ինքն ամ գանկատէ զայսպիսեաց թէ՛ զոր
 դիս ծնայ և բարձրացողի, և նորա զիս ա
 նարդեցին: || Ե այսորիկ իրաւամբ առա
 շել դատապարտուէ են արժանի այսպի
 սի հաւատացեալքս քան զանհաւատն.
 զի լը սէյն սօղոսի, հասեալք էին այ իրա
 շանցն վերայ թէ՛ որք զայսպիսիս գործեն,
 արժանի են մահու և յաւիտեանսիան դա
 տապարտուէ: Իբր թէ՛ ՚ի գրոց և՛ ՚ի վար
 դապետուէց վերահասու էին եղեալք և
 դիտելին հաւատեալ թէ՛ զայսպիսիս ճա
 րուիս գործողքն մահապարտ են և դժո
 խոց արժանիք. բայց՝ դիտելով անդգա
 մացան և գործեցին: || Ե այսորիկ այսպի
 սի հաւատն ասի մեռել լը սէյն յախոբու,

և հաւատացողին առաւել փնաս քան թէ
 օգուտ ունիցաք: Վանդի ճշմարիտ և
 կենդանի հաւատն այն է, որ հաւատա-
 ցեալն ի հաւատոյն զանձ, պահէ զօրէնս
 և զսրատուն իրանսն, և գործով կատարէ.
 այնպիսի հաւատացեալն է երանելի Ը. քի.
 բանին թէ՛ երանի որք լեն զբանն այ, և
 առնեն:

Եւ այսպիսի հաւատացելքն անկործին մը-
 տանն յարքայութիւն այ և զկեանս յաւի-
 տենականս ժառանգ են: Եւ այսորիկ և
 անձնս գիրք յառաջագոյն յորդորեն զմեզ
 լինի՝ ոչ միայն լսողք և գիտացողք բանին,
 այլ և առնողք. քի՛ գործով կատարողք.
 ունի և սքն յակորոս սաէ. լինիցիք առնողք
 բանին, և մի՛ լսողք միայն. զի եթէ որ լսող
 միայն իցէ բանին և ոչ առնող, նման է նա
 մարդոյ որ պշտցեալ հայիցի Ը երեսս իւր
 որ երեւի ի հայելոյն: զի հացեցել ետես
 զինքն, և անդէն մոռացաւ թէ՛ որպիսի որ
 էր: Իսկ որ յառեալ ի յօրէնս և ի բանս
 անձնոյն հայիցի, և ի նմին կայցէ, և ոչ
 զանց արտաք զորինչ լուսն, ոչ եղև նա
 լսող մոռացաւ, այլ առնող գործոյն. և
 այնպիսին ի յառնելն և ի կատարելն, լիցի
 երանելի: Եւ քի՛ զլսողն բանին և առ-
 նողն, նմանեցաւ ցանէ ի վերայ հաստատուն
 չիման զինեալ տան. որ ի պատահիլ փոք-
 ձութեց աշխարհիս և յարուցանաց սատար:

նայի՝ ոչինչ մնասի . իսկ զաօղան միայն և ոչ
 առնօղն , նմանեցու ցանկէ՝ ի վր աւազդոյ չե
 նեալ տան . որ ի վերջ ինչ հողմնց շուտով
 կործանի : Ի մնաթմէոսի 7 գլուխն , և 24
 համարն :

Ի՛րդ՝ ոմ ցուցաք ցայս վայր թէ՛ հաւատն
 առանց բարեգործութեց մեռեալ է , նոյնոյս
 և բարեգործութիւն առանց քրտական ճշմո
 թիտ հաւատոյն , մեռելք են : Իմ սքն սփ
 զոս մինչ հրէից քարոզէր , և ջանայր ածել
 զնս ի հաւատոս քի , հրէսցքն ստեին թէ՛
 մեք զօրէնս մօսիսի ունիմք և յած հաւա
 տացեալ եմք , որովք կարեմք հաճոյանալ
 այ . Էդէմ՝ ոմ ասէր սքն պօղոս թէ՛ առանց
 քրտական հաւատոյն անհարէ հաճոյ լինիլ
 այ : Իսկ սքն յակօբոս մինչ ի քս հաւատա
 ցեալ հեթանոսաց գրէր զԹուղթն , և զի մի
 կարծիցեն հեթանոսք թէ՛ միայն հաւատա
 լովն զքս՝ կարեն հաճոյանալ նմա առանց
 բարեգործութեց , գրէ առնս թէ՛ լոկ հա
 վատն առանց գործոց մեռեալ է : Իբրեմ
 յայտնապէս ցուցանեն թէ՛ ոչ հաւատն ա
 ռանց գործոց , և ոչ գործքն առանց քրտ
 կան ճշմոթիտ հաւատոյ կարեն արդարա
 ցուցանել . ալ երկօրոս միքն կարեմք հա
 ճոյանալ ի՛մ և զէկանս յաւիտենականս
 Ժառանգել :

Ի՛րդ՝ թէ ոչք և սրբիսիք իցեն այնք բարե
 գործութիւն որք ը հաւատոյս մերոյ լծակ
 342 ցեալք

ցիւղք տանին զմէզ յարքայութիւն ար,
 արինէ պիտոյ մի ը միջէ յիշել և յանուա
 նէ գրել երկարօրէն . քանզի տմ' ի չտի
 հասեալ զբ, և մանաւանդ հաւատացելք
 քի գիտեն և կարեն ընտրել զմէզէն և
 զստորմտին . զչարս և զբարին . և տմ'ն
 ըստ չափուն լուծեալ են և տեղեակք են
 անարին օրինաց և պատուիրանոց, թէ հոյ
 օրինաց, և թէ աւետարանին քի . և օրց
 առարկելանացն բանից . սքռ տմ'ն յոյս
 նապէս քարագեն և ծանուցանեն հաւա
 տացելոց զբարեգործութեց և զչարագոր
 ծութեց . ընտին և սուղնէն զխորժմ' բարե
 գործացն զկեանս յաւիտեանականս, և
 չարագործացն զտանջանս յաւիտեանականս :
 ըն այնմ' թէ՛ արդարացն կէտնք յաւիտեա
 նան' և մեզանորայն տանջանք յաւիտե
 նականք : Աւ' արն պողոս ստէ, փառք և
 պատիւ և խաղաղ . 4' ի տմի, որ գործէ ըզ
 բարն . նեղութի և անձկութի ի վր' տմի, որ
 գործէ զչար : Աւ' մարգարէն Աւ' թ'
 հացդարար խրատէ առեալ . խտորեաց ի
 չարէ և արան զբարի : || քի տմ' . աւք տն
 ի վր' արդարաց, և անսնջք նր' ի վր' աղջ
 թից նց' ի լսել և ի կեցուգանել զտն' և և
 ընտք տն' ի վր' չարագործաց, ի ստատիկել
 յերկրէ ոչ քի զկնքեանս, այլ և զկշա
 տակն նց' :
 || քի թողեալ մեր զմի ը միջէ և զյատուկ
 343 յաւ

յատուկսն , զբարեգործւեց և զհարագոր
 ծուեց՝ յերկարաբանուէ փախելով , միայն
 զմիմակ հանրապարկակ վճիռն քի և
 զից տատանօր . որ միտի կարճառօտ բանիւ
 ցուցանէ համանդամայն . Եթէ զբարեգոր
 ծուին զնմա՝ (որք է հաւատոյն լծակցել
 տանին զհաւատացեալն յարքայուն ,) և
 Եթէ զնմա՝ չարագործուին՝ որք զունեցեալ
 հաւատն մեռուցանեն և քան զանհաւատն
 տանջանայ արժանացուցանեն զհաւատա
 ցեալն : Անշին հաւատացեալ որ Եթէ
 զայս վաւական հանձնու բաւապս՝ իմիտ առ
 նուցու և ամուր պահիցէ , այլ գրոց , օրի
 նայ , և քարտուծեց ոչինչ կարօտի եր
 բէք . և ոչ ևս կարծիք ինչ ունիլ կարէ
 այնպիսին Եթէ՝ արքայութեանն իցէ արժա
 նաւորից , Եթէ դժոխոց . այլ հաւատա
 դիտել կարէ Եթէ՝ արքայութե որդի :
 Այս է այն կարճառօտ վճիռն զոր քստե
 Եթէ՝ զնմա զոր միտնգամ կամիցիք Եթէ՝ ա
 րասցեն ձեզ մարդիկ , սնայեո արարէք և
 դուք նոց : Այլ զկցորդն սորին Եթէ ահա ոչ
 դնէ քս յայտնի բանիւ , սակայն եղեալս ,
 և զնա զուցանէ . քս և զնմա զոր միտնգամ ոչ
 կամիցիք Եթէ արասցեն ձեզ մարդիկ , և
 դուք մի՛ առնիցէք այլոց : Արաբս և Տօբիթ
 ասէ՝ ի խրատս որդւոյն Եթէ՝ զնմա զոր դա
 ատես , իբր՝ ոչ կամիս զի այլք արասցեն
 քեզ , և դու մի՛ առներ այլոց :

Ի՜նչա լը բանին .բի, և զոյն ուսուցանեն
 ամ օրէնք և մարգարէք . ամ գիրք և կա
 նոնք և ամ . քարոզուիք : Ի՜նչա յիշատի
 սրբ ինքեան զօրինչ և ունի կամիցի . և այլոց
 զնոյն կամիցի, նոյնպէս և զօրինչ ինքէն ոչ
 կամիցի . և այլոց ոչ կամիցի, այնպիսին . Ի
 յինքն պարունակէ զամ բարեգործութիւն,
 և փախնու յամ չարագործութեց : Իսկ
 և թէ զնեւհախն առնէ որ, քի՜ զօրինչ ին
 քեան կամի . և այլոց ոչ կամիցի, և զօրինչ
 ինքեան ոչ կամի . այլոց կամիցի, անկարծիք
 Ի յինքն պարունակեալ ունի զամ չարա
 գործութիւն, և փախնու յամենից բարեգոր
 ծութեց : Օ՜ր օրինակ . դու ոչ կամիս թէ
 այլք զքեզ միտաւ արեցեն միով կերպիւն .
 կամ յախշտակիցեն, գողանայցեն զքոյն .
 և կամ նենգիցեն զքեզ սրով կերպիւն և
 իցէ . կամ բանիւն և կամ գործով : և ոչ
 կամիս թէ . քան զքեզ ստոյն ոտն ածիցէ Ի
 վրայ, և կամ նեւհախիցի . քեզ : Եւ այնպէս
 և այլն զորս ոչ կամիս թէ այլք քեզ արաւ
 ցեն, նոյնպէս և դու մի՛ առնէր այլոց : Ի՜նչն
 պէս և ունի կամիս, զի յամենեցեւոց շահիցիս,
 պատուիցիս և մխիթարիցիս սրով կերպիւն
 և իցէ, և դու արան զդոյնս այլոց : քանզի
 ամեն լը քեզ մարդ ևն : Ի՜նչա այամ մտա
 ծեղիք ևն և այլքն . թէ կամեցեալքն մեզ,
 և թէ չկամեցեալքն .

Օ՜տյն միտս ունի և այն մեծ պատու իրանն .
 345 որ

որ ՚ի հնումն տունաւ, ե՛րնորումն վերա-
 կրկնամալն հաստատեցաւ. այսինքն սիրե-
 ցես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո: Վանդի
 մեղքն երկու տեսակ է գլխաւորապէս՝
 որովք պարունակին և այլ ամ տեսակ մեղք:
 այսինքն առ ամ՝ զհաւատս ճշմարիտս ոչ
 հաւատալ, և զհրամանս և զօրէնս նր՝ ոչ
 սրահել: և առ մարդիկ՝ ՚ի զընկեր և որպիսի
 կերպիւ և իցէ, վիրաւորել: Այս այսորիկ
 և ամ ՚ի հնումն ՚ի սկզբան օրինադրանն՝ զեր-
 իսուս մեծ և գլխաւոր օրէնս և պատուի-
 րանս աւանդեաց ընդդէմ ապաց երկուց
 տեսակ գլխաւոր մեղաց. քի՛ սիրեցցես ըզ-
 րոր ամ քո յամ սրտէ՛ յամ զօրութ և յամ
 մտաց քոց. և երկրորդ թէ՛ սիրեցցես զըն-
 կեր քո իբրեւ զանձն քո: Վասն չղէմ
 և արդեւիչ ամ մեղաց որք առ ամ՝ ՚ի հա-
 ճառս և ՚ի հրամանս նր. երկրորդն չղէմ
 և արդեւիչ ամ մեղաց որք առ մարդիկք:
 Վանդի որ յամ զօրութ և յամ սրտէ սի-
 րէ զամ, ՚ի հարկէ հաւատայ զնա պատկօղ
 և պատժօղ. վայ և յամի հնազանդի ամ
 հրամանաց նորին: Վայնպէս և որ սիրէ զըն-
 կերն իբրեւ զինքն, ՚ի հարկէ ոչ կամի միով
 կերպիւ տրտմեցուցանել զնա և վիրաւո-
 րել: Եւ որ այսու կանոնաւ վարի, ահա
 կատարող է ամ բարեգործութեց, և ասող
 ամ մեղաց և ժառանգօղ արքայունն այ:
 զի ըստ քի, յայս երկուս պատուիրանս ամ

օրէնք և մարդարէք կախեալք կան ք
 ամ օրէնք և կանօնք թէ ի հնումն և թէ ի
 նորումն . և ամ մարդարէք , առաքեալք
 և վարդապետք՝ զընկն առնն , կանանն և
 բարոզն , զոյս երկուս սրտոնիրանս քա
 ռողն , և վն սոցա խօսին : Վէ ոպ որ զոյս
 երկուս սրտոնիրանս սրտք , կատարօղէ
 ամ բարեգործութեց և ստօղ ամ չարա
 գործութեց , և կողի արդար , և յարբայունն
 այ ժառանգօղ անկարծիք , նոյնա և որ ոչ
 պահէ , և զսոցին ներհակին առնէ , բնակա
 թանէ ամ չարադործութեց և ստօղ ամ
 բարեգործութեց , և կողի անիրաւ : իսկ ա
 նիրաւք զարբայունն այ ոչ ժառանգեն լն
 սքին սօղոսի և լն այլոց ամ սք գրոց :
 Վրո՛ւ ամ մեղաւորք որք անիրաւք կողին ,
 յէրիս տեսակս բաժանին . զի ոմանք յառ
 կանա սա ամ մեղանչեն և առ ԾԺ անիրա
 ւին . որք են հարաքք և ամբարտաւանքն .
 թերահաւատք և յուսահաւքն . և անզոյա
 պես յամառեալքն իմեղս : Վանդի հը
 սրարորք և ամբարտաւանքն անիրաւին առ
 ամ ուրամալով զսոմեակալ իշխանութի նո
 յին . զի այսպիսեաց անիրաւաց կաւք և ջան
 բըն այն է , զի ոպ զամ ի վն առննեցունոց
 ի իսկեցեն , հրամանատար լինալին , և յամե
 նեցունոց զհրառս և զպատիւն ընկալցին . և
 ինքեանք ոչ ումեք հնազանդեացին և ոչ խո
 նարհլոցին ոպ նախկին ամբարտաւանն , և

օրքս են ըստ զանազան ամիսն որք
 ասեն ի սիրտս իւրեանց թէ՛ ոչ գոյ ամ .
 վնջ զորինչ և կամին, առնեն . ի մտի դնե-
 լով թէ՛ ոչ ամ գոյ, ոչ քննութի . ոչ աբ-
 քացութի և ոչ դժոխք : || Եւ այսորիկ և այս
 պիտեսցս ասե ամ ի հանդերձն թէ՛ զայս
 ամ արարեր, և ես լուեցի . կարծեցեր ա-
 նօրէնդ ի մտի քում թէ՛ և ես քեզ նմանի
 ցիմ արդ յանդիման կացուցից զամ գործս
 քո առաջի քոյ, զի գիտացեն ամին որք
 ձեզ նման մեռացեալ իցեն զամ : և ի յան-
 դիման կացուցանելն զգործս այսպիտեաց,
 յետոյ թէ զի՞նչէ տանելոց, ահա սքն յօ-
 հանէս ասե . որչափ միս թարեցաւ դա իւ-
 լով անդամութիւնքն, այնչափ հասուցէք
 դաւաժուդ : Ահ ըմ մարգարէին Արեւմտի
 թէ՛ յորժամ իշտամբեցեն զքեզ ճարիք
 և անդամութիւնքն քո, յայնժամ գիտացես
 թէ՛ որքան դառն իցէ քեզ թողուն քո
 զոր ամ քո :
 Արկորդ տեսաի անիրաւքն որք են նա-
 խանձութն, բարկացողքն և ազատքն,
 յատկապէս մեղանչեն և անիրաւ ին առ ըն-
 կերն : Վանդի նախանձուաց ոչ այլ ինչէ
 միս թարութի և հեշտութի, եթէ ոչ վնաս և
 անյաջողութի ընկերին . և որքան հեշտանայ
 և արտախանայ ի վնաս և յանյաջողութին այ-
 լոց, այնքան և արտաի և ցաւ ի բարին և ի
 յաջողութին . վնջ ասի ի վարդապետաց թէ՛

երանի էր թէ՛ նախանձուտն 'ի յամ տեղիս
 զայս ունիցէր 'ի տեսնել զբարիս ամենե
 ցուն, զի վս ամենեցուն ցաւ իցէր և արբա
 միցէր : Եւ այս այնքան, մինչ զի եթէ գի
 տիցէր թէ՛ 'ի կուրանալն և 'ի յարատաւո
 լիկն իւր՝ և այլք կուրանային և արատաւո
 լիին, յօժարու թէ յանձն առնայր : Եւ յի
 պէս և բարկացողաց ջանքն այն է միշտ, զի
 զընկերն ցաւեցուցեն և միջոտն արեսցեն .
 եթէ բանիւ և թէ արդեամբք . քանզի այ
 նու հեշտանայ բարկացողն, զի զընկերն
 տրտմեցուցէ : Եւ յիպէս և ազատին ցան
 կուին և հեշտութին ոչ ալ ինչ է, եթէ ոչ
 զընկերինն առնուլ և զրիւլ : Եւ ստի՛ յայս
 պիտեաց անիրաւաց ոչ պակասի երբէք՝
 բամբասանք, զրպարտութիք, վատարա
 նութիք, գողութիք, զրկողութիք, յափշտա
 կութիք, հաբոյանք, տաւ խօսիլ, տաւ
 երգեսուլ . և այլ պարպիսիք անիրաւութիք
 որ 'ի միտա ընկերին վերաբերին : Եւ այս
 պիտեաց ասէ նք գիրն թէ՛ վաս որ զրիւտ
 մի թէ և դու ոչ զրիւտիս : Եւ թէ ըսմ դա
 տարկ բանի զոր խօսիցին մարդիկք՝ համար
 պահանջի ըբանին քի, որչափ ևս վնասա
 շատ բանից :
 Եւ որորդ տեսակ անիրաւքն որք են ծողքն,
 որկրամոլքն և բղձախոհքն, յատկապս մե
 ղանդեն և անիրաւին առ ինքեան . քի՛ 'ի
 հոգիս և 'ի մարմնու իւրեանց : Եւ վս այսու
 րիկ

ըիկ արայիսի մեզուրք նախատին և յանդի
 մանին յամենից արարածոց՝ գորով չդէմ
 և արտաքոյ ամենից կարգաց և կանոնաց :
 Վրանքի լը իմաստնոյն, անի ժամ է և ժա
 մանակ . և ոչ միայն բանականք և անբան
 կենդանիք, այլ և անշունչք և անկենդանք՝
 ճանաչեն զժամանակն, և լը ժամանակին
 զգործութեանց յառաջածեն և զսահման
 բնութիւնքեանց պահեն : Ինչ ծառք և ան
 լոյսք՝ ի յամարայնի ժամանակին սաղար
 թին և պողաբերին, և ի ձմռան հանգչին :
 Ի կենդանիք անբանք գիտեն զժամանակ
 ծննդեան և զբուռն պատրաստելոյ, գիտեն
 և զժամանակն թաղչելոյ և հանգչելոյ :
 Ի չիրադործք ի յամառն սերմանն և ի
 ձմեռն պատրաստեալ վայելեն : Ի՞նչեւ
 տաւորք և վաճառականք ի ժամանակն վա
 տակոյն աշխատին և ժողովեն, զի լը ժամա
 նակին վայելեսցեն : Իսկ ծուրից ամենեւին
 ոչ դոյ ժամանակ և ոչ կանոն . այլ միշտ
 հեղգ, յոյլ, և դանդաղկոտ . և ուն արբել
 և յիմար քան զանբան և քան զանկեն
 դան : Վ՛րք այսորիկ վատթարագոյն գորով
 քան զամեն, յամենեցունց նախատին և յան
 դիմանին : Ինչ և նախատէ իմաստունն առ
 մանուկ և տկարս կենդանիս առաքելով,
 զի թերեւ ի նոցանէ ուսցին ընտրել զժամա
 նակն : Ի՞նչ թ ասէ առ միջիւնն ու ծոյլ և
 տար ի նմանէ, տե՛ս թէ որպէս պատրաս
 տէ

Եւ յամառն զկերտիւրն , և բազում ամ-
 բարս գնէ 'ի հուննս զք ձմեան . որում ոչ
 հարկադիր գոյ և ոչ իշխող : Իսկ դու որ
 միշտ անկեալ և թմրել կաս և ոչ արթնու-
 'ի քնոյդ , զախճած քո զինչ է լինելոյ . ահա
 ձմեռն կայ առաջի քոյ . և գիշեր կայ յո-
 լում ոչ կրես գործել : Եւ թէ մեւրաս , տու-
 օղ ոչ գոյ : Բարահամ հայրն գլխած զխաթ-
 մի ջուր ոչ ետ մեծաստանն . յորժամ հա-
 սանիցի քեզ այն յաւիտեանական ձմեռն
 և գիշերն , զինչ էս առնելոյ յայնժամ ,
 մինչ այժմ որ ունիս զժամանկ սերմանելոյ
 և վաստակելոյ , միշտ ննջես իբրև զմեռել :
 Իհաւայտէ ժամանակն հոգեւոր սերման և
 ամբարման . և տուօղն ևս միշտ կուէ առ-
 ինքն՝ առելով , և կայք առիս , և եռ հանգու-
 ցից զձեզ . և խնդրեցէք և առնուցուք .
 այժմ դու որ ոչ զձայն նր լես , և ոչ գնաս
 'ի դուռննր , քաք եկեղեցւոյ . ոչ աղօթես
 և ոչ խնդրես 'ի նմանէ . և ոչ սերմանես և
 ոչ ամբարես 'ի քեզ զհոգեւոր կերտիւրն
 որք են բարեգործութիւն . 'ի հարկէ հասա-
 նիցի քեզ իբրև զչար ճանապարհորդ աղ-
 բաստի քո , և կարօտուի քո իբրև զժիր-
 տուհանդակ : Իսկ ես լինելոյ որդի պատ-
 կառանաց՝ որ ննջես յամարայնի : Իսկ ես
 լինելոյ յամի աղբաս՝ որ երթաս զհետ դու
 տարկուէ : Իսկ դու ես կրելոյ զափն և ըզ-
 ծարաւնս յաւիտեանական :

Երայիկի՝ անձնամանուն են և անիրաւ ք
 առ ինքեանս որկրամուլքն և բազմախոհքն :
 Քանզի այսպիսիքս ունի թշնամի ինքեանց ,
 պարտեն լաւապէս զինքեանս աստէն , զի
 անդէն լաւապէս կերտուի լինիցին սա
 տանայի : Երա են փայտակիրը սատանայի
 վն ինքեանց , զինորոք յաւիտենականացս
 այրիցին ի դժոխս : Երա են փետրալից ան
 կողմը սատանայի , յոյս բաշմեալ տանջ
 զինքեանս : Երա են որք զտաճարն նոյ ա
 պականեն ընդ յոգոյսի , և ինքեանք ապա
 կանեցին յայ և լինին տուն և բնակարան
 սատանայի . զորս տեսանէ պարասպորդս՝
 մաքրեալ և յարգարեալ , մեռալ բնա
 կի և զուարճանայ : Երա են որք ի դործս
 իւրեանց կապին , և ինքնացօժար կամք
 մատնին ի ձեռս անմարմին թշնամեաց , զի
 յաւիտենականաց չարչարեցեն զինքենս :
 Եւ այսորիկ ստացաք թէ՛ այս երեքին տե
 տակք մեղաւորքս յատկապէս առ ինքեանս
 անիրաւ ինքրե թշնամի ինքեանց :
 Եւ որ՝ ունի ստացաք թէ՛ գլխաւորացս մե
 ղաւորք և անիրաւ ք յերկս տեսակս բաժա
 նին , զի ոմանք առ նմանիրաւ ին , ոմանք
 առ ընկերն , և ոմանք առ ինքեանս , վն ալ
 տրիկ և գլխաւորացս երեք տեսակ ապա
 խտրանք են կարգեալք վն երեք տեսակ
 մեղացն . որք են աղօթք , ողորմութիւնք և
 պահք : զի աղօթիւք զառ նմանիրաւ ունին
 353 ԻՊ քա

քաւեացեն՝ հաշուեցուցանելով զնա ք ին
 քեանա . ողորմութիւն զընկերն շահեացեն և
 բժշկեացեն . և պահօք զմարմինն իւրեանց
 ճնշեացեն և զհոգին շահեացեն : և վն այսո
 յիկ յաճախապէս այսօրիկ երեքինա քարոզ
 զին իմք գիրս գեղ ամ մեղաց :

Եւ թէպէտ այսպէս , սակայն՝ ամ մեղք
 որ տեսաի և իցեն , բոլորքն առ ամ վերա
 բերին , և մեղաւորքն առ ամ անիրաւ ին :
 ամ և դաւ ի թ թէպէտ առ ուրիան մեղաւ և
 անիրաւեցաւ , սակայն գտէր առ ամ թէ
 քեզ միայն մեղաց տի : Որոյ պատճառն է ,
 զի ամ մեղաւորք կոխեն և անարգեն զօ
 րենա և զհրամանս անց և սպաստաբէն ի նմա
 նէ ի մեղանցին . վն որոյ տիքն արժանանան
 պատժաց և յաւիտենական տանջանայ , և թէ
 ոչ ստոկն մարտիրոսին և արքիւսացին զօրմամբ
 խոտաւանութիւն և ապաշխարութիւն : Վանդի
 մեղաւորք իբր՝ սուտ և ոչ ինչ համարին ի
 մեղանցին՝ զայնքն ուրախաբեր խոտաւան
 անց զորս խոտաւանայ բարեգործաց . վն այսո
 յիկ և ոչ երկնցին յայնքանեաց պատժացն
 զորս սպառնայ չարագործացն . զորս միշտ
 քարոզեն ամ գիրք սէք :

Եւ մանաւանդ՝ անիրաւ ին առ քի վրա
 կազործ անօրէնութիւն մեծապէս : Վանդի
 քն ամեն մեր վն այսօրիկ եղև մարդ , և
 զայնքան չարքսրանան կրեաց և էհեղ զպա
 տուական արիւնն իւր ի խաղին , զի զհա

Լատացեալս արդարացուցէ 'ի մեղաց , ա
 ղատուցէ 'ի գերութեն սատանայի , և 'ի տան
 ջանաց դժոխաց , և զարբայու թին իւր ժա
 ռանդեցուցէ : Իսկ մեղաւորք որպէս թէ
 ծաղը առնելով զնորին տնօրէնու թին , և
 զանգին արիւնն նորա ոչինչ համարելով ,
 վերստին զինքեանս մատնեն 'ի ձեռս սատա
 նայի կաման իւրենց ըդէմ կամացն քի :
 Եւ այսորիկ ասէ սբն պօղոս թէ՛ որչափ
 սատորիկ պատժոց արժանի համարլցիք
 զայնպիսին՝ որ զորդին ան առ ոտն է հար , և
 զարիւն նր խառնակ , քի ոչինչ և անպէտ
 համարեցաւ որով և սրբեցան : Եւ այսո
 լիկ և զամ մեղաւորս՝ թշնամի կոչէ քի :
 յաւուրն դատաստանի , ոմ ցուցանէ յա
 լէտարանին տակով . զթշնամիսն իմ զայն
 սիկ որք ոչ կամէին զիս թաղաւորել 'ի վ
 ինքեանց . ածէք այսր և սպանէք առաջի
 իմ : () Ի քրիստոնեայ մի՛ որ զօրէնս և ըղ
 պատուիրանս քի ոչ պահէ , և զինի հետոց
 նորա ոչ ընթանայ , յայտնապէս թշնամի է
 նմա և 'ի նմանէ ապրտամբ . 'ի հարկէ և
 զթաղաւորուի նր ոչ ընդունի :
 Ի՛րդ 'ի վերդ տալաք թէ՛ ամ սբ դիրք
 յամ ուրեք խօսին և յայտնապէս ծանու
 ցանեն զարեգարծուէց և զչարագարծու
 թեց . առ դնելով և զվսխճան երկաթանջ
 իւրցն . քի բարեգարծացն՝ զիւնս յաւի
 տենականս , և չարագարծացն՝ զտաճանս
 յաւի

Եւ յաւիտեանս : Այն աւելորդ է մեզ
 երկարել վերապահ :
 Եւ այց միայն հարկ գիտացեալ ՚ի վրո մեր
 զայսքանա , գրեմ՝ օրհնեալ աղգիւղ խնայե
 վր ընտամ քանիս : Քանզի մեզ քրիստո
 նէ իցա քան զամեն հարկաւոր մտածելին և
 օրաճաղին այս է , զի միշտ ՚ի մօտ ունիցիմք
 թէ՛ արաւելեալ մարդ եմք մահահանացու ,
 ՚ի հարկէ երբ և իցէ՝ մեռանելոյ եմք . ուր
 տեսանեմք միշտ , զի ամբն մեռանին , քան
 զմեզ մեծք և քան զմեզ փոքու նք . յօրմի
 և մեզ է պատահելոյ յորժամ մեք զկրծիս
 ինչ ոչ ունիցիմք . ուր և մեռանալոյն ոչորք
 գիտեն թէ՛ այս ինչ օր մեռանելոյ է ին : և
 օրաւելեալ զժամանակ մահուն մերոյ իջ դի
 տեմք , վր այստիկ հարկաւորէ , զի միշտ ՚ի
 մօտ ունելով զմահն մեր զգո՛ւն միայցեմք , զի
 մի անպատճառ գտանիցիմք ՚ի ժամ մահուն
 գարտունն . ուր և քնտոնեմք . զգո՛ւն լեռուք . զի
 ոչ գիտեք թէ՛ երբ ցայցէ տր տանն . զի մի
 գուցէ յանկարծակի հասցի ձեզ օրն այն : զի
 իբրեւ արող այլ ձ հասանիցի ՚ի վր տանել ցուն
 առն : Քանզի ՚ի գալ փորձու թէ միայն ՚ի վր
 ուրաք , կամ գողոց , կամ աւաղակաց ,
 կամ թշնամեաց , և կամ հրկիզուեց , և այ
 յոց այսպիսեաց , եթէ նա ոչինչ ունիցի զկար
 ծիս , որքան գծուրաղ ոյն լինիցի նմա . և այ
 տրիկ մարմնաւորք են և ժամանակաւորք .
 յորոց հնար է կամ փախտեամք՝ կամ մեր

Կանաչով յամէ, և կամ այլովք հարկւք
 զերծանիլ զանէ՝ ինքն միայն, բայց ՚ի գալ
 մահուն, ու միով հարկւք կարէ ոք զեր
 ծանիլ:
 Եւ յետ այսորիկ մտածելի է թէ՛ ՚ի
 կեանս յայս որմն թէ՛ ՚ի յերազն և ՚ի բուն
 կամք՝ թէպէտ թաւի մեզ թէ՛ արթուն
 եմք. իսկ մահն բանաց զայս մեր և զար
 թուցանէ ՚ի քնոյ և յայնժամ լաւատէս և
 ատոյգ. ճանաչեմք զմեզ և տեսանեմք զոր
 պիտուիս մեր: Ինչ աւամ մինչ զմահաբեր
 պատգմն ոչ էր կերեալ, էր ուն ՚ի բուն. և
 ոչ տեսանէր զորպէսն իւր, և ոչ գիտէր թէ
 մերի է. և յորժմ ճշտիմամբ պողոն մա
 հացաւ, յայնժամ բազան աչքն. ետես
 զինքն և գիտաց զմերկութի իւր: Երջնպէս
 և յորժամ մահն զարթուցանէ զմեզ և բա
 նաց զայն մեր, յայնժամ տեսանեմք թէ՛
 երկու ճանապարհք բանին սոցի մեր. մին
 ՚ի վեր յերկինս, և միւսն ՚ի վեր ՚ի դժոխս:
 Եւ թէ թեթեւ էմք ՚ի բեռանց մեզաց աշ
 խարհիս, և ունիմք զերկուս թեւս զհա
 ճառն և զբարեգործութիս ուն ստացաք ՚ի
 վերս, գիւրսն թաղիմք ՚ի վեր և յերկինս
 ելանեմք առ քո: Իսկ եթէ ծանորբեա
 նեալ եմք մեզօք և թեւթափ, ՚ի հարկէ
 ՚ի վայր ՚ի դժոխս առ ստանայ եմք անկա
 նկոյ: Եւ անպի այսօրիկ երկրքն տեղիս
 են պատրաստեալք մեռանողոց. Ի՞նչ ար
 քայլի

քացութի՛ն ուր քսէ, (և զկամարարս իւր
 առ ինքն կոչէ ասելով՝ Եկայք առ խոխմսի
 րեւիք, և ես հանդուցցից զձեզ:) և գը
 ժսիք՝ ուր սասանացէ, և զկամարարս իւր
 առ ինքն կոչէ ասելով, Եկայք առ խոխմսի
 րեւիք, և ես տանջեցցից զձեզ: Եւ բաց
 յայց յերկուց տեղեաց այլ տեղի ոչ գոյ
 մեռելոց: Թէպէտ ոմայ արդարոյն զանազանք
 են փառք և ուրախութիւնք, նոյնպէս և մեզայ
 լորացն զանազանք են տանջանք և տրտմու
 թիւնք:

Եւ յայս յերկուս տեղին գնացողքն ևս,
 միշտ և յաւիտենականն են մնալոց: Ի՞նչ
 յարքացութիւն՝ և թէ ՚իդ ժոխս. զի այլ ոչ
 գոյ հնար փոփոխման ՚իմիայն առ միւսն. զի
 վիհ մեծ է լը սրբ աւետարանին:

Եւ այց այս յաւիտենական տեղակարութիւն,
 ի՞նչ թէ արդարոյն՝ արքայութիւն, և թէ մե
 ղաւորացն՝ դժոխքն՝ խելոյն ոչ տրի ար
 դեամբ հոգւոցն տրվէ տեւ մարմինքն ոչ
 են լընս: Ի՞նչանզի թէ բարեգործքն և թէ
 չարագործքն՝ աստ մարմնով գործեցին.
 աստի՛ ոչ վայելէ ամենարդար դատաստա
 նին քի՛ զի մարմինք մեղաւորաց աստ ՚ի
 հող հանդիպեն, և հող իքն միայն կրեցեն
 արդեամբ զտանջանան. նոյնպէս և մարմինք
 արդարոյն աստ ՚ի հող մաշեցին և հող իքն
 միայն վայելեցեն արդեամբ զուրախութեան:

Եւ այսարիկ ՚ի կայանի ուրեք պահէ զհոգիսն

Եւ արժանաւորուե իւրաքանչիւրցն ապ ինքն
 գիտէ . մինչև ինքն եկեացէ ՚ի կատարած ի
 աշխարհիս փառօք և բազմու թի հրեշտա
 կաց, նստցի յաթոռ դատողուէ, և ՚ի ձայն
 ահի զ զարթուցանէ վերստին զհողացեալ
 և զոյցայտ եղեալ մարմինսն ամբողջօպէս՝
 միաւորե, զիւրաքանչիւրն Եւ հոգւոց իւ
 բեանց անձային զօրութիւն, և ամէն ՚ի դատաւ
 տան . զոմանս յաջմէ կացուցանելով՝ և զո
 մանս ՚ի ձախմէ : յաջմէ եղելոցն ասէ, ե
 կայք օրհնեալք հօր իմոյ, և ժառանգե
 ցէք զպատրաստեալ ձեզ զարքայութիւն . և
 ՚ի ձախմէ եղելոցն ասէ, երթալք յինն
 անվեալք ՚ի հռլն յաւիտենից . ապ ինքն
 ասէ ՚իմք անեղատարմն : Եւ սքն պօղոս
 ասէ թէ՛ քանզի ամենեցուն մեզ յանդի
 ման ինիլ կայ առաջի ատենին քի, զի ըն
 կացի իւրաքանչիւր իւրով մարմնովն, զոր
 ինչ գործեաց յառաջ . եթէ զգարի և թէ
 զգար : Եւ ՚ի գործս առաքելոցն ասէ .
 քանզի հաստատեաց զօր մի յորում դա
 տելոց է զաշխարհս արդարութիւն : Եւ ՚ի
 յեբր' ասէ . սքք ամենեքեան որք վկայեւք
 ՚ի հաւատոցն, ճեւս առին զանեւտիսն . ա
 վս մեր լաւագոյն համարեալ, զի մի ա
 ռանց մեր կատարեցին :
 Եւ թէպէտ Եւ վկայուէ ամսքց գոց ճշմա
 րիւտէ, զի հոգիքն յեւանէն ՚ի մարմնոյն, ոչ
 առ ժամայն առնուն արդեամբ զվարձս, ք
 359 զփառս

զիստուս և կամ՝ զսանճանո ուղ ասացաք, այլ
 ՚ի դատաստանին հանդերձ մարմնովն են առ-
 նդոց, սակայն՝ յայնքան միջոցն՝ որք ՚ի կայանս
 մնան հոգիք առանց մարմնոյ, տեսանեն իւ-
 բաքանչիւքն և դիտեն հաւատաւաւ՝ զոր
 պիտու իս իւրեանց թէ՛ ՚ի դատաստանին ը-
 փառս են ընկալնդոց, թէ՛ զսանճանո : Եւ
 տի՛ հոգիք արդարոց յուսով վարձուն կան
 յուրախուէ . ցանկան և փափաղին կատա-
 ռածի աւուրն և դատաստանին, թախան
 ձևով զքս զի մի՛ յամեցուսցէ : Ը տեսնեն
 թէ՛ տեսի զհոգիս սեցն որք ասեին ՚ի ձայն
 մեծ . մինչև յերբ տէր՝ ոչ դատես և ոչ
 խնդրես զիբէ՛ արեան մերոյ ՚ի Բնակչաց
 երկրի . և տուաւ նց արեանէ լիս տպխտախ ,
 և ասացաւ նոցա՝ զի հանդիցեն փոքր մի՛ ժա-
 մանախ , մինչև լոյցին ծառայակիցք նց և
 եղբարք նց որք հանդերձէլէին կատարիլ
 իբրև փառ : Եւ յսէ զոր ասէ սբն սօղոս թէ՛
 նորա որք վերայեցան վրան հաւատոյն քի,
 ճեւուս ընկալան զաւելոյն . այլ վրան մեր
 լուազոյն համարեալ, զի մի՛ առանց մեր
 կատարեցին :

Եւ սի հոգիքն մեղաւորաց՝ յահէ դատա-
 տանին՝ կան ՚ի մեծ որք և ՚ի ասպնապս . ա-
 սելով լիւրանց թէ՛ անկեղնէք ՚ի զ՛ն մեր և
 ծածկեցէք զմեղ յերեսաց և ՚ի բարկուէ
 դատինն քի, զի մի՛ տեսցուք մեք զդատա-
 տան նր : Քնդի գիտեն ամբն թէ՛ արդա-

բոց հոգիք և թէ մեղաւորաց, զի յորժամ
 լսցեն զձայնն քի թէ՛ եկայք օրհնեալք,
 և երթայք անիծեալք, այնուհետեւ այլ
 ոչ գայ հասար փրկուե և փոխխման:
 Եւ ընդ այն ատեն ասէր իմացն թէ՛
 սուտ են և անհիմն կարծիք՝ ասուիք ոմանց
 որք ասեն թէ՛ հոգիք իբրաժանիք ի մարմնաց,
 առանձին դատաստանաւ առ ժամայն
 ընկալնուն իւրաքանչիւրքն զվարձս արդեամբ.
 Թէ արդարոց և թէ մեղաւորաց:
 Եւ զգեամամք գրոցն ող ի վերդ ցոյցսք:
 Եւ ասէ՛ բոլորովին սուտ է և արարչից այն
 կարծիքն թէ՛ յոյն կեանքն քաւարան գայ,
 յորում ոմանք մեղաւորք այլին ժամանակ
 կաւ և քանին և գնան յարքայութիւն:
 Օտարանք մեծ է թէ՛ որդէս համարձակին
 յայտնասի ներհակ խօսիլ չգեամք
 գրոց: Եւ անդի քո գոչե ասելով. գործե
 յէք մինչ օր կայ. գայ գիշեր յորում ոչ ոք
 կարէ գործել: Եւ սքն պօղոս ասէ. ահա
 ժամանակ ընդունելի և օր փրկուե. մի և
 մի ինչք պատճառիցէք և այլ և այլ սուտ
 կարծեօք զձեզ խաբիցէք: Եւ ասմամք
 գիրք վրացն թէ՛ ամ փոխխմանք՝ թէ
 ժամանակաց, թէ տեղեաց, թէ վճարոց,
 թէ բանից և գործոց, և ամ արակու
 թեանց՝ ասու են. և ի կեանս յայտ կարէ փո
 փոխիլ մարդ իբարեպետ ի ճարմն. ի յուրա
 խուէ ի արտմուծի. ի գիշեր և ի ցորեկ:
 361

Ի՛յն կեանքն յամի անփոփոխ , և միշտ մի և
նոյն . և օրն աներեկ . և յորում կացութե
գտաւ որ , ինոյն է մնալոց յաւ խոենակա
նապէս :

Իսկ ոմանց յայտնապէս լըէմ ամ սքց
գրոց , իբր իշխողք լեալ այս կենաց և ոյն
կենաց՝ Ժամանակ հաստատեն , Ժամանա
կաւոր հուր և տանջանք սահմանեն . և ին
քեանք դեռ անա գորով , անա զտեղիս ,
զտանջանս և զփառս չտիեն և ում և կա
մին , և որքան և կամին , տան :

Իայց մեզ քաւ լիցի խոտորիլ ի շաւղաց
ճշմարտութե գրոց . զի հաւատալիք թէ
յոյսմ աշխարհի , ամ ինչ և որպիսութիւն
փոփոխականք են ը աշխարհիս . ը վիսլուե
սք գրոց թէ՝ աշխարհս անցանի իւր ջան
կութեքն . և յոյնմ աշխարհին , ամ ինչ և
որպիսութիւնք , յաւ խոենականք են . զի յոր
և անկանի որ , ինոյնն է մնալոց յաւ խոենան :

Ի՛ւ երկու տեղիք միայն գոն անկման և
դադարման , և ոչ աւելի և պակաս . քալ
քայութի յաւ խոենական՝ սքց , և դժոխք
յաւ խոենական՝ մեղաւորաց . և ոչ գոյ
հնար փոփոխման և ալացլուե ան ստացար :

Ի՛ւ թէ ոմանք տարակուսիցին թէ՝ իհան
դերձեալն թէ ոչ այլացլուի գոյ և ոչ փոխ
խումն , և ոչ հնար փոխուե , զի յոր անկա
նի որ , ինոյնն է մնալոց , ապա զի ոչ օգուտք
են վս մեռելոցն պատարագ մատչիլ , որոր

մութ տալ և կամ աղօթել ընկնել առ այս :
 Լինիլով իր գիտասցէ ամ ոք . զի մահու չափ
 մեղօք , առանց խոտովանուէ և ապաշխալ
 րութե մեռելոյն ոչ գոյ հնար փրկուէ թէ
 և բիւրիցս պատարագ մատչիցի , աշխարհ
 աղօթիցէ , և գանձ ցրուիցի : Վանդի
 դուռն այ ողորմուէն՝ բացէ , որքան յաշ
 խարհի եմք . և ինքն կոչէ միշտ քաղցրութե
 զմեզ առն առ ինքն , և խոտանայ թողու
 զմեզս որքան և իցէ . ընտալեայ թէ՛ եթէ
 իցեն մեզ . ձեր իբրեւ զձանձախարիթ ,
 իբրեւ զձիւն սպիտակ աբարից : և թէ՛ մե
 ղաւորն յորում պահու յոգւոց հանիցէ ,
 կեցցէ : զի ոչ կամի զմահ մեղաւորին , այլ
 զկեանք : Եւ քան միշտ կոչէ քաղցրութե ,
 եկայք առ իս ամ ծանրաբեռնեալք , և ես
 հանգուցից զձեզ : Իսկ ի հանդերձեան ,
 արդարութեանէ ժամանակ , և քան յաժողո
 արդարութե նստի և հասուցանէ ամենեցուն
 արդարութե զվարձս առանց ողորմութե : Եւ
 ասաց յիմար կուսանացն թէ՛ իբաց կացէք
 յինն , զի ոչ գիտեմ զձեզ : որք թէ արդ շատ
 սողալեցին թէ արդ տէր՝ բաց մեզ . ամենեկն
 ոչ ընտել և ոչ երաց : Հայրն արբհամ , մե
 ծատանն զկաթ մի ջուրն խնայեալ : քանզի
 ստեղծեալն փակի դուռն ողորմութե , և բա
 նի դուռն արդարութե : Եւ արեւի
 ջին ստե . ուր լինի փակութե դիմոյն և ար
 դելու մն ողորմութե : ուր դրանն բաղխել

ոչինչ ազգիցէ՝ վճար եղեալ գծու թէն :
 քանզի հառաչմունք հեծուե ոչ կանխաւ
 աստի առաքել, չէ երբէք գտանել անդէն :
 իմ և ինքն ամ ասէ . և յորժամ գոչիցէք
 առ իս, ոչ լուսյց ձեզ . վս զի և ես կրցի
 զձեզ, և դուք ոչ լուսիք ինձ :
 Երեմի մեղաւորն որ մահացու մեղքք, ա
 ռանց խոտտովանուե և ապաշխարու թէ մե
 ռանի, ինոյն կէտն փակի նմա դուռն ողոր
 մուե, և քանի նմա դուռն դժոխոց : այլ
 ոչինչ օգտէ այնպիաոյն պատրաստ, աղօթք
 և ողորմութիք : Իսկ որք խոտտովանու թէ և
 ապաշխարու թէ մեռանին, զի լս այնմ որ
 մարդ են, և առանց սխալանաց ոչ լինին . զի
 կամ մեռացմամբ իցեն թողեալ զմեղս ա
 ռանց խոտտովանու թէ և ապաշխարու թէ,
 կամ զնեքն լի մեղս ինչ ունելով մեռան, և
 կամ ի մտի եղեալ էին խոտտովանիլ ստոյգ
 զղջմամբ և ապաշխարել . ժամանակն ոչ
 ետ թող, այսպիսեց օգտեն պատարագք, ա
 ղօթք և ողորմութիք : իմ զրի ի մահիւ պեղման
 վս յուղայի թէ՝ ժողովէր սատեւս և տայր
 տանիլ յերուսաղէմ պատարագս մատու
 ցանել վս մեղաց անկեւոյն ի պատեւազմի .
 և կարի բարեոք խմատու է առնէր . քան
 զի տեսանէր նա ուղիղ ննջեցեւոյն գեղեցիկ
 պահեալ զճորհս պարգևացն, հաճութե
 զմտաւ ամէր վս մեռելոյն այց լինիլ մե
 ղացն թողութե : Եւ սէն յօհաննէս ասէ .
 364 եթէ

Եթէ որ տեսցէ զէղբայր իւր մեղուցեալ
 մեղս որ ոչ առ'ի մահ, (ցոյսնայիսի մեղս
 որ ոչ են մահացու,) (սնդրեսցէ վ'ս նր զԹո-
 ղուի և տացի նմա : քանզի են մեղք ասէ,
 որք մահու չտիք են . ոչ վ'ս այնորիկ ասեմ
 և թէ (սնդրեսցես : Իբր թէ՝ մահու չտի
 մեղք մեռելոցն աղագաւ, մի' ինչ խնդ-
 րեսցես . զի անօգուտք են : Եւ և'իսբ որա-
 տարագին սղծթէ քատարագամատոյցն ա-
 սելով . տալաւ հանդն զամեն յառաջագոյն
 զննջեցելոն 'ի.քս : և զամեն յաշխարհական
 կարգէ՝ զարս և զկանայս հաւատով վախ-
 ճանն սղո : 'ի.քս հաւատով վախճանել.քն
 այնորիկ են, որք ճշմարիտ հաւատով,
 ստոյգ զղջմամբ, (ստատմանութե և ասրաշխա-
 բութե, և սբ' մարմնոյ և արեանն նր՝ ճաշակ-
 մամբ ննջեցին : Եւ ամեն և տարիաւագուրքն
 ասեն 'ի գոհութե վերջն, հանգիստ հաւա-
 տով և սրբութե 'ի.քս ննջեցելոցն :
 Եւ րեմի յայտնի է թէ՝ ոչ հաւատով և
 ոչ սրբութե ննջեցելոցն ոչինչ օգտէ սբ' պատա-
 րագն, թէ ան միշտ մատի վ'ս կենդանեց և
 ննջեցելոցն : Եւ արեգակն թէ ան հաւաքա-
 կապէս աարածէ զլոյս իւր, բայց կուրաց
 և բժոտել աչաց ոչինչ օգտէ, բայց՝ որով
 հետե մեք կենդանիքս՝ ոչ եմք հաւատով
 վ'ս ննջեցելոցն թէ՝ սրբութե մեռանին, թէ
 մեղք, վ'ս այնորիկ կանոնեցաւ 'իսբ և կեղե-
 ցիս, զի զ'սմ ննջեցեալն մեր աղծթիւք և
 խնդ-

խնդրու՛ածովք ուղարկեսցուք ի թաղումն .
 և ի նր պատրադէն յիշէլ տացուք , և մէք յի
 շեսցուք ողորմիս և հոգւոց ասելով . և յա
 նաւն նոյ զողորմութիւն բաշխեսցուք , և մէք
 ի սրբաբառաց մերոց ազատիցուք՝ յանձնելով
 ի յողորմութիւն նոյ . այնուհետեւ ի նքն գխտէ :
 ի՛րդ՝ պատճառ այսքան երկարացուցման
 մերոց էր այս , զի գիտաաջիւր թէ՛ ստատ է դոր
 ծելոյ տեղն և անդ հանդէսոց . ստատ է սեր
 մանելոյ ժամանակ , զի անդ հնձիցեմք և
 վայելիցեմք : ի զհիցուք քի որ միշտ ասէ .
 զգոյշ լեւուք , գուցէ յանկարծակի հասու
 նիցի ձեզ օրն այն : և սոքն պողոտի թէ՛ ահա
 է ժամանակ ընդունելի և օր փրկութե՛ :
 բարձե՛ք զայլ և այլ պատճառս ի մտաց
 ձերոց :

Սուրբմն՝ ոպ ի վերդ տաացաք , հարկաւոր
 է մեզ միշտ ի մտի ունիլ թէ՛ երբ և իցէ ,
 զնաւոց եմք յայս աշխարհէս , և երկու տե
 ղիք միայն գտն մեզ պատրաստելք . և զօրն
 կամիմք , և որոյ տեղւոյ զպատրաստութիւն
 տեսանիցեմք ստատէն , անդ զնաւ եմք ժա
 ւանդելոց : Ի՛նչ թէ սրբութե՛ գնացուք ,
 զարբացուին եմք ժառանգելոց , և թէ մե
 ղօք , զգեթոխն :

ի՛նչ այս երկու տեղիքս յաւխտեալիսն
 բնակուիք են և ոչ ժամանակաւորք : ու
 տի՛ յոր տեղին յոր մտանէմք , անդ եմք
 մնալոց յաւխտեալս յաւխտենից : Օ ի ոպ

ամ. ոչ ունի վերջ և վախճան, նոյնպէս և սի
 րեւիքն որք են արդարքն՝ ընամ մնալոց են
 ի վառու նր անվախճան և անվերջ : նոյնպէս և
 թշնամիքն նր որք են մեղաւորք, մնալոց են
 ի բանտի և ի դատապարտութե անվախճան
 և անվերջ :

Եւ այն արքայուն զոր սբքն ժառանգե
 րոց են յաւիտենականապէս, լի է ամ տե
 սակ ուրախութեք և հեշտութեք, և ազատ
 և բնաւին հեռի յամ տեսակ տրամութեց
 և վշտաց . Իսկ զժոխքն զորս մեղաւորքն
 են ժառանգելոց, լի է և անպակաս ամ տե
 սակ տրամութեք և վշտոք . և զուրկ և ամե
 նելին հեռի է յամ տեսակ ուրախութեց և
 հեշտութեց : Իսկ ասի ի վարդապետաց թէ
 յարքայուն է ամ ինչ որում ցանկամբ, և
 ոչինչ բնաւ յորմէ զզուխմբ . և տրին ներ
 հալն, ի դժոխս է ամ ինչ յորմէ զզուխմբ,
 և ոչինչ բնաւին որում ցանկամբ :

Եւ իր արդարոյ այնքան յաւիտենական
 փառաւորութե և ուրախութե պատճառն է, զի
 ի կեանս յայտ հետեւեցան ամային օրինաց
 և պատուիրանոցն, ը հաւատոյն և զգործս
 բարիս ստացան ոչինչ համարելով զանցա
 շար աշխարհս և զառօրեական հեշտութիւն
 և զվայելութիւն տրին և մարմնոյ : Իսկ մե
 ղաւորաց այնքան և յաւիտենական տրամու
 թեանց և չարչարանաց պատճառն այն է,
 զի զայս անցաւոր կեանս իբրու սեպհական

և անանց համարելով՝ հետեւեցան աշխարհ
 հիւսիս և մարմնաց հեշտութեւ, և թողնանցան
 անապին օրինաց և պատուիրանացն :
 Եւ ինչպէս լաւանդա մտածելի է թէ՛ որքան
 յիմարելի է այս զի զայս անգիտելով և հա-
 լատալով՝ այս առօրեայ, տուտ, անցանոր
 և տրտմալի և անհաստատ աշխարհիս հե-
 տեւելով՝ զայն երկու յաւիտենականութեան
 մտածողացեմք, յորս երբ և իցէ, իհարկէ
 զնալոյց եմք. ոչ զայն յաւիտենական ար-
 քայութիւն մտածիցեմք, զոր կարեմք ժա-
 ուանգել, եթէ զառօրեայ կեանս մեր սրբ-
 բուրժ անցանցանիցեմք. և ոչ ի յաւիտենա-
 կան դժոխոցն զարհուրիցիմք, զոր ժառան-
 գելոց եմք անկարծիք, եթէ զկեանս մեր
 մեղօք անցանցանիցեմք :
 Եւ տածելի է լաւանդա նաեւ զայս յաւի-
 տենական բառս և ոչ հարեանցօրէն, և
 զանց առնել. զի ոչ մէկ օրէ, ոչ մէկ ամիս,
 ոչ մէկ տարի, ոչ հարիւր և ոչ հազար և ոչ
 բիւրք բիւրոց տարի, այլ միշտ և անեղը :
 Եւ արդ մի ի կարամս, կամ ի բանտի, կամ
 ի յայնպիսի տեղ ո՞րքա արդեւցի, որ ոչ չար
 չարանս ունիցի և ոչ զպահտութիւն, նմա
 ատիցեն թէ՛ քարի մի պարտիս յայդր քնալ
 և ոչ երանել. ո՞րքան ցաւ է լինելոց նմա ար-
 դեօք. և թէ տառն տարի ատիցեն, և թէ
 հարիւր ատիցեն, արդեօք զի ոչ կրիցէ
 մարդն այն : և թէ չարճարանք և վերս ևս
 368 Եւ ունիցի,

ունիցի , և պահատաւոր Լէս իցե , անտա-
 նելին է աղէտն եր . ոչ թէ նմա միայն , այլ
 զբոզան զարհու բեցուցանէ : || Դասակաւ ու-
 բեմն և զդժօխաց մեղաւորացն որք միշտ
 են մնալոց . յամի պահատաւորք և զուրկք
 յամե բարեաց , մինչև կաթիլ միջոց կա-
 րօտ . միշտ ՚ի չարչարանս և ՚ի տանջանս և ՚ի
 մեջանշէջ հրոյ ՚ի ձեռս անողորմ գահճացն
 դիւայ . և ամենեւին նշան , և ճպնմիւ լման
 և աղատուն ջուներն : || Եւ աւելովն էր նոյ
 Եթէ կարիցէին մեռանիլ և զերծանիլ :
 Բայց ոչ կարեն մեռանիլ . ի այնմ թէ՛ յա-
 շուք յայնմիկ խնդրիցեն մարդիկք զմահ ,
 և ոչ գոցեն . զի փախիցէ ՚ի նոցանէ մահ :
 ասիցեն լեւանց թէ՛ անիկերուք ՚ի վեր մեր և
 ծածկեցէք զմեզ . և լինը փախիցեն ՚ի մե-
 ղաւորացն . զի ամ արօրածք ուր թէ թշու-
 միք լինին մեղաւորաց և չարչարողք նոյ : ի
 խնտանոցն թէ՛ ամ արարածք քեզ արար-
 չիդ արբանեկեն և ստատկանան ՚ի տանջանս
 անիրաւաց : () Ի ուր ՚ի բարկանալ թա-
 գաւորին ՚ի վեր ուրուք , բարկանան ամ
 մեծավեճք՝ և ամ զօք եր վրդովին և բղ-
 տանջանս և զմահ սպաւնան նմա , նոյնպէս և
 յայնմ աշխարհին ՚ի բարկանալն աչ ՚ի վերաց
 մեղաւորաց , բարկանան և ամ հրեշտակք
 և ամ սէք , վրդովին և խռովին ամ արարածք
 և ամ բն գոտիւք և չարչարիւք գոտանին նոյ .
 ամէն գոտանին ստնտա անողորմ և ան-

369 ԽԻ

գա թք :

Գու թք : 11 Ի այսորիկ ասի թէ՛ լինի ամե-
 նե ին փակու քն գ-թու Ե և արգելու մն ամ
 ողորմա Ե : 0 Ի ոչ ծնողք ողորմիլ կարեն
 զաւակաց իւրեանց և ոչ սրգիքն ծնողաց .
 ոչ եղբայր կարէ օգնել եղբօրն , և ոչ ընկերն
 ընկերին : քանզի իւրքանչիւր որ զիւրն հա-
 զնէ հոգաց : 11 Կ յիմար կու սանաշն՝ ոչ իւ-
 ղալամաւ քն օգնեցին , Ե իւրեանց աղգա-
 կանք Ե բարեկամքն՝ և ոչ ընկերքն ողորմե-
 ցան . և ոչ քս լուաւ աղաքանաց նոյ ,
 11 Ե յնպէս և այն ողորմելի մեծատանն , ոչ
 հայրն 11 բրահամ ողորմեցաւ , ոչ զաշարա-
 ողորմեցաւ , և ոչ այլ որ . և զկաթ մի ջուր
 խնդրեց , զայն ևս ոչ ետուն : 11 Կու լուա-
 պէս մտածեա աստ զայս մեծատանս մեծ
 ցաւն . ինքն գողով իմեջ տանջամաց , և ի
 մեջ հրոյն այրիւր և սրապակիւր , զկաթ մի
 ջուր խնդրեց , զայն ևս ոչ ընկալաւ . զայս
 ամ թողել , զեղբարց և զընտանեաց իւրոց
 հոգայ որք դեռ կենդանիք են , և իմեջ մե-
 ծի հարստութե և առատապէս յուրախու Ե
 11 զպէս զաբրահամ թէ՛ ինչ ոչ ողորմիս , գո-
 նէ՛ եղբարց և ընտանեաց իմոց ողորմեա .
 առաքեալ զղաղարոս իտուն իմ , զի գնա-
 ցեալ ծանուցէ նոյ զիմ սրախաւիս , զի մի
 գուցէ ասէ , և նոքա գայցեն յայտե վի-
 տանջամաց : 11 Կանզի գիտէր հաւատեալ
 թէ՛ և իւր եղբարք և ընտանիքն ևս զինի
 իւր գաղոց են առ ինքն ի տանջանս . և

որովհետեւ ինքն էր եղել չար օրինակի նց,
 նց գաղութն ևս առաւել յոյր տանջանքն իւր.
 և ինոցանէ ևս զնախատինս կռիւնց էր՝ ըստ
 այնմ որ պատճառ և օրինակի էր նց: վասն
 այսորիկ՝ հոգ ալ զնոցանէ. և ոչ եթէ նոցա
 ողորմէր:
 Եւ զինչ պատահանէր արեւահամ. ունին
 ասէ, զմեկէս և զմարդարէս. իբր թէ՛
 զքարոզիչս ունին, և հանապաղ լսեն յե-
 կեղեցւոյն թէ՛ մեղանորաց այսոյս դժոխք
 և չարքարանք գոն պատրաստեալ ալք. թող
 ասէ, նց լուսցեն: Եւ զինչ ասէ ողորմե-
 լի մեծատունն. ոչ ասէ, հայր արեւահամ.
 նք մօտիս և այլոց քարոզչաց ոչ լսեն. բայց
 եթէ ի մեռելոց որ երթիցէ առնմ և ծա-
 նուցէ, թերեւ հաւատասցեն: Քանզի
 լուսապէս գիտէր ողորմե լին, և ինքեանիւ
 փորձեալ էր. որ գաղութնքն եղբարց, զա-
 շակաց՝ և բոլոր ընտանեկ իւրոց գիտանոր
 և մեծ, բնաւ ոչ յիկեղեցի գնացեալ ու-
 նէր, և ոչ զձայն քարոզչաց և նք գրաց լու-
 եալ էր. եթէ լուսցէր ևս, ծաղր առնէր
 և ամենեւին ոչինչ համարէր. ի հարկէ և
 իւր հետեւողքն ևս, զորինչ տեսեալ էին
 յիւրմէ, զայն էին ունեալ: վա այսորիկ ա-
 սէ. ոչ հաւատան նք քարոզչաց և գրաց:
 Եւ զինչ պատահանէր նմա արեւահամ.
 եթէ մօտիս և մարդարէից ոչ լսեն և ոչ
 հաւատան, և ոչ մեռելոց հաւատան:

Եւ յաւանդեալսն ուրեմն աշխարհիւք ծնողք ,
 և գլխանորդ միոյ տան . որք ինքեանք որով
 ճանապարհան գնան , ընտանիքն ևս նոյնով
 ճանապարհան ևն դնալոց . որոց ամենեցուն
 աղագան ինքենք առանելալէս կրելոց են
 զպատիժս . զի փառնակ բարի օրինակ լի
 նելոյ , չար օրինակ չնին :

Եւ այն ևս մտածելի է թէ՛ այս ողորմելի
 մեծատուես որ այսքան մարմնք լալ և կսկը
 ծանօթ աղաչեաց , և զօրինչ և խնդրեաց ,
 ոչ լծող է զի և ոչ կատարող . և յայնքան
 տապնապին , ոչ որ ողորմեցան և միով կեր
 պիւն ոչ օգնեաց և ոչ միմեարեաց զնա . այ
 նուհետե զինչ կրեաց նա , և կամ որպէս
 է զի նր կազմին : Հատան յոր նր ամե
 նելին յածային ամենաւատ ողորմութեն .
 զրկեցան յորքայութեն և իտեստ թէն այ .
 ոսինչ օգտեցան իսրց և ի բարեկամաց .
 մնաց մատնեալ ի ձեռս չար և անողորմ
 թշնամւոյն սատանայի , և զի ժառանգող
 յանիտեանսն տանջանաց . ուր որդն ոչ
 մեռանի և հաւրն ոչ շիջանի : Եւ յորմէ փրկե
 ցե ինքն քն փրկիչն մեր զմեզ և զամ ազգս
 մեր իւրով անհուն ողորմութեն :

Եւ զի ի միւրջ բանիս , ըստ սրբն պողոտի
 տուգութե ասեմ ի քե՛հ համայնից սիրե
 լեացդ խնոց , յուսածին և հարապրող սրբաւոյգ
 սրբն Կրիստոսի յուսանողին մերոյ և հո
 գեւոր ծնողիս ձերոյ սրբ Եւթիմիոս , և ի բրե
 զկատակ

զկտակ աւանդեմ ձեզ ցաւակցական և
 անտես սիրով, և ոչ ստեմ: Վանդի սք
 էկէ զեցեցոս հայաստնեայց հաւատն, գա
 շանուին և ամ աւանդուին՝ Ծր է և անա
 բատ: Կատարեալ է և անթերի, ամենեւին
 անահաճայ և քնաւանդ, թարց բնաւից
 կարծեաց և ամենից երկբայուեց ուղցո
 ցաք: Վայց՝ զբարեգործութիւնընէ յող
 նութի ինքեան, որով կենդանի և ազդու
 մնացել, ի վստիճանի ամիցէ զմեզ ի կէտն
 յաւիճեալիս: Իսկ որք զբարեգործութե
 աւանդին, ոչ է թէ տէրմանցական և ճիշ
 նակերական հաւատով կարեն յաբբայլին
 ալ մտանէ, ալ ուղ տաացաք ի վերն, թէ և
 չհրաշաղ ործ հաւատոս ունիցին, թարց բա
 րեգործեց անկարծիք իդ ժպտեն կործն
 լելոց: Առանցի սկանծա լուրց, լուիցէ:
 Ի՞նչ որ ինչ իմաց կոչման և պաշտօնի հարկ
 և պարտէր, ծանուցի օրհնէ ազգիս իմաց
 դիւրամբ բանիւ և սրար լմոք: Եւ ես զեւ
 ծայ ի պարտուց իմաց, միջնորդութե այսին
 փոքրիկ գրքոյ, որ վկայեացէ ձուածի Վ. Ի
 Վ. ին մերոյ զոր հաւատամք, և սքն Վ. Ի
 գորի լուսնորէն և հեղինակին մերոյ որում
 հետեւին: Այլ մարմանոյն և բաբե խօսու
 թեամբն նոյն Վ. Ե Վ. ին մեր տացէ բոլ
 րի ազգիս մերոյ զսկանծա բաց ի րաւ: Եւ
 միտս մնաբարս առ ի գահէ, զգաւորութի և
 արեւթի առ ի գործով կատարել և առ
 Գեամբ

սակայն զՎրնաս և ըստ ոչ	տան :
Վան ըզնոսա՝ սքա գա	զան :
մինչ այնու խոկ ոչ շատա	նա :
Եւ անամեթ քան ըզ յա	դայն :
անըզգամնոյ յար և նը	ման :
Օ ի յայտնապէս և յանդի	ման :
փոխան բարեացքն վայել	ման :
Բնդ բազմապէս բարեաց	փոխան ,
առ բարեբարքն չարա	նա :
Բնդ վայր և զուր փառածարա	նա :
Ըդէմ խաղառ ճմարտա	Թեան :
Խորնու Կամին զակրն բըղն	ման :
որոյ ջրոմն սարին և	Կեան :
Ը սրս առի համեղն այն	բան :
որք ինախնեաց մեր ասա	ցան :
Թէ զերախտա որք ուրա	նան :
երկու աջօքն կուրա	նան :
Վանդն առած է նախնա	կան :
և ինք գիրս խոկ գրեալ	կան :
Թէ ապերախոքն չեն ար	ժան :
տեպեան լուսոյ արեգա	կան :
Ը առի՝ առ ձեզ առեմ մի	այն :
սկսելոյ ազգիլ աբա	մեան :
Երուք որդիք հնազանդու	Թեան :
նախնեաց կանանաց պահա	պան :
Օ ի լինիցիք դուք օրհնա	Թեան :
Ը հոգւոյ և ըստ մարմնոյ ար	ժան :
Վանդն հաստիցք որդւոքն	տան :
օրհնութիւնք հարցքն ասա	ցան :
	Իսկ

Եսկ օրք զանէ, ծ. Ժ հարցն ընկա փշտ պատժ ելիք արձանա Լ' ալ՝ բարեաց լերուք նը և փ' շարաց՝ ոյք սննի Արդէս խրատն ոքն Ե աւել տաղ իրն Լ' ծա Օ ի ընկցիք ամենե օրհնեալք պժ ըմ և յաւի	Լան . ցան : ման . ծան : հան . բան : քեան . տեան :
---	---

Ս. Լ. Ե. Ն. Ե.

Ինչպէս զբոցս, համառօտ ինն աշտարակ
 բաժնի յաղագիս սրբիւնաբար քաղցեցան անորին .
 և իշխարական քաղցեցաւ զայն
 և քաղցաւ զինն :

ԲՆԻՄԻՆ ԳՈՒԼԱԹԻ ԼԵՐԱՐԵՐԱԼ
 ԵՄԻՆ, Հանդերձ վայելչական
 փառապատիւ և ճշմարիտ երկրորդ
 պաղուք աշխատ և յանվարձան յանխառնան
 մատուցի իշխարական Խրուհին և ամեն
 նախնամ Միսէն Հօր և Սրբաւոյ և Հոգի
 ւոյն սբյ : Սրբոյ Հանրածանալ ողորմութիւն
 և ամենապար ձեռնառնութիւն և նպաստութիւն
 արժանիքն ունակ մաղթանաց սբյն Ղրիս
 ցարի Սուսանարքին մերոյ, իբրումն Ժա
 մանեալ զճարեցաւ տպեցումն օգտակար
 և հոգեկեցոյց գրոցս, բարեյարմարապէս
 անունն եկելոյ Պարտաւճար :

Ինչ զխառնէ . Օ ի յօրինօղն Տառա
 Տէր Սիմեօն յողնածան Վաթուղիկոսն
 ինքն թուօղն մերում աւարտեաց զայս
 և պարզագրեցաւ ճիւղ ետ ի տպագրութիւն, ուն
 և իսկիւն Վարքոյս ի գրանն նշանակե
 լաւ զոյ : Ինչպէս ոչ յաջողեցաւ նմա
 յայնմ ժամանակի բարդապէս տպեցուցա
 նել : Վանդի յետ աւանջնոյ հատարին տա
 պեցանն, յաղագիս բազմութիւն մերոյ մերոյ
 զարեւան բարկութիւն մեծ ի ՏԵՒ զքերկ
 ընա Նրեւանու : Օ ի բարեպաշտ Մարգին

վրաց ունեւոյլ զխառնութիւն ընդ իշխողին
 երկրիս սակա խաչնոյ ակն ընթացից արին առ
 նա՝ յարուցեալ էին ի վերա տրա զօրօք
 բազմօք : Եւ սա ամրացաւ ի բերդն
 իւր : Եւ յետ յորակց աւուրց (յոր թէ
 զիւրջ իրք անցին , զայնց չէ աստէն երկա
 րէ իւր) իբրեւ հաշտութեւ և խաղաղութեւ ոչ
 եղև հնար , (Ըստ թէ արտ և կարի աշխա
 տեցաւ բարեւեր Հայրապետն մեր .) ա
 ստ ի վերադառնալ աստի Լճբային , զի
 բերդէն արտնոյց Գտանեցէլ երկրականն ,
 զհայս և զտաճիկս տարաւ ի կալուած
 իւր , ինտանձումն բռնակալի տեղւոյս .
 Թողլոյ զժնուր միայն ի սբ Լճոռոցս և ի
 գեղջս որ մօտ առ սա , ի պատիւ սորին :
 (Թէ և յետ երկար միջոցաց ի հաշտութեւն
 դարձոյց զտարագրելուն լը մեծի մասին :)
 Եւ յայնց եղև լուեց՝ սրբազան Հայրապետն
 մեր բազումս վշտացաւ . և սառաւ եւ լը
 բազմակերպ փնտասիրութիւն սբ Լճոռոցս :
 Եւ բաց յայնցանէ՝ ի բերդ արգելիցն ևս՝
 մինչ ելին , զանպատմելի ընկալաւ զնեղութիւն
 և զցաւս : Եւ իւրե ոչ կարացէլ տանիլ դառ
 նակսի ի ծաղկտիցն , և մանաւանդ՝ լը բա
 րեխմամ տեղուեւ վերին կոչողին՝ օրհասն
 մահու ևս Ժամանեւ առ բարեւոք Ծերին ,
 անկաւ ի ցաւապին հիւանդութիւն . և
 ի սմիթ Թուոյ նոյեմբերէն մինչև ի սմիթ
 Թուոյ յուլիսի ինչ եկաց աջու հիւանդութիւն :

Եւ իբրեւ ետես զինքն մերձել ի հրաւի
 լումն մեծի Սրբապետեան, թէպէտ եւ կասե-
 ցաւ յիւրոյն տեղմանն զոր աւելի առ տե-
 սաւ ի կատարեման տպեցման գրոցս, սակայն
 թէ կատարելուն իւրում եւեւ հոգացել
 յազապս աշտորիկ, պատուիրակաց հոգեւծին
 սրբապետ եւ աշակերտաց իւրոց, զինի վախ-
 ճանի իւրոց զմեացորդն գրոցս տպեցուցա-
 նել. ջառջով զտեղի աստ թէ բանին թէ
 սկսաւ. եւ ոչ կարաց կատարել. Իսկ ի յուրի
 սի իզ, յաւաւր Սրբապետի կիւրակէին
 փոխեցաւ ի կենաց աստի առ կրկին կենա-
 տուն եւ յոյսն ամենիցս. Բայ, բարի եւ երջա-
 նիկ մահումս մեծախառտակ Հայրամարտ
 մեր Տէր Ամեն սրբապետ Սրբապետ զինուն.
 Թողով զհոգեւոր զուականս եւ զսիրելիս
 իւր ի տրամաւ թէ: Իրոց զհոգին լուսաւո-
 րեցե՛ Տէր եւ հանդուպե՛ յարքայութիւն
 իւրում թէ հանգստեւ թէ սիրելիս անուան իւ-
 րոց. գասելով թէ Հայրամարտն սրբազանից:
 Եւ զինի, անօրինմանին Սրբապետեաց
 զին թոռսն Տէր Առկա մարտիկն զազ
 եւ արեւմտադարձիւ Սրբապետ զինուն: Բայց
 զն էր սա ի յագնահոյց եւ ի զանազան հոգս
 եւ ի զանաւ առ պահանջից հարկի բարձրա-
 գունի Սրբապետին, վնջ գոհարահատ զի-
 նելով ի հոգաբարձութիւն տպեցման մեացոր-
 դի գրոցս, եւեւ եղև յամեցումն գործոց:
 Իսկ առ արդեանս տակաւ իկ մի Թեթեա-

ցեալ տրա ՚ի ծանրութեց զբաղանայն՝ յիշա
 տակեցան հոգեազդ պատմելիքսն երջանիկ
 Հայրապետին հանդուցելոյ . զոր աւանդեց
 յաղագոս գրոցս , ոչ թողուլ թերակատար :
 Եւ սրբազան Սահայե տամեր հրամայեց
 թորց պլլ ևս յազաղման տպեցուցանել :
 Որև ահա տարագրեցան բաղման զգու
 չութիւն և հարապատօրէն , և կատարեցան
 հոգեշահ Ստեանն ՚ի փառս Եւ , և ՚ի յոգ
 տութի Սղլափառապունի Լիւեղեցւոյ
 մերոյ սբյ :

Երրորդում տմի Հայրապետութեան
 Տեղ ուկատու Եւքնտիր Կաթուղիկոսիա
 ամ հայոց . ՚ի յուսակազմ Կահա Տրու
 նեան ՚ի սբ Լաւրիաճին :

Եւ ՚ի Ստորիարդութե սբ Լաւրապղէ
 մի և Կոստանդնուպօլսոյ , տն Յովակիմայ
 և տն Օսքարիայ Եւքնտու վարդապէ
 տացն և արհի Լաւրիապատացն :

՚ի թուոյ փրկչին Խճճի , և ՚ի մերում
 թուականիս Խճճի , և յամենեանն Փետրը
 վարի :

Եւ անոր ՚ի ստորի ՚ի վայելողացդ յայսմանէ
 սեղանոյ ակորժ աճաշակ յարդարեցելոյ , յի
 շտոակել ՚ի յարժնահայց յաղթման ձեր զհո
 գելոյս Հայրապետն մեր զՏր Սիմեօն սրբա
 ղան Կաթուղիկոսն հանդերձ հոգեւոր և
 մարմնաւոր ծնողքն և բոլոր իւրայնովքն :

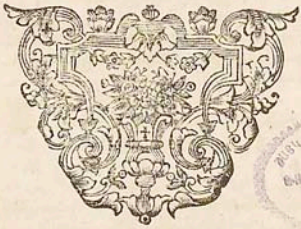
Եւս սրոյ յիշեմք զհոգեւոր սրդին
 380

Նոյնոյ

նոյնոյ Հայրապետին՝ զԽասհակ արք Լալու
 կոպտն գէղամացի՝ որ կարգաւորիչ և կա-
 ռաւարիչն էր գործոյս և գործավարաց սո-
 րին : Բ և մանաւանդ անքա՛ն ի տպէցումն և
 ի սրբագրութիւն սոյնոյ գրքոյս , աշխատեցաւ :
 Բ նդ նմին և զտիրացու : Յարութն Լ ջմիած-
 նեցի , որ է՛ փորագրող և քանդակող գը-
 րոց՝ պատկերաց՝ խորանաց՝ կանոնաց և այ-
 լոց ծաղկանշից . հանդէրձ աշակերտեցե-
 լումն իւրով , Խաչատուր դպրիւն :
 Ե իշեմջիք է նոսին և զՎրիգ որ աշխատա-
 կիր վարդապետն , և զաշակերտն իւր զՍա-
 ղաքիայն , զշարօղն և զցրուօղն գրոցս : Է
 որս և զմրազարկ և զուպիչ Վրիգ որն :
 Ը րժանիէ յիշման և բնիկ հորազատ սպա-
 սաւորն և օրհնածին զաւանին հանգուցելոյ
 Հայրապետին՝ Սկըտիչ արք Եպիսկոպոսն .
 որ յամի ինամամծու լինէր գործավարացն
 սորին , հոգարով զպիտոյսն :
 Թ պա՛ յիշեմջիք և զյետնորդ պաշտօնեայն
 յիշեցելոց երկուց որք զան Ս Ե հապետաց՝
 զԼ նանիա սարկաւադն . որ է հասարակա-
 կանի ծառայուէ իւրոյ՝ պարզադրեաց զսոյն
 գիրք կարի զգուշութիւն ի շաղագրեցմանէ
 հեղինակին , իդիւրութի գրաշարացն :
 Ի սկե՛ յիշեմջիք զբարեպաշտ իշխանազուն
 իշխան Վրիգ որ աղայն Ս ուղայեցի , յո բա-
 րի ազգատոհմուէն Խոջաջանեան Դ ախի-
 կենց կոչեցեալ . որ ի հինգ բնակիւր՝ և
 այժմ

այժմ փոխեցեալէ առ ՎՊ: Սրում նորինքն ՏՊ ողորմեացի և հանդուցէ զնա ըսքս իւր ի վայելումն զմայրական տեսութե իւրոյ . հանդերձ հանդուցեալ ծնողքն ուրին Սիբայելին և Ստմախաթունին . և վաղաթառամ՝ արդուն Սիբայելին . և այլ համայն նմեցելովքն . և կենդանի քերբ ըն իւրով Օխպխային . Վանդի՛ նորին արդար գոյիւքն հաստատեցեալ տալաւ ըստ բոլոր սրբազայիւքն :
Եւ վերջապէս՝ յիշեցիք զարժանին յիշեցման և զժառանգաւորն օրհնուէ, զսիրօղն և զՅանաջօղն օգտից և սրացժառանգ ազգիս մերոյ, զբարեպաշտ և զՎՊ՝ հասէր՝ զազնուս տոհմ՝ և զհմատնախոհ Պարոն Իրաչիկ Ղաչն Սուղայեցի ի հինգ բնակեալ, արդին մահտեսի Նմխազի գերահամբաւ իշխանին առ ՏՊ փոխեցելոյ . հանդերձ ծրնողքն իւրովք : Բնդ որս և զկենակիցն իւր զբարեպաշտուհի Սարիամ խանումն . և զբարեբողբօջ արդին իւրեանց զՍովսէս Ղազարտոյն : Եւ զհնգեսին եղբարսն իւր, Էն՝ Զօհան Ղաչն կենդանի և զմահտեսի Յարուի, զՍիբիլքնաղ, զՅովաննէս և ըզՍովսէս Ղաչան նմեցելս ի ՎՊ . և զմիակ քոյրն իւրեանց կենդանի զօրհնեալ Իրաթունն : Բնդ որս նաեւ զբարետոհմ՝ արդին աւագ եղբօրն իւրեանց մահտեսի Յարուիին յիշեցելոյ՝ զՍտեփաննոս Ղաչն սր ի բա

րայ : Եւ զայլ ամ իւրայնոն՝ զհին և զնոր
 նմջեցեայն, և զկենդանիսն : Եւ զի զիւր
 բնոցս վերայ յիշեալ Վ. Թասեր Պարոն
 Իրաւիկ սպնիւն Իշխանի արդարաւաստակ
 արդեանքն տպագրեցեալ իւրոյ ածաւ :
 Որե ի Տնտարդ և գոյիցն զառաւանսէր
 արդիւնս ճարհեալ, սիրաւառ բաղձանօք
 հետեւի զայլ ևս բնոցս զայս մեծածախ՝
 ազգասօգուտ և հոգեշահ գրեանս տպե-
 ցուցանել իմք Եւթուղս, ի յիշատակ ին-
 քեան և իւրայնոցն : Որոյ զխորհուրդն Տր
 Կատարեսցէ, զյիշատակս նորին օրհնութ՝
 աբասցէ, և զիտխարենն առաւել լիպտիօրէն
 հատուցէ իւրեան և իւրայնոցն տաւ և ի
 հանդերձելուսն : Եւ զորք յիշեքդ՝ յի-
 շեալ լիջիք ի Վ. Եւ լի լի մերսն : որ է օրհ-
 նեալ յաւիտեան : Եւսն :

ԵՐԵՎԱՆ
 ԳՐԱԴԱՐԱՆ
 ՀԱՅԿԱՆԻՍՏԱՆԻ
 ԳՐԱԴԱՐԱՆ